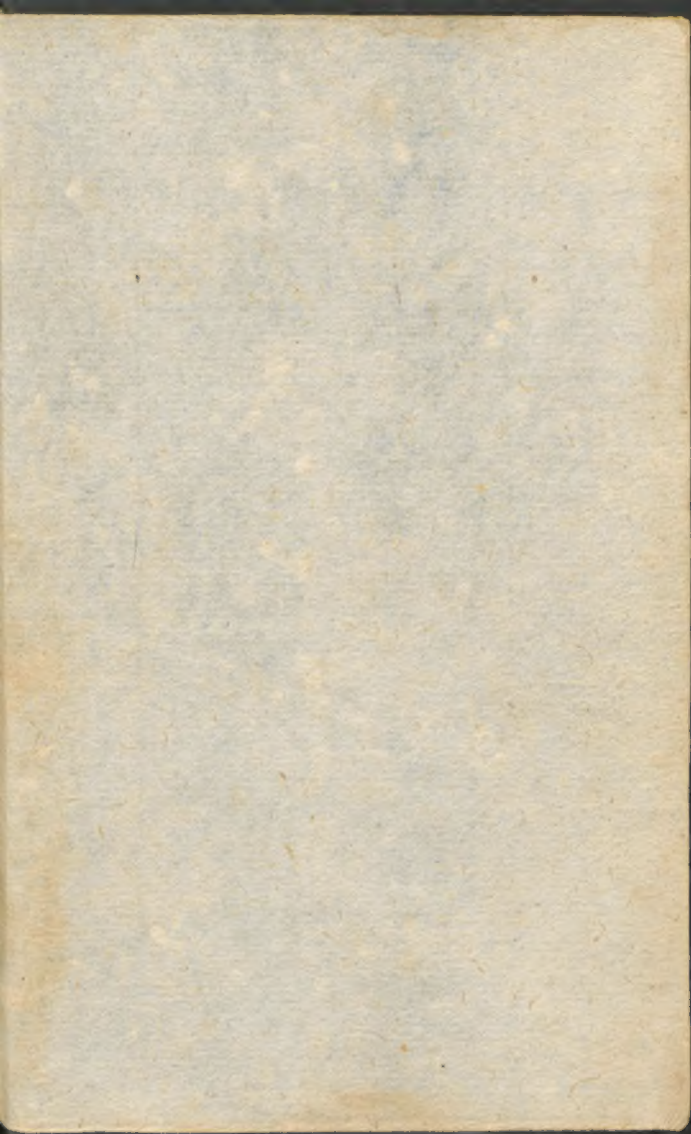

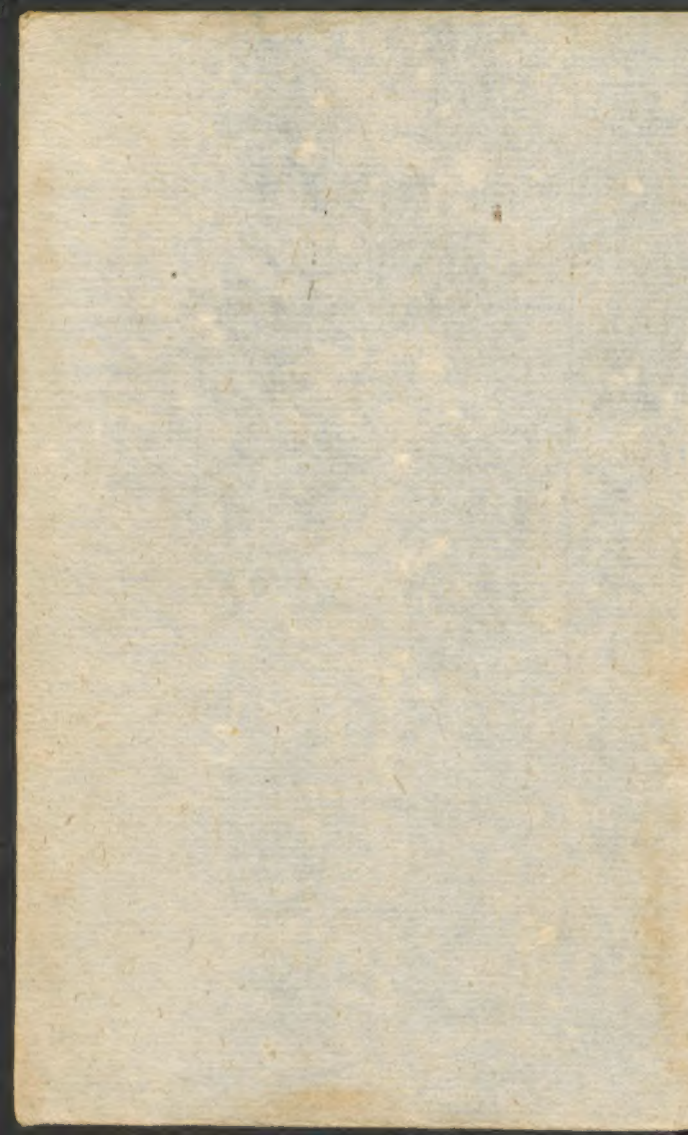

122

N. 136.

L. OPALENI
DE
OFFICIIS
LIBRI TRES.

J. OPALINI
DE
OFFICIIS
LIBRI TRES.

LUCÆ OPALENI
REGNI POLONIÆ
MARESCALLI

DE

OFFICIIS
LIBRI TRES,

IN QUIBUS

SAPIENTIÆ CHRISTIANÆ,

Id est:

Moralis Philosophiæ, Jurisprudentiæ,
imò & Theologiæ pleraque & præcipua;
Nova hætenus ratione atque methodo
accuratè explicantur.

IN USUM

DD. SODALIUM
CONGREGATIONIS
B. Mariæ VIRGINIS

Gloriosè in Cœlos ASSUMPTÆ,

Ex

QUATUOR ACADEMICIS FACULTATIBUS
in Cæsareo & Academico Societatis JESU Collegio VIENNÆ
erectæ & confirmatæ, denuo recusæ, & iisdem
in Xenium Anni 1700. distributi.

SVPERIORVM PERMISSV.

AUGUSTÆ,

Typis Mariæ Magdalenæ Utzschneiderin,

Anno M. DCC.

ILLUSTRISSIMO

AC

REVERENDISSIMO

DOMINO DOMINO

STEPHANO

SELISCHEVICH,

DEI & Apostolicæ Sedis Gratiâ

EPISCOPO

ZAGRABIENSI,

ABBATI

B. V. M. de Thopuzka,

Comitatûs Berzencze Supremo

ac Perpetuo

COMITI,

&

Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis

CONSILIARIO, &c.

DOMINO DOMINO

&

Mecænati Gratióssimo, &c. &c.

DEDICATIO.

ILLUSTRISSE
AC
REVERENDISSE
DOMINE DOMINE,
MECŒNAS
GRATIOSISSE, &c.

Pus mole exiguum, momento grande, TUA, si licet, veniâ sacrum tentare limen, imò manum aggredi; nostrum est obsequentissimi in TE affectûs, devotæque etiamnum TUI memoriæ nuncium. Et verò, seu frontem, quam præfert, seu quo fungitur, titulum, seu Mecœnatem, quem salutat, TE-ipsam spectes; numquid omnibus TIBI numeris deberi palàm est? Nomine Tres de Officiis Libri sunt: non illis, quæ

DEDICATIO.

quæ olim ab Oratore Ethnico illustrius
religione cæcâ naturæ lumen extorsit,
sed Christiani munus Hominis, vitæ
rationalis legem, solidæque Sapientiæ
praxin, brevem intra periodum com-
plexa; ea nempe, quæ TU & exem-
plo præstas, & doces verbo, & absolu-
tâ felicitate possides: Titulo Sodali-
tatis Partheniæ, quantum quantum suæ
in TE observantiæ testem parantis
pignus est: nec alienum sanè, ut quæ
jam octo abhinc lustris TUAM pri-
vatos adhuc inter Odœi sui parietes
suspexisse virtutem, suoque adle-
ctum gremio à Senatûs Mariani con-
siliis TE spectabilem habuisse gloria-
tur: In Meccœnate Gratiōssimo TE
ipsum intueris, Ideam vivam opere,
qualem formare præceptis Author co-
natus est. Illyricæ Antistes Ecclesiæ

DEDICATIO.

in id cumprimis vigilem curæ Pastoralis oculum intendis , ne quis error devius , aut impatiens fræni libido gregem subditum extra Probitatis Christianæ limites , virtutúmque pariformium recto de calle seducat ; sed illibato semper in candore fovere integrum , juris & æqui custodem , quin & orbem , quâ fas est , reliquum edocere viam salutis , & in Justitiæ semitam errantes à vero populos redigere non tam avidissimo quàm latè multúmque celebrato studio conniteris. Quò quidem omne hoc opus cum synce-
rissima singulis præire vestigia colliges ; tum verò maximè fructum capies suavissimæ voluptatis , quando , quæ dictata orbi universo leges officia , à TE primùm absolutissimè expleta , & per TE in aliis plenam ad
fru-

DEDICATIO.

frugem promota animadvertes. Ita etenim, propè dixero, clarissimi prærogativam sanguinis pertæsus, non aviti splendoris beneficio, sed propriæ merito virtutis per omnes ire honorum gradus voluisti, donec ad Ecclesiasticæ, quam tenes, dignitatis apicem eluctareris, ut Gentilitii TUI fideris ad ritum præfulgeres ubique, omne non tam Christiani quàm Apostolici Viri officium in TE priùs exprimeres, & quam doceres alios, operoso cursu ipse didicisse viam videreris. Novit & loquitur etiamnum erectum Alumnis hujatibus Collegium, seu dum severiores hîc Aristotelis disciplinas, Diviniorémque Scientiam coleres, seu dum Curator ipse suam Domui disciplinam stabilires; quâ dexteritate Hominem Doctum pariter &

DEDICATIO.

& Christianum gesseris, utrumque in
TUIS promoveris: Novit, & celebra-
brat ad ipsum Bononia, quæ sui TE
Collegii Rectorem habere gestiit;
habuissetque ultrà, nisi Venerabile Ca-
pitulum TUÆ captum famâ laudis,
tôtque bene gestorum encomio Ca-
thedralem ad Ecclesiam in celeberrimi
TE Canonikatûs subsellia evo-
câset, ut quam dispensaveras foris,
etiam domi Virtutis & Sapientiæ facul-
tatem exereres. Periclitaturum id
TUAM in arduis vim, & in agendo
felicitatem videri poterat, cùm diffi-
cilem illam in Christiani Nominis ho-
stes expeditionem TIBI, militarem
aleam Ecclesiastico Duci commisit;
sed nec in milite Virum probum amise-
ras, nec TUÆ virtuti occasio, nec mi-
litari TU officio defuisti. Nolumus
TUAM

DEDICATIO.

TUAM pro DEO & populo Magna-
nimitatem, Fortitudinem, Zelū longiū
prosequi, quem nec hostium signa effu-
gēre; sensit barbarus ille, cui Victor glo-
riolus hostile manu propriā labarū ex-
torristi, futurum perenne non sacri mi-
nūs quàm Heroi Martis monumentum.
Leonem sanè pro Ecclesia DEI imper-
territum; dignum, cui cura gregis com-
mitteretur! Et adfuēre TUIS etiam me-
ritis concordi voto singulorum calculi,
cū eminere primū TE Præposituræ
munere, post Pastorale Pedū & Mitram,
in sui, subditarūque ovium tutelam,
decus, incrementum admittere coēge-
runt. Multi simus, *Illustrissime ac Reve-
rendissime* DOMINE DOMINE, Tuæque
modestix graviores, si, qui præsis; qui
TIBI, qui TUIS, qui omnibus hoc in
Cathedralis Ecclesiæ culmine esse &
fie-

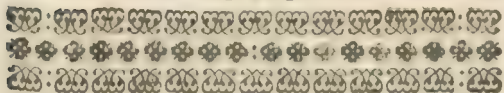
DEDICATIO

fieri studeas, factus sis, uberius explane-
mus: paucis complectemur universa, si
Præsulem TE verè probum & Perfectũ
secundũ se, verè Pium in DEUM &
Patriam, verè Charitativum erga Pro-
ximũ asseruerimus; tria ab Authore rarà
methodo deducta Hominis Christiani
officia! quæ ut & TU exerceas, & il-
lius docentis ad normam Lector addi-
scat quàm plurimus; TUA præcipuè
Autoritate, TUOque Exemplo effi-
cietur. Quod dum advovemus animi-
tus, suæ TE servent Ecclesiæ Superi,
Bono communi, nobis diutissimè inco-
lumen.

Illustriss: ac Reverendissimæ
DOMINATIONIS
TUÆ

Congregatio Major B. V. MARIÆ
gloriosè in Cœlos Assumptæ.

PRÆ-

PRÆFATIO AUTHORIS AD LECTOREM.

ui potius, quàm Tibi Le-
ctor Opus meum dedicem?

Tibi illud scripsi: laborisq; &
opera non aliud mihi preti-

um, quàm tuum commodum assignavi:

ut legas, inquam, ista: capias: probes:

& utare. Merito itaq; ea Tibi inscribo:

utinam tali cura noscenda, qualem ego

impendi: & quam vel magnitudo, vel

utilitas meretur argumenti. Sapientia

etenim Christiana, specimen quoddam

adfero: cuius cum multa sint; quæ fru-

ctum uberem habeant adferantq; tum

nullus in illa utilior praestantiorq; locus,

quàm hic, quem tractaturus sum de

Officiis: ab eo namque benè sancteq;

vivendi praecepta ducuntur. Hac vero

*Causa,
cur lecto-
ri opus
inscriba-
tur.*

*Unde
haustum.*

Nova e-
jus me-
thodus.

An tra-
ctata di-
stinctè.

*ut exactè explicarem, non modo putavi
necessarium, conjicere præcipua, quæ
Moralis Philosophia continet ac præci-
git: sed etiam nonnulla è media Theo-
logia petenda censui. Juris quin immò
principia eodem pertinere, ideoq; ex
professo tractanda existimavi. Quæ
omnia deduxisse mihi visus sum, ut no-
va ratione ac ignotâ hætenus metho-
do, ita & raro profecto pro magnitudi-
ne rei compendio: Dum nempe tribus
exigua motis libris, totidemq; libri cu-
jusquæ capitibus, tantam rerum copiam
include. Præterea, quod alibi in tracta-
tione Philosophica requirere Cicero vi-
detur; ut fiat distinctè, graviter, & or-
natè, id ut probè implem animus co-
natusq; fuit, nescio an successus. Di-
stinctè imprimis studui rem aperire: ac-
curatè & aptè (prout quidem captus
meus erat) partiendo argumentum: &
factâ definitione, ac divisione cuiusque
rei, etsi ut plurimum novâ, puto ta-
men non incommodâ. Talis autem me-
thodus, artis specimen habet: & enucle-
atius*

latius rem explicat: & melius memoria
 imprimatur. Deniq; præclara & rara est:
 quia difficilis, & ardua: cum non possit
 fieri, nisi prius probè cognitâ rei natu-
 râ, & ut ita dicam, subactâ materiâ.
 Graviter deinde volui in serio hoc scri- Et gravis
 pto versari. Itaq; nec amœnitatis stu- ter.
 dio, in longas dissertationes me effudi:
 nec declamatoriâ illâ, & tantalogâ u-
 bertate, quâ Seneca præcipuè audit, la-
 scivire volui: nec superflua ostentatio-
 ne eruditionis ineptire. In ejusmodi e-
 nim scriptione paucis, sobriè & graphi-
 cè decet $\gamma\omicron\mu\alpha\lambda\omicron\gamma\acute{\iota}\nu$ nihil bis dicere: san-
 cire quodammodo & decernere: sine
 vano lenocinio eloquentiæ; verum,
 quod sat per se pulchrum est, aperire:
 denique inserere quedam animis, quæ
 cogitatione propagatâ, latius sua spon-
 te pullulent, & fructum per se serant.
 At tamen nec Ornatum penitus omitte- Et non si-
 re volui: Necessarium existimans ver- ne orna-
 ba rebus paria redderè: ne vitio ser- tu
 monis, ac vili tractatione, non modo na-

*tivam sui cognitionem, sed dignitatem
 etiam amitterent. Itaq; huic fini, com-
 modè ac decorè ab aliis dicta, Operi meo
 intexui; etsi non editis plerumque Au-
 thoribus: ratus; nec cruditis id esse
 necessarium; agnoscent enim: nec mi-
 nus peritis proficuum; cum eâ ratione
 potius pondus peterem, quàm autho-
 ritate: præsertim verò profanâ, à qua,
 velut à non idoneo teste, nihil verita-
 ti Christiana accedere posse existimo.
 Sacram verò ac Divinam, prorsus, ad
 primo loco, censui advocandam. Quan-
 quam nec hujus anxè (ut plerique so-
 lent) loca indicavi, eò quòd, cense-
 rem pudorem esse Christiano, ea igno-
 rare. Jam verò, an tria hac, quæ ex
 Cicerone adduxi, impleverim præstite-
 rimque; censebis Lector. Censebis in-
 quam: sed haud rectè, nisi legas totum,
 probeq; cognoscas. Quod, à te, & bre-
 vitas libri facile impetraverit: & stru-
 ctura ejusdem omnino requirit. Nisi
 enim à capite ad calcem decurras; par-*

Id iudicio
 lectoris
 subiicitur

Sed si to-
 tum, & cū
 cura le-
 gerit.

AD LECTOREM. 5

rium eius non invenustam Symmetri-
 am, & quomodo prima mediis, & hac
 prostremis, respondeant; videre non po-
 teris. Perieritq; primum labor meus;
 quem scio me non levem, nec tenuem
 subiisse: deinde fructus tuus, qui haberi
 non poterit, propera; & desultoriâ le- Cur in
summo ex-
emplari
Officia
posita.
 ctione. Ultimum, quod adhuc præfari
 ad te opportunum existimo, est: ne, dum
 de Officiis promisso sermone, in abdi-
 ta pietatis, immò & Sanctitatis Chri-
 stiana te deduci videbis; ne inquam,
 putes, Titulo libri, Tractationem haud
 respondere: aliudq; promitti, aliud præ- Causa
adfertur.
 stari. Consilio, sine iactantia; & mo-
 dica inscriptione Opus insignivi: tali
 tamen, qua tractata complecteretur,
 ideoquè requireret. Ut enim Plato
 Rempublicam, Cicero Oratorem, Stoici
 Sapientem, ideo in summo exemplari
 ostendère, ut excitarent conatum quàm
 proximè accedendi, & citra quamvis
 consistentibus, laudem assignarent; ita
 & mihi de Officiis Hominis Christia-

A Pietate
Sapientiā
non posse
separari.

Christia-
nè itaque
philosofe-
phandū.

ni dicturo, proponendum omninò fuit,
quod summum consummatissimumquè
censerem. Prasertim cum certissimum
sit, veram Sapientiam, à pietate, &
sanctitate, non posse secerni: & culmen
Christianæ Philosophiæ, religionem ac
Dei cultū. *ἑστέλευαν* esse. Veteres illi, lumine
fidei orbi, atque destituti, alios ha-
buère, qui Sapientiam profiterentur;
nec Deos quærerent: alios; qui in Deo-
rum vano cultu occupati, Sapientiam
non curarent: ideoq; dum hæc ab invi-
cem sejungunt ac separant, nec veram
(ait Lactantius) sapientiam, nec Re-
ligionem habuère. Nobis Christianis,
par, & juncta cura utriusque: aut u-
nius potius, nempe Sanctitatis, sed in
qua totum istud sapere continetur: at-
que adeò tota Scientia, Deus est. Ille
Principium & Finis: ab hoc ducuntur,
ad hunc omnia referuntur. Faceſſat
ergo istà ex solo Aristotele desumpta, &
scorsim à doctrina pietatis tractata
Ethicè, & nescio quæ partitio virtutū,
à Chri-

à Christianâ professione, ac perfectione
 sejunctarum. Prodeat verò illa, illa,
 ignorata profana Philosophia, parum
 nota plerisque Christianorum, intra
 penetralia ac cellas ascetarum clausa,
 simplici & humili, idemquè sepe illusâ,
 pietate occultata, sed alta profectio, &
 sola vera, quia Divina Sapientia: quâ
 homo hic, officium perfectè implere, &
 olim præmium consequi, ac beatus esse
 possit. Feci ego, quantum potui; ut
 illam proprio vultu ostenderem: facile
 mihi promittens fore; ut multos subli-
 mitas eius in admirationem rapiat, &
 pulchritudo in amorem. Moveat verò
 etiam eos; quos vel nimia rerum hujus
 vitæ cura in tantum obruit, vel va-
 na sæculi eruditio, ac ratio humana,
 adeò occupavit, ut fastidire quodam-
 modo, & nauscare videantur Christia-
 nam omnem pietatem. Faciet Deus,
 ut novo hoc velut condimento, pala-
 tum eis excitet, novo igne teporem
 auferat, ac fidei fervorem succendat

Quod
 ego cona-
 tus.

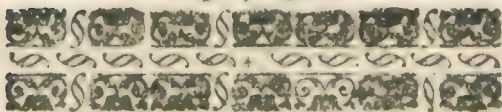
Utinam
 legentiũ
 bono.

8 PRÆFATIO AD LECTOREM.

*veritas à multis ignorata, ideoq; spre-
ta. Et quidquid, ipso Authore, à me
scriptum est, eo incrementum facien-
te, cedat in bonum tuum Lector;
ipsius laudem, honorem, &
gloriam.*

Pro-

*Prologomena quædam pauca,
quæ velut fundamentum Operi
substernuntur.*

ANtequam Tractationem pro-
missam ordiar; consultum;
immò necessarium omnino
videtur, præmittere solida
quædam immotaque, de DEO, & quæ
eius notionem consequuntur, princi-
pia: quibus Opus tutò inuiti, & firmi-
ter superstrui possit. Frustra etenim Of-
ficia ducere conarer, causâ eorum &
origine, quæ DEUS est, non deductâ.
Etsi itaque in libro tertio, ubi de Pie-
tate agetur, de illo tractatus erit; attâ-
men hîc etiam præmittenda sunt sal-
tem illa, quæ de eo, recta dictat docet-
que ratio: sepositis in prædictum lo-
cum iis, quæ à revelatione habentur.

*Fundamē-
tum poni-
tur ope-
ris.*

Sit itaque lapis fundamenti, & ini-
tium sapientiæ; ut certò scias, semper-
que & impressè memineris DEUM esse.
Istud autem, etsi certius est omni de-

*Deum esse
propter
atheos
probabitur.*

monstratione, & tam necessarium, ut probari non indigeat; attamen, cum pravis quibusdam ingeniis, vel inesse, vel facillè adhærescere soleant nonnullæ

- Atheismi.* τῆς ἀθεΐας causa; omnino, iis recentius, argumenta ponenda sunt, adstruendæ Divinitatis. Quod igitur negant quidam, vel non, ut oportet, adfatentur DEUM; Fit primum, ingenii protervâ & petulanti acrimoniâ, quæ ratiocinando, antecedere principium frustra conatur; cum illud, nulla antecedentia habeat: si enim haberet, principium non esset. Dum ergo ex antecedentibus non colligit; cur, & quomodo DEUS sit, ne esse quidem putat: & fidem aspernatur; qua potissimum Divinitas agnoscenda est. Deinde, fr.
- 1. Ingenii acrimonia petulans.*
- 2. Malitia.* idem, ex perversitate & malitia, quæ Arbitrum sui defugit: nolletque inesse DEO occultorum scientiam: quia sua occulta nollet prodî; & ne timeat vindicem, negat Authorem. Tertiò, à rudi quadam ferocia, quæ detrectat à suprema aliqua vi domari, ac contineri. Ideoque omnipotentis Domini osor, ac contemptrix est. Quartò, ex vagâ disputandi de religione licentiâ. Tales enim
- 3. Ferocia.*
- 4. Disputandi licentia.*

enim, cum nusquam conquiescunt; desperatione veri, DEUM aut non curant, aut diffidentur. Quintò, dum bonis 5. *Ob even-*
 mala, & malis bona vident evenire; de *tus varios,*
 providentia primùm queruntur; mox *providentia*
 dubitant: & demum illam, atque DE- *negatio.*
 UM unâ, tollunt. Postremò, illecebris 6. *Postremò*
 præsentis vitæ occupata mens, inani- *cura morta-*
 bus curis negotiisque immersa, se primùm *les ac ille-*
 fugit: tum verò DEUM, qui nequit esse *cebra.*
 pabulum turbatæ, multiplicis, & in-
 quietæ mentis. His fere de causis, cum *Asserenda*
 multi, à debita agnitione Divinitatis, *ergo Divi-*
 arceantur; operæ pretium est, in limi- *nitas.*
 ne hoc scripti ostendere; DEUM esse. Id
 verò non illis argumentis, quæ ducun- *Argumentis*
 tur à priori: (hoc enim probationis *ut vocant*
 genus, ut dixi, locum non habet, in *à posteriori.*
 prima & principe causa:) sed quæ col-
 liguntur à posteriori, id est à conveni-
 entia rei; & si negetur, ex absurdo. De-
 inde verò ab effectis, quæ causam aper-
 tissimè monstrant, ac testantur.

Existere itaque summam aliquam
 Divinamque naturam; & ratio, & ge-
 neris humani consensus, & denique or-
 do mundi, seu creaturæ testimonium
 evincit. Ratio inquam imprimis facil-
 limè

*Ratio exim
cir Deum
esse.*

limè colligit, mundum hunc non esse
ab æterno. Causa: quia constat par-
tibus, & ex illis compositus est. Quis
autem eum composuit? Non seipset
nam conjunctionem partium antequam
haberet, non habuit: ideoque dare
sibi, quod non habuit, non potuit: ne-
cessariò itaque ab alio eam sortitus est.
Si autem ab alio; deveniendum erit ad
principium, quod non habeat aliud
principium: quod est per se DEUS, ne-
cessariò ab æterno existens: qui nisi es-
set, nihil esset. Quæ enim ab alio sunt;
aliquando non erant: dum non erant,
efficere ut essent non poterant. Nun-
quam itaque extitissent, nisi quidpiam
per se esset, quod illa efficere potuisset.
Nisi itaq; DEUS esset, nihil eorum, quæ
sunt, esset. Atqui se esse quisque sentit
agnoscitque; necessariò itaque fatebi-
tur, & DEUM esse. Quod ipsum non ra-
tiocinando, sed sponte naturâ, & quâ-
dam anticipatione (quam *πρόληψιν* vo-
cant) agnovit semper, omne genus hu-
manum. Tam firma autem, tam con-
stans, tam communis omnibus, notio
Divinitatis, vel indita à DEO mentibus
nostris sit, oportet: vel à primo Paren-
te

*Et consensus
generis hu-
mani,*

te posteritati per manus tradita. Utroque autem modo; ingens perfectio est veri argumentum. Nihil autem minus & illud, quod ducitur à rebus creatis. Habet enim DEUS testimonium (inquit Tertullianus) totum hoc quod sumus, & in quo sumus. Nam ex tanto, tamque consummatae artis opere, quale Mundus est, utique Summus & Omnipotens Opifex; ex productione rerum in pondere, numero, & mensura Architecti mens immensa; ex Elementorum mira temperie, & in pugna quamvis, conservatione; vis suprema, omnia continens; ex motuum celestium certâ, ac statâ vicissitudine, motor ipse immotus; ex elegantia, pulchritudine, convenientia, ac demum bonitate rerum, unum simplex ac solum Bonum, in quo fons omnis communicatae bonitatis; ex humani denique tam corporis quam animi admirandis, id est, ex compendio ac epitome universi, Author omnium DEUS, spectatur manifestè.

*Et demum
testimoniū
creaturæ.*

Atqui dicunt quidam, hæc non à DEO esse, sed à naturâ provenisse. Peto verò quâ naturâ? si sensu & rationis

*Obiectio de
natura sol-
vitur.*

ex-

experte; qui fieri poterit, ut quòd non sentiat, nec intelligat, causa sit sentientium & ratione präditorum? Utiq̃ue necesse est, ut causa effectū, quem producit, aut præstantior sit, aut saltem eum vi & virtute intra se contineat. Quomodo autem res nō sentiens continebit vim sentientis naturæ? quomodo id, quod rationis expers, producet effectum se tanto intervallo potiore? Quod si naturam dicunt intelligentem, omnium effectricem; hoc quod naturam vocant, Deus est.

Deus creavit res ex nihilo.

Est ergo, est DEUS: &, ut ex dictis patet, conditor est universi: idque ex nihilo. Nam si ei coæternam, increatamque statuamus materiam, illa quoque DEUS alter esset, quia à se esset. Quomodo autem à se, quod non possit agere, sed pati tantum & recipere: & quomodo DEUS sine sensu? & DEUS corpus, & corpus sine forma? Verbo itaq; ac jussu fecisse omnia dicendus est.

Idemque earum conservator.

Consequitur verò etiam: ut Rector sit ac Conservator eius, quod produxit. Sive enim voluntatem eius spectes; amavit, dum benefecit: & vidit, quod essent cuncta, quæ creavit, valde

bona. Necesse est ergo, ut bonus bonis bene velit. Sive scientiam; scivit condere: oportet ut noverit conservare. Sive denique potentiam; si ex nihilo potuit producere; quantò magis, ne in nihilum recidat, retinere? Et ut paucis totum dicam: cum ostensum sit evidenter, ab eo fluxisse omne esse, necessario ab eodem dependebit totum hoc existere.

Existere verò, ac conservari id, quod ex tot diversis, ac inter se pugnantis partibus est constitutum, non potest: nisi certo modo, ac ordine, à suprema aliqua vi, ac potestate, præscripto, præfinitoque. Talis autem potestas, non est, nisi plastræ, & Factoris, in opus suum: id est DEI. Hinc prodibit Divina providentia: quæ sine ulla anxia cura, curat res, & omnes, & singulas: earumque naturam, & noscit; & disponit ad finem à se præstitutum.

Neque obstat, quòd Epicurus apud Ciceronem dicit, hoc modo fore inquietum, plenumque negotio DEUM. Non enim potest esse ulla inquieta cura illi, apud quem par voluntati potestas est: & qui ut aliquid præstet, non

Et providentia cuncta regens

Sine sollicitudine & labore.

indiget, nisi seipso : id est voluntate sua. Sollicitudo, & labor eorum est; qui volunt perducere in potestatem suam, rem sibi non obsequentem. In cujus verò potestate, cuncta sunt posita, is sollicitudinis expers erit: dum ea, quæ sine labore produxit, sine labore gubernabit. Si enim, cum non erant, vocata parvêre, ut essent; quanto magis, postquam eius jussu esse cœperunt?

Ab eo duratio rerum.

In modo autem gubernandi, præcipuum locum obtinet, durationis cujusque naturæ terminus: quem ille, quibusdam parcius, abundantius aliis indulgit: prout eius omniscia disposuit

Eam homini infinitam datam.

voluntas. Homini certè, jus vitæ prorogasse in infinitum, vel exinde censendus est, quòd animum eius tam vastum produxerit, ut expleri nequeat; nisi ipso. Experimento enim didicimus, cuncta hæc creata, nunquam sedasse eius sitim, sed irritasse: aut certè fastidium sui potius, quam saturitatem se contentam, attulisse. Fassi hoc ultrò sunt, compotes omnis, mundanæ felicitatis. Sed magis hoc ipsum adfateri cogetur, quisquis tres animi facultates, seu potentias, Memoriam nempe,

Quod probatur ex animi potentiis,

In-

Intellectum, Voluntatem, expenderit: videntque quomodo non nisi proprietatibus *id est uno*, vero, bono expleri, & in illis tantum conquirere possint. Videamus hoc paulò attentius: & nulli, quod sciam, plenè notatum, penitus pensitemus.

Dico itaque imprimis: quòd Memoria non possit sibi planè constare, nisi omni multiplicitate rejectà, cuncta videat redacta ad unum. Nullum autem est unum præter Deum, quod in se cuncta contineat. Hoc ergo solum, visum; eam quietam reddere potest. Nempe sine phantasmatum infinità copià, quæ eam turbant, distrahuntque; dum videbit Deum; videbit totum, quod semper erat, est, eritque. Itaque nullà reminiscentià præteriti, nullà futuri cogitatione fatigata, unico intuitu, in idea totius quod est, defixa, ac quæta manebit. Intellectus non potest consistere, donec agnoscat Verum. Verum autem non cognoscitur exactè, nisi in Causà primâ: quæ causas omnes continet, & ultra quam non datur progressus. Talis autem Causa Deus tantum est, ergo in illo tantum subsistit Intellectus.

Memoria enim sistit in Vno.

Intellectus consistit in Vno.

*Voluntas
conquiescit
in Bono.*

telleetus. Tum enim cognoscet, cur, & quomodo ab eo, quod solum verè est, fluat omnis essentia; & quis ille sit nexus causarum sese consequentium, qui initium accipit ab eo, quod non habet initium. Hac verò agnitione, omnem perplexitatem, hallucinationem, falsum, effugiet: planèque conquiescet. Voluntas denique non potest expleri, nisi apprehendat bonum. Bonum autem nullum est consummatum, nisi quod à se est. Tale enim cum à se possit habere; non potest non velle sibi inesse omne bonum. Ut verò ipsum solum bonum, ita omne, quod communicatum ab eo. Itaque hoc totum, unicumque est bonum eius, cui se communicavit. Communicavit autem se Animæ, cum illam esse; & talem, ut est, esse; gratuita bonitate voluit. Ergo hoc solum Bonum eius erit: ergo in hoc Bono, id est in DEO Voluntatis plena saturitas, & quieta possessio. Concludo itaque locum hunc, & dico: Anima Rationalis quieta, id est, beata esse nequit, nisi viso per Memoriam. Uno, agnito per Intellectum Vero, prehensio per Voluntatem Bono DEO.

Quod

Quod si ita est; necessario consequetur; ut, quod non possit, nisi participatione & consortio Divinitatis, quietem, seu finem suum consequi; id divino auxilio clevetur, ad statum tantæ sorti & conditioni parem. Atque adeò, ut verè potiatur immortalī DEO; immortale sit, oportet: Alioqui nec appetere, nec frui posset, bono sibi non convenienti.

Vnde immortalis status deducitur.

Post hanc vitam igitur, necesse est, vitam nobis alteram superesse: quæ nos DEI compotes reddat. Nam status huius præsentis & mortalis, incapax est plenæ fruitionis boni immortalis.

Et post hanc vitam alterâ.

Verè itaque pervulgatum illud Augustini, dici ad DEUM potest: Creâsti me ad te; inquietum est Cor meum, donec perveniat ad te. Perveniat, inquã, sed tuo auxilio. Nam sicut (ut idem alibi loquitur) non est à carne, sed supra carnem, quod eam facit vivere; sic non est ab Anima, sed supra Animam, quod eam facit beatè vivere. Et ut vita Carnis Anima est, ita vita beata Animæ DEUS est.

Quæ in DEO.

Idemque summum appetendorum; Summum Bonum, finisque hominis: ad quem benè, rectèque vivendi consilia

Vti summo hominis bono.

referri; & quem omne cogitatum, dictum, factum, respicere debet.

*Quod qui
non appetit,
amittit, & perit.*

Porro Bonum hoc, malis ac perversis, qui illud nec appetierunt, nec quaesiverunt, imò spreverunt etiam, salvâ justitiâ, non potest pariter, & ex æquo cum bonis obtingere. Necessariò itaque consequetur; ut vita futura, dispersa sit meritis, ac immeritis: Beata nempè illis, his verò misera & calamitosa.

Sed hæc uberiùs suo loco. Præmittenda verò hic erant, seu præparandis, seu excitandis animis; ut visis solidis hisce principiis, surgentem libri fabricam rectè contueri, ac scandere tutò queant.

LIBER OFFICIORUM PRIMUS.

De Probitate.

Acto Sapien^tia^e Christiana^e *Definitur.*
 velut fundamento, ad Offi- *Officium,*
 cium eius dum venio; illud
 ita desinio. Officium, est vi-
 tæ institutum, & actio, conveniens
 Naturæ rationabili. Dividitur trifari- *Dividitur*
 am. Primum enim est, Probitas: quâ *tripliciter.*
 homo se bonum reddit. Charitas alte-
 rum: quâ erga alios bonus est. Pietas
 denique: quâ coram DEO bonus est;
 cuncta ad eum referens, uti finem.
 Tripartita hæc totius Operis & Mate- *Tri & tra*
 riæ divisio, totidem libros requireret: in *Actio Ope-*
 quibus explicandæ mihi erunt partes *ris.*
 istæ, compendio quidem & breviter,
 sed tamen, ut existimo, accuratè.

Probitatis
definitio,
& triplex
divisio.

Probitatem definitio: Tenacem boni animum sententiâ, dicto, facto. Tres ei partes assigno: ἀναμαρτία, μετρη-
πάθεια, καὶ πρᾶξις, seu fugam vitio-
rum, affectuum regimen, & exerciti-
um virtutum. (Ita enim Græca hæc
verbo: interpretatione, quæ rem expri-
mat; & quæ, ut Seneca dicit, appella-
tionis vim potius habeat, quàm faciē)
Quæ tria singulis capitibus explicare,
ac complecti conabor.

CAPUT I.

De ἀναμαρτία, Prima Parte Probitatis.

Impeccabi-
litas ex-
plicatur.

PRimam Probitatis partem, impec-
cabilitatem, seu impeccantiam fe-
ci. Homo etenim à DEO factus natu-
râ bonus, voluntate autem propriâ
pravus, & corruptus est, culpâ origi-
nis. Id est, per prævaricationem primi
Parentis, quæ eum infecit: & loco de-
biti ad Unum, Verum, Bonum amo-
ris; indidit concupiscentiam multipli-
cis, falsi, ideoque non boni. Hoc fon-
te derivata labes fluxit ad posteros: id-
que triplici, prout partitur Discipulus

Quæ est in
expugnan-
da triplici
concupiscen-
tia.

Do-

Domini, rivo. Nempe Concupiscen-
 tiâ carnis, Concupiscentiâ oculorum,
 & Superbiâ vitæ, quibus omnem pec-
 candi materiam ostendam contineri. *Per non*
 Per subsidia igitur, quæ Deus homo fa- *peccandi*
 ctus, sufficientia reparandæ naturæ *propositum.*
 præstitit, opus est eradicare ex animo
 mala, firmumque facere propositum,
 non peccandi. Nempe post solennia *Per Sacra-*
 illa Sacramentorum, [de quibus suo *menta &*
 loco,] Conscientia formanda est; tan- *conscientiâ.*
 quam Dux, & custos vitæ innocentis. *Cuius desin-*
 Est enim illa: Internum & integrum *nitio.*
 iudicium, respuens malum; id est pec-
 catum: veniens, cum abhorrentia;
 admissum, cum angore; in bono autem,
 cum gaudio conquiescens: idque to-
 tum cum Deo, & propter Deum. Merito
 hæc postrema addidi; nam si rationis
 tantum, non verò religionis dictami-
 ne oriatur, nihil est. Fit tantum ina-
 nis, vel ostentata Probitas, id est, fu-
 cus. Firmamentum igitur illius unicum
 erit, timor Domini. Porro ut evellan-
 tur vitia, dignoscenda sunt. De
 singulis itaque partitione
 propositâ di-
 cam.

Pars Capitis Prima.

Explicatur primus peccati rivus Concupiscentia Carnis.

*Definitur.
Concupi-
scentia
carnis.*

*Pars ejus
prima
Mollities.*

Concupiscentia Carnis est, Abusus eorum, quæ corpori propria. Fitque tripliciter. Nempe molli ac delicatâ desidiâ, Gulâ deinde, ac demum Libidine. Qui his dediti, illis corpus voluptati, anima oneri est. Mollitiem voco, nimis delicatam curam corporis, quæ desidem & enervem vitam reddit: Sunt enim quidam in cute curanda nimis operosi, nimis compti, nimis culti, odorati, uncti, sensuum oblectamentis inhiantes: idque cum quodam Delicato fastidio, quod scitè quidam præseferunt, ostentantque. Taliter occupatis, non vacat vivere: & hinc non modo laboris, sed omnis actionis fuga; segne tantum otium, id est vivi hominis sepultura. Gula est in esu, & potu excessus. Dum ganeones isti avidè vorant, liguriunt, ventrem variè faciunt, nec egentem, nec capientem. Deinde potu ad crapulam sese ingurgitant; fructu, nausæ & cruditatis: quâ

*Gula pars
altera.*

quæ evanidi pallent, & in vivis caro morticina est. Libidinem vel nominari vetuit Apostolus; igitur definitione illam non dignabor.

Hæc sunt vitia, quibus homines in bruta animalia degenerant: quam vincant ea potius, quam imitentur. Illa enim, etsi hoc unum agant, & appetant; tamen non ultra naturæ modum, quem homo excedit. Nempe Caro concupiscens adversus Spiritum, postquam pellexit animum suis illecebris, frui illis jubet. Dum autem animus fruitur, & expleri nequit; exigere illas vult ad mensuram sui appetitûs: & corpus, citò satiabile, onerat ac torquet: studetque ingenio irritare, ac provocare languentem ejus, falsamque voluptatem. Sed frustra: nam præter inevitabile fastidium, dolor & morbi, intemperantiæ comites, tandem abstinere vel invitum cogunt. Habes detecta mala, quæ Concupiscentia carnis facit.

*Tertia,
Libido.*

*Hicce degeneram?
in bruta:
omniñò eā
superam?*

Et quare,

Remedia contra eam ut adferam; contra cor.
Primum erit: ut voluptatem ejus abe-
rentem cogitemus. Morsum nempe,
illum, quem aspernatione, & abhor-

Remedia

*cor-
poris vo-
luptatem.*

Annexum ei panitere. rentiâ sui, linoquit. Annexum namque semper illi, pœnitere. Et si rectè expenderis; facîle agnosces: istas, quas vocamus voluptates, ubi modum transcenderint, profectò pœnas esse. Deinde, agnoscamus; quàm id, quod in illis oblectat, & vile, & breve sit; tantoque studio appeti non mereatur. Tertio, ut turpitudinem earum aversemur. Mollitie enim, obliviscimur animi; & velut abdicamus meliorem nostri partem: totâ curâ ad corpus translata. Vitam otio, somno, ignaviâ conterimus; & occupatio, dotibus animi, prorsus contraria est. Gulâ, ad naturam eorum delabimur, quorum tota vita est, ali tantum, & nutrirî. Mactatorum animalium, & intra nos putrescentium, sepulchrum sumus. Et multâ ingluvie, & crapulâ, sordescimus; fatemurque. Libido denique, quàm sit, usu, & obscœnitatis ministerio fœda, fatentur etiam impudentissimi; dum turpitudine adaçti, lucem fugiunt, & latebras quærunt.

Vitanda hæc igitur Vitanda hæc igitur essent Sapienti, seu viro bono; etiamsi non fuissent à DEO vetita: prout etiam docuit vetus illa

Quia per se mala.

illa Philosophia. Quânto verò magis, cum non ratio tantum, sed etiam lex Divina vetat. Profectò & ratione, & præcepto firmatus animus, non modo illecebris corporis se capi & captivari non permittet; sed quò longius ab hoc absit periculo, contraria eliget, ac usurpabit. Nempe, prout Schola Christi docet, domabit corpus: & ad servitutem, ac obsequium animi, per necessariam *ἀνάγκην*, rediget. Viva-
 mus hanc vitam igitur; non tanquam propter corpus, sed tanquam non possimus sine corpore.

*Et quia à
DEO ve-
tita.*

*Exercita-
tionem.*

Pars Capitis Altera.

In qua ostenditur, quid sit Concupiscentia Oculorum.

ALter peccati rivus est, Concupiscentia oculorum, seu Avaritia; quam voco; Rerum, quæ extra nos, pravam usum. Rectè vocatur Concupiscentia oculorum. Cuncta enim externa, quæ Avaritia appetit; quid habent, præter spectari tantum, & videri? Tripliciter hîc peccatur: nempe dum illis Fruimur: Non utimur: Abutimur.

*Definitio.
Concupiscentia o-
culorum.*

Fruir.

*Fruitio
prima eius
pars.*

*Eaque ex-
plicatur ac
monstratur.*

Fruitio rerum externarum, est: nimia ex illis oblectatio: vel animus earum specie nimis captus, ac irretitus. Splendorem enim ille opulentiae, & com-
moditas, & arbitrium quoddam in rebus humanis pecuniae omnipotentis, & illi annexa mundana felicitas, perstringit primum oculos; & tum mirum in modum animum fascinat. Praesertim, si quis sit; qui gloriari & gaudere possit, datas sibi divitias, artemque fruendi: qui non, ut ganeo, aut profligator; ut plerique, suo haurientium; sed erudito luxu, qui in omni cultu diligens, elegantiae ac magnificentiae peritus sit ostentator. Hi inquam tales, immergunt animum in externa; & eorum pulchro, ac prudenti [prout putant] usu inescantur. Et quia in veste, domo, supellectili, familia, procurant varia, ac comparant; Multa autem requirentibus, multa petentibus, necesse est desint multa: ideo necesse quoque est, ut anxie & avarè appetant: & ut consequantur, saepe jus & fas, insuper habeant.

*Pars altera,
Pars altera.*

Altera pars Avaritiae est, non utentium rebus externis: idque nimiam infamiam,

nâ, & sordidâ parçitate. Etenim mul-
 ti, falso obtentu pōsterorum; vel ina-
 ni in senectâ egestatis metu; vel nec *Eiù ingt-*
 causâ, nec sine habendi; semper egent; *nium de-*
 semper appetunt: semper congerunt; *scribitur.*
 & congesto pauperes in auro sunt:
 Dum, quod per tot labores, & curas,
 sapè turpi questu paravêre; recon-
 dunt: maluntque omnem penuriam
 sustinere, immò etiam emori, quàm
 sacrum tangere depositum. Itaque
 pendunt pœnas vitiî infelicitis: aliis o-
 dio, sibi oneri sunt. Nec quidquam
 boni faciunt; nili dum citò moriun-
 tur: cùm sint omnium Officiorum de-
 sertores, & nullâ erga quemquam cha-
 ritate.

Tertium genus avaritiæ est, apud *Pars tertia,*
 eos; qui rebus externis abutuntur: *Prodigali-*
 nempe, apud prodigos. Isti enim dum *tas.*
 non alium fructum opulentia, quàm
 profusionem putant; nullam curam, &
 cautionem erogandi habent. Sum-
 ptuosa convivia, ingentia in veste & *Eiueque*
 familia impendia, immensa largitio, *mala.*
 quâ perdere sciunt, donare nesciunt.
 Ita, inquam, effusi in cuncta, queis
 pecunia prodigitur; dum sua deco-
 quant,

quant, aliena expetunt: & regestas infue-
ta, ideoque intoleranda, acris causa
Avaritiæ est. Cui semper tantum deest,
quantum cupit. Cupit autem quan-
tum prodigit; & prodigit immensum.
Ideoque eiusmodi radix omnium ma-
lorum fit: fraudis nempe, injuriæ, per-
jurii; rapinæ. Quin immò, si animi sint
acres ac violenti; sæpè seditionis, ci-
viliumque bellorum. Tales, inquam,
solent ad facinora converti: cuncta
miscere: & privata damna, Patriæ ma-
lis reparare.

*Remedium
erit non
amare ex-
ternis.*

*Quippe
adiaphora.*

*Minuta
& caduca.*

Noxia.

Hæ sunt causæ: hæc mala avari ani-
mi; & Concupiscentiæ Oculorum pec-
cantis. Remedio erit, admonitio Sa-
cri Vatis: quâ vetat divitiis, si afflu-
ant, cor apponere; id est amare, velut
verè bona; cum non sint: sed ex se,
neque bonis, neque malis accensenda.
Unde meritò exilis eorum æstimatio
animo inferi debet. Caduca nempe
sunt: mutationi, & alienæ potestati ob-
noxia: &, ut non eripiantur; morte
tamen mox relinquenda. Deinde, non
vilia tantum sunt, sed etiam noxia: A-
nimum enim perturbant; & anxie ex-
petita, inquietant: dum acquiruntur,
fa-

fatigant: non adepta, torquent: pos-
 sessa, non fatiant: denique custodita
 metum; erepta, vel amissa, dolorem
 adferunt. Quod si verò ad votum suc-
 cedant, & possideantur; tamen nihil
 ex illis accedet ad interna illa, vera-
 que solatia: quæ pura tantum, & vero
 Bono, id est, DEO nixa, mens conferre
 potest: & quæ tantò majora sentiun-
 tur; quantò quisque sibi plura nega-
 verit. Intra nos; nempe, esse oportet,
 quod nos beatos faciat: externa, he-
 terogenea animo sunt: ideoque non
 ei miscentur, seu uniuntur. Et quid
 stultius, quàm bonum rationalis na-
 turæ, in irrationalibus quærere? Hæc
 ad tollendam Avaritiam, quæ ex frui-
 tione. Addo: contra insanam Parcita-
 tem, utendum esse opibus. Nisi enim
 utare; insaniam [ut apud Poëtam est]
 par eris illi, qui cytharæ ignarus, cy-
 tharas undique coëmat, comparet,
 asservetque. Porro usui, si necessita-
 tem tantum spectes: facile parabilis,
 sufficiens, & suppetens erit. Prodigia-
 litatem, seu Abusum dissuadet, quæ
 luxū humili gressu comitatur egestas:
 jubens quidvis agere & pati: agere, in-
 quam,

*Et quæ ni-
 hil ad ani-
 mum.*

*Non decet
 itaque illis
 frui.*

Sed uti.

*Non verò
 abuti.*

quam, iniqua; & pati indigna. Ita hinc orta Avaritia, aut scelerata, aut misera, semper verò perdita erit. Quam ut evites, regulam tibi constitues erogandi: eam verò dictabit parsimonia; virtus huic vitio opposita: de quasuo loco.

Pars Capitis Tertia.

*Declaratur tertius rivus peccati,
nempe Superbia vite.*

*Definitur
Superbia
vite.*

*Sol amantem cupi-
ditatem.*

Ejus origo.

*Et mat-
ria triplex.*

Post detectam corporis, & (ut ita vocem) fortunæ, ditam cupidinem ; Superest : ut animi *cupitudo* excutiam. Concupiscentiam nempe sui, quæ est superbia: quæ defini- niri puto commodè potest: Ejus, quod est supra id ; quod sumus, usurpatio. Oritur: dum totum hoc, quod sumus, nos accepisse à Deo obliviscimur ; aut certè ; non ut oportuit, meminimus. Deinde et si accepisse cognoscimus ; tamen tanquam ex merito, & debito datum. Postremò dum plus nobis at- tribuimus ; quàm datum habeamus. Quamvis verò hanc Concupiscentiam; dixi, animi esse ; tamen materies ejus non ab illo tantum est, sed à dotibus etiam

etiam corporis, ac fortunæ. Unde, à triplici hac materie; prodibit triplex animi elatio.

Prima à Corpore: quam Ferociam *A Corpore Ferocia.*

voco; nempe viribus corporis nimis fidentem elatumque animum. Sunt enim, qui nacti corpus vegetum, validum, laboris patiens, dum robur eius respexere; facile induunt animum arrogantem: acres ac violentes Spiritus *Qua de- feribitur.*

sumunt: acerbo fiunt ingenio: truces, feri, contemnunt infirmos; & deprimunt: cunctis terrori esse volunt: simulque & in altum efferuntur, & rabie efferantur. Gigantæa nempe proles: quos à staturæ magnitudine, id est corporis viribus famosos, potentes, nihil nisi bellum scientes, disciplinæ, seu mansuetioris vitæ ignaros, Scriptura vocat: & quos Poëtæ *Θεοράτες* faciunt. DEUM

Ita nempe Superbia exinde orta; quam oppugnant. quam revera fragili nitatur fundamento; tamen plurimum extolli solet: dum audax, nihil ratione, sed vi tantum; ac impetu agit; & quantumvis ardua, altaque, appetere, & adipisci, consue conatur; donec seipsam perdat: & precipitet.

*A rebus ex-
ternis Fa-
stus.*

*Quid du-
plex.*

*A Fortuna
factus ad
ostentatio-
nem.*

*A dotibus
ingenii, ju-
dicio arro-
gans.*

Alterum Superbiæ genus, à rebus externis ortum, vocabo Fastum. Nempe ex affluentia carum, vanæ gloriæ vento inflatam mentem. Porro inter externa numero non solum opes, nobilitatem, potentiam, cæteraque infra animum; sed etiam naturales eius facultates. Pertinet namque ad fortunam, quidquid forte nascendi contingit: & totum id, velut externum est, quo hominibus apparemus, & vide-mur. Unde duplex erit, velut dos, fastuosæ elationis: Affluentia nempe mundanæ felicitatis; & excellentia naturalium animi facultatum. Primum, cum infanum vulgus adeo æstimet; ut propterea Sectatores, & turbam famulantium, venerantium, blandien-tium, promptè exhibeat; facit: ut ani-mus, inani plausu illius, sui oblivisca-tur: extra se totus exeat: se totum va-nitati aptet, & accommodet: & ab in-terna ista, & inani elatione; sensu, ver-bis, actione, ad ostentationem, pom-pam, typhum se componat: quod mi-micè prorsus, & Histrionum instar, fa-stuosi isti exercere solent. Alterum, dum nempe Memoria, & Intellectus

solito obtigit felicior; & deinde studio
 acquisita doctrina, & scientia, animum
 occupavit: & quæ potissimum cum va-
 nè ostentat, longè provehit, opinione
 inficit, (quippe quidvis struendi & de-
 struendi artifex) Eloquentia: si istarū,
 inquam, dotum præstantiam, quispi-
 am sortitus est, facile arrogantiam ju-
 dicii sumit; ac usurpat. Arrogans verò
 hocce judicium, si ad actionem se ac-
 cingat; è contemptu aliorum, quibus
 præcellere se censet; alta concupiscit;
 & sæpè ambit: fiuntque tales in Repub.
 imperii impatientes, & seditiosi. Si in
 cognitione veri ponit operam; aut in
 Philosophiam labitur, aut in hæresim.
 Philosophiam intelligo, quæ rationis
 propriæ tantum viribus constat; & ni-
 titur: prout fuit vetus illa, *ἀφ' ὧς διδασκαλία*,
καλία, religionis contemptrix, & DEI
 aut penitus oblita, aut tanquam per
 insomnium memor: ipsa verò, adeò
 plena inanis & insanæ fiduciæ; ut dice-
 ret Sapientem DEO parem. Hæresis
 verò est, quæ scientiâ inflata, autori-
 tatem receptæ & constitutæ doctrinæ
 spernit: judicio proprio eligens do-
 gmata; eorumque censuram arrogan-

*vide aut
Philarchia.*

*Aut Philo-
sophia.*

DEI nea
 scia di-
 sciplina:

*Aut Philo-
dodoxia.*

*A volunta-
tis faculta-
te, amor
sui.*

Amor sui.

*Ab animo
proprie su-
perbia.*

ter exercens. Ita utraque hæc, aut con-
temnit fidem; & irridet: aut dū ad suum
captum aptat; tollit. Jam verò à volun-
tatis etiam facultate fastus oritur. Qui-
busdā enim, ab indole meliori, est mo-
deratio affectuū; & placida animi tran-
quillitas: exinde verò ad officia virtu-
tum velut congenita quædā propensio.
Naturā videntur boni, si ad vitia non
multum proni. Et videntur sapè ma-
gis, quàm sunt: unde provenit suavis;
& blanda *φιλανθία*: & dum in se confi-
dunt, tanquam iusti, profectus incuria;
& ex omnibus istis, interitus veræ Pro-
bitatis.

Sed tertium, & perniciosissimum è-
lationis genus est: quod ab interiori
animo, & ut loquimur, Spiritu produ-
citur. Deus enim Spiritus est; ideoq;
vult adorari in Spiritu & veritate. Si
itaque quispiam, subactō corpore &
fortuna, animum depuravit; id est, in
Spiritu vertit; illum verò ad se mi-
randum, sibiq; complacendum con-
vertit; & à Deo hoc ipso avertit; is
Deum Spiritu oppugnat: fit ei injuri-
us: quippe donis & auxiliis eius fultus,
cum aspernatur, & à se removet. Ideo-
que

que quod acceperat, amittit; & turpi lapsu perit. Hæc est vera, proprièque dicta Superbia: ab hac initium accepit peccatum, Nam & rebellis ille Spiritus, aliter quàm Spiritu ornato gratiâ, & gloriâ; superbire; & velle æquari DEO non potuit: & homo, re Spirituali, nempe cognitione illeclusus est; per quam fieret sicut DEUS. Itaque Ferocia, & Fastus, velut coram hominibus fiunt; Superbia propriè in conspectu DEI: qui ei resistere, id est, quodammodo se ab illâ avertere dicitur, & humilia respicere in terrâ, & in cœlo. Hæc sunt partes Superbia, à corpore, à rebus externis, & ab animo ortæ,

Primogenita peccati.

DEO maxime adversa.

Cæterum materies eorum, aut plenè, & ad votum, non habetur; aut habetur. Si primum; oriuntur vitia pauperis superbi. Nempe studemus Jactantiâ aliis imponere: deinde satagimus augere ambitione: contendimus per æmulationem: in victoriâ, contumeliâ utimur: si vincamur; invidiâ. Si alterum: mirum prorsus est, quantum felicitate corrumpamur. Fortunata enim Ferocia, tota in belluinam naturam mutatur; cuncta vi ac violentiâ a-

Vitia eius dum pauper est.

Vitia eius dum abundat.

git: hinc cædes, bella, id est, populorum latrocinia; & illud occisarum gentium grande scelus. Fastus compos felicitatis mundanæ, mentis impos fit; gloriæ vento abripitur: & cò vesaniam devenit; ut per illum, (portenta hominum!) se Deos non dici tantum juberent; sed etiam coli. Magnis deinde animi dotibus inflatus; impius est: fanaticus: blasphemus: professus hostis Dei: famulus, & cooperator Dæmonis. E quo Apostata, Seductores, & Harcifiarchæ; quorum proprius character est, ut sint filii perditionis: nam se perdunt, & alios. Denique ab animo interiori, & puritate Spiritus, orta superbia, illuditur variè à Dæmone, mutato in Angelum lucis. Primum dulcedine inani fruitionis: tum sæpè extasi: raptu: & falsâ gloriâ animæ, in corpus etiam per miros effectus defluente. Unde suboritur complacencia, amissio gratiæ, & damnationis præcipitium.

*Remediū
eius, notitia
sui.*

Sat puto aperui causas: partes; malique Superbiæ. Remedium adversus immane hoc, & maxime inimicum Deo vitium, unicum esse existimo: nempe
sui

fui ipsius notitiam. Quod etsi vetus quoque Philosophia vidit; & velut oraculum agnovit: attamen nec plenè intellexit, nec implevit. Notitiam enim sui, seu à corpore fragili, seu ab externis adeo viribus, ad deprimentam superbiam, idoneam; facile agnovit: & meritò exinde *σωφρονεῖν* præ- Tempe- cepit: sed cum ad animum venit; ad- tantè a- miratione eius abreptâ, tota in fastum *gêc.* exanuit. Atqui undique, ad omnem nos modestiam, non duci tantùm, sed etiam compelli, manifestum est. Fe- *A corpore* rocia enim, ut altos ponat Spiritus; *fragili con-* vel invita à corporis fragilitate adigi- *tra Fero-* tur: cuius non vigor tantum, sed vita *ciam.* etiam facillimè interit. Vita, inquam, halitus tenuis; brevi tempore suapte extinguendus: quem supprimit sæpè, levi causâ, morbus: quem eripere potest, quidquid tandem est: Nam ortus illi unus, exitus innumeris. Porro si illa tam instabilis; cur homo firmitate corporis superbiat, eiusque virium operâ, tam alta moliri conetur? Itaque ab hac tui parte, nosce te; & non ad vim corporis animum apta; (quod est proprium Ferociæ:) sed ad vim animi

*A vilitate
rerum ex-
ternarum,
contra Fa-
stum.*

corpus redige: exerce; doma; & quan-
doque libens impende: quæ est, ut o-
stendam alibi, Fortitudo. Ista sunt,
quæ ferociam tollunt. Ad exuendum
verò Fastum ducit: Primò; rerum,
quæ extra nos, vilis conditio; & par
illis æstimatio. Quam superius cum
fatis demonstraverim; superfluum est
repetere. Certè exinde extolli, tam
insanum est; quàm commodatâ ad tem-
pus alienâ veste, vel comico ornatu,
aut personâ superbire. Ducit eodem;
naturalium animi facultatum imbecil-
litas: quarum tenebras, haullucina-
tionem, miseriam, quando non expe-
rimur? In memoria; ecce confusa
phantasmatum multiplicitas est: in in-
tellectu; erronea opinio: in voluntate,
inordinatus amor: quæ nisi in nobis
videmus continuò; valde ignari no-
stri sumus. Itaque ut id agnoscamus;
& ne vano fastu inflemur; sibi attende-
re, & se nosse decet. Postremò, eadem
sui notitia, etiam ab interiori animo,
vetat extolli, ac superbire. Quamvis
enim eximius ille est; tamen quantus
quantus est, ab alio est; & ipse per se
nihil. Quamvis superemineat; tamen

*Ab animi
instabilita-
te, contra
superbiam.*

DEO

DEO comparatus, pusillus. Quamvis
denique virtute, & gratiâ pulcher; ta-
men à se foedari facilis, & ni Divino su-
stineretur auxilio, continuò culpâ tur-
pis. Hæc tria probè expendentem, hu- *Quæ cum-
eta humi-
liari co-
gunt.*
miliari coram DEO necesse est. Quis e-
nim de alieno, minuto, & corrupto
superbiat? Itaque verâ animi notitiâ,
ad omnem modestiam hæc lamur.
Quod non abjectionis est: sed robo-
ris, ac firmitatis. Id enim verè est sibi
dominari; seque majorem effici: quod
summum fortitudinis opus esse, cum
de illa agam, demonstrabo.

CAPUT II.

*De Regimine Commotionum: seu
de μεταποτάσει, Altera Parte*
PROBITATIS.

ABsolvi primum officium Probita-
tis. Ordior alterum: nempe Re-
gimen Commotionum, id est, Affectu-
um, Perturbationum, ac Passionum.
De quibus dicam quædam paulò ali-
ter, quàm vulgus Philosophantium
solet. Et primum ostendam istas Com-
motiones esse; & quid, & quot sint:
C 5 de-

deinde quales sint : postremò quales
esse debeant. Erit ergo :

Pars Capitis Prima.

*An sint , quid sint , & quot sint
Commotiones ?*

*Vetus con-
tentio de
affectibus.*

*In quo sita
describitur.*

*Verborū
velitatio-
ne.*

*Et vana
ostenditur.*

INter Sectas veteris Philosophiæ , a-
cris , ut notum est . fuit illa de Affe-
ctibus controversia , & contentio . In
eo fere sita : quòd Peripatetici eos tem-
perarent ; Stoici tollerent . Illi , à natu-
ra esse , ideoque inevitabiles , & mo-
derandos tantum ; hi , ab electione , &
voluntate ; ideoque tolli posse , ac nul-
los esse debere ; non parvos . Denique
illi censebant , impetum ac vigorem a-
nimi ab illis esse ; ideoque , si modus
adsit ; laudabiles : hi , quasi morbos
eiusdem dicebant ; ideoque vitandos
prorsus Sipienti . Et multa ultro ci-
troque argutabantur , suctâ illis λογί-
σιν In quo utrique frustra fuerunt .
Nam & hi , qui affectus prorsus sustu-
lerunt ; & illi , qui modum tantum ,
non verò finem etiam eorum specta-
runt ; aberravêre . Sed tota hæc pu-
gnax

gnax disceptatio, uti & alia, quæ de Affectibus prodita hætenus sunt, nunc primum, puto, patebunt evidenter, ex hac, quam sic instituo tractatione.

Apertum & evidens est, omnibus *Origo com* rebus inditam esse appetitionem *motuum* eo- rum, quæ suæ naturæ conveniunt. Ea *generica,* appetitio, in rebus inanimatis *Pondus* est ad locum proprium; In viventibus *vegetatio*; In sensitivis *Instinctus* ad se, speciemque suam conservandam; In ratione præditis *voluntas*; seu effectus eius, Amor: qui unum, proprium, naturalemque terminum, habeat necesse est; alioqui supervacaneus, contra naturam naturæ esset. Hic autem terminus eius est, Bonum. Bonum autem est; quod propriè, & unicè ei naturæ, cuius bonum est, convenit. Amor verò, dum hic vivimus, nihil est in nobis aliud, quàm incitatio & fervor voluntatis, ad apprehendendum agnitum istud Bonum. Cui oppositum Odium; seu eiusdem voluntatis aversio à malo.

Porrò ut illa prima τῶν ὄντων, si ob- *Enigma* tineant id, quod naturæ eorum con-
ve-

*Origo earundem
specifica.*

venit, conquiescunt. Si verò impedian-
tur, arceanturque; commoventur: &
vim sibi inferri, apertâ resistantia osten-
dunt. Ita & homo, si potiretur, frue-
returque bono suo, in quiete seu gau-
dio esset: omnis commotionis, nem-
pe affectûs, Perturbationis, ac passio-
nis experts. Sed quia, vel nondum
boni planè capax est; ideo Affectu mo-
vetur: vel circa bonum impeditur;
ideo necessariò perturbatur: Vel de-
nique partim imperfectè fruitur; par-
tim frustratur; ideo Passioni subest. Et
hinc patet, triplicem hanc esse Com-
motionem: & dum hîc vivimus, ne-
cessariò nobis adhaerentem.

*Nempe
Affectuum.*

Primum enim, non est homo plenè
capax boni, quamdiu hic vivit. Quip-
pe (ut in ipso limine scripti docui,) Bo-
num eius DEUS est: DEO verò frui hîc
plenè non potest: ideoque nec affectu
carere: cuius causa & origo vera est,
Amor non compos Boni: Et definire
illum possis: Motum amoris, bono
suo non fruientis. Hic motus, cum
duplex sit, nempe, quo nos amor ad
bonum fert; & quo odium à malo re-
moveret; Duplex erit & affectus: De-
fide-

fiderium scilicet ; & abhorrentia , seu Fuga.

Deinde , cùm infirmitas naturæ , ex Spiritu ac corpore constitutæ , impe-
 diri in consequendo facile possit ; ideo
 perturbari eam necesse est. Perturba-
 tionem verò definitio : Amoris ex præ-
 pedito , aut dubio bono comotionem.
 Ea est quadruplex. Nam si ita impe-
 diatur bonum , ut vinci tamen possit
 impedimentum ; tunc provenit ira. Si
 bonum adfuturum videatur ; oritur
 Spes. Iterum verò si impediti boni ,
 periculum appareat , à malo Metus
 nascitur. Si certò malum putetur fu-
 turum ; prodit Desperatio. Unde pa-
 tet , quatuor prout dixi , perturbatio-
 num summa genera esse : duo ad bo-
 num , totidemque de malo. Sed per-
 turbationes istæ , valde moderatæ sunt ;
 unum , verum , bonum continuò appe-
 tenti. Est enim illud natura ἀκωλυτον ,
 καὶ , δυσαφάριετον , id est : quod nec im-
 pedi , nec prohiberi , multò verò mi-
 nus eripi potest , nisi ipse velis. Itaque
 ira , metus , desperatio , tamdiu locum
 vix habent ; quamdiu homo unum ,
 verum , bonum quærit. Spes tantùm
 ma-

manet: sed blanda, & interdum gaudio brevimixta: ut Apostolus jubet esse bonos, spe gaudentes. Nisi quod quandoque DEUS vel permittit, vel immittit etiam, breves quidem, sed tamen acres istas turbellas in bonos: seu in pœnam alicuius culpæ; seu in exercitium virtutis; seu denique in stimulum, ac incitamentum: ad appetendam tantò magis veram, & immotam quietem, quæ nos olim manet.

Passionum. Sed tertium Commotionum genus, posueram Passiones: non minùs, quàm duo prima, inevitabiles. Idque ob fruitionem, vel brevem, vel frustratam. Est enim Passio: amoris ex bono, aut aliquantum possessio, aut amisso, sensus exultans suavitate; vel concidens amaritudine. Ille est lætitia, hic tristitia.

*Vnde patet
sapiensem
non esse a-
pathem, seu
impassibi-
lem,
Impassi-
bilis.*

*Multò mi-
nùs malū,
seu stultū.*

Non erit itaque Sapiens; id est, vir bonus, in statu hoc mortali ἀπαθείς, ut Stoici nugabantur. Quis securitas, perpetuitasque pacis, & quieti gaudiū, adhuc illi deest. Malus verò, & qui stultè falsa bona confectatur, evidens & necesse est, ut Affectibus, Perturbationibus, Passionibusque multò

ma-

magis commoveatur. Quippe, & ægrè consequi ac retinere potest, quæ extra eius sunt potestatem; Et ut consequatur, habeatque; tamen minimè quiescet: nempe, non in bono. Itaque & avida cupiditate inhiat bono, quo expleri nequit: & aversatur frustra id, quod non est malum. Deinde & iræ exæstuat, inque audaciam impetu ruit; dum illi facile, bonum opinabile impeditur: & alternante spei, metusque fluctu agitur, quatiturque; dum adeo dubia, & incerta petit. Denique aut effertur vanâ, brevique lætitiâ, si contingat consequi opinabile bonum; Aut tabescit dolore, si eo frustretur. Et hæc illi continua, gravis, & infelix pugna est, in animo decepto. & frustra quietem in falso bono quærente.

Pars Capitis Secunda.

In qua Amoris tres proprietates ostense: tum singularum Commotionum qualitas, & efficacia.

HAbes reclusum Commotionum fontem: Ex quo, etsi facile qualitas earum peti, ac hauriri potest; tamen

Praemittitur amoris energia.

men singulas separatim producam: sed praemissa prius, explicatâq; breviter amoris energiâ: hæc enim probè intellecta, lucem Comotionibus istis confert.

Se perfectius appetit.

Amoris itaque prima proprietas est; ut majus se quidpiam, perfectiusque appetat. Bonum enim semper potius perfectiusque est re, cuius bonum est: atqui amor, non appetit nisi bonum: perfectius ergo appetit. Altera

Unit cum re amata.

Proprietas; ut amor amatae rei uniat. Etenim uniuntur ea facilè; quorum unum, & potest, & studet apprehendere; alterum item, & potest, & avet communicari. Tale autem est Amor & Bonum: unde coalescant in unum, est necesse. Tertia, eaque summa Pro-

In ea quâ potest transmutat.

prietas; ut amor non uniat solum, sed etiam, quâ potest, transmutet. Essentia enim annexa operatio est: Amoris verò Operatio; dum se penitus linquit, & tota in amatum transiit; ideò in illum, & esse suum quodammodo transfert. Hinc verò consequitur hæc, quam dixi, transmutatio. Magna verò prorsus ac mira, in hisce tribus, A-

moris vis, ac energia est, per quam (ut benè quidam nuper dixit;) plus nobis

da-

datum est in eo, quod esse possumus;
quàm quod sumus. Datur enim libera
optio, ut quodammodo id sis; quod
esse volueris: id fias; quod amaveris.
Hæc non re, sed verbis, pauca de A-
more.

Ad Commotiones transco; primùm-
que ad Affectus: quorum primus est *Definitur*
Desiderium. *primus* Definitur: boni absentis *affectus*
Naturalis appetitio. *Desideriū:* Propriè vocatur
Affectus; quia afficit intimè Volunta-
tem. Inest Amori; eius inseparabile
accidens: & dum hîc vivitur, ob ab-
sentiam, nunquam se plenè impertien-
tis boni, perpetuum. Est nempe mo-
tus animi, quo illè fertur, quocunquè
fertur. Si in verum bonum; etsi magno,
placido id tamen facit conatu: pleno
spei, dulci, ac jucundo. Appetit enim,
quod Naturæ eius convenit: quod e-
am explet, perficitque. Si verò fertur
in bonum opinabile; quidquid agat;
inutili anxietate, & curâ; irritum co-
natum sentiet: & agnoscat se appetere;
quod prava cupido suadet, reluctanti
Naturæ, & invitæ. Alter Affectus, op- *Alter Fi-*
positus Desiderio, est Fuga: id est mali *g^a.*

imminentis abhorrentia. Si verè malum
facilis esse potest, parato semper auxi-
lio DEI, si invocetur. Sin illius, quod
non est malum; stulta, inanis, & fru-
stra est.

Perturbatio Sequuntur Perturbationes. Et pri-
prima, Ira. mum Ira: quæ est; Commotio animi
aut resistentis, aut pugnantis in ea,
quæ bonum impediunt. Meritò, & pro-
priè Perturbatio vocatur: quippe ut
plurimum inquieta, & turbata. Ini-
tium sumit ab Indignatione: quæ velut
decernit; comparans boni præstanti-
am, cum indignitate adversantis ju-
stam pugne causam. Et hinc sumpto
impetu, resistit malo, forti tolerantia:
oppugnat verò idem, animosâ auda-
ciâ. Difficillimè modum patitur: quip-
pe sæpe incitata, fervida, ardens. Et dū
omni conatu renititur, nititurvè; mo-
derationem, pusillanimitatē existimat.
Si falsum bonum tuetur; aut in obsti-
natam pervicaciâ vertitur: aut ad teme-
ritatem prorumpit: Et victa angitur; &
in victoria sævit, ac vindictam exercet.

Altera
Metus.

Metus, est Perturbatio opposita,
contrariaque Iræ; ideoque definitur:
Contra illa, quæ bono adversantur,
re-

resistendi detrectatio, & certaminis fuga. Oritur ex opinione, phantasmate, ac imagine mali: quâ, si animus terretur: concidit: si verò modum teneat; recteque causam metûs æstimet; & vereri sciet, & tutò aggredi. Tertia Perturbatio, Spes; nempe representatio, & exinde velut odor quidam in animo, successuri desiderii, qui illum extra se promovet; ideoque perturbat. Ortum habet à possibilitate. Quæ si certis, firmisque niti videatur signis, producit fiduciam: A qua curæ, & laboris condimentum, conatusque calcar. Modum si excedit; vana & præceps est: & ludibrium sibi debet. Proxima illam magnanimitas: Desperatio illi opposita; id est, mali eventus, præsumpta opinio. Prodit ab animo pusillo; cui omnis difficultas magna, & insuperabilis videtur. Dum nimia; sæpe gravioris mali causa est; quam sit, quod putat eventurum.

*Tertia
Spes.*

*Quarta
Desperatio.*

Ad Commotionum illud genus venio, quod Passiones vocavi. Inter eas primum est Gaudium. Hoc dum plenum, & immutabile est; quies est. Ergo non Motus, sed potius Pax, & Frui-

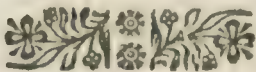
Passio prima, Gaudium.

tio. Sed quoniam, (ut dixi;) tale in hac vita non contingit; ideo breve id, quod accidit aliquando, Commotionibus accensetur: Quia nempe commovet; dum continuò, & venit, & recedit. Passio verò propriè vocatur, quia in illo animus, non tam agit, quam recipit. Definitio illud: Usuram brevis fruitionis, velut possessi boni. Eget temperamento, etiamsi oriatur ex vero bono: prout ostendam, cum ad Præcepta Commotionum veniam. Altera, veraque Passio est Dolor. Definitur: Ex bono obtento, vel amisso, sensus mali. Frequens, & velut proprius est, mortalis vitæ. Præcipuè prima sui parte: & quatenus non est compos boni. Nec rejiciendus omninò, vitandusque; quin immò proficiuus, salutarisque sæpè: dum Patientiæ, Pœnitentiæ, Resipiscentiæ causa est: prout ostendam tertiâ, quæ sequi-

*Altera,
Dolor.*

Moderationis affectuum.

tur, parte τῆς μετριοπα-
θείας.

Part

Pars Capitis Tertia.

Ostenditur, qualis esse debeat Amor: & ex illo communes primū regulae, tūm verò singularum commotionum

Eutaxia.

Ordinatio.

EX Natura ac proprietate Amoris, quam superius deduxi, ac comprobavi, consequitur necessariò: illum soli DEO deberi. Etenim, præter DEUM, nullum aliud bonum, natura rationalis se majus perfectiusq; habet; in quo conquiescat: Nec uniri valet; nisi ei, qui solus, & potest, & vult, infinitā quadam ratione. Nec denique transmutari, quam in causam finemque. Alia præter DEUM, infra illam sunt: Ergo non eius bona. Si autem non bona, ergo non amanda. Neque uniri possunt; quia redamare nequeunt: multòque minus in se transmutare, quia esse, quod Amor quodammodo transfert; nec recipiunt, nec refundunt. His de causis DEUM tantum naturæ rationali convenit, & expedit amare. Quod si petas; quo modo? Dicam suo loco luculenter. Nunc hoc

Amor soli DEO debetur. Quia bono.

Cui uniri.

Immo & in illud possumus mutari.

D 3

so-

solum: sine modo. Nec enim definiri potest ratio Amoris erga illud, quod est infinitum.

*Commotio-
num pri-
ma regula:
ut causam
potius,
quàm mo-
dum spe-
rent.*

Atque hinc patet: Commotionum omnium causam magis considerandam, quàm modum: & prius quales sint; quam quantæ, expendendum. Nam si circa unum, verum, bonum occupentur; plerumque mensura earum, quò major, melior est. Si ad malum vergunt; etiam moderatæ, malæ sunt. Itaque prima hæc regula communis, in regendis illis erit: ut accuratè inspicias, unde sint: & quò tendant. Si à bono, & in bonum; facili- eas fræno reges, atque temperabis.

*Altera, ut
principio
cohibean-
tur.*

Altera Regula: ut ipsa initia earum moderè: & morâ aliquâ interpositâ, retineas, cohibeasque; antequam impetum sumant. Habent enim, (uti observatum rectè est;) gradus suos, quibus crescunt. Etenim primum, visum, seu phantasia obiicitur: tum sequitur διαβήσις, id est cognitio: eaque recta, vel erronea; boni, malivè. Mox ὀρεξις, ἡ ἐκκλησις, id est appetitus; vel averfatio. Postremò ὁρμη; vehemens jam, incitata, & cum impetu affectio.

Era.

Ergo circa ipsum initium hæreas paulisper ; & propositum ordina, atque constitue: & ex illo Commotionis modum.

Ex his verò communibus, particu- *Particula 2*
laria præcepta facile peti possunt. At- *ria præcepta Desiderii.*
que imprimis, inter affectus, Deside-
rii: Cuius unica, totaque Regula est,
finis humani notitia. Eum omnes cen- *in agnitione finis nostri.*
suerunt beatitudinem: sed in quo illa
consistat; dissenserunt: idque ignoran-
tia Naturæ humanæ. Nam, qui illam
interire, eoque post obitum loco, quo
non nata jacent, putavere; quid miri
est, si in rebus, aut actionibus huius
vitæ, assignarunt felicitatem? Atqui *Qui non est in hac vita.*
ea non est in hac vita. Non inquam,
in rebus, quæ ad corpus, fortunam-
que pertinent. Nam cuncta hæc mu- *Non est in rebus exter-
nis.*
tabilia, incerta, aliena: denique, ma-
lis etiam, id est infelicibus, commu-
nia. Non item in actionibus ipsis: id
est, (ut olim, qui paulò altius philo- *Non in vir-
tute proprie.*
sophabantur, docuere;) virtute: nam
nihil agit ad hoc tantum, ut agat: & ip-
sa ex virtute actio, finem scopumque
habet se potiore: qui merces eius
vera. Illa verò, post hanc mortalem,

*Sed in
DEO.*

in æternâ & immutabili vitâ nos de-
mum manet: tunc cā fruemur; DEO,
id est omni bono, se ultrò impertien-
te, & desiderium mirâ, ignotâque
prorsus ratione, adimplente. Itaque
ad hanc finis ultimi regulam, atque
normam, aptari debet desiderium o-
mne. Et, cum tota vis eius & opera-
tio sit, velle bonum; & appetere id,
quod summum appetendorum voca-
tur; id est DEUS: appeti verè & pro-
priè, & propter se debet; reliqua pro-
pter ipsum, & quatenus fini consequen-
do serviunt. Alter verò Affectus, qui
est Fuga, præceptis aliis non eget;
quâ, quæ contraria omnia desiderio
sunt. Id est, ut toto animo fugiat ma-
lum, quod DEO adversatur: Non de-
fugiat verò nimium, nec abhorreat,
quæ non sunt verè mala.

*Fugæ præ-
ceptum.*

*Inter passio-
nes Iræ præ-
cepta.*

Ad Perturbationes venienti, se of-
fert primùm, Ira. Hæc si debite oria-
tur; id est, si pugnat, aut resistit con-
tra ea, quæ impediunt unum, verum,
bonum, quamvis in Causa iusta; ta-
men initio cohibenda est, ne efferve-
scat; & in flammam, quæ brevis est
abeat: sed in robore potius, constan-
tia

*ut in causa
etiam uni-
us, veri,*

etiam immutabilis propositi, consistat. *boni, non
 exasuet.*
 Secura victoriæ; si nec cedat loco, nec *Et certa sit
 victoria.*
 cesset oppugnare. Bonum enim verum,
 quid impedit? Tribulatio? angustia?
 persecutio? gladius? an mors denique?
 Certus sis, omnibus istis te superiorem
 fore: & aut fugabis cuncta, aut vin-
 ces; sustinendo. Si autem oriatur Ira *In adia-
 phoris, est
 teneatur
 officio.*
 propulsando, quæ non sunt propriè
 bona, sed commoda tantum vitæ hu-
 jus; Tum & si jus habet, teneturvè of-
 ficio, tueri quidpiam, aut repetere;
 tamen probè expendat: sitnè tanti
 quòd impeditur, aut eripitur; ut pu- *Tamen sibi
 temperet.*
 gnam certamenque mereatur: taxa-
 bitque exinde sui modum. Deinde mo-
 derationem adhibebit, ne nimis com-
 moveatur: ne in furorem, ac temerita-
 tem dicto, aut facto prorumpat. Sed
 potius firmiter statuet; in causa bona,
 magno animo conari, aut resistere: &
 si non succedat; æquanimiter tolerare.
 Victoria enim in adiaphoris istis in-
 certa, & dubia est. Unde in utramque
 partem paratum esse debet iræ tem-
 peramentum. Si vinceris; ne ringaris:
 ne iram frustratam, in te contorque-
 as: non te, non DEUM incuses. *Quin*

*Vindicta non
ringatur.*

*Virrix non
sæviat.*

*Nam vin-
dicta eius
vitium, &
sævitia.*

*Ille inno-
xia alio-
qui.*

immò, vel Conscientiâ quamvis infe-
licis, impleti tamen officii; te solère:
vel mederi studeas: vel denique docu-
mentum in futurum cape. Si vicisti;
ne vindictam sumas: id est, ne dolore
adversantis fruaris. Falsò enim Aristo-
teles definivit iram, ὀργὴν ἀντὶ λαυπήσεως, id
est, cupiditatem refundendi doloris:
cùm id, non Natura, sed vitium iræ
sit. Doloze enim alieno pasci quod
bonum? quæ utilitas? Atqui nihil est à
Natura; (ira autem est:) cuius non
constet ratio boni. Meritò itaque vin-
dictam ab ira legitima amoveo: uti &
sævitiam & crudelitatem, quæ ultionis
filia est. Atrox malum; & quo rabiem
ferarum vincimus. Nam illæ, brevi
impetu sæviunt: hominis crudelitas
lenta sæpè, meditata, & se pascens, ac
oblectans; dum, (ut ille dixit,) ho-
minem homini perdere libet. Hoc ve-
rò demum est, quo potissimum ira ma-
lè audit: Cùm tamen non nisi dum
vitiosa, & in noxam abit; eius causa
sit. Alioqui innoxia. Bellatrix tantum
contra malum strenua: officii animosa
custos: excitatæ mentis vigor: deniq;
Spiritus, ad magna incitans: & ardua
au-

audere, aggredi, & perficere juvans.
Et hæc ad regendam Iram sufficient.

Succedit ei opposita Perturbatio; *Metum ad moderere,*
Metus: qui si oritur ob ea, quæ vulgò
mala putantur; hæc ne nimium nos
exterreant, verâ facie noscenda sunt.
Paupertas nempe, Dolor, seu exitus
eius Mors; & denique ignominia. *Facit vera*
cile enim patebit; cuncta hæc stultè *eorum ac*
omninò timeri. Paupertas enim Nobis *gnitio, quæ*
congenita & propria, per quam ne- *vulgò &*
mo tam egens vivit, prout nascitur, *falsa mala;*
moriturque. Non est ergo mala, sed
quæ in ortu nostro, exituque, docet;
hominem sibi quoad externa posse suf-
ficere. Dolor, si tolerari potest; par-
vus: si non; brevis. Eumque mors
consequitur: id est, quies: id est, ve-
ræ vitæ initium. Igitur mala non est,
nisi malis. Infamia, si ob flagitium
venit; iusta: Et culpatantum, quæ il-
lam promeruit, mala. Sin immeritò;
contemnenda: uti enim honor, ita &
illa, est extra nos: alieni arbitrii: & *Non in*
verè, *ἐκ ἐπ' ἡμῶν.* Non est verò malum *nostra*
meum, quod non est mecum. Sive- *potestate,*
rò hæc, quæ maximè timentur, ma-
la non sunt; quorsum timebuntur? De-
tra-

trahenda omninò illis persona, & larva, quâ terrent: Et fatebimur; majus malum esse, timere; quàm sit illud ipsum, quod timetur. Victo autem timore eiusmodi, implebis officii finem: & circumspectio erit multa; nulla trepidatio. Timor autem veri mali, id est peccati, evitatio eius esse debet: nec tam pavere decet illud, quàm abhorrere. At restat ille, timor Domini sanctus; & qui facit sanctos. Non ille tantum, qui à terrore, Judicis malos punituri, oritur; (quamquam & iste proficiuus: quo configi petit Psaltes; ut à judiciis DEI timeat: horrendum enim est, incidere in manus DEI viventis:) sed multò magis ille, qui pars est venerationis, Summæ illius majestatis, potestatisque; & qui Nos humiliet sub potenti manu eius. Adsit itaque: non tamen ille servilis; qui meticulosam, pavidam, anxie turbatam, & ad superstitionem factam conscientiam reddit.

Timor peccati.

Timor DEI.

Spem ut contineat, causam eius expendere.

Sequitur ratio Spei: Quæ ut recta sit, ad idem uti Ira examen, revocanda est. Nempe causam primùm, deinde modum eius, oportet expendere. Si

fer-

fertur in verè bonum, id est DEUM; non confundit. Freta quippe auxilio ejus; qui cum se unum appetere jussit, vires addat, capaces sui, necesse est: sine quibus, non potest obtineri. Ideoque non dubia possibilitate nixa, firma, & tandem rata sit oportet. Nec nimia erit: si cum DEI ope operetur, agatvè gnaviter; & in agendo imploret auxilium. Et hæc est Spes veri boni, quam Theologicam vocant Virtutem Scholæ: Cum nobis qui non ex Lycao, aut Porticu, sed ex Christi disciplina sapiamus, non modo hic, sed & omnis animi motus, omnisque virtus debeat *θεολογίζεσθαι*: id est ad DEUM referri, ac velut consecrari. In summo enim semper representare, ac proponere decet rationem affectuum, virtutumque: ut exinde tantò facilius fluant, ac deriventur minorum officiorum præcepta. Hæc spes, inquam, veri boni. Rerum humanarum autem fallax omnino est, ideoque cautè admittenda: ne nimis incitet, provehatque. Nam ventus hic, ni vela contrahas, abripit à recto cursu; & naufragii causa est. Necessaria ergo, quæ illum temperet,

In loco vero non confundit.

Hanc Theologicam vocant.

Spes circumspecta externa fallax.

mo

*Itaque non
ei indul-
gentiam.*

*Paradoxè
loque-
bantur.*

*Voluntati
divine ac
quiescen-
dam.*

*Magis ve-
lis quæ
eveniunt.*

*De Desperatio
in vero bo-
no nulli fit.
In ad apho-
rismata.*

modestia voti. Quam suadet primum;
exigua pars ævi, quam hic vivimus:
Et, vitæ summa brevis, spes nos vetat
inchoare longas. Deinde suadet Tran-
quillitas, quæ haberi non potest, si in
rebus his multum spei indulgeas. Nam
eorum successu, necesse est, ut sæpe fru-
streris: Unde perturbatio, & inquietu-
do. Itaque si vis consequi (quod o-
lim Stoici παραδοξέλεγον) ut tibi nihil
unquam insperatum, nec præter vo-
tum eveniat: Moderare Spem: Et fre-
no rationis contine. Et μάλλον θέλεις το
γινόμενον, seu potius, quod ex præcepto
æternæ Sapientiæ dicis quotidie; re
ipsa præstita: ut nempe velis voluntatem
DEI. Cum hoc tamen monito, ne ista
(ut proprio artis verbo utar) resigna-
tio, ullatenus impediat diligentiam;
debitæ, & quam officium postulat,
actionis.

Ultima Perturbationum Desperatio.
Vitanda in vero bono semper: in adia-
phoris, quam diu potest: Potest verò
facile, ab animo Deo fidente. Et cur
non fidat ei, qui summe potest, scit,
vult, & denique promittit homini bo-
num? Hac basi firmata providentia,

& cura nostri, securos nos esse jubet;
 & vetat desperare. Quod si verò aper-
 tē pateat, nihil spei reliquum; tum se
 fato permittat; & nec irritē repugnet:
 nec velit malus pati; pati, quod liceat
 bono. Deposita nempe Spes, quietum
 ultra, sed post expletum officium, red-
 dat. Et postquam quæ debuit, fecit;
 expectet; excipiatque, quæ jubeat. Ut
 verò non decet ejulare; detestari; se
 aliosque imprecationibus devovere:
 ita Spe abjecta, consciscere sibi mor-
 tem, nefas. Haftenus de Perturbatio-
 nibus.

*Nec se
 causa exi-
 tit.*

Passionum verò regendarum præ-
 cepta, Gaudium imprimis requirit;
 Et requirit, etiamsi ex impertito vero
 bono proveniat. Suavitate enim sua
 allicit, & avidos sui facit. Haustum
 verò largius obest; officitque. Degu-
 stata enim dulcedine fruitionis, dum
 se compotem boni homo putat; ex na-
 tura gaudii quiescit: id est, in quaren-
 do amplius bono subsistit. In hoc stu-
 dio autem, dum hic vivitur, non pro-
 gredi semper; nec proficere; retroce-
 dere, ac deficere est. Ex defectu au-
 tem, delictum & corruptio. Oritur e-

*Gaudium
 etiam in
 vero bono
 modum
 teneat.*

*Nec exinde
 studium
 boni te-
 neat.*

*Hoc enim
 sapere sit.*

*Fructio,
vitæ de-
betur, quæ
nos manet.*

*Gaudium
Stoicum
futile.*

*À rebus
externis
falsum.*

*Quia non
ex bono.*

nim in animo ante tempus gaudente, diffusio sui, complacentia, inconsulta securitas, incuria, & denique lapsus. Itaque plena illa fruitionis dulcedo, differri debet in illud tempus, cum (quod Deus faxit) unicuique nostrum dicetur: intra in gaudium Domini tui: & gaudium tuum nemo tollet à te. Nec imponat illud Sapientis gaudium: quod hîc intra nos nasci, ex nobis oriri, nostræ spontis, ac continuum esse, Stoici nugabantur: Et quod non bene definivit Seneca: Elationem animi; (hæc vitiosa semper) suis bonis, viribusque, (hæc profectò nullæ) fidentis: quantò sapientius dixisset diffidentis? Quod si verò hîc, ne internum istud quidem; & ab animo gaudium, continuum esse potest; quantò minus erit adventitium illud, & ab externis rebus ortum? Certè esse nequit. Primum, quia nixum incertis, & mutabilibus bonis: deinde, quia nec bonis. Quid enim ista ad animum? immò si probè examines, contra animum sunt: eius vincula & compedes, & ad malum illicia. Itaque ex illis non prodit, nisi
in

Inanis lætitiæ exultatio; effusa, & bre- *Vitandum*
vis: Vitanda sapienti. Quæ Ciceroni *itaque.*
est, voluptas immoderata animi, sine
ratione gestiens, opinione præsentis
boni, Jure ergo risum reputes erro-
rem; & gaudio fallaci, dum hic vivis,
dic, quid imponis, quid illudis, quid
decipis? Præterit figura huius mundi.
Ibi fixa sint corda nostra, ubi vera sunt
gaudia.

Dolor, & vix admittit temperamen- *Dolor non*
tum; & non adeo requirit: prout do- *omnis su-*
cûere, qui in hac vita, apatheiam ne- *giendus.*
scio quam, somniarunt. Primò enim, *Bonus est*
si in verè malum, id est in peccatum *pœnitentiæ.*
incidisti; dolere, ac tristari, bonum.
Hæc enim, [inquit Apostolus] secun-
dum DEUM tristitia, pœnitentiam, in
salutem stabilem operatur. Deinde,
si dolor sit in pœnam culpæ; bonus *Et pœnæ*
itidem: & hic potius, dum minor, &
non ex merito dependitur; expeten-
dus. Sed præter has causas pœniten-
tiæ, & pœnæ; proprium vitæ huius est,
dolere. Quippe extra Patriam sumus: *Vita mortuæ*
quippe in labore, impetimur à carne *li proprius.*
& mundo: quippe exercemur variè; ut
merceamur. Statuit autem DEUS, te-

Contem-
platrix.

Ob exter-
na coër-
cendus.
In malis
alienis cō-
miseratio
est.

Eius mo-
do & ra-
tio.

standæ bonitatis suæ, gloriam; quam olim paravit: non donum tantum esse, sed etiam mercedem. Et mirâ benignitate, velut debere Nobis quidpiam, voluit. Hæc verò, quantulacunque (fas sit dicere) obligatio, doloris tolerantia, quam gratia confert, ut plurimum comparatur. Merito igitur, sancta ἀσκήτριά illa alterutrum; aut mori, aut pati peroptabat. Atque ideo dolor ex his, quas dixi, causis ortus; bonus: adeo non vitandus, fugiendusque. At ille, qui ob mala externa provenit, coërceri debet. Dolemus autem eiusmodi malis; aut propriis, aut alienis: (quamquam profectò & his quoque privato respectu.) In malis alienis, miseratio est: quam rejecere, Stoici, velut vitium (inquit Lipsius) pusilli animi, collabentis alieno malo: vel, ut Cicero; ægritudinem animi, ex alterius rebus adversis. At non rejicit CHRISTI Schola, quæ rigorem omnem aspernatur; mansuetamque, ac tenebram requirit pietatem. Hæc verò, si proximo opitulari aliter nequit; saltem condolet, & compatitur: cum modo tamen; & ad testimonium tantum,

tum pronæ in auxilium, & beneficentiam mentis. In malis autem propriis cum molles sint mortalium animi; firmandi tantò magis, ne eos nimium frangat, abjiciatque dolor. Remedia roboris parandi, & constantiæ erunt. Primum: cogitare mutationes necessarias esse. Idque à rebus ipsis: quas indies experimur, suapte corrumpi, & interire. Nempe, hæc est lex mundi; ut quædam in illo desinant, quò alia orientur. Et nasci in illo vocatur, incipere esse aliud, quam quod fuit ante. Porro, si producerentur semper nova, seu naturâ, seu Arte; & nihil periret: non caperet orbis molem rerum. His verò de causis, si necessaria mutatio; necessaria erunt, & quæ ad illam ducunt. Velut, si homines decedere, & mori opus; Opus erit eorum, quæ morti famulantur: nempe morbis, peste, bello, fame, tyrannide. Si verò hæc necessaria; ergo ferenda: idque libenter. Nam necessitatis non aliud effugium est; quam velle, quod ipsa cogit. Alterum doloris remedium; cogitare: hæc quæ, vocantur vulgò mala, revera non esse: idque à ratione, quam stric-

Doloris proprii.

Remedium primum: mutationis necessitas.

Ideo non agere ferenda.

Alterum: falsò quædam mala vocari.

Tertium:
bona esse
Auctore
DEO;

Et fine.

Exercendi,

Castigandi,

Puniendi.
Philoso-
phicè,

Etiam, dum metum coërcui, dixi. Tertium: non modò non esse mala; sed etiam sapè bona: & utilia, Et bona; primum origine; nempe à DEO: Bono etiam fine; nempe exercendi, castigandi, puniendi. Omnis enim ista malorum, externorum, seu calamitatum immis-
 sio, aut Bonos exercet, aut lapsos ca-
 stigmat, aut improbos punit. Exerciti-
 um bonorum, necessarium: primò; ut
 per illud, firmetur eorum animus;
 Nam quemadmodum, si Nautam te
 esse velis, per tempestates doceâre; si
 Militem, per pericula: ita si verè vi-
 rum; per afflictiones. Non enim alia
 ad robur via. Necessarium deinde ad
 experimentum: Ut nempe, quantum
 profeceris; periculum facias. Postre-
 mò, necessarium ad exemplum: ut tuâ
 tolerantia aliis præeas. Castigatio
 etiam bona. Et juvat; seu sit flagelli
 loco, cum peccavimus: seu fræni, ne
 peccemus. Pœna denique bona: quæ
 tollit, quod castigatio non correxit.
 Decet verò justum DEUM: expedit ge-
 neri humano: cuius Societas stare ne-
 quit, malitiâ impunitâ. His fere ratio-
 nibus pulchrè equidem, sed φιλοσοφικῶς

Vatis Lipsius, dolorem non tam cohi-
 buit, quam sustulit. Cohibendus au-
 tem, temperandusque tantum est. Im-
 patibiles enim nos esse; nec est Condi-
 tionis Mortalium, nec Divinæ volun-
 tatis. Et, qui sensum malorum non
 fatentur; mente obduratâ, & pervica-
 ci, velut in certamen provocant DE-
 um: qui solâ, sed mansuetâ, ac domitâ
 patientiâ vincitur: id est placatur. Et
 provocant tamen frustra: Nam scit il-
 le telum hoc mœrorum ita torquere;
 ut quidquid facias; tangi illos, indeque
 pati, ac dolere, sit necesse. Animum
 enim ipsum, & petit, & ferit: cuius
 exultatio, cum sit, prout dixi, insalu-
 bris; mœror sæpè proficiuus est. Beati
 ergo, qui lugent, & patiuntur patien-
 ter. Non uti malefici; sed propter DE-
 um. Hic character bonorum est. In
 tentationem, & dolorem ergo, si inci-
 deritis; beati; quia merces copiosa: &
 non sunt dignæ passionēs huius tem-
 poris, ad futuram gloriam, quæ
 nos manet.

*Non prone-
sus dolori
contrari-
sendum.*

*Frustra
enim, cum
sit à DEO.*

*Ideoque sæ-
pè profi-
ciuus.*

CAPUT III.

*De εὐπραξία, seu exercitio Vir-
tutum, tertia parte Probi-
tatis.*

Fugam
vitiōrum
Affectuū
modera-
tionem.

Tripartita
huius di-
visio.

Quemadmodum illa, quæ colore, & succo medicata esse velis, primum munda reddere; deinde, quò facilius humorem imbibant, variè præparare; postremò madefacere etiam, aut intingere oportet: Ita animus humanus, per ἀναμαρτυρίαν purus; per μετριοπάθειαν aptus; tandem, ut habitum acquirat, & velut succum imbibat virtutum; tingendus: aut potius imbuendus est salutaribus præceptis: è quibus prodibit hæc, quam tertiam partem Probitatis feci, εὐπραξίαν, seu exactum Virtutum exercitium. Inspiciemus ergo hoc capite officia eius: & primum dicam; quid sit virtus, deinde, Qualis esse debeat. Tertio, Quomodo, & unde insit homini. Hæc verò singula compendio; Et magis, opinor, ex naturâ rei, quam receptâ methodo, & præscripto.

Scholæ.

Pars.

Pars Capitis Prima.

*Quid sit Virtus, ostensum; eiusque
& Unitas, & Partitio.*

A Definitione ut incipiam; Virtus, est perfecta in homine ratio, in habitum versa, actus eius dirigens. *Et explicatur.* Ratio inquam perfecta, quæ à DEO illustrata, ac directa, principium est eius, quod homo, quâ est rationalis, agit: idque per ἡγεμονικόν illud, Stoicis nominatum, quod Seneca Principale, Cicerō Principatū vertit: ist est, partem animæ præcipuam, in quâ λογισμός. *Rationalis.* residet: cuius est dominari, & imperare, omnibus Animæ facultatibus. Et in memoriâ quidem ratio hæc, ut consummata sit; victrix esse debet mutabilitatis: quâ non constat sibi homo; fines varios proponendo: Ignorantiæ in Intellectu, quâ à vero aberrat, & opinatur: Prævitatis in voluntate, quâ in malum labitur appetitione: Effetrix *In quo consistat.* verò τῆς ὁμολογίας; &, ut ita dicam, uniformitatis: τῆς γνώσεως, seu veræ cognitionis: denique τῆς ἀναδωσούνης, id *Ut efficiat Constantē.* est rectissimæ bonitatis. Quæ tria, cum

efficiunt Cogitatione, Verbo, Opere & Constantem, Sapientem, Sanctum.

Conveni-
enter vi-
vere; seu
uniformi
ratione.

Et primum oportet ὁμολογημένως ζῆν, quod summum bonum homini, quidā posuere. Id verò est, semper unum velle. Nec opus est exceptione uti; ut bonum nempe sit, quod velis: cum non possit cuiquam semper idem placere, nisi bonum. Itaque unum est necessarium. Sed quoniam non potest appeti unum, nisi eius contingat notitia; & ignoti nulla sit cupido: Ideo, si vis eadem semper velle; vera etiam, seu cognita, oportet velis. Necessaria

Sapientem.

Cognitio-
nem, per
fectione
esse.

Sanctum.

ergo erit & cognitio: unde quispiam dixit, γνώσιν τελειότητι εἶναι. Postremò, appetere, & nosse non sufficit; nisi etiam apprehendas: id verò fit sanctitate.

Unitas,
seu unio.
Una virtus.

Ex triplici hac parte, mira prodit. *ἑνότης* virtutis. Una enim est ratio re-
cta: & quæ in illa enumeravi tria; quia singula per se, id est in mortale separata, existere nequeunt, quia contineant in se duo reliqua; ideo ex illis, miro modo unita existet virtus. Quam seu Sapientiam, seu Prudentiam nominare licet: normam nempe & regulam ejus habitus; qui naturæ humanæ, pro-

ut rationis incorruptæ est, convenit:
Hæc est velut fons, & radix omnis bonæ actionis, & Virtutis.

Quæ etsi origine una sit; distinguere *A triplici*
tamen trifariam, & potest, & solet: non *tamen*
in se tantum, prout ostendi; sed à Ma- *Materia,*
terià etiam, & à rebus, quarum rectum *triplex.*
usum præcipit, ac exequitur; & quarum
triplex velut classis est. Partim enim *Circa Cor-*
corpus spectant; vel ad usum vertendæ *pus, Tem-*
moderatum, vel abjiciendæ omninò: *perantia,*
circa quas occupatur Temperantia; *Circa ex-*
opposita nempe Concupiscentiæ car- *terna, In-*
nis. Partim, velut extraneos sunt; pos- *stitia.*
sidendæ, vel alteri tribuendæ: quas di-
sponit, distribuit, ordinatque Justitia:
quæ concupiscentiæ oculorum contra- *Circa ani-*
ria. Partim denique ad Animum per- *mum occu-*
tinent; vincendæ, regendæ, ac conti- *patur For-*
nendæ: quibus debetur Fortitudo; quæ *titudo.*
vitæ superbiam, prout ostendam, vin-
cit, frangat, ac continet. Itaque tres
istæ, ex triplici classe rerum, Cardina-
les, ut vocant Scholæ, virtutes erunt.
(Prudentiam si excipias; quæ commu-
nis, una, & Universalis:) ad quas reli-
quæ, prout ostendam, referuntur. De
quibus Quid, & Quot sint, dixisse hæc

pauca sufficiat. Patefcet verò id meliùs
in hoc, qui fequitur, Paragrapho.

Pars Capitis Altera.

*Monftratur, Qualis effe debeat
Virtus: & præmiſſa Prudentiæ uberio-
ri notione, monitiſque eius; ſingula,
prout tributa ſunt, explicantur.*

*Prudentia
virtutes
regit.*

PRudentiam ex diſiſione Virtu-
tum excerpti, ac ſeparavi; velut u-
niuerſalem omnium Directricem; ideo-
que non aliam illi aſſigno definitio-
nem; quam, quâ Virtutem definiui. Eſt
nempe illa, velut ſpecimen quoddam,
ac imago, divinæ illius Sapientiæ; quæ
una, ſimplici, æternaque contempla-
tione, in omnibus verum vidit, no-
vit, & per quam bene omnia fecit.
Hanc ſi homo ſibi convenientem, & a-
nalogam haberet; haberet omnino ve-
ram regulam, ac normam omnis acti-
onis; menſuramque implendi offici-
i. Sed difficilis & ardua, plures ob cau-
ſas: nempe partim propter imbecilli-
tatem animi humani; cuius iudicium,
& primigenia labe infectum, & con-
ſuetudine corruptum: Partim propter
res

*Cur ſit
difficilis.*

res ipsas; quarum natura proprietatibus abdita, copia prope infinita, circumstantiis singularibus variabilis.

Etsi verò in tanta difficultate; tamen habenda, & comparanda est. Unde autem? Facilis, & (ut loquimur) adaequata responsio erit: à DEO; qui totus mens, & ratio, & intelligentia. Apud ipsum (ut Job inquit;) Sapientia: & (ut Salomon;) Dominus possedit illam, antequam quidquam faceret. Unde non adventitiam, & à rerum cognitione haustam habet; sed omnium effectricem, atque causam; ipsam verò à se ortam, in se permanentem, & purum actum, non *δυναμιν*, sed *ἐνέργειαν*. Solus autem cum habeat; solus etiam & conferre potest: uti & naturæ Author, & gratiæ. In illà ingenium docile, & iudicium perspicax largitur: in hac, auxilia illuminationis. Sed quia separatim agam, unde insit homini virtus, eamque à prima causa derivabo: nunc è secundis & proximis; pono primum, Doctrinam. Etenim illa nihil aliud est; quam bene intellectarum rerum, in memoria conditorium quoddam; è quo cum volumus,

*Habenda
tamen pri-
mum à
DEO.*

*Potenti-
am, essen-
tiam.*

*A quo do-
ctes naturæ,
& gratiæ.*

*Habenda
à doctrina.*

mus,

mus, depromimus, quæ usui esse possunt, ad similia ex similibus dijudicanda. Unde, qui non modo plural, sed quod multò maius est, benè cognita recondidit; facilius potest, habebitque ad manum, quibus utatur. Nisi quod à Doctrina sola, generalia tantum præcepta petantur: quæ nisi exactum iudicium particularibus aptet; sæpius error subrepet: nasceturque superba, ac pertinax opinio. Unde necesse est; ut usus quoque accedat, alter velut Prudentiæ parens: & qui Doctrinæ, ut ita dicam, promus condus est: experimento docens, aut monstrans potius singularia: circa quæ Prudentia præcipuè occupatur. Hæc verò tria: Nempe, DEI munere natura apta, doctrina seria, & usus denique, si adsint, & in unum conveniant; tum demum firmam, certamque Prudentiam facient.

*Denique
ab usu.*

*Eius ener-
gia.*

*In contem-
platione.
Actione.*

Cuius vis, & energia cernitur, partim cum contemplatur; partim cum agit; partim cum facit. Contemplatio est visio quædam, seu intuitus veri; isque non illusor, deceptusque. Actio est, ex ista notione dictamen animi, quomodo se gerat, implendo quod na-

tutâ tenetur. Factum seu sufficientia, *facti*
 eiusdem animi velut externum opus,
 quod in quovis negotio bene peracto
 cernitur.

Duo prima ad Sapientiam spectant;
 Hoc postremum propriè Prudentiam
 esse volunt. Quod, quia ad officia, quæ
 ducimus, magis pertinere videtur; idèd
 paulò diligentius explicandum est. Pri- *Huius pe-*
 mum igitur quod Prudentia facit, est *stremi pri-*
 Consultatio: quæ quid agendum omit- *ma pars,*
 tendumvè sit; quærit: & variè indagat. *consultat-*
 Cui propria sollertia, seu sagacitas: ea *tio.*
 enim modum, & media adinvenire stu-
 det, vel expediendi negotii, vel omit-
 tendi. Altera pars est, Scientia: quæ *Alter,*
 directo quodâ iudicii dictamine, quod *Sententia;*
 consultatio quæ siverat, & solerter ad-
 invenerat, decernit; & rationibus
 apparentibus rejectis, unum, cer-
 tumque quid statuit. Illi annexa
 providentia, & consideratio eventûs
 secuturi. Etsi enim iste incertus; attam-
 en exacta prudentia, ut plurimum il-
 lum conjicit, & assequitur. Unde non
 malè illam, Divinationem vocat quis-
 piam; Certiorem utique ex causis;
 quàm est astris, Tertia pars est Execu- *Tertia,*
 tig; *executio*

tio : quæ id, quod consultum, constitutumque est, effectum reddit. Huic propria circumspèctio : quæ circumstantias negotii videt, & aut cavet, & evitat impedimenta; aut subita casuum, quæ potest, emendat. Hæc de Prudentia abstractè, & generaliter.

Munus præcipuum prudentis, vitæ genus eligere.

Quod triplex.

Cæterum præcipuum, potissimumque, quod ab illa ducitur officium est: certum vitæ statum eligere. Cuius etsi varia sit fors, atque conditio: tamen, ad tria summa genera, non incommode referri solet. Primum est: quietum, & a negotiis subductum; Aëtuosum alterum; Tertium, mixtum; & ex utroque temperatum. De singulis dictamina quædam prudentiæ, non abs re crit subungere.

Quietum sine desidia.

In primo igitur vivendi genere, vitanda est improba Syren, desidia: quæ invisa primum; ut ille ait: postremo amatur: Prono in eam ingenio humano; dum sæpè amore quietis, torpet. Exercendum itaque est, etiam in otio: ubi occupatio esse solet cognitionis, & doctrinæ, In ea verò cavendum, ne nimiam curam in res minutas, subtiles, non necessarias, vanas denique impenda-

Literas tractat serias.

damus. Talibus enim abduci, contra officium est: & ineptiis istis, animum, ad maiora natum, detinere; indignum. Philologia igitur, & literæ, quas liberales vocant, cum modo habendæ sunt. Nimia enim horû consecratio, ut plurimum molestos, verbosos, intempestivos, sibi placentes, id est imprudentes facit. Immo etiam habendæ certo

Cum modo.

fine: & omnis eiusmodi opera, in rerum utilium studio, & usu vitæ, collocanda. Quamvis & mira, abditaque naturæ scrutari; ne tanta DEI opera sine teste sint; & ut Authoris admiratio juxta, ac veneratio, mentibus nostris imprimatur; laudabile. Sed in hoc vitæ genere præstantissimum, longèq;

Et sine.

pulcherrimum est studium, veræ Sapientia: quæ finem hominis quærit, videt: ad illum veram media eligit, adimpletque: latentem veritatem eruit, opinionem & opinationem omnem tollit; & deniq; animum purum, ac infontem DEO dedit, consecratque: Et præterea, ut alii idem faciant; sæpè salutaribus scriptis monet. Hoc est profectò eximium in otio negotium: hoc est consummatissimæ actionis officium.

Magis verò studium Sapientia.

Hoc

Hoc est denique quod Dominus porro
unum dixit esse necessarium. Quod
homo, primâ sui origine, purus nempe
& innocens, solum unicumque curas-
set: quod nunc, dum gratia fruitur, so-
lum implere studet: & quod olim in
gloria plenè, & continuo exercebit; at-
que hoc unum perpetuò aget. Id verò
dum hîc vivimus, ut exactè fiat; & ne
mens illusa vagetur; alliganda Deo est:
& insistendum pressè illis, per quæ se
DEUS nobis aperuit, Sed hoc in libro
tertiò, qui de Pietate, id est vera ac u-
nica Sapientia, uberius dicetur.

*A DEO
illustrata.*

*Alterum
vitæ genus
Actuosum.*

Sequitur genus vitæ alterum: nem-
pe Actuosum, quod propriè negotiorum
operâ, labore constat: & quod admi-
niculo corporis, & rerum externarum
impletur. Hoc eò præstantius est, quò
magis ab animo ortum sumit; & ad il-
lum refertur: eò verò vilius, quò cor-
pus magis, & externa spectat. Inter a-
ctiones, quæ multum trahunt ab ani-
mo, eminent illæ, quæ Reipubl. & Civi-
tati, bono Communitatis, Societatisque
impenduntur, sive pace, sive bello.
Tales splendida profectò, magnanimæ,
& quæ dotibus ingenii, judiciique velut

*Laudabili-
ter Reipubl.
impenditur.*

animantur: ostenduntque, non nobis
 nos tantum natos esse; ortusque nostri
 patriam, & quæ hoc vinculo conti-
 nentur, participes esse debere. Proficua
 verò etiam, maximè Societati humanæ,
 si præsertim exactè, ambitione & Ava-
 ritiâ procul, impleantur: Bonumque
 illis, & salus patriæ, suprema lex sit. Illæ *Vita ne-*
 autem Actiones, quæ necessitatibus vi- *cessitatibus*
 tæ præsentis consulunt, iisque parandis, *servit.*
 acquirendisque impenduntur; aut ad
 Agriculturam, aut ad Mercaturam, aut *in Agri-*
 ad Opificia referri solent. Agricultura *cultura:*
 duarum, quæ sequuntur, optima: uber- *que inge-*
 rima quippe, ingenua, innocens; & *nua.*
 quæ non alia est magis libera, & vitio
 carens; ritusque melius vitæ prisco-
 rum colat. Mercatura, si copiosa, & *Mercaturæ*
 ampla; non illaudata. Nam commer- *ra: non*
 cio gentes sociat; & subvenit commu- *semper*
 nibus commodis: efficitque, ut quod *vilis.*
 uspiam est, apud nos natum esse videat-
 ur. Si tenuis, & propolarum; indigna
 honesto viro: nihil enim proficit, ut
 inquit Cicero loco hoc, quem totum
 ex illo haurio) nisi admodum mentia-
 tur. Opificia denique, si multum ha-
 beant ingenii, & utilitatis in publicum,

F

non

*Opificiū
 haud in-
 dignum.*

Si ingenium.

non indigna. In vili autem & abjecta re, occupata: uti & operæ, quibus exigua merces est auctoramentum servitutis; aliique illiberales questus, nihil profectò possunt habere ingenui.

*Tertium
vita genus
ex utroque
mixtum.*

Tertium vitæ genus, è duobus primis compositum, perfectissimū existimo: naturæque nostræ maximè conveniens. Ad utrumque enim nati sumus: Cognitioni rerum, & Actioni. Unde conjungendo utrumque; sequetur status, erga se, homines, Deumque, eximii prorsus meriti. Exercitium enim virtutum, Charitatis, Pietatisq; officia, tum demum optimè exequemur; cum Animum verâ Cognitione imbutum, ad Actionem, & negotia conferemus; & pulcherrimo temperamento, vitam ita partiemur; ut eam nobis, aliisque, & denique DEO impendamus.

*Monita
quædam ad-
duntur.*

His verò ita positis, constitutisque, addenda adhuc sunt quædam monita: cuique (ex jam dictis) conditioni vitæ, admodum necessaria; & unicè servanda.

*Noscendū
suum cuiq;
ingenium.*

Atque imprimis, in quocunque genere Actionis, expendere diligenter oportet naturam, ingeniumq; propriū:

&

& videre; quid quisque habeat sui: nec experiri temerè, sine erroris certè evidenti periculo? quàm se deceant aliena. Id enim profectò maximè quemq; decet; quod est cuique suum maxime. Ideoque non tam præstantiora, quàm viribus nostris potius convenientia, sectanda sunt. Et cavendum, ne Scenici plus, quàm nos, habere videantur prudentiæ: Illi enim, non illustriores, primasque, sed sibi accommodatissimas personas assumunt. Pudendum verò esset, ut, quod Hystrio videat in scena, id prudens ignoret in vita. Peccatur autem neglectu huius moniti sapissime. Alii enim par negotiis ingenium, diffidentia sui, & experimenti detrectatione. otio sepeliunt. Alii sese per ambitum immiscent negotio, cui undique impares sunt. Alii parum idoneam verecundiam rebus adferunt civilibus. Aliorum contumacia non facit ad aulam. Ita, dum quisque horum consecratur, quæ ei non conveniunt; in multa sibi adversa incidat, necesse est.

Quod si aliquando necessitas ad ea nos detruferit, quæ nostri non sunt ingenii; tum adhibenda erit exacta diligenti-

*Alter a non
sectanda.*

*Exemplum
personæ
in scena.*

*In negotio
quod ne-
cessitas
imposuit.*

*Adendum
peritorum
consilio.*

gentia: ut talium peritos inquiramus, agnoscamus, eorum consilio utamur, & monitis cum iudicio obtemperemus: alioqui erroribus innumeris se induere necesse erit. Nam in negotio, qui nec sibi consulere, nec bene monenti parere scit; ille profecto extremi censendus est ingenii.

*Servanda
propositi
constantia.*

Addendum verò etiam, ut in constituto semel vitæ genere, constanter maneamus; & quam nobis sortem, seu ratio dederit, seu fors objecerit; illam contenti vivamus. Nec imitemur eorum levitatem, qui assidua mutatione propositi, præsentia fastidiunt; inexperta appetunt, laudant jam relicta. Qui votis, & omni vita pendent semper: quorum animus naturam inquietus. parum in se solatiorum habens, se sibi relictum ægrè fert; tædiumque sortis suæ, & tristem vix sustinet patientiam. Huic vero contrarium: tranquillum nempe. placidum, semper æqualem, se contentum statum animi, quem Græci *εὐθυμία* vocant, retinere, ac tueri pulcherri-
mum, optimumque.

*Et animi
tranquilli-
tas.*

*Animi
tranquil-
litatem.*

*Et in Actio-
ne omni
decorum.*

Ultimum monitum est, in ordine, decoro, & Convenientia Actionis; quod Græ-

Græcis τὸ πρῶτον, dicitur. Nempe in *Decorum;*
 moribus, sermone, vultu, habitu, in-
 cessu, gestu omni corporis, decens ac
 venustum nescio quid: deinde lentum,
 grave, sedatum, & denique sine affecta-
 tione omni, & nimia curâ concinnum *Quod non*
 & compositum. Præceptis hoc vix in- *præceptis,*
 cludi potest: Tempore etenim, perso-
 nâ, loco ita servit; ut laudis & vitupe-
 rii exinde causam sumat. Et quod non
 opportunum, intempestivum, nec con-
 veniens, id etsi alioqui bonum, indeco-
 rum tamen, & ineptum. Usu ergo ista
 discantur, exemplo, observatione. Ha-
 etenus Prudentia, prout in se, explica- *Sed usque*
 ta; nunc eandem in tripartita Divisio- *discitur.*
 ne virtutis videamus.

De Temperantia.

Quia corpore & animo constat *Et imo*
 homo; huiusque imperio, illius *Græcum*
 servitio utimur: ideo oritur prima *Temperan-*
 virtutis pars, quæ σωφροσύνη Græcè *tia.*
 vocata, & ὡς σώφρονα τὴν ἐσόντων ab Ari- *Velut ser-*
 stotele explicata, Latine Temperan- *vans pru-*
 tia vocatur: definiturque prudens usus *dentiam.*
 eorum, quæ debentur carni; Id est, *Eius defini-*
 naturæ eius exigentiam temperans, & *tio.*

*Exigentia
corporis
triplex.*

*Uniusque
ratio.*

*Tempe-
rantiam.*

*Frugalitas
in cibo &
potu.*

*Modus
eius expri-
mitur.*

id quod delectabile censetur, non quaerens in corpore. Cuius exigentia partim est naturalis, & omnino necessaria; ut alimentum, & tegumentum: Partim Naturalis, sed non omnino necessaria; ut conjugium: Partim nec omnino Naturalis, & penitus non necessaria: ut illecebræ ad sensus corporis oblectandos. Primam, aio, Sapientem, id est, virum bonum, admittere necessariò; alteram voluntariò; tertià abstinere. In omnibus verò, quidquid corpori detrahet, animo conferet. Docebit hoc Frugalitas, Castitas, Abstinencia, seu quam, Græco verbo ἐγκράτεια melius forsan voco.

Frugalitas est in esu & potu modus, sustentationi corporis sufficiens: qui Gulæ opponitur. Modus, inquam, in quantitate cibi potusque, qui alat vires, repletque. In qualitate; qui salubri usu, & facilitate parabili, non verò sumptu tantum, damnoque commendetur. In lenta sumptione, quæ avidam voracitatem cohibeat: In regula denique, quam institutum præscripsit, dum statuta tempora jejunii assignavit. Cæterum, cum aliæ virtutes animo

mo tantum profint; hæc etiam robur, *Qui & a-*
 sanitatemque corpori confert. Con- *nimo &*
 fert deinde menti; quæ ingluvie ob- *corpori*
 tunditur, & hebescit. Sed præcipue *prodest.*
 amplectenda, quia grata & accepta
 Deo: cuius regnum non est potus, &
 esca. Sobriè ergo vivito, & frugi; &
 stude in hac virtute proficere: quia
 quotidiani est exercitii; quia est ve-
 lut tyrocinium vitæ melioris; denique
 quia in te minimè ardua: quam nisi
 vincis; qui maiora superare speres?

*Ideoque
 unice ser-
 vandus.*

Castitas contraria Libidini sequitur. *Si nequit*
 Hæc si per continentiam nequit reti- *Castitas*
 neri; Naturâ, & lege divina, velut re- *cont.nens*
 gulam habebit Matrimonium. Melius *esse, Matrimo-*
 enim est nubere, quàm uri. Et vaga li- *monium*
 bido, non modò DEI præcepto veta- *incur.dum.*
 tur; sed etiam ratione, & jure naturæ,
 conjugio illigatur, & adstringitur. Cum
 enim facultatis gignendi & generandi,
 finis sit generis propagatio; obtineri
 is aliter non potest, nisi, quod genitum
 est, educetur. Educatio vero prolis,
 præsertim humanæ, adeo alienæ opis
 egentis, commoda esse non potest, ni-
 si mutuâ operâ, parentis utriusque. *Quod est*
 Cum & inter bruta etiam, præcipue *a natura.*

*Idq; causâ
educanda
prolis.*

*Strictius
lege Divina
constitu-
tum.*

*Perfectior
illâ, cœliba-
tus.*

*Vitanda
obscenitas
in verbis*

quorum operosior educatio, ut volu-
crum, tam mas, quam fœmina, fœtum
curent. Si autem taliter educanda est
proles; ineunda est Conjugalis Socie-
tas: quam, uti dixi, naturalis ratio di-
ctat, exigitque, Eam verò lex Divina,
& præcipue Evangelii, certo instituto
circumscripsit, & strictiori præcepto
devinxit. Dum, & unam tantum uxo-
rem uni Viro concessit; & ab ea sepa-
rari, nisi morte vetuit. Nam divortia,
justam ob causam facta, non tam dissol-
vunt Conjugale fœdus, quàm nullum
contractum fuisse ostendunt. Etli verò
necessarium, & magnū est in CHRISTO,
& Ecclesia hoc Sacramentum; attamen
Virginitas illo maior, altior, magisq;
Deo chara; quippe quæ à Carne
remota, illam velut abdicat; & ideò
facile in Spiritualem Naturam assurgit:
Per quam homo purus undique DEUM,
qui puritas est, facilius intra se habebit
hospitantem.

Utrobique autem, tam in conjugio,
quàm cœlibatu, castitas primū in
verbis servanda: in quibus nullam in-
esse turpitudinem, falsò Stoici docue-
re. Dicebant enim: Si esset obscenitas.

tas; eam aut in re fore, aut in verbo. In re non esse; quia effertur alio, etsi tecto nomine: Si autem turpis esset; ne alieno quidem, si non suo potius, quod itidem turpe esse non potest, cum denotat rem, quæ est ostensa non turpis. Atque non sic perit pudor, ut hoc nobis imponant. Nam etsi in rebus naturalibus non est ea turpitudine, quæ sui usum prohibeat; est tamen quæ apertum fugiat, & occultari requirat. Unde faciem aperimus; sed velamus illa, quæ ipsa natura, quantum commodè potuit, abdedit. Si verò hæc tegere honestas jubet; cur verbis, dum necessariò nominanda sunt, non tegantur? Abeat igitur hæc obscenitatis patrona Sophistice: nobis verecundia sit, quam Christiana conversatio requirit; obscenitas ne nominetur quidem: honestè, velut in die, ambulemus; & loquamur, ut decet Sanctos.

*Rejetti
Sic, quæ
aliter de-
cuere.*

Altera pars Castitatis, in cogitatione; quam item puram, & nullo phantasmate fœdatam, casta & sancta lex Christi requirit: Ut nempe nec admittas immunda, nec te illa meditando oblectes, & multò minus concupiscas.

*Vitanda
itidem in
cogitatione.*

Præstabis verò facilè, si visum moderâ-
re: ab hoc enim potissimum immundæ
cogitationis origo. Dic igitur cum Jo-
ba: Pepigi pactum cum oculis meis:
nempe ne videant (ut Psaltes inquit)
vanitatem ; & dictum utrumque imple.

*Et demum
in Opere.*

Tertia pars Castitatis, in factis: non
tantum ut Fornicationes, Stupra, Ad-
ulteria evites, & detestere ; quæ, ne-
mo est, qui turpia non agnoscat: sed ut
devites etiam, quæ illicia sunt eorum ;
nempe muliebrem familiaritatem, of-
ficia, lenocinia, lascivos procacesque
mores, quibus fovetur impurus hic
Amor. Quem ut vincas ; defugias :
nam in aliis vitiis victoriæ causa, pu-
gna est ; in hoc, tantum fuga.

*In corporis,
cultu
modus.*

Abstinentiam, mollitiei adversam,
voco modum severiorem in cultu,
comptu, & situ corporis. Cultus est
in veste ; quæ sit necessaria sine nimio
sumptu ; Commoda, sine inutili copia:
Decora : sine futili, & vana vanitate.

*Item in
comptu.*

Comptus in munditie: quæ ut illuviem
fordidam, squalloremque vitiat ; ita
crebra nimis balnea, unguenta, cala-
mistra non requirit. Situs est, aut in
exercitio, aut in quiete. Illud advoco,

*In situ
denique.*

& requiro; ut vegetum, agile, patiens-
 que laboris corpus reddat: Hanc ad-
 mitto, tolero, ut vires reficiat. Non
 verò somnolentiâ, cubatione, gesta-
 tioneque molli enervet: duoque vitet
 contraria; nempe, ne quid effeminatū
 aut molle, & ne quid durum, agreste, *Ubique ni-*
 aut rusticum sit Denique & universim, *hil nimis*
 quidquid affluentia nimis est exquisi- *molle.*
 tum, delicatum, & Sybariticum; quid-
 quid affectato fastidio nimis tenerum;
 id totum *ἐν μέτροι* aut moderatur, aut *Tempe-*
 abstinere jubet. Ut verè sit Temperan- *rantia.*
 tia, ex Stoica definitione, *ἐξ ἑξ ἀπύκτου*; *Habitus*
ἡ ἀνίκητος. Et ipsa potius vincat omnem *invinci-*
 corporis voluptatem; animūque e- *bilis à*
 jus fallacibus, & fallis oblectamentis *voluptate.*
 liberum, & vacuum, solidorum, & o-
 lim immutabilium capacem reddat.
 Utrumque autem obtineri non potest;
 & qui hac confectatur, illa amittet.

De Justitia.

PERACTIS, transactisque iis, quæ ad
 corporis, ut ita dicam, moralem
οικονομίαν spectant, cum in hac vita
 rerum externarum egentes naturâ si- *Justitiæ*
 mus, præscribit, præcipitq; Justitia: quo- *definitio.*
 mo.

modo in illarum usu versari nos oporteat. Est enim illa ex prudentiæ dictamine desumptus habitus; rebus, quæ extra nos, rectè utendi: ut nempe id, quod sub notione utilis venit, iusta administremus ratione. Id autem fit; dum nec nobis vindicamus, nec alteri tribuimus plus, aut minus, quam tenemur. Porro bifariam considerari Iustitia potest. Nempe: vel ut sit aptitudo tantum, ac potentia animi, firmiter apud se constituentis, legitimum usum proprii; ac alieni debitam cuique attributionem: vel ut sit actus ipse, hoc idem exercens. Prima notione pertinet ad hunc tractatum Probitatis; quæ se animus præparat, ac munit, ad præstandum, quidquid jus & æquum requireret: implendum, quæ id totum; unde viri boni nominantur. Altera ad Charitatem; ubi, quid sit jus, suum cuique tribuens, accuratè expendetur. Itaque hic priorem partem tractabimus. Constitutum mihi enim, quidque suo loco, sine tautologia ponere: contra quam faciunt illi, qui hic ad mentionem Iustitiæ, totam Jurisprudentiam infarciunt.

Iustitiæ autem istius, ut ita dicam,
in-

Quæ partim est potentia.

Partim aflu.

Huc prima spectat.

Alter a Charitate.

interioris, fons & origo est, regimen
 severum, adstrictumque eius affectus,
 quo in id, quod nobis prodesse vide-
 tur, nimis ferimur. Etsi enim ille, à
 natura ad conservationem sui, inditus
 cuique animanti; tamen ubi ratio ho-
 mini accessit, docet illum & admonet:
 ne sua commoda plus æquo diligit,
 aut quærat: quin immò sæpè impendat
 societatis, & ex illa orti officii causâ.
 Occupetur ergo primùm animus in
 expugnando hoc affectu, qui hostis
 unicus Justitiæ; omnia sibi rapiens, &
 nulli reddere, quod suum est, permit-
 tens: statuaturque non modò nihil sibi
 arrogare; sed etiam propriis, licitisque
 commodis, societatis & officii causâ,
 detrahere. Quin immò, ut id exactius
 impleat; meminerit: quàm altum, &
 eximium, quàm liberum, & liberale,
 quàm deniq; ratione dignum sit; cun-
 cta quæ infra animum, ex animo spre-
 visse. Affectu autem tali victo, con-
 cidet Avaritia, & orietur hoc fonte
 rectus usus rerum, animo illis non ir-
 retito: quin immò adeo firmo in verâ
 eorum, id est parvâ æstimatione; ut
 paratus sit jacturam potius omnium
 pati,

*Vultus
 propria non
 nimis sen-
 tenda.*

*Quippe
 hostis lu-
 stitiæ.*

Expugnanda ergo

*Et Officio
 impendenda.*

*Virtutis
hic habi-
tus oppo-
situs frui-
tioni a va-
ra. Rarus
& diffici-
lis.*

*Habendus
tamen.*

*Liberalitas,
altera pars
interioris
Iustitiæ.*

Sit libens.

Gratuita.

pati, quàm vel latum unguem, ab eo, quod Iustitia exigit, declinare. Hic virtutis habitus, (qui uno nomine non effertur,) oppositus est vitio fructiōis. Rarus verò & arduus: ut sunt Mortalium mentes, captæ concupiscentiâ opulentiae; quam fulgor & commoditas eius provocat. Adeo quidem, ut Divino etiam eloquio, magnum & mirabile fecisse dicatur, qui eam abjecerit. Attamen abjicienda est, idque iis rationibus quas attuli, inter remedia vitii huic virtuti oppositi.

Altera ex eodem fonte virtus fluit, Liberalitas; contraria parcitati: interiori verò Iustitiæ propria, & insita. Quid enim iustius, quàm subvenire, largiri, prodesse; id est, quod tibi velis fieri, facere alteri? Id verò præstabis, primum si adsit (ut ita loquar) Libentia: quæ quidquid dat, libenter dat, bono animo, studio, iudicio, ratione. Si verò dare nequit; vellet tamen, cuperetque. Ita constabit beneficentia, & benevolentia vera. Deinde, si adsit Gratia: quæ non fæneretur beneficiū, non captet, non requirat vicem: largiatur gratis; non mutuum, sed donum.

Postremò si adsit Bonitas, quæ adeo sit *Benigna.*
 diffusiva sui, ut benefaciat etiam illis,
 qui odere: & quâ potest, æmuletur, *Etiam non*
 DEUM; qui beneficiis afficit ignaros, & *amicis.*
 ingratos; non petentes, abnuentes, *Modò mi-*
 immerentes: sed (quod sufficit eius *seris.*
 bonitati) miseros, & egentes.

Sed Liberalitate, etsi nihil natu- *Parfimonia pars*
 ræ humanæ accommodatius; attamen *tertia in-*
 ut iusta sit, recta, & laudabilis; oportet, ut cautiones quasdam habeat, *terioris*
 quas suggeret tertia interioris Iustitiæ *Institiæ.*
 pars, prodigalitati adversa: quam angusto forsan, sed cum aliud proprium non suppetat, necessario vocabulo, nuncupabo Parfimoniā. *Definitio*
 Definitur: *eius.*
 prudens rerum dispensatio: seu mensura, ac regula; nec plus, nec minus, quam opus sit, in alios erogandi. Per hanc sufficit modicum iusto: hæc tantas vires habet, ut multis impendiis, multis erogationibus sola sufficiat. Alii *Et eximius usus.*
 nempe dividunt (inquit Sapiens) propria, & ditiores fiunt: alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Iustus autem dispensator, assignans tribuens-que quantum meretur quisque; dum sua non prodiget, non rapiet aliena,

vitabitque ea, quæ luxus, & hinc satâ
 egestas, suadere solet: fraudem nem-
 pe, & injuriam. Deinde benefaciet, non
 ambitûs causâ profusè largiendo; sed
 benignè, merita aut pensando, aut
 provocando. Duo itaq; præstat Par-
 simonia: primùm docet nos modicos
 esse in omni impendio; nempe in vi-
 ctu, veste, supellectili, familiâ, largi-
 tione: idque; ne oporteat inique
 sarcire damna inconsultæ profusionis.
 Deinde jubet, ut pro cuiusque digni-
 tate & meritis, tribuamus. Nam si hic
 delectus non servaretur, nulla ratione
 æquitas posset servari. Habes justitiæ
 ut dixi, interioris, & ad Probitatem
 propriè pertinentis, lineamenta vera.
 In quibus velut in semine, aut radice,
 inclusa vis eius: à quâ pullulabunt fa-
 cile præcepta, & officia Charitatis; de
 quibus libro agam subsequenti.

De Fortitudine.

JAm verò, cùm & ea, quæ corpus re-
 git; & ea, quæ externa dispensat
 Virtus; explicata, ostensaque sit: Su-
 perest, quæ animum firmat, ac perfici-
 cit: eaque est Fortitudo. Denique illa

*Docet mo-
 dicos esse
 in sumptu.*

*Et in tri-
 buendo æ-
 quos.*

*Definitio
 Fortitudi-
 nis.*

laus

Iam: Prudentiæ habitum, quâ animus
primùm cuncta, quæ infra se habet;
deinde seipsum, postremò victoriam
ipsam vincit, domat, ac DEO subdit.

Nempe, ut illud olim in Philosophia *Per se eli-*
veteri decantatum *αὐταίρετος καλὸν*, gibile,
forti & invicto studio superatis, victis- *pulchrū,*
que impedimentis omnibus, obtineat. *seu hone-*
stum.

Victoriæ porrò istius, seu τὴν κρᾶτε- *Occupatur*
materiam præbent ea; quæ nobis sunt *circa terri-*
terribilia, molesta, difficilia. Sed quia *bilis, mole-*
in oculos maximè incurrunt ea, quæ *sta, difficilia.*

terrent; ideo in illis vincendis, vulgò
& imperitè, tota fortitudinis ratio pon-
nitur; cùm hæc pars eius tantum, ea-
que non potissima sit, prout patebit.

A quâ tamen ut ordiar, definitio il- *Firmitas*
Iam: & voco Firmitatem imperterri- *animi,*

tam animi, contra ea, quæ corpori no- *Mors ma-*
cent. Inter ista autem *φοβερότατον ὁ* *ximè ter-*
θανάτου inquit Aristoteles. Mortem *ribilis.*

ergo, cùm officium requirit, & non ti- *Contra*
mere, & subire; prima, sed non omnis *Mortemq;*

fortitudo erit: Magna tamen, quoties
non omninò impetu fit; sed causâ, &
consilio. Tum enim plenam Victoriâ
exercet animus in corpus; dum vitam
eius, velut vestem, quando opus est
exuit,

Sui occi- exuit, & ponit. Non ut *αὐτοφόνος*,
for, & sibi & *αὐτόχρητος* fit, (Apagē Porticentium
manus in- insanam Sapientiam, quæ falsa specie
ferens. roboris, infirma & timida, mortem po-

Non ut il-
lani con-
sciscas.

tius sibi consciscit, quàm duri quidpi-
 am, & molesti sustineat: quæ arbitrium
 Vitæ à Deo acceptæ, Deo eripit; & si-
 bi per arrogantiam pravam vindicat:
 acta aut ferociâ, aut gloriâ inani.)

Sed cum
opus est,
subeat-

Non, inquam, ut se perimat: sed ne
 morte deterreri ab officio patiatur; sit-
 que paratus pro illo, ut CHRISTUS &

Nempe vi-
tandi fla-
gitli.

docuit, & fecit, ponere animam. Quâ
 majorem dilectionem officii, nemo ha-
 bet. Id autem præstat, partim cum eli-
 git mori prius, quàm honestum dese-
 rere; Peiusque letho flagitium timet:

Officii
implendi.

& non timet, quæ occidunt corpus,
 sed quæ occidunt animam; Ubi est
 mens gnara sui finis; ideoque recti te-
 nax propositi. Partim, dum usque ad
 periculum mortis propugnat, quod
 tenetur: putatque dulce & decorum,
 pro officio mori; Ubi est, amore rû

Honesti.

Deo testan-
di causa.

καλῶ, strenuæ & excitatæ indolis pul-
 cherrimus vigor. Partim denique, cùm
 DEI gloriæ, & testimonio vitam immo-
 lat; Ubi est fortis supra mortem dile-

ctio;

Etio; Prout fuit in illis, qui torti, se-
cti, usti, cæsi sunt, tormentis & mortē
strenuē obitā, sed non sibi met illatā.
Hic est primus Fortitudinis gradus, in
quo est Victoria terribilium: idque à
mente tranquilla, & ex proposito, ju-
stam ob causam agente. Ei opposita
pars illa superbix, quam ferociam di-
xi: quæ præceptis, inconsulta, impetu
agens; acta nempe, ut ita dicam, Gy-
ganteā quadam superbiā, ex corporis
robore ortā.

Sequitur alter Fortitudinis gradus,
quem in re & materie molesta posui:
& in lucta animi cum fastu, orto à re-
bus externis: ut nempe eas superet,
id est, infra se deprimat; seu, (ut Cice-
ro id ipsum adscribens Fortitudini in-
quit;) ut ea, quæ eximia plerisque, &
præclara videntur, ratione stabili fir-
māque contemnat. Vocari, & definiri
hic gradus potest: Constantia animi,
in eodem statu permanentis; externis
nec depressi, nec elati. Sed quia mens
humana, quasi naturā extollitur, (i-
gneum enim quidpiam & æthereū est)
contra naturam verò deprimatur; Ideo
plus molestiæ sentit in elatione conti-

*Parva lte-
ra Ph titu-
dinis in i r q
molest a.*

*Quæ est
Constantia.*

*Det rectang
deprimi.*

*Et (quod
operosius)
extolli.*

*Tum enim
animus se-
cum pu-
gnat.*

*Molesto
certamine.*

nenda, quàm in depressione detrectanda. Itaque potior Fortitudinis vis erit in primo: Tum enim verè animus secum pugnat, certatque. Unde verò hoc monstrum, animus nempe secum pugnans? (quærit, & respondet sibi Augustinus.) Unde, inquit, quòd imperat animus corpori, & paretur statim: imperat sibi, & resistitur. Imperat animus, ut moveatur manus; movetur; & vix à servitio distat imperium: Imperat animus, ut velit animus, nec facit tamen. Causa est, quòd non ex toto vult, ideoque non ex toto imperat. Vincendus itaque animo animus est; ut sibi parère possit: Majorque erit hic gradus, quàm in terribilium victoriâ. Nam vita, ut ita dicam, corporea, cùm infra animum sit, faciliùs ab eo superatur; certamen verò animi secum, tantò molestius est; quantò operosius par, quàm inferior vincitur: Nemo autem magis par, quàm quisque sibi: Se ergo vincere, admodum arduum, operosumque erit. Porro tum demum verè se oppugnat, seque vincere studet mens humana; cùm fastum, & inanem gloriam, quâ maximè oblectatur, sibi erit

eripit; seque illâ privat. Tum inquam
 primum, velut partes fiunt: & quod
 unum idemque videbatur, dividitur:
 nempe purum illud ac simplex ratio-
 nis, quod Christiana Philosophia Spi-
 ritum vocat, ab illa parte, quæ parens
 cupidinum est, Inter cupides autem,
 cum præcellat maximè fama & gloria;
 præsertim ea, quæ ut vera tribuitur, &
 ob meritum videtur obtigisse; Ideo ta-
 lis gloriæ abdicatio gravis, & maximè
 molesta sit, necesse est. Diuturnum
 enim certamen, & continuò rediens fit
 lucta; donec omnis dulcedo eius, &
 gustus, penitus maectetur. Maectari au-
 tem debet: Nam impedit, repellit, &
 arcet verum hominis bonum. Non
 enim conveniunt, nec in una sede mo-
 rantur, complacentia vanæ gloriæ, &
 serius veri boni amor. Ergo contra fa-
 ustum felicitatis huius vitæ, animus fir-
 mandus est; ne inanis famæ applausu,
 ventosus fiat. Ut laudem, inquam, fu-
 giat; quippe semper falsam; id est im-
 meritam, levem, brevemque, & verum
 mentis deceptæ ludibrium. Deinde,
 arrogantiam iudicii, ex facultatibus
 animi, devitet: idque sanctâ illâ, verâ,

*Ut cupidi,
 nes sup-
 ret.*

*Inter quæ
 eminet
 vana glo-
 ria.*

*Quæ vin-
 cenda.*

*Mirum hæc
à nullo
tractata.*

& debitâ simplicitate, cum quâ quærî se jubet Deus. Hæc est fortitudo, in rebus molestis superandis; quam etsi fatentur passim, eximiam esse; dum magis expeditum putant, hostem, quam cupiditatem vincere; & quæ premunt sustinere, quam quæ attolunt deprimere: Nullam tamen, quod miror, eius mentionem faciunt; cum de virtute hac agunt.

*Summus
fortitudinis
gradus
humilitas.*

Tertius, summusq; Fortitudinis gradus est: Spiritum, ita, ut dixi, corporis, & Cupidinis dominum, ac victorem, iterum vincere, domare, Deoque subicere. Hanc partem voco Humilitatem; Quatenus, inquam, respicit Deum; nam quâ se, robur ac firmitas summa est. Definiri potest. Status, & conditionis humanæ, fortiter agnita, retentaque veritas: quæ hominem in suo, quod ex se est, nihilo, firmiter, collocat; & nulla re externâ ab illo permittit dimoveri. Sublimis reverâ, arduusque gradus. Quia etenim animus, ubi superavit partem sui, quæ cupidinum parens est; facile adeo præclari operis fructu capitur; se miratur; se oblectat: ideo hoc ipso victoriam, quam

Quæ definitur.

quam paraverat, incautus amittit.

Vincitur enim iterum Complacentiâ:

quæ bono principio orta, faciliè impo-

nit; & difficillimè deprehenditur: quip-

pe mirâ celeritat se se insinuans. Diffi-

ciliùs verò superatur; quia velut spo-

liare se fructu veri boni oportet: & vim

sibi inferre, ne illo fruamur. Immò ve-

lut se perimere; ac mactare: idque par-

te sui potiore; nempe, quodammodo

animomori. Sciunt experti, quid di-

cam; & fatebuntur id fieri per humili-

tatem: quæ est virtus opposita parti

illi superbix, quæ ab elatione animi, se

bono suo oblectantis, oritur. Hac,

prout dixi, coram DEO, in cognitione

sui nihili, sui minuti, sui corrupti, for-

titè firmiterque hominem constituit:

& adeò ab hac consideratione, seu a-

gnitione sui divelli, aut attolli ulla re

non permittit; ut etiam id; quodam-

modo prohibeat vero bono. Quando

enim illud influit sua spontè: quonam

delectatio, quam secum adfert, exter-

num jam quidpiam, & productum est;

Ideo, ne illi acquiescere velit, id est,

ne effectui potiùs inhiet, quàm causæ

innitatur; seque compotem boni exi-

*Est, ut
vincat ipsa
Spiritus
victoriam.*

*Idque mira
quadam
ratione.*

*Quæ exa-
ctè expli-
atur.*

In triplici
morte.

De (ut ita
dicam)
deifica-
tione.

stimans, evanescat: ideo inquam, in
tantum sibi non appropriat id, quod
suave & dulce influit; ut satagat etiam
totum & integrum, nullo delibatum
proprio gustu, & fruitione, reddere,
& refundere datori. Et cum hoc fece-
rit; se non plenè fecisse, inutilemque
ideo, & vilem esse, semper & verè agno-
scit; fateturque, quippe cum talis sit
reverà. Habes fortitudinis plenam
victoriam: Partam primum, si opus
est, morte naturali: Deinde, quod
semper opus, morte cupiditatum: Po-
stremò, quod summum opus, morte
ipsiusmet animi: dum commorimur
DEO; & supremam victoriam victoriæ
obtinemus; nulla eius dulcedine ca-
pti, ne iterum vincamur. Quod postre-
mum uberius explicabo, cum *πρὸς τὴν*
Θεωσίαν agam; Nunc verò partem
tertiam capitis huius
absolvam.

Pars Capitis Tertia.

*Declaratur unde, & quo prin-
cipio paretur. & insit homini
Virtus..*

QUæsitum id acriter olim, & nunc: *Contentio,*
neque dum sopita ex integro *hac de re*
controversia. Ad eam namque per- *Scholæ, &*
tinet, referturque, magnum illud dis- *Ecclesiæ:*
sidium, non scholis tantum, sed Eccle- *gravi.*
siæ etiam diu grave, de Gratia Divinæ
necessariis auxiliis, & arbitrii humani
libertate. Operæ pretium itaque erit,
paucis hæc explicare: paucis inquam;
nam haud aliam causam dederim hu-
jus contentionis magis propriam,
quàm multiloquium; dum diffusis di-
sceptationibus sibi mutuò præbent ca-
villandi ansam; quam pauca, & libra-
ta verba tollunt. Est verò omninò ne- *Necessariis*
cessarium, ad hanc quam suscepi dia- *hic tra-*
triben, locum hunc non præterire. *standa.*
Fundamentū enim virtutis, & τὴν ἐν πρᾶ-
ξις unicum est: scire, unde illi pe-
tendum sit principium; ne ignoran-
tiâ veræ eius causæ, tribuamus nobis,
quod DEI est: & ut eum authorem

gratiæ; gratiam verò potissimam causam meriti, & præmii, id est gloriæ, agnoscamus. Alioqui si propriis viribus niti tantum velimus; & iis putemus nos posse summum bonum consequi; totâ vitâ laborantes, nihil capiemus. Meritò itaque huic loco insistentiam. Et primò, opiniones hac de re erroneas adferam; deinde veram sententiam (præmissis quibusdam,) demonstrabo. Tertiò, quæ contra illam dici solent, refellam.

*Idque par-
titione que
proponitur.*

*Virtutem
à temperie
Corporis
esse:*

*Tempe-
ramentū.*

Falsum.

*A ratione
tantum
humana.*

Imprimis ergo, opinio quorundam fuit: Virtutem à Natura esse: & cuiusq; mores nasci: id est, à temperie, & constitutione corporis, provenire. Causa sententiæ à tam arctâ animæ cum corpore connexionem; cuius humorum prout est *ἡσυχία*, magis minusve videtur in nobis incitare Commotiones: Ex illarum verò modò, virtutes, vitiaque. Sed si animus corpore potior, præstantiorque; quomodo ab illo perficitur? utique, quod ignobilius & inferius est, perficere superius nobiliusque non potest.

Altera ergo sententia sequitur: quæ virtutum petit principium, tantum à

ra-

ratione humana. Quam rectam, puramque homini inditam, sed à corporis consortio, velut contactu infectam, corrigi & depurari, institutione ac doctrina. Itaque propriis insitæ rationis viribus, sufficere quemque sibi ad virtutem. Sententia hæc dum *ἀνθρώπων* *falsum etiā*
tribuit homini; impie DEUM relegat. *Sui suffi-*
A quò cum sit nostrum esse, quantò *cientiam,*
magis bonum esse?

Tertia ei contraria sententia est, quæ dicit: à DEO, velut sorte, dari virtutem; ita ut eam uni conferat, neget alteri: ut nempe animus passivè se tantum habeat, sine ulla *συνεργία*, & *Fato eam*
extincta omni libertate, suisq; arbitrio. *dari, &*
Sententia primâ fronte videtur ad *sorte;*
DEUM ire: sed inspecta penitus, bonitati eius contraria. Causa enim peccati esset DEUS. Nam quòd aliquis, virtutis omnis expers sit; (quales esse multos scimus;) Deus qui non dedit, in causa esset. Author nempe mali, quia non dator boni. At quomodo ipsummet bonum causa mali? & quomodo posset esse ultor, cuius esset Author? *Coopera-*
tione.

Quartam, veramque sententiam antequam adferam; præmittendum est: *Idem*
DEUM, *falsum.*
Deus ho-
minem li-
berum cre-
vit.

DEUM, naturam ratione præditam, libera voluntatis, sui que arbitrii creasse. Quod testimonio Scripturæ apertum: & dogmate Catholico sanctum, sanctumque. Decuit nempe eius liberalem & munificam bonitatem, cuius est, se quàm maximè communicare: decuit inquam, impertiri ei, quem ad imaginem sui fecit, eximium hoc, & Divinitati suæ proximum, propriumque. Nihil detraxit eius Omnipotentia: quæ ultrò concessâ non minuitur potestate, præsertim supremo jure (ut ita dicam) dominii adeo integro; ut in ipso vivamus, moveamur, & simus. Denique Sapientiam reddit maximè illustrem: dum mira ratione cuncta ad suam gloriam gubernat, dirigitq; salva parentum libertate. Est ergo liberi arbitrii homo.

*Decuit
hoc eius
bonitatem.*

*Omnipo-
tentia nihil
detraxit.*

*Sapientiam
illustrem
reddidit.*

*Voluntas
nostra aut
est per na-
turam ne-
cessaria.*

Porro ut huiusce libertatis status rectè pateat; sciendum est: quod voluntatis actio, ex vi & proprietate sibi indita, aut est per naturam necessaria, aut per electionem libera, aut per vim coacta. In primo actu retinet vim suam: vult quippe, in quod innato appetitu fertur; nempe in bonum, seu finem.

nem : quem etsi necessariò appetit, non tamen in vita ; & τὸ ἐκείνου integrum illi manet. In altero non modo retinet, sed eandem liberè exercet : dum nempe aut rejicit, aut admittit aliquid, prout suâ προαίρεσι movetur : scilicet liberè eligit media, quæ seu verè, seu falsò putat convenientia ad finem : ubi τὸ αὐτοῦ ἐκείνου suum habet. In tertio verò actu, vim suam prorsus amitteret, aut potius ipsamet quod erat, esse desineret : Quippe non est voluntas, dum non vult : nec vult, si cogitur.

Spon-
taneum.
Aut per
electionem,
libera.
Electione.

Liberum
arbitriū.
Aut per
vim coactā.

Hæc est voluntatis humanæ vera innataque vis, atque constitutio. Quam dum ante peccatum, originali justitia integram incorruptamque habuit ; Primum inclinatione naturali, quâ in bonum necessariò fertur, sibi proprium conveniensque appetebat. Deinde electione liberâ acceptare, aut rejicere poterat, quod vellet ; & sine ullo animi liberi impedimento ἀδιαφορίαν plenam obtinebat : (quanquam tamen ob innocentiae statum, quodammodo Naturalem potius, inditamque à D E O, quam προαιρετικὴν δεσπὴν, haberet ; ideoq ; facilius bonum, quàm malum

Eius status
ante peccatum
describitur.

Indifferen-
tiam.

Ab elec-
tione
virtutem.

acceptaret.) Denique non modo ullam non sensit coactionem, (quæ nec ulla propriè dicta dari potest, nec esse nisi ad malum:) sed neque talem, quæ illi gravis & molesta esset, tractionem.

Ostenditurque quomodo post peccatum, mutavit.

Post peccatum verò primi Parentis: Primum, mutavit illa Naturalis & necessaria ad bonum inclinatio; cum nempe malum specie boni, per concupiscentiam appetere cepit. Deinde, in libertate eligendi, æquilibrium illud voluntatis variavit; lancem eius deprimente peccati originalis pondere; ita ut bona media, quodammodo invitè voluntas eligeret: facillimè autem, & sua sponte, mala. Denique vis quædam, & mancipatio captivantis nos peccati, subsecuta; quæ voluntatem afflixit, & servam quodammodo fecit. A quo enim quis devictus est; huius & servus est. Ita, omni parte, innata voluntatis energia, vulnerata, debilitata, vitiata, (prout hisce verbis, id exprimere solet, Augustinus:) non tamen interfecta, aut sublata est. Corrupti enim, infici, & depravari, natura in homine per peccatum potuit: penitus tolli, & eripi non potuit. Manlit ergo

Ita ut peccasset fere.

vis & proprietas eius: sed saucia, mutila; & ad malum tantum prona.

Atque ita perierat homo, dum malus tantum esse poterat. Sed subvenit misero benignitas Salvatoris nostri *Nisi gratia Salvatoris subvenisset.*

DEI: qui manifestus in carne, dum naturam, quam sibi propriam assumpsit, reparavit; etiam nobis, eiusdem reparationis communionem, satisfactione præstita, & soluto redemptionis lytro obtinuit. Ita illi tributa iustitia: nobis data per ipsum misericordia. Et

ut Adamo peccante, ad totum genus humanum, labes pervenit: ita, CHRISTO promerente, ad omnes gratia pertinuit. Gratia porro hæc, sita in Auxilio, Institutione, & Exemplo. Au-

xilium: partim depulso malo originis peccati, per *παλυνσεις* baptismi; partim collato bono, per internam in-

spirationem gratiæ prævenientis; quæ memoriam stabilis, illustrat intellectum, accendit voluntatem ad bonum; idque sæpè supernaturali illapsu, qui creatas vires animæ excedit. Partim

denique, datâ in bono perseverantiâ, per promissam, præstitamq; nobiscum mansionem, & Spiritûs Sancti donum.

In-

Quæ Christi salubre auxilium, Regeneratione.

*Institutio-
nem ne-
cessariam,*

*De DEO
aberra-
tione.*

*Exemplum
denique
nobis dedit.*

*Ita natu-
ram supe-
ravit gra-
tia.*

Institutio: Partim doctrinâ, & ultimâ finis, non in hac vita quarendi, notitia: (quod vetus Philosophia ignoravit; & Judaica religio non expresse asseruit.) Partim ad eum facile obtinendum consilio; quod brevissimarum sententiarum inaffectatâ maiestate, & arcanâ veritate aperuit: Partim denique præcepto, & jussu; mysteriis nempe, & Sacramentis veræ fidei patefactis; & sublatâ (ut vocat Athanasius) *θεωκρανίσια*, religione autem constituta: quæ antehac aut nulla, apud nescientes DEUM; aut falsa, apud malè colentes; aut imperfecta adhuc in Judaismo erat. Exemplum denique dedit nobis: dum, quæ docuit, implevit; & quæ imperavit, facere monstravit: meritoque se sequi; suisque insistere vestigiis iussit: ut quod ille fecit, & nos faciamus. Tot verò, tantisque subsidiis fulta natura humana, non modo ad pristinum statum rediit, sed longè majori, & præsidio, & dote gratiæ, firmata, ornataque est. Primum, quia major libertas, (inquit Augustinus) necessaria fuit adversus tot tentationes, quæ in paradiso non fuerunt: de-
inde,

inde, quia dignitas, copiosa redemptio, & misericordia Salvatoris id meruit; voluitque.

Ex his verò omnibus quæ dicta sunt, *Quadruplex potestatis humana variatio.*
 quadruplex status dignoscitur humanæ potestatis: (posse autem, tantum est ad bonum, nam ad malum est proprie, non posse,) primò, in innocentia statu, potuit homo bene agere; & potuit non peccare. Deinde post peccatum, expers innocentia, non potuit bene agere; & non potuit non peccare. Tertiò, compos gratia, iterum, atque facilius multò, potest bene agere; & potest non peccare. Postremò, cum donatus erit gloriâ, non potest non bene agere, (si actio vocanda in fruitione est; ubi pariter magis, quam it:) & nunquam poterit peccare.

Cum itaque in statu tertio nunc simus, *Nunc in libertate, adjuncta gratia nos esse.*
 id est, in libertate, adjuncta gratia; facilis responsio erit, ad questionem propositam. Nempe: Virtutem, & Actionem bonam, præcipuè verò, sublimen illam; qualis est credere, sperare, diligere, ut justificationis gratia conferatur; (verba sunt ex Concilio Trident.) non posse esse sine præveniente Spiritus sancti inspiratione, & auxilio: ita tamen, ut liberum.

Posse tamen gratia sentire.

*Cooperari
verò in non
dissentien-
do.*

*Hinc ta-
men nulla
jactantia.*

hominis arbitrium, in, non dissentien-
do gratiæ, interveniat. Ut enim non
est amissum penitus arbitrium per
peccatum; ita nec sublatum per gra-
tiam. Et (ut Prosper dixit) quod, non
est interfectum per vulnerantem; non
tollitur per medentem. Manet hæc li-
bertas, sed ex se ad unam partem ma-
gis propensa, nempe ad dissensum gra-
tiæ. Unde, cùm Concilii Tridentini
regula decernit, posse voluntatem
humanam gratiæ assensum non præbe-
re; satis hoc ipso ostendit, in quo potis-
simum gratiæ cooperetur; nempe, in
non detrectando. Talis autem coope-
ratio nihil habet, quo se jactet, & o-
stentent. Nihil enim aliud præstat per
eam voluntas, nisi quòd, non pereun-
di assensum, velit gratiâ & auxilio DEI,
à se obtineri. Quis autem salutem sibi
adscribat, quòd, cum ex se non po-
tuerit non perire, salvari per alium
non noluerit? Quis exprobet Datori,
quòd donum eius acceptaverit? præ-
sertim cùm, ut acceptaret, illectus sit
invitante, seque planè ingerente eius
bonitate: Et cùm, nisi eam acceptaret,
periret. Certè hinc non usurpabimus
glo-

gloriam, sed ei referemus; qui ad eam
 obtinendam, contulit gratuitam gra-
 tiam. Quin imò confundemur potius;
 cùm videbimus; ægre, pravâ volunta-
 te nostra, acceptata ab eo dona, præ-
 miis affici: & munera eius oblata, suasa,
 commendata, denique nostri commo-
 di causâ data, in nobis velut merita,
 coronari. Nostrum enim ferme tan-
 tum est, posse illa respuere; id est, posse
 perire. Et propriè, (ut inquit Augusti-
 nus) non est voluntatis nostræ effectio,
 sed defectio. Nam ut superius dixi,
 posse, seu efficere, & ad bonum tan-
 tum, quod ex nobis nullum. Cùm igitur
 gratiæ cooperamur; seu assensum
 non negamus; propriè nihil efficimus
 soli viribus nostris: sed tantum, ad-
 iuti gratiâ, non deficimus; cùm si abs-
 que illâ esset, deficeremus.

*Quippe
 propriè nil
 efficimus
 ipsi.*

*Sed tantum
 non defici-
 mus*

Hæc, naturâ rei, ac ratione ipsa evi-
 dente, Authoritate Scripturæ, & in-
 terpretatione Patrum, immò doctrinâ,
 & approbatione Ecclesiæ, firma; tur-
 bavit nuper pruritus disceptandi: &
 καίνοτομία illa, scabie insanabilior, quæ
 prodidit dogma tale: Nempe, non
 posse hominem gratiæ dissentire; quod

*Hæc frustra
 conturbant*

*Rerum
 novarum
 molitio.*

Qui prædeterminationem quandam inducunt.

Nullâ justâ causâ.

Absurda istius opinionis.

1. Libertatis imminutio.

dissentiat, id à nescio qua prædeterminatione esse, ad unum quid, voluntatem adstringente. Dicunt enim: DEUM, absolutâ sua voluntate, aut omnem prævisionem voluntatis humanæ, ab æterno statuisset, ac decrevisse omnes actiones humanas, cum circumstantiis omnibus; ita ut aliter fieri non possint. Causas verò sententiæ afferunt istas: Primam; quia putant aliter non posse constare providentiam, ac gubernationem universi. Alteram; quia necessarium dicunt, ut causa prima prius influat in effectum, quàm secunda. Tertiam; quia nisi prædeterminatio esset; principium justificationis non ex DEO, sed ex nobis esset. Præter hasce rationes, se tutantur Authoritate Augustini, dicuntque eum eiusdem secum esse sententiæ. Quod totum, ut plenè refutem; aperio primùm, quæ exinde sequantur absurda.

Primum erit; quòd si hæc sententia obtineret, tolleretur libertas arbitrii; cuius vis est in electione. Electio verò non est, ubi non datur è pluribus optio. Optio verrò tollitur, si ad unum adstricta, & affixa sit, nescio quâ præde-

determinatione, voluntas; Alterum <sup>2. Præmi
item, &
pœna.</sup> absurdum; quod benè, secusq; meritis,
promissio præmii, vel; comminatio pœ-
næ, quibus DEUS allicit, vel deterret,
voluntatem; inutilis, imo ludicra esset;
prædeterminatione hâc, ad unum, cui
non possit resisti, manente. Tertium; <sup>3. Contrar-
batio sta-
tuum.</sup> quòd quatuor statuum humanæ pote-
statis, quos modò recē sui, permutatio,
ac confusio sequeretur; si tertius, in quo
nunc sumus, ut possimus bene agere,
& possimus non peccare, mutaretur vel
in quartum, gloriâ dotatum, nempe,
non posse peccare; vel in secundum,
gratiâ destitutum, nempe non posse nō
peccare. Quartum absurdum; quòd in-
duceretur fatalis, & cogens necessitas; <sup>4. Fatalis
necessitas.</sup>
eâq; non illa, quam vocant, sequelæ; id
est, ex suppositione prævisæ volūtatis;
sed ex prædeterminatione: atque ita ex
merâ adactione. Inde q; prodiret atrox
illa, & terribilis prædestinatio: quæ im-
mutabili decreto, faceret hominem, nō
ideo damnandum, quia peccaturum;
sed quia damnandū, peccaturū. <sup>5. DEVM
causam
fore mali.</sup> Quintum absurdum; DEUM fore authorem
peccati, & magis quam Dæmonem: nam
ille suadet tantum, ac incitat; hic tali,

*Et iniquum
iudicem.*

quam adstruunt prædeterminatione, juberet omninò, cogeretq̃. Sextum absurdum; DEUM injurium. ac iniquum iudicem fore. Quare enim in alio puniret, cuius ipse Author esset? dicerent damnandi: non fuit in nostra potestate, non velle; quod ut vellemus, voluisti: non fuit, quod vellemus, non facere; quod ut omnibus cum circumstantiis faceremus, non decrevisti solum; iuvisti; iussisti; sed motione quadam, & impulsu, cui resistere non potuimus, omninò adegisti; seu potius tu ipse fecisti: cur nos ergo punis? Hæc, & plura absurda sequerentur, quorum quidquid tetigeris, ut ille ait, ulcus est.

*Effugia
frustra
adferunt.*

*Quæ re-
solvuntur.*

Contra hæc verò omnia satis se tutos, arbitrantur, cum dicunt, DEUM prædeterminare ad opus, sed non quâ malum est, & peccatum. Quasi non sufficiat ad complicitatem; ut ita dicam; adigere ad opus, cui annexa, & inseparabilis malitia est. Hac profectò ratione omnis peccans vix peccaret: rarò enim vult peccatum, quâ DEO injurium; sed quâ prodesse, ac oblectare videtur. Prædeterminatio ergo ista, inculpabilis esse nequit. Quod verò concursus DEI na-
tu-

turalem attinet; hic adeo non prædeterminat voluntatem, ut ei potius obsequi videatur.

Sed ut refutem paucis rationes, quas *ibi & eo.*
 adferunt; Primum, de Providentia DEI, *rum argu-*
 seu potius, facultate gubernandi; sine *menta.*
 hac, quam adstruunt prædeterminatio-
 ne, securos esse jubeo. Constat illi ratio
 istius potestatis, & imperii: ita ut,
 nihil ipso infcio, nihil invito, nihil ad
 efficiendum, aut prohibendum invali-
 do, fiat. Scit omnes eventus, imò sem- *DEVVM*
 per præsentis sibi spectat, & noscit; ne- *sine præde-*
 que huic inspectioni, & notitiæ officit *terminatio-*
 quidquam libertas humani arbitrii. *ne, esse*
 Vult deinde quædam fieri: quædam *rectorem*
 permittit quandoque, & operari finit *universi.*
 causas secundas, prout earum condidit
 naturam; nempe liberas liberè agere,
 sed ipso non invito, alioqui non age-
 rent: Ita neque hic eum impedit liber-
 tas humana. Potest denique omnia:
 etiam si liberos homines creavit. Velle
 enim illis liberū dedit; efficere, ac præ-
 stare, quæ voluerint: sua gubernatione
 circumscripsit; suaque omnipotentia
 (salvâ agentium libertate) omnia ad fi-
 nem dirigit destinatum. Neque præ-

*Est item
primum
causam.*

*Est prima i-
pium iusti-
ficationis.*

determinatione, id est coactione voluntatis opus habet; suppetunt abunde media implendi, vel impediendi effectus. Quod verò arguantur de influxu causæ primæ; Prioritas hæc, sita in eo est, quod ab illâ essentiâ vis, & cōservatio promanet causæ secundæ. Deinde, quod causâ secundâ, sine primâ nequeat operari: potest verò primâ, (quamvis ut plurimum non facit;) sine secundâ. Tertiò, quod causæ primæ concursus, est etiam generalis: secundæ, particularis tantum. Prior ergo exinde, potiorque erit, causâ primâ. Sed hoc nihil impedit, quo minus causâ secundâ, naturam, quam accepit, retineat: & si necessaria est, agat necessariò; si libera, liberè. Quod verò attinet principium justificationis, hoc à DEO esse certum est: & sine gratiâ, auxilioque eius, nihil prorsus boni hominem posse, omnino profitendum. Nempe, Deus vult omnes salvari, etsi non omnes salventur: quod autem salventur quidam, salvantis est donum; quod pereunt, pereuntium meritum. Assensus gratiæ potissimum à DEO: dissensus est à nobis. aut potius nec est: cum peccatum, seu
hic

hic dissensus, propriè nec subsistat, nec sit. Utenim tenebræ, aut silentium, (scitè hoc Lipsius) non agnoscuntur esse, nisi absentia contrarii; ita & illud. Privatio tantum est, id est, deliquium boni. Hac igitur ratione, ut principium Justificationis gratiæ attribuimus; ita Prædeterminationem, quæ principium damnationis esset, à DEO removemus: A quo solo salus, à nobis solis perditio. Postremum est de Augustino, quem patronum causæ suæ, assertoremque gloriantur. Sed ille, cum tam Libertatem arbitrii, quam auxilia gratiæ, contra hæreses tutatus sit; ut concedam dicta quædam, in calore, ut fit, pugna & contentione, protulisse; quæ separatim lecta, trahi in partem possint: ita nuperâ multorum diligentia, satis superq; ex eius scriptis demonstratum est; illum prædeterminationem hanc novam nunquam docuisse; nec talem fuisse eius in hoc argumento sententiam. Ut verò huic quæstioni finem imponam; quoniam patet, sine auxilio gratiæque DEI, nos malum tantum, id est, nihil, posse: Ideo spem totam boni operis in illo collocare, ab illo operi

*Nos verò
sine illo
perire.*

*Augustini
non docuisse
prædeter-
minationem.*

*Poto, &
precazione
clausula
imponitur.*

agendi, ac perficiendi petere; quæ de-
mum rectè egerimus, illi soli adscribe-
re, tribuereque debemus. Fac igitur
ô DEUS! ut gratiâ tuâ in nobis, culpâ
nostrâ, vacua non sit: & Præcepta
hæc Probitatis, quæ te inspirante di-
cta sunt, te Adjutore ad tuam gloriam,
exactè impleantur.

APPENDICIS VICE.

*Monita quædam ad Probitatem
retinendam pertinentia.*

SED in libri hac clausula, addenda,
quædam monita supersunt; quæ in
Contextu, & serie tractationis inferi
vix commodè poterant: cum tamen
ad recensitas Probitatis partes appri-
mè facere videantur. Meritò itaque
illis hunc librum consignabo.

*Primum
monitum,
memoria
novissimo-
rum.
Mortis.*

Primò ergo, ad Anamarthifiam u-
nicè pertinet, sacrum illud dictum:
Memorare novissima tua, & in æter-
num non peccabis. Novissima verò
hæc sunt: Mors assiduò veniens, non
longè remota, certa eventu, incerta
tempore: ideoque semper expectanda.
Non est enim, ut diem rectè peragas,
nisi

nisi illum ut ultimum existimes. Om-
nem itaq; tibi supremum diluxisse pu-
ta. Deinde: cogita reddendæ ratio- *Judicii.*
nis, omnium quæ egeris, dixeris, cogi-
taveris, certam & præstitutam diem;
toties eloquio DEI promissam, ac inge-
minatam. Postremò expende, præmii *Premii,*
aut pœnæ magnitudinem, & spem eius *aut pœnæ.*
metumque: prout merueris. Horum
autem vivâ recordatione, non censeas
reddi vitam terrore turbatam, anxiam
tristitiâ, & negotiorum, ac omnis acti-
onis, ut superflua, incuriosam: Quin- *Vita, hinc*
imo tranquillam potius, quâ ad por- *emendatio,*
tum & quietem veram ferimur; Ter- *& quies.*
roris expertem & vacuam; dum nem-
pe ille timorum maximus haud urget,
lethi metus. Emendatam denique:
quippe sedulam boni operis & meriti;
& exinde lætam semper,

Alterum impeccantiæ remedium, *Alterum*
cogitare præsentem tibi semper, & *monitum,*
cuncta videntem adesse DEUM. Fasti- *præsentia*
dit hoc, & averfatur apud Ciceronem *DEI.*
Epicureus: dum conqueritur, imposi-
tum Cervicibus nostris sempiternum
Dominum, omnia advertentem,
quem dies & noctes timeremus: Sed
non

*Qui nobis
adest, &
inest.*

*Et aspiciat
nostra.*

*Ideoq[ue] eo
coram non
peccandi.*

*Et invisibilem
tanquam vi-
dentes
sustineamus.*

non Christiana nostra Philosophia, cui initium sapientiæ est timor Domini; firmum nempe peccati, & temerandæ conscientia frænum. Illud verò non potest haberi, nisi firmiter agnoscamus præsentem nobis DEUM. Agnoscimus ergo, scimusque; quòd non ita nos ambiat undique, & impleat aër, ut ille. Immensus enim non esset, ni ubique esset: ni operi suo & circumfusus, & inditus; extra illud, & intra. Itaque in illo vivimus, movemur, & sumus. Ideoque omnes animi ac cogitationis recessus pervadit, ac penetrat: & tacita quamvis, loquitur illi voluntas. Cùm itaque solus fueris, cùm fores clauseris: ne putes te esse sine arbitro. Videt te enim, & aspiciat præsens DEUS. Sancti in DEO, & Angeli, testes intendunt oculos. DEO verò spectatore, & olim Iudice, & Vindice, tum verò tot testibus coram, quanta esse debet non dicam verecundia, sed abominatio etiam, terror horrorque peccandi. Alitè id ergo defigamus in animo: in Conspectu DEI, Opere, Verbo, Cogitatione versemur? καὶ τὸν ἀόρατον, ὃς ὁρῶντες, ἐκαρτερήσαμεν:

Ter-

Tertium Probitatis retinendæ moni-
tum, & salutare velut Antidotum cen-
seo : quod vocare solemus Examen
Conscientiæ, Quo velut in numera-
to habemus motus omnes animi, ad
exemplar eius, qui dixit : Anima mea
in manibus meis semper : ut nempe ob
oculos posita, spectataque, quotidie e-
mendatior esset. Quemlibet itaque di-
em scrutemur. Commotionum, quò
nos ducant, quantum raptent, & mo-
dum & finem, in nobis speculemur.
Quæ vitia magis infestent, ac urgeant,
expendamus : & huic fini facta, dicta,
cogitata remetiatur. Causam omni-
um, coram interno conscientie Judi-
ce dicamus. Et quia hoc arbitro nemo
nocens absolvitur ; pœnam etiam pœ-
nitentiâ sumamus, donec exercitatione
istâ sanetur, quidquid corruptum, &
pravum fuerit.

*Monitum
tertium,
Examen
conscientiæ.*

*Quo vitia
judicatur,
& corripit-
tur.*

Verum, quia Judicium hoc, quod
de Nobis ipsis instituimus, sæpe depra-
vat, semper se insinuans amor sui, qui
connivere quemquæ ad sua vitia facit;
usu verò compertum, in aliena nos cer-
nere acutiùs : Ideo quartum monitum,
magno præsidio ad parandam omnium

*Quartum
varia ad
monitio.*

com-

*A viro bono;
no.*

*Qui ad hoc
eligendus.*

*Non mo-
nitus, non
correctus.
Confessio
Catholica,
etiam huic
fni.*

commotionum eutaxiam, & virtutum exercitium erit: Testem aliquem, & Inspectorem; imò Censorem bonum, & prudentem eligere; cui nos aperiamus, & revelemus. Nam, si est aliquid, (ut inquit ille) quod ex viro bono, vel tacente proficias; quantò magis docente, instruente, admonente? Elige itaque, qui tibi blandè, temperanter, non affectu sed iudicio, munus hoc amici monitoris exerceat: deinde moneri ab eo ne detrectes, nam alioqui ἀνυθέτητος, ἀδεσπρευτος. Cæterum vel hinc eximius patet fructus, & præstantissimum veræ probitatis remedium, ex instituto Religionis Catholicæ; quò confitemur alter alteri peccata nostra, & conscios facimus Conscientiæ nostræ: non modò monitores; sed omnino Iudices. Sed hac de re suo loco, nempe libro, qui de Pictate.

*Quintum
monitum.*

Quintum, ultimumque monitum, idque ad eupraxiam propriè pertinens est. Ut non in præceptorum cognitione tantum sistamus: sed illa ad usum etiam aptemus, transferamusque. Cum enim nulla ars, & artificium solis con-
stet

flet præceptis; sed addi exercitatio
 debeat, quæ omnia evincit, perficitque:
 Certè & sapientiæ, quam artem bene
 vivendi quispiam dixit, adhibenda
ἀσκησις est: quæ illam demum consum-
 matam reddat. Præclarè enim, ut mul-
 ta Epictetus dixit: Peccari à Philoso-
 phiæ studiosis, quòd dogmatum de-
 monstrationem potissimùm inquirant,
 usum verò illorum insuper habeant.
 Exempli causa: si ponatur dogma, non
 esse mentiendum; causa inquiritur di-
 cti: & demonstratio mandatur memo-
 riæ; res ipsa non impletur. Itaque men-
 timur quidem, inquit: quamvis inter-
 rogati, cur non sit mentiendum? Cau-
 sam in promptu habeamus. Ergo nō in
 cognitione tantum, & indagandi labo-
 re, nec in differendi peritiâ ponenda est
 opera: sed facta omninò addenda; inq;
 illis potissima profectûs ratio collocan-
 da. Non enim ingeniū excolere oportet,
 sed animum: non solertiæ laudem
 aut oblectationē captare ex studio sa-
 pientiæ, sed fructum: qui nos expertes
 vitiorum, Commotionū arbitros, Vir-
 tutum compotes, Temperantes inquā,
 Justos, Fortes reddat. Frustra aliqui
 nō

*Præceptis
 addendam
 exercita-
 tionem.*

*Exercita-
 tio.*

*Nec dispu-
 tare oportet.*

Sed vivere.

notitia præceptorum; si de virtute locuti, vitia sectemur. Frustra Probitas, quæ intra verba tantum consistit. Non enim Auditores legis, ac periti eius interpretes; sed factores operis officium implebunt, ac præmium consequentur.

LIBER OFFICIORUM SECUNDUS.

De Charitate.

Consistendo factæ divisioni
Officiorum, postquam ea
differui, quæ ad Probritatem
putavi pertinere; aggredior

Officia Charitatis: eum invocans, qui
Charitas ipsa est; ut veram eius arca-
namque vim aperiâ mortalibus, ac
instillem. Hanc itaque ut nova, nec
hactenus usitatâ methodo, ac ratione
explicem: primùm ita definiam. Cha-
ritas, est propensio animi erga proxi-
mum benigna, benevola, benefica.
Benigna imprimis: nempe iudicium, &
sensum de proximo, quàm maximè bo-
num, retinens: cuncta eius vel pro-
bando, vel tolerando, vel amanter
corrigendo. Benevola deinde, in ap-
pre-

*Definitio
Charitatis.*

Benigna.

Benevola.

Benefica.

precatione, voto, studio, ut bene illi sit: & dum est; gaudio, & congratulatione. Benefica denique: libenter, & copiosè opitulando necessitatibus eius, id est, opera, ut vocant, misericordiæ, promptè erga illum, & largiter exercendo.

*Debita à
communi
origi.*

Debita verò prorsus humano generi: quòd uno parente satum, cognationem agnoscere meritò debet; & ex illâ mutuum habere amorem. Etenim, cum non animalia modò eiusdem speciei congregentur, conciliante natura; sed inanimata quoque, & sensu carentia, conjungi quodammodo appetant; idque pondere, sympathiâ, ac propagine testentur: Quantò magis id homini conveniet, cui non alia natura, quàm ratio est? ut nempe sui generis societatem quærat, concordiam appetat, commune norit bonum, impleat officium: id est, mutuam exerceat charitatem.

*Natura
ducta.*

Amare certè, & amari; itemque sibi mutuò prodesse, natura suadet, exigittque: eique obsequentem hominem, homini non posse nocere, apertum est. Nam si noceret: aut id putaret non iniquum; aut non pejus malis corporis,

ris,

ris, & fortunæ Si primum: quid cum eo differas (inquit Cicero) qui hominem ex homine tollit? Si alterum: erraret in eo, quòd ullum malum gravius malo animi putaret. Naturalis ergo Amor & Amicitia: Contra Naturam verò, ἀφιλία: divisionis, discordiæ, & demum interitûs parens.

Amoris
vacuitas.

Quod si Charitas, vel ipsius naturæ & rationis ductu, homini propria: quanto magis jussu DEI: Hoc mandatum eius primum, & maximum, ut illum diligamus toto animo: Suppar autem ei alterum, ut proximum. Suppar inquam: Justi namque experimentum est unicum, actio cum proximo. Non enim amare DEUM potes, quem non vides; si proximum odisti, quem vides. Et si DEUM verè amas; nempe bonum tuum; necesse est, ut ames proximum, qui æquè tecum ad amandum eum factus est. Nam quæ tertio congruere tenentur, inter se congruant necesse est: Amorem ergo DEI Amor proximi necessariò consequitur.

Et denique
jussu Dei.

Diligamus itaq; invicem: nam plenitudo legis, dilectio. Quam nisi habeam, (inquit Apostolus) nihil sum:

Itaque ex-
tè habenda est.

nihilque profunt reliqua virtutum officia. Et cum à Discipulo Christi peteretur, cur eam toties ingeminaret; quia præceptum Domini est, inquit: & si solum fiat, sufficit. De hac igitur libro hoc agam: & quâ ratione exactè præstari possit; tribus Capitibus ostendam.

CAPUT I.

Qualis Charitas in statu innocentie fuisset: & quoniam tam exactâ post peccatum haberi non potuit; ex illius defectu, de origine Juris.

Causa adfertur, cur inquirenda est charitas primitiva.

Triparti-

DE Charitate dicturo, operæ pretium imprimis videtur indagare: qualis Virtus ista fuisset in sua Origine, & velut fonte, id est, in statu innocentie. Cum nempe homo nulla labe infectus, imitator fuisset divinæ bonitatis; eam erga proximos exercendo. Operæ pretium hoc, inquam, inspicere: quò in statu hoc multifariam vitatæ Charitatis, primitivam illam, quàm maximè æmulemur: ut ex defectu eius, ortum Jus ad illam, quoad fieri potest, revocemus, aptemusque. Dicam igitur

igitur hoc Capite tria. Primò ostendam statum Charitatis primitivæ. Deinde deducam, illam talem post peccatum subsistere non Potuisse. Tertiò illam, induceto Jure sarcire, ac reparare, necessarium fuisse, evincam.

*ta capitis
divisio.*

Pars Capitis Prima.

De Statu Primitivæ Charitatis.

COgitanti itaque de Primitiva Charitate, in mentem primum venit: illam tres dotes, quibus & perficeretur, & conservaretur, necessariò habituram fuisse. Nempe, lubentem inter se æqualitatem: Rerum omnium Communitatem; Omnis oneris à se vicissim exigendi Immunitatem. Optimè enim Charitas mutua retinetur, primum inter pares; deinde, nihil ut suum usurpantes; postremò nihil à se vicissim, velut debitum, requirentes, Paritas, seu Æqualitas, prima genitrix Charitatis. Cum namque naturaliter se quisque amet; ideo & sibi similem: id est parem, & æqualem: Nam in illo seipsum. Unde illud: quòd Amicitia pares aut ac-

*Charitas
primitiva.*

*Habuisse
æqualita-
tem.*

Communitatem,

cipiat, aut faciat. *Comunitas* deinde altera ejusdem origo. Cum enim præcipua dissidij causa esse soleat, à pluribus usurpatio rei alicujus, quæ pluribus non potest sufficere; ideo inducta *Comunitate*, & provisâ cunctis æquali sufficientiâ, (quæ necessariò fuisset in communi vita) *Charitas* facile constabit. *Immunitas* denique auctrix *Charitatis* erit. Quia gravis, & servilis, ideoque odiosa est exactio debitæ obligationis: quâ sublatâ *Charitas* manet, sponte, ac liberè supplens, quod extorquebat obligatio.

Immunitatem,

*Et dotes
faciles in-
nocentia.*

Porro triplex hæc dos *Charitatis*, facile in statu vitæ innocentis haberi potuisset. Nam *Æqualitas* manasset, primum ab *Æqualitate Conditionis*, quâ creti sumus; & per quam omnia habuissemus æqualia: Deinde ab eximia quadam bonitate; quæ non permisisset viribus parare potestatem; quæ naturaliter cuique in se tantum est, eaque libertas vocatur. Denique, cum sibi quisq; adultus ad omnia suffecisset: (prolem solum teneram excipio) opus non habuisset alieno obsequio. *Communitas* item omnium rerum,

*Quod in
singulis o-
scenditur.*

rum faciliè constitisset. Nam occupatio, & dominium, & possessio, inutilis prorsus foret; cum eam sufficientia, & parabilitas rerum sponte provenientium, superfluam fecisset. Denique Immunitas mutua foret: & extorsio obligationis necessariò cessasset. Cum, ut alter alteri munifex esset; nec ullius necessitas egeret, nec quisquam exigeret, sed voluntati tribuentis relinqueret. Quanquam nec tribuere opus foret: cum in *αὐτάρκεια*, cuiusque, benevolentia tantum, vix beneficentia locus esset. Et hic futurus fuisse videtur status exacta, ac consummata Charitatis. *Sui sufficientia.*
 In quo lege, aut scripto jure opus non fuisset: cum sine malâ libidine, & concupiscentiâ; eoque sine pœna, aut coercionem, agere potuissent. *Ita aut, scripto jure opus non fuisset.*

Pars Capitis Secunda.

De impossibilitate Primitivæ Charitatis.

CORRUPTO verò per peccatum primi Parentis genere humano, nullo modo eiusmodi Charitas potuit retineri. Nam in pœnam peccati, invasit

Post peccatum orta.

*Infirmi-
tas.* nos primùm Infirmitas : dum pulve-
rem nos esse ; facilem dissipari, primo
Indigentia. Parenti à DEO dictum, & simul factum
est. Deinde Indigentia ; dum ab eodem
sterilem alendis Nobis terram, spinas
Labor. tantùm & tribulos suapte germinan-
tem, accepimus. Postremò Labor ac-
cessit, cum in sudore vultûs pane vesci
*Hæc dictas
dotes sustu-
lere.* jussi, & damnati sumus. Hæc tria verò
Æqualitatem exuere, proprietatem,
quærere, obligationem pacisci coë-
gerunt.

*Sed subve-
nit infirmi-
tati prece-
stas.* Etenim ad auxilium Infirmitatis,
necessariò debilioribus ferenda : vali-
dioribus verò ad majorem commodi-
tatem, viribus paranda : & ne priva-
tim parta, nimium excresceret, tan-
dem consensu, Civitati deferenda fuit
Potestas. Tollenda verò Æqualitas,
per quam Charitate cessante, nec ho-
spes ab hospite tutus, nec sibi sufficiens
quisquam erat.

*Indigentia
dominium.* Deinde : Cùm etiam non sufficerent
nobis, quæ ad usum vitæ pertinent ;
ea verò, naturæ seipsam conservantis
ductu, acquirere quisque sibi mallet,
quàm relinquere alteri : In comuni om-
niū Indigentia, ad occupationem ven-
tum

tum est: ut, quod quisque primus manu apprehendisset, vel pede calcatum limite signasset, id ei, eripere alteri, fas non esset. Ita necessario Communitas, (aucto præsertim genere humano, & non habente sufficientiam) paulatim sublata, rerum omnium, quæcunque occupari potuerunt.

Tertiò denique: Quia labor gravis, & onerosus nimium erat; nec suus cuique sufficebat; obligatione varia, ad operas præstandas, fructus ex iis distribuendos, ac communicandos, se mutuò obligare, ac obstringere, & promissa, pacta, Contractus, exactè exigere, necesse fuit: Immunitate sublata. Præsertim cum etiam conjunctim, & in commune laborem impendere non minus grave foret. Nam opera in rebus parandis, & usus in consumendis par omnibus esse debuisset: quod deficiente Charitate fieri non poterat.

Ad hanc corporis miseriam, quæ Charitatem illam Primitivam agrè permittit retinere; accessit illa, quæ animum corrumpit, triplex Concupiscentia; auxitque immensum impedimentum mutuae dilectionis. Per hanc etenim,

*Labori obligatio, seu
opis aliena
exactio.*

*Ex concupiscentia
Charitatis
noxa.*

*Et fere
interitus.*

nim, non contenti homines necessitati subvenire: ultra eius exigentiam appetière inania, & superflua; id est mala. Illecebras nempe Corporis, blandimenta fortunæ, & inanis gloriæ, & elationis varia nutrimenta: quæ sat, retegendo vitia, quibus scatet genus humanum, recensui. Ita Avaritia præcipuè, & Ambitio Charitatem fustulit: rupit concordiam: vim & bellum intulit: & exinde Æqualitatem, Communitatem, Immunitatem penitus extinxit. Quæ non extinguenda omnia erant, sed ad certum modum, & temperamentum reducenda.

Pars Capitis Tertia.

*De necessitate Juris scripti, ad
Societatem Civilem (cuius origo
ostenditur) retinendam.*

*Ius institutum re-
paravit
Charitatem.*

FAcit ergo hoc, & præstat Juris scripti institutio. Quæ necessariò subsequi debuit, potestate, & obligatione introducta. Nisi enim hæc jure temperata essent; perpetuum dissidium, bellum, & dissociatio generi humano imminebat. Si enim liberum
cui-

cuiq; fuisset, subjugare quos vellet, occupare quæ vellet, adstringere quocunque modo vellet; vi & armis omnia agerentur. Cum præsertim par quoq; libertas esset retinendi, & resistendi: & fas tam propulsandæ violentiæ, quàm inferendæ. Itaq; æterna semper odia mortales gerent, nec captus unquam, cederet ex aumis furor, & arma fortior ac felix teneret, infelix verò ac victus studio ultionis nova compararet. Ac denique ferina vita, & belluina rabies, & interitus Societatis inter homines, jure non constituto esset.

*Alioquin
fera vita
hominum
fuisset.*

Porro Societatis origo, est mutua sui Indigentia: illicium sermo: initium proles: progressus familia: consummatio Civitas: ejus autem anima Jus.

*Societatis
civilis or-
tus, pro-
gressus, &
consum-
matio.
Causam
habet In-
digentiam
mutuam.*

His inquam gradibus crevit forma Civitatis, & hinc petenda est intima ejus causa. Quia enim mutuæ opis Indigentia inter nos evidens erat; (Cum, uti supra dixi, infirmam, omni, præsidio destitutam, rerum externarum egen-tem conditionem fortiti simus) Ideo nisi communi ope ac viribus fulciremur, interire nobis necesse foret. Quemadmodum autem membra sin-
gula,

Instrumentum eius sermo.

gula, varia functione ac ministerio, ut
fui, & commoda sunt toti corpori: Ita
diversa multorum officia, munia, ope-
ræ, artes, labores in commune Socie-
tati consulunt; se vicissim juvant, &
socialem vitam omnino expetibilem,
faciunt. Præsertim verò cum accedat
non aliâ causâ, quàm colloquii & con-
versationis, datus nobis sermo: quo ad
Consociationem & commercium alli-
cimur, alioqui frustra eo instructi à
Natura, seu Deo. Hinc & literæ inven-
tæ, quibus absentibus etiam; imò &
posteris loquimur, & memoriam ma-
jorum retinemus: Conamurque earum
beneficio, velut præsentibus conjunctos-
que habere, qui erant, & qui fuere.
Tanta est Consociationis appetitio.
Initium Societatis Prolem feci. Ete-
nim conciliante naturâ, prima est in-
ter Parentes, & Natos, charitas. Ea ve-
rò jubet, quod genitum, fovere, cura-
re, educare. Incipit itaque exinde ho-
mo non solus esse: nec sui tantum cu-
ram gerere; sed Societatem inire, è
qua prodit Familia, quæ ex Matre,
Patre, Filio, & Servo constat; & do-
mum, variè aucta, facit. Denique ex
Con-

Initium sumit à prole.

Unde Fa- milia.

Confociatione Familiarum Vicus, Op- *Et demum*
 pida, Urbes; ex illis verò mutuò fœde- *Civitas.*
 re vinctis, & communi rectore; ac for-
 mâ certâ summi imperiî constitutis,
 Magna illa unius populi Civitas ortum
 habet; Cuius animam dixi jus esse. Ut
 enim eo fruamur, violentiæ ac injuriæ
 securi; multitudo in unius populi cor-
 pus coaluit.

Jus verò, (prout rectè divisit, si fa- *Jus ad per-*
 ctæ divisioni institisset, eamq; sensu a- *sonas est*
 lio posuisset Justinianus:) vel ad per- *potestas.*
 sonas pertinet, vel ad res, vel ad Actio-
 nes. Personis respondet Potestas: Re- *Ad res*
 bus Dominium seu possessio: Actioni *dominium.*
 Obligatio. Hæc tria, inquam, ad cer- *Ad actio-*
 tum modum jus redigit, ordinatque. *nes obliga-*
 Ita ut & sarciri possit Charitas, socie- *tio.*
 tasque retineri: & nihilominus ad con-
 servationem sui sua cuique constare;
 commoditas.

Hasce autem humani juris partes, *Has partes*
 speciesque introductas, ut ostensum, *juris sanxit*
 necessitate ipsa; comprobavit DEUS *DEVS*
 præscripto Decalogi, Hebræis quidem *Decalogo.*
 tantum primitus dato; sed deinde &
 Christianos meritò obligante: quippe
 cum socialis vitæ vim totam exactè
 con-

Eius præcepta ad potestatem pertinentia.

Ad Dominium.

Et obligationem.

contineat. Nam post capita, quæ ad DEUM & pietatem pertinent; primum nempe & tertium; reliqua recensitas juris species evidenter complectuntur. Ad potestatem enim refertur imperatus capite quarto honor parentum; id est majorum, superiorumq; & qui nostro bono & commodo nobis præsunt: omnes enim hi meritò vice parentum habendi; debeturque iis, ex hoc præcepto, veneratio & obsequium. Deinde eodem pertinet, & prohibitio occidendi, capite quinto. Nam dum vis iniqua arcetur, & violenta potestas contra fas usurpata vetatur; hoc ipso legitima constituitur. Quinimo & adulteria capite sexto ideo vetita, quia per illa naturalis potestas (de qua mox) violaretur, ac interiret. Et hæc sunt quæ potestatem spectant. Ad dominium verò, & possessionem firmandam, furta prohibentur, & alieni omnis concupiscentia; capitibus septimo, nono, & decimo. Denique ad obligationem stabiliendam, capite secundo, sancitur juramenti religio: dum vanum seu irritum vetatur. Tum verò octavo fides & veritas, id est fundamentum

spon-

Sponsionum præcipitur, dum falsidicum testimonium prohibetur. Atque ita tota, quod dixeram, juris humani ratio, divina autoritate constituta, firmataque est: & tabulis (ut Ter-tullianus loquitur) cælestis edicti, & sanctissimæ legis sancito, potestas, dominium, ac obligatio approbata. Ideoque meritò teneri nos hisce vinculis oportet, quæ necessitas invexit, DEUS probavit, & juris institutione retinere, certo modo, ac ratione injunxit.

*Ob tantam
authorita-
tem, te-
neri hoc
jure.*

CAPUT II.

*Ostenditur, quid sit Jus, & quo-
tuplex, & quales esse inter homines de-
beant recensitæ eius partes, &
Species.*

PAtet apertè ex antecedenti Tracta-
tione, Jus ita commodè definiri
posse: ut sit Regula conservandæ in-
ter homines Charitatis, seu Societatis:
idque post introducta in usum ea, quæ
ei repugnare videntur.

*Definitio
Juri.*

Hujus Regulæ fons est & origo, Ve-
rum: quod inest Divinitati, velut lex
quædam æterna, & immutabilis Recti,
ac

*Origo ab
æterna
Dei lege,*

Quæ par-
tim nobis
inlita,

Partim
promulga-
ta.

Partim
constitu-
tione hu-
mana, Dei
permisso,
expressa.

ac boni: à qua tota Juris ac Justitiæ natura manat, ac derivatur. Partim enim æternam legem hanc, eiusq; rationem; DEUS naturæ rationali, dum eam crearet, indidit; (alioqui rationabilis non esset, si rationis istius expers esset:) unde fluxit illa ante peccatum nobis inlita, & post peccatum non penitus extincta Notio eorum; quæ naturæ nostræ conveniunt: Exinde verò ortum, quod vocatur Jus naturale. Partim voluntario sancito nobis promulgavit: unde Jus Divinum, quod vocant Positivum. Cui inest quidem eadem ratio, sed non expressa, & supremi iustissimiq; Conditoris voluntate velut testata; cui jus est, ita sancire quædam; ut sanciti sui ratio non reddatur. Eiusmodi verò jus, aut ipsemet dedit Judæis per Moysem, & Nobis in CHRISTO aut vicariæ suæ potestati reliquit; cui ligandi quidvis; ac solvendi facultatem concessit; cum rati habitionis promisso: Unde Jus Ecclesiasticum, seu Canonicum. Partim denique permisit, eandem æternam legem exprimere humana Constitutione, (quæ ut sit iusta; conformis illi, aut certè nullo modo con-

Contraria esse debet:) inde verò est Jus Humanum. Quod vel usu, & consuetudine nationum receptum, Jus Gentium nominatur: vel legibus cujusque populi, seu Civitatis descriptum; Jus Civile dicitur.

Totum verò hoc simul sumptum, a- *Et aliquid*
liquid homini posse habere aut vetat, *vetat, per-*
nempe illicitum; aut permittit, nem *mittit,*
pe licitum; aut præcipit, nempe debi- *jubet.*
tum. Quanquam si propriè loquen-
dum est, quod vetatur; nefas: quod
permittitur; fas: quod iubetur; jus est.

Hac origine, ac partitione Juris demon-
strata, superest, ut cum superiori
capite ostenderim: quod tria hæc; Po-
testas nempe, Dominium, & Obligatio,
necessariò quamvis introducta, imò &
Divino approbata edicto, adversaren-
tur tamen Charitati, nisi Jure tempera-
ta, & ad certum modum reduc-ta sint;
Superest inquam, ut modus hic circa
singulas hasce partes explicetur deinceps:
& ex illo liciti, vetiti, jussi de-
nique, tota ratio, ac regula sta-
tuatur. Sit ita-
que.

Pars Capitis Prima.

De Potestate, prima Juris Specie.

*Necessitas
inter ho-
mines po-
testatis o-
stenditur.
Regi, &
regere.*

Post sublatam Æqualitatem, quæ (ut superius ostendi) in statu corrupto manere non potuit, Potestatem certa ratione constitutam, hominis in hominem fieri ἀναγκη δὲ ἀρχεῖν οὐδαι necessarium omnino fuit. Causa est: quia nec sine Societate homo sibi sufficebat, nec Societas retineri potuit, nisi quidam regerent, quidam regerentur. Nam cum & Æqualitas constare non posset; & omnes imperare mallent, quam parere: non Societas tranquilla, sed certamen continuum fuisset de principatu; nisi illud aut natura, aut vis major, aut consensio finivisset. Quæ tria triplicem fecerunt Potestatem. Prima est naturalis, & Necessaria, in Uxorem, prolem, ac naturæ regiminis indigum: Altera violenter acquisita, in servos: Tertia sponte concessa, & delata imperantibus. De singulis consueto compendio dicam.

*Etque tri-
plex esse
declaratur.*

De Potestate Naturali.

*Potestas
viri in fe-
minam.*

Potestatem Naturalem in Uxorem confert primum Jus naturæ, quod

quod jubet præstantiorem sexum;
 firmiorem, fortioremque, sequio-
 ri, infirmiori, & imbecilliori præesse.
 Idem Jus Divinum præcipit, dum sub-
 potestate Viri saminam constituit.
 Jus demum humanum, & consuetudi-
 ne, & lege id implevit. Uxorem ergo
 decet dirigere, sed simul & diligere. *Sed blanda;*
 Nam imperium hoc amoris, & Chari- *ut in com-*
 tatis esse debet, nempe erga compa- *parem.*
 rem thori, & vitæ sociam, castam, pro-
 bam, viri, liberorum, domus studio-
 sam, ac sollicitam: quæ si talis non est,
 saepe vitium ex eo mariti. Prudens
 certe reget eam leni frano: retinens;
 ac procurans maximè concordiam;
 nempe Matrimonii & ornamentum,
 & suave ac unicum condimentum. Qui *Quod do-*
 verò magni huius Sacramenti status, *cebunt Ma-*
 conditio, obligatio, quæ conjugales *trimonii*
 leges, quamvis hoc loco facile potui- *leges*
 sent recenseri; tamen quia cuncta hæc,
 usu tot scriptorum trita, & apud eos
 obvia ubique habes; ideo meritò hic,
 ubi compendio studemus, omittenda.

Sequitur verò pars altera Naturalis *Potestas*
 Potestatis, nempe in Prolem, quam ea- *Parentis*
 dem natura propter beneficium geni- *in prolem,*

turæ, nutritionis, educationis parentibus confert; & ob authoritatem ætatis, ac senii conciliat; Deus verò, sub pœna immaturæ mortis præcipit: Jus denique humanum ubique gentium retinet; Legibus verò olim Romanis severissimè, & ultra morè aliorum populorum, Emancipatione ad libitum Parentum data; & ante eam, non minore eorum in prolem, quàm in servos potestate.

*Officium
filij impu-
beris.*

Sed si ad examen rectæ rationis reduci res debet; commodè ex Aristotele tria liberorum tempora, vir distinxit eruditus. Primum tempus est imperfecti judicii, quo planè sunt sub herili potestate; dum hæres, quoadusque parvulus est, nihil differt à servo. Æquum autem, ut qui se regere nequit, regatur aliunde: convenientiùs verò non potest, quàm à Parente. Secundum tempus Liberorum, cum jam judicium illis ætate maturuit, non tamen sunt extra familiam. Tum subesse debent arbitrio parentum non aliæ eorum actiones, quàm quæ ad familiam momentum habent: Convenire enim debet pars cum ratione integri, Ter-
tium

Adulti.

tium tempus, cum jam extra familiam ^{Emancipati.} exeunt; cum enim jam plenè sui juris ^{ti.} sunt, manente tamen semper honoris & observantiæ debito, cuius causa perpetua est. Hæc ille.

Itaque Parentes debent liberis educationem; nempe quod suscepere, ^{Officium Parentis erga filiant.} tollant: (nam exponere, aut perimere nefas: quia non toti ab illis sumus, alienum autem non licet perdere:) alimenta præbeant; nam frustra tollerent, nisi sustentarent. Et denique, quæ ad bene rectèque vivendum sunt, procurent, ac prospiciant; memores, non sibi illos tantum, sed DEO, Familiæ, Patriæ genuisse. Parentibus verò debetur primum obsequium, & semper honor.

Ubi verò iis orbatur proles, eaque ^{Officium Tutorum.} immatura, & quæ per ætatem tueri se nequeat; Et rationis ipsius ductu, & gentium omnium instituto, locum obtinent Tutores: id est (ut Jurisconsulti derivant) pupilli Tutores. Hi aut testamento dantur, aut proximiori agnatione obveniunt, aut à supremo Magistratu assignantur; cum potestate, quam apud Jurisconsultos, unà cum officio descriptam habes. Est profectò

K 3

fun.

functio, cum exactè impletur eximii, sed admodum rari meriti.

*Potestas in
servos in-
genio.*

Pars tertia Naturalis potestatis est in eos, quod Aristoteles vocat naturâ Servos: nempe tali ingenio præditos: ut regi ac gubernari necessario indigeant: & (ut cuidam dictum) Domino opus habent. Talibus ergo ita præesse oportet, ut prodis.

De Potestate Acquisita.

*Potestas
servitutis
acquisita.*

Potestas Acquisita fit, prout dixi, vi majore. Quæ triplex esse potest. Prima propriæ miseriæ eius, qui necessitatibus vitæ adeo est destitutus, ut cogatur se trudere alteri ad perpetuam operam, pro alimento & tegumento. Altera est Pœna, ob delictum capitalis, quæ commutari potest in servitutem. Tertia iussu belli, dum hostis victus hac conditione servatur, ut serviat.

*Osteñdatur
eam iuri
nature non
repugnare.*

Eiusmodi verò violentæ potestati repugnat quidem natura, si per se spectetur; nam per illam omnes sumus liberi: sed post introductum jus illud, quod faciendæ societati dixi esse necessari-um, non repugnat. Nam non vetat naturalis iustitia pacisci obsequio vi-
ctum

Etum ab eo, qui eius copiam, & dominium habet. Nec iniquum, ut egestatem evites; præstabilem navare operam. Deinde cum tam ex iudicio; unde pœna: quàm ex bello; unde captivitas: cum inquam utrobique necis summa potestas sit licita; (prout ostendam infra, & demonstrabo,) utique licita erit minor, quæ est, herum esse eius, cui vitam concesseris. Unde patet, non refragari legem naturæ, violentæ potestati. Lex verò divina, dum illam non vetat; permittit. Jus autem humanum eam auxit, ac longius produxit; dum ex servo natos, non melioris conditionis voluit, & venundari eos permisit: & quidquid acquirant, Dominis acquirere decrevit. Isque rigor excusabilis exinde; quia & nec minor, & commodior utiliorque, tam ei, qui jus eius habet, quàm qui ei subest: cohibetque, & avocat à crebra cade. Unde & à Christianis diu retentus, nunc tamen remisit: vitæ ac necis jure ad supremam potestatem revocato; & venundatione fere sublata. Ita ut prisce illius servitutis pauca supersint vestigia, nisi fortè in Ethnicis capi-

*Nec à Deo
vetari,*

*Constitutione hu-
mana au-
ctam esse,*

*Idcirco non
iniquo.*

ptivis, & adscriptitiis colonis, quos cum terræ possessione vendere licet.

*Officio Do-
minos te-
neri erga
servos.*

In tantâ verò Dominorum in Servos potestate, aut licentia, est nihilominus, quod illis Domini debeant. Et primum, ex admonitione Apostoli;

*In pœna
irroganda.*

quod justum & æquum est, illis præstare tenemur. Memores, (ut idem ibidem dixit,) & nos esse sub Domino: apud quem non est acceptatio personarum, & cui reddenda erit ratio debitæ, velut in conservos Charitatis; quæ nulla inæqualitate exui debet: Cum magis fortuna nos impares faciat, quàm natura. Itaque etsi Jus pœnæ in eos habeamus; tamen non immeritæ, sed ad præscriptum, regulamque justitiæ in privata, & domestica jurisdictione exercendæ.

*Opera im-
ponenda.*

Etsi nobis operam debeant; tamen non ultra modum exigendam; nec eius oneris, cui non sint ferendo. Denique

*Peculio
exigenda.*

etsi, quidquid acquirunt, nostra esse possint; tamen quod suâ industriâ ac diligentia, sine fraude, peculii paravêre; durum & inhumanum est, eripere.

*In his ta-
libus, nil
est inhu-
manum.*

In his talibus cogitandum: cum Dominis in Servos multa non vetentur; tamen ut homini in hominem omnia

liceant, naturam communem vetare. Ideoque meritò Domini, olim Patres familiæ; Servi, familiares vocati. Partim ut illis invidia, & his contumelia, tolleretur; partim, ut iis nominibus moneremur, cibum eis & vestem, & quæ sunt non modò sustentanda vitæ, sed etiam tuendæ sanitatis, præstare.

Servorum in Dominos officia, exacto compendio, dixit & docuit Apostolus: dum per omnia obedire Dominis iussit, & non ad oculum servire, velut hominibus, sed ut DEO; quem nemo fallit. Ut nempe, quidquid faciunt, ex animo faciant, securi retributionis.

*Officia
servorum
erga Do-
minos.*

De Potestate Concessâ.

POTestas Concessa, nempe summi Imperii, explicanda restat: quam ad societatem retinendam necessariam esse certum est. Etenim quemadmodum singulos homines in Familiam natura & Jus redegit; ita singulas familias in Civitatem coalescere, ratio necessariò persuasit. Singulæ namque Familiæ, cum & ob infirmitatem majori confociatione indigerent;

*Causa potestatis
concessa,
scilicet civilis.*

*Quã ipsa
ratio de-
monstrat.*

& ob inæqualitatem introductam, sine contentione & dissidio agere non possent: fieri omnino debuit, ut pactione certâ, unum veluti Civitatis corpus efficerent. Ratio inquam hoc persuasit. Per illam namque patet, quòd ea, quæ plura sunt, diversa sint; inter multa autem diversa, necessariò quædam contraria sunt; quæ autem contraria, sibi adversantur, & se vicissim oppugnant; quæ se autem oppugnant, se mutuò consumunt; & tandem pereunt. Salus itaque multitudinis est, uniri. Id verò non fit nisi aut Charitate, aut Imperio. Illa bonitate quadam consensus efficit; istud verò, eundem metu exigit, continetque. Sed quia Charitas Primitiva, qualis hic necessaria esset, non potuit (prout ostensum) in statu corrupto haberi; ideo imperio opus fuit.

*DEI
sancitum
firmavit.*

Hanc à ratione ductam imperii necessitatem, non solum nobis insevit; sed etiam effatu suo, vel suorum, firmam reddidit Deus: dum omnem potestatem à se esse; & illi omnem animam subiectam esse debere; & reddenda imperanti, quæ ei debentur, edixit, præcepitque,

Pa-

Paruit ergo & rationi, & duci eius *Triplex*
 Deo, genus humanum: dum imperiū *ene status,*
 detulit vel uni, vel Concilio, vel Co- *ten forma,*
 mitiis. In primo statu, unius iussu va-
 lent. In altero, paucorum consultatio
 ac decisio. In tertio, per suffragia om-
 nium, majoris partis consensio. In sin-
 gulis verò horum, æquè Jus summi im-
 perii residet. Unde triplex forma Ci-
 vitatis, quæ vulgo solet assignari: Mo-
 narchia, nempe, Aristocratia, Demo-
 cratia.

Nec prolixè disputare attinet, quæ *Maximè*
 illarum sit præstantior. Apertum est *probat*
 illam præferri, quæ facilius efficit, ac *Monar-*
 præstat unitatem. Hæc enim, ut o- *chia.*
 stensum, causa est imperii, multitudi-
 nis subsistentia, & Spiritus vitalis Ci-
 vitatis. Ut sit igitur unum Republicæ
 corpus, unius animo regendū censeo.
 Nam plures ut in unum consentiant,
 iterum egebunt Charitate; quam sub-
 latam, aut imminutam dixi.

Sed non est huius, quod instituto
 argumenti, hæc disceptatio. Quæcun-
 que forma Civitatis bona; mo lo pro-
 be, ac constanter Jus, vim, & Faculta-
 tem summi imperii agnoscat, retineat,
 at-

*Tria per-
 seclum
 reddunt
 imperium.*

atque exerceat. Hæc tria, inquam, illam consumant, ac perficiunt: paucis à me explicanda.

Primum

His in Civibus.

Cui nefas resistere.

Quod ratione probatur.

Impia si jubere.

Jus summi imperii, est arbitrium in personas, res, & actiones Civium: cui nunquam fas est refragari. Societas enim Civilis, uti dictum est, imperio continetur: summum autem imperium in eo situm; ut qui semel se atque sua ei subdidere, semper pareant, & nusquam resistent. Quod enim resistere jure potest, majus; aut certe par est: summum autem, si habet par; non est summum. Ergo non erit imperium, id est suprema potestas, si ei resistere fas; sed sequetur Æqualitas, & ἀναξια: quæ non potest extinctâ, vel imminutâ Charitate, prout demonstratum est, haberi. Agnoscant igitur; nec obliviscantur unquam supremi huiusce Juris, tam potestates summæ; quam qui illis subsunt. Illæ; ne quidpiam eius per incuriam amittant: hi; ne quid per proterviam imminuant.

Sed si quid (inquies) palàm iniquum, aut impium jubeat; parebo? Primum vide, & cave; ne sinistrè tale esse opineris. Deinde, si verè fit, non facies

es quidem; sed tamen pœnam potius subibis, quam oppugnare, aut evertere imperium coneris. Mors enim non est ^{Pœnam} tanti, ut eius vitandæ causâ aut tolla- ^{potius sub-} tur Princeps; aut quæratur mutatio: ^{cas.} quæ semper ingenium malorum causa est. Tolerare igitur, est viri bo- ^{Quâ im-} ni; medellam verò DEO permittere: ^{perium} qui, cum dominantibus, etiam discolis ^{evertas.} parêre jussit; jussu sui rationem facile reddet expeditam: & quæ videntur mala, ad finem bonum rediget.

Vis, seu, ut ita dicam, vigor quidam ^{Vis, seu vi-} imperii, sequitur; quid illud vegetum, ^{gor impe-} & robustum reddit: isque in consensu ^{rii in con-} obedientium situs est. Consensus verò ^{sensu obe-} hic, etsi jure debetur summæ potestati; ^{dientijuz} tamen quia non in arbitrio imperantium, sed subditorum residet; animus verò mortalium naturâ & origine libet, facile regimen odit, averfatur, contemnit: ideo arte quadam imperitandi opus est; ut lubeat, profit, & denique necesse sit parêre.

Lubentia parendi paratur: si tempe- ^{Obtinetur} res, & moderêre Jus illud summum, in- ^{si lubeat} personas, res, & actiones Civium. Cu- ^{parere.} jus, ut nunquam (prout monui) obli-
vis

*Non sevo,
non aua-
ro, non
austero
imperio.*

visci oportet: ita non nimium memi-
nisse, ne eo abutaris. Id est, ne cum
nihil tibi vetari posse videas; omnia
facere, fas esse putes. Abusus enim ta-
lis, odiosum reddit imperium: Dum
sævities personis, seu vitæ; avaritiæ
rebus, & fortunis; austeritas agendi;
libertati insidiatur. Quæ quatenus
lenitate, beneficentiâ, indulgentiâ;
temperanda; ut benevolentiam Ci-
vium conservent: & tamen necessa-
ria supplicia, tributa, censuram reti-
neant; sanè accurrate Lipsius expli-
cavit. Lubebit ergo parère: & odium
noxium summo imperio minuetur, si
id observes: Sciasque illud demum fir-
mum imperium esse, quo obedientes
gaudent.

*Deinde si
prosit pa-
tère,*

Proderit verò etiam, si imperiî insti-
tuti finis, qui est bonum & commo-
dum subditorum, rectè expendatur; &
ad eum cuncta referantur: sciantque;
qui eo potiuntur, se non suam rem
agere, sed populi. Atque ita Rempubl:
administrent; ut agnoscant omnes;
suam omnino salutem curari. Ita, quæ
onerosa eiunt, levia; si proficua vi-
debuntur. Et ut ager medico, sic po-
pu-

pulus parebit imperanti: utroque salutem, etsi per dura, quandoque & aspera, procurante.

Sed etsi hæc summo imperio admodum proficua sunt; non tamen continent totam vim eius: nisi adsit vis alia, *Denique si necesse sit parere.*

& vera, & invitis etiam necessitatem parendi afferat; & obedientiæ patientiam in animis efficit subditorum. Id partim internâ quâdam ratione efficitur; partem exteriori modo. Interna velut Vis est, Æstimatio & Admiratio imperantium: quæ duo, dum imprimuntur mentibus subditorum; velut cogunt illos obsequi: nempe præstantioribus melioribusque. Hinc fata, Majestas; & ei debita veneratio: id est, vita, & anima Principatûs. Externa autem, propriaque vis est, à metu: qui faciendus omnino; aut, cum interitu potestatis, habendus est. Timeant itaque potius, quam temnant. Quod efficiet, ac præstabit, saluberrima severitas; quæ pravum, ac corruptum, quod

sanari non potest, secatur, ac urit. Hanc, *Quod efficit astimatio imperantis.*

ut securè ac tutè exerceat, profectò armatis viribus opus est. Opus tamen & *Et motus ab imperante.*

moderatione: ut quamvis metuant, non

non oderint tamen ; sed potiùs amenà.

*Facultas
gubernan-
di triplex.*

Restat pars tertia summi imperii : nempe Facultas Civitatis gubernandæ ; seu administrationis publicæ exercitium. Istud autem triplex est : nempe ; consulere Patriæ , & consulta effecta reddere ; deinde Magistratus legere , & præmia largiri ; Denique Judicia sine provocatione exercere , & pœnas infligere.

*Primum,
consulta-
tio, in qua
ediecta pro-
mulgan-
tur.*

In consultatione vel ediecta temporaria promulgantur, vel perpetuæ sanciantur leges. Per ediecta ordinatur, & constituitur, quid sit è re Reipublicæ, quod providere, ac procurare supremæ incumbit Potestati ; & huic fini rebus uti potest privatorum. Legum condendarum facultas, itidem summo imperio inest. Non posset enim illud suo munere fungi, nisi corrigendis Civium moribus , & in officio retinendis , necessaria quadam fanciat , pro ingenio populorum, vel temporum exigentia : Et nisi iis, quæ sanciverit, Cives teneantur. Uti autem potestas suprema à DEO ; ita Leges eius à Lege Divina & ortum ducere, & ei congruere , aut certè non adversari debent.

*Multa de-
cernuntur.*

In

In decernendo maximè eminet Bel-
li susceptio, indictioque. Bellum au- *Præcipue*
tem est: inter eos, qui non sunt unius *de bello*
Civitatis; nec, Jus requisiti, reddere *suscipien-*
volunt; certatio per vim, arbitrio su- *do.*
premæ potestatis suscepta: defendens,
repetens, vindicans, quod juris est.
Hæc est definitio exacta, puta belli
publici, ac solennis; quale ad Conces- *Eius fas*
sam, de quâ nunc agimus, pertinet Po- *deducitur.*
testatem. Cæterum bellum publicum
à privato, uti exordium, ita & fas su-
mit. Nam cuique ante constitutum
Imperium; imò & post constitutum,
ubi aut non habetur, aut færa est per
Jurisdictionem tuitio; naturæ se con-
servantis instinctu, propriis viribus
datum, tueri membra primum, & vi-
tam; deinde quæ his subserviunt, no-
straque sunt. Qui ergo ea vi eripere
vult; eum, ut te defendas, vi repelle-
re; vel ut ablata repetas, vi impetere;
vel ut facinus vindices; vi affigere li-
cet. Concessis verò eiusmodi finibus,
concedi & media necesse est, quæ du- *Et gerendi*
cunt ad finem. Media verò belli sunt: *media nota*
trucidare: rapere: captivare. Quæ di- *iniqua.*
ctu ipso færa, & immania, penitusque

L. 1575, n. 12 ad.

adversa Charitati, permittuntur quidem; quâ Juri obtinendo subserviunt; sed profectò Christianæ professionis erit, quàm maxima integritate, cautione, moderatione, ea exercere. Integritatis est; causam expendere: quæ non modo justa esse debet; sed etiam gravis, imò necessaria, idque ad pacem obtinendam. Cautionis; temeritatem & spem vanam cohibere: quam cum avaritia, & ambitus sæpe incitet; anceps eventus, & inevitabilis calamitas belli dissuadet. Postremò, Moderationis; temperare furori in cæde. spolio, servitute. Hæc de bello.

Sed cum integritate summa.

Cautione.

Moderatione.

Alia consultationis genera.

Ad eandem verò Consultationis facultatem, pertinet tributî indictio. Cuius, ab eminenti summi imperii in res Civium, dominio. Licitè igitur exigitur, & debitè redditur; ut sumptus, & necessitates publicæ sustineri possint. Eiusdem Consultationis est; fœdera sancire; rem nummariam constituere; edicta de rebus variis promulgare: denique quidquid ad curationem Reipubl. pertinet, ordinare. In hisce omnibus summum imperium bono publico provideat: subditi parere non graventur.

Fa-

Facultas altera gubernanda Civita- *Facultas
altera,
nempe le-
gendi Ma-
gistratus.*
tis est, Magistratûs, munerisque distri-
butio: quæ nec favore cæco, fortuito-
vè, ut plerumque solet, sed prout quis
par dignusque est, deferenda; nec per
ambitum, sed meritis quærenda. Non
inquam lucrum, quod illis adhæret,
captandum; sed munus potius, offi-
ciumque quod requirunt, implendum.
Quæ talia uberius explicant, qui tra-
ctant civilem doctrinam.

Tertia demum facultas administra- *Facultas
tertia jus
dicendi.*
tionis publicæ est, Jus dicere; & red-
dere. Cùm etenim nec privata vi Jus
repetere, nisi cessante jurisdictione,
licitum esse, demonstratum sit; Nec *Cur soli
competat
imperio.*
rerum nostrarum studium, amorque
permittat rectè statuere; quid vel no-
bis debeatur, vel Nos teneamur: Ideo
Tertio, qui id decerneret, necessariò
deferenda fuit jurisdictio. Nulli au-
tem convenientius, quàm supremæ po-
testati: cuius est arbitrium in perso-
nas, res, & actiones Civium: prout
ostensum supra est.

Jurisdictio hæc igitur, imperio de- *Ea partim
reddit uni-
cuique sui.*
bita, partim reddit, & constituit suum
cuique; partim punit. Utriusque mo-
L. 2 dus,

dus, est lex: quæ præscribit Magistra-
 tui decernendi regulam, & formam.
 Unde benè Magistratus, lex loquens
 dicitur: lex verò mutus Magistratus.
 Et actiones quidem, quæ suum repe-
 tunt restitui, dari, vel reparari; im-
 mentum patent. Sub potestatis ta-
 men, de quâ nunc egimus; & Dominii,
 & obligationis, de quibus deinceps a-
 gemus, titulos, facile redigi possent;
 nisi alterius id esset argumenti: nempe
 Jurisprudentiæ, quæ hoc ex professo
 agit.

*Partim
 punit.*

*Finis pœ-
 næ.*

*Commodū
 societatis.*

De Pœnis verò hoc primùm dicam:
 quòd etsi videantur Charitati admo-
 dum contrariæ, non sunt tamen; si fi-
 nis, modusque earum rectè servetur.
 Finis enim pœnæ, non est dulcedo &
 oblectatio, redditæ per vindictam &
 ultionem doloris: (quod vitium iræ,
 & sævitie esse; cùm de affectibus age-
 rem, demonstravi:) sed est commo-
 dum societatis humanæ: cui tam inter-
 est, neminem peccare, & delinquere;
 quam toti corpori, singula membra
 sana esse. Porro, non tam benè est ge-
 neri humano, ut sublatâ pœnâ, peccan-
 di licentiam non assumat: Metu eius,

ut

ut plurimum à malo arcetur. Itaque
 necessariò adhibenda erit. Et primum. *Id est selectio-
 ritas.* securitatis causâ. Nam, ut tritum illud
 afferam: qui malis parcit, bonis nocet.
 Impunita enim malitia, vires & auda-
 ciam sumit; eadem, vel majora patran-
 di. Deinde, causâ Exempli: per quod, *Exemplū.*
 dum pœna ad paucos, metus pervenit
 ad omnes; qui à peccando deterret.
 Postremò, causâ ipsiusmet, qui pecca- *Ipsiusmet
 puniti bo-
 num.* vit: qui pœnâ aut corrigitur, aut si
 corrigi nequit, tollitur; ne peior fiat.
 Tum, inquam, ei puniri expedit: &
 sæpe pereuntis interest, perire. Hi tres
 fines, seu causæ pœnæ sunt.

Ratio verò, & Differentia eiusdem, *Fit aut
 multâ.* itidem triplex. Aut enim compefcit,
 vires demendo ad nocendum; quam
 vocabo mulctam: aut resipiscientiam, *Aut casti-
 gatione.* & emendationem procurat; quæ vo-
 cabitur castigatio: aut denique infan-
 nables & deploratos tollit; quæ Capi-
 talis dicitur. Quæ verò cuique delicto
 irroganda sit; lex prout dixi, tum verò *Aut Pœna
 capitali.* Æquitas & *ἐπιείκεια* definiet: ut adsit
 regula, peccatis quæ pœnas irroget,
 æquas. Quod à multis fusè tractatum,
 meritò hic omitti potest.

*Clementia
tamen suus
locus.*

*Quæ justi-
tiæ non ad-
versatur.*

*Pœna Ca-
pitalis non
competit
naturali.*

Præsertim cùm ad Officium, de quo hîc agimus, non animadversio solum, sed & clementia pertineat: quæ lenitate sæpe præcipuum finem pœnæ assequitur, nempe emendationem; dum verecundiam faciens peccandi, suffundit potius sanguinẽ, quàm effundit. Et profectò in tanta generis humani ad peccandũ proclivitate, temporare severitati; sæpiusq; pœnitentiã, quã pœnã contentum esse; non solum decet: sed etiam necesse est. Præsertim cùm ita sint ingenia nostra, ut multos, citius ignoscens benignitas faciat meliores. Neque id repugnat Justitiæ: quæ pœnam exigit, non quã pœna est; sed quã ad dictos fines servit. Unde si illi obtineri aliter possunt, hæc condonari licitè potest. Idque etiam post leges institutas: sed à summo imperio, quod est supra leges. Jus enim, seu potius fas, tam Clementiæ, quàm pœnæ extremæ, est penes supremam, seu, quam Concessam vocavi, Potestatem: huic enim soli, vitæ necisque delatum arbitrium. Nam etsi quidam putent; ubi deest imperium; fas idem naturali, & acquisitæ esse potestati: tamen propria, magis

gisq; competens iis, est pœna compe- ^{potestati,}
 scens tantum, & castigans; quæ illis in- ^{nec acqui-}
 tegra manet, etiam imperio constituto. ^{sita.}

Pars Capitis Altera.

De Dominio, Juris altera specie.

HÆtenus de Potestate. Sequitur ^{Quod sit}
 verò species altera Juris, nempe ^{plenum}
 Dominium. Quod plenum, perfe- ^{Dominium.}
 ctumq; tum demum est; cum habetur
 ad rem, possessio rei, & denique usus.
 minus plenum; dum aliquid ex istis de-
 est. Porro ostensum est supra, sat puto
 evidenter: communitatem rerum, etsi
 Charitati apprimè convenientem, non
 potuisse tamen, corrupto statu gene-
 ris humani, commodè retineri; neces-
 sariumque fuisse, proprietatem induce- ^{Eius neces-}
 re. Etsi enim hæc communionem so- ^{sitas.}
 cietatis distrahare facile potest; ad-
 mittenda tamen fuit, ob insufficien-
 tiam rerum; cui curâ, & industriâ sub-
 venire, necesse erat: ea verò nunquam
 diligens, nisi propriæ utilitatis causâ, ^{Ratione}
 fuisset. Nisi itaque Dominium, & pro- ^{introdu-}
 prietas sibi consulens foret; indigentia, ^{cta.}

*Et à DEO
probata.*

*Ius ci-
mum præ-
scribit.*

*Primum
in acqui-
rendo.*

*Per occu-
pationem
non occu-
patorum.*

& insufficientia major existeret; exinde verò occasio discordiæ, per vim sibi necessaria, & pauca, quæ suapte proveniunt, rapientis. Ita ratio ipsa naturalis suavit; & exegit proprietatem. Eandem verò adeo DEUS approbavit; ut non modò surripere, sed concupiscere etiam rem alienam vetuerit. Quidquid verò proprietati inest, ad Charitatem, seu societatem retinendam incommo- di; id reparat, corrigitque Jus: præscribens modum quo Acquirantur, Habeantur, & demum Desinant Domi- nia. De tribus ergo hisce dicendum est singillatim.

Acquiritur Dominium, primùm oc- cupatione eorum, quæ non sunt occu- pata. Estque licita talis occupatio, ob datum nobis à DEO Jus, res omnes inferioris huius mundi, quas subjecit potestati nostræ. Quisque igitur eas occupare, & ad usum suum convertere, licitè & jure potest. Si autem, quæ pri- mus quispiam occupavit, jure acqui- sit, & possedit; profectò ea illi eripe- re alter, nisi injuriâ, non poterit. Illi- cita ergo erit acquisitio rei semel oc- cupatæ, ac possessæ. Occupationis ve-
rò

rò eiusmodi ratio, & modus est; ut *Quod sit
contactu.
seu apprehen-
sione.*
quodacquirere velis, corpore contin-
gas. Res quidem, quæ loco moveri
possunt, manu apprehendendo; ter-
ram verò pedibus adeundo, vel limite
signando. Unde patet: solo animi a-
ctu, aut verbis, occupationem non fie-
ri. Sed infrequens jam est modus hic
acquirendi: cum vix *ad Novorotæ* inveni- *Domino
carentia.*
antur. Nam & loca, si quæ sint non ha-
bitata, ut montes, sylvæ, campi, à terri-
toriiis adfitis ut plurimum usurpantur:
& captura ferarum, legibus sæpe, us-
que non illicitis vetatur: & thesaurus,
ab immemorabili tempore defossus,
sæpiùs per leges non inventori cedit,
sed Domino loci.

Sequitur igitur alter acquirendi *Alter mo-
dus acqui-
rendi, hæ-
reditas.*
modus, nempe successio, seu hæredi-
tas. Quam natura, seu recta ratio, mos
gentium, & paginae sacrae auctoritas,
assignat soboli, post fata parentum.
Convenientissimum enim est, ut à quo-
rum propagatione, & genitura, cor-
pus nacti sumus; ab iis etiam, quæ ei
sunt sustentando, nempe Dominium
rerum nanciscamur. Ubi autem pro-
les deest, eadem ratione, citima quo-

que adgnatio, cognatioque loco eius erit. Cæterum de successione eius, qui & prole, & cognatis certis, notisque careat, intestatusque decedat; infra dicam.

*Tertius,
translatio-
ne Domi-
nii.*

Tertius modus acquirendi est, à translatione Domini, ab eo, qui plenum eius jus, & à nullo dependens habet. Inest enim facultas alienandi pleno dominio: adeo, ut hæc potissima sit nota proprietatis; posse, quod meum sit, jure transferre in alium.

*Id est; do-
natione,
venditione,
commuta-
tione.*

Translatio verò ista Juris, aut gratuita est; in donatione: aut accepto rei pretio; in venditione: aut re, vel officio; in commutatione. In omnibus istis, dantis & acceptantis voluntas exprimi debet externis; & quò magis irrevocabilis sit, manentibus signis. Et compos rationis sit oportet, qui Dominium transfert; suæque spontis ac potestatis.

*Acquisitio
per testa-
mentum,
& legat-
um.*

Sed adeo hominibus rerum suarum libera placuit dispositio; ut eam ultra vitam quoque extendere voluerint: concessio nempe, & condito testamento. Quod ita potest describi: ut sit ultimæ voluntatis, de rebus morte derelictis,
di-

dispositio, ac testimonium; post mortem denu[m] valiturum, ante eam verò possessionem, & usum rei legatae non eripiens: & testandi aliter, liberam, relinquens potestatem. Datum hoc videtur consensu gentium, velut remedio mortalitatis: cum (ut Lipsius dixit bene) solatium fati sit, voluntas ultra fatum. Consensu, inquam, gentium valuit: ut prout quisque rem suam legasset; ita jus esset. Alioqui natura dictat, nos nihil ultra mortem posse.

Itaque miror, id inter acquisitiones, quæ jure gentium fiunt, non poni primo loco. Cum magis ad illud referri possit, quàm acquisitio; quæ sit Jure belli. Ea enim naturali etiam nititur, æquitate. Nam dum damnum, vel injuriam repeto, aut vindico justo bello; facio id non modo magnâ rerum jacturâ, sed etiam vitæ periculo: quod inæstimabile est. Qui igitur ad tam extrema me adegit; is profectò obnoxium se fecit gravissimæ, quæ potest esse, vindicationis. Præsertim, si aucta sit, post factò, & progressu belli, injuria. Tum inquam, Jus mihi confert victoria, in ipsam vitam hostis; non

*Ex jure
gentium.*

*Acquisitio
jure belli.*

*Quæ non
iniqua
oscenditur.*

non modò in res eius, quæ sanè vitæ longè sunt minores. Licitè ergo illas acquirere possum iusto bello: quòd ut naturali non repugnat juri; ita & eius moderati effectus.

*Modus ha-
bendi Do-
minii.*

*Possessionis
securitas.*

*Eius vio-
lata resti-
tutio, ac
refusio.*

*Liberè ut-
tendi fa-
cultas.*

Habendi Dominii modus, & Jus sequitur. In hoc primum est; securitas possidendi: quæ nisi omni ratione cautata esset; non posset constare proprietatis, infirmum foret dominium, gravis eius custodia. Ergo talis videtur fuisse consensus, proprietatem incipientium; tale, ut dixi, præceptum divinum: ut non modò nefas esset, rem alienam concupiscere, surripere, retinere; sed etiam non indicare surreptam; & non efficere, quoad fieri potest, ut in eius, cuius est, perveniat potestatem. Eodem quoque pertinet: restitutio fructûs, & commodi accepti, ex usu rei alienæ. Eodem refertur reparatio, & refusio damni, culpâ dati; per quam Jus habendi violatur, dum possessor per eam, minus suo habet.

Alterum Jus habendi Dominii, est Facultas utendi. Idque partim rem consumendo, partim fructum ex ea capiendo. Uterque usus pleno competit

tit Dominio; ita tamen, ut abusus societati noxii meritò vetentur. Inter quos eminet usura, seu potius fœnus: *Sed non abutendi in usura.* quod ex illicito fructu pecuniæ percipitur; si nempe illa infructifera, seu ociosa sit; id est, si neque negotiationi, neque emptioni bonorum fructificantium, neque ulli industriæ serviat; sed deposita tantum servetur. Talis si mutuò datur; non est cur fructum adferat: imò iniquum; ut cum ipsa sit iterilis, ex indigentia proximi lucrum extorqueat. Nisi fortè ratione periculi, aliquid sit licitum exposcere. Ad *Eius ini- quitas.* abusum quoque pertinet rerum, quæ *vi & aliorum abusum.* præsertim ad victum, avara detentio; idque ut ingravescat annona. Deinde, iniqua venditio, pretium ex penuriâ nimium augens, & avidè lucrum captans. Denique quidquid est inhonesti, & sordidi quæstus. Tertiò ad jus habendi refertur alienationis potestas: sed de hac dictum supra est.

Porro etsi tam accuratè cautum sit Proprietati, & Dominio: tamen non penitus extinctam communitatem, *Vt vitam servet,* eamque certis casibus redire, Primùm exinde apparet; quod in extrema ne-

cessi-

*Licet uti
re alienâ.*

*Idem fas
& Civita-
ti.*

*Prohibere
usum quo-
rundam
res fas.*

*Desinit
dominia
sublato
Domino.*

cessitate, ut vitam conservem, uti re aliena, extra controversiam liceat. Cum hac tamen cautione; ne plus sumam, quam necesse sit: nec, si pari necessitate Dominus tenetur; & denique, cum onere refusionis damni, vel restitutionis, dum fieri poterit. Deinde, Civitati uti licet rebus privatorum, ob eminens Dominium, & salutis communis causâ. Quanquam & hic à Concivibus debetur refusio, ut æqualitas onerum sustinendorum servetur. Postremo, & ea communia esse debent, quæ sine damno, onere, & molestiâ sunt, dantis, aut permittentis, accipienti verò necessaria. Ut ignem, aquam profluentem, non prohibere: permittere transeundi, imò & morandi, innoxiam facultatem; emendi rem necessariam ab eo, qui eius copiam exuberantem habeat. Et quæ talia solent afferri.

Restat explicandum, quomodo desinat Dominium. Desinit autem aut sublato Domino, aut præscriptione rei derelictæ. Domino è vivis sublato, qui nullam prolem reliquit; nec ul-

lam

lam Cognationem; nec ulli debet quid-
 piam, aut tenetur; nec denique con-
 didit testamentum: naturaliter res re-
 deunt in eum statum, ac si non essent
 occupatæ. Nisi igitur lex Civilis aliter
 constituerit, erunt primò occupantis.
 Cæterum adeo stabilitâ rerum suarum
 dispositione, ut etiam ultra fata pro-
 tendatur, conveniens admodum erit,
 exquirere conjecturas ultimæ volunta-
 tis, easque prout æquitas suadet, ad-
 implere. Si verò improlis quidem, &
 sine Consanguineis, & intestatus dece-
 dat; relinquat tamen familiam, & de-
 beat, ac teneatur; tum Creditoribus,
 & obligationi imprimis erit satisfaciend-
 dum: servi ad libertatem redibunt; o-
 peris merces danda erit. Et sunt, qui
 inter familiares dividendam Hæredi-
 tatem censent, cum famuli sterilibus
 ἀγενεαλόχοις esse loco liberorum pu-
 tentur.

*Prolem
non ha-
bente, &
intestato.*

*Hæreditatium vel
occupan-
tis.*

*Vel credi-
torum.*

*Vel famu-
litii,
Qui ge-
nealogiâ
carent.*

Alter modus Dominii Desinentis,
 est à præscriptione, & re derelicta. De-
 relictio fit, dum quis professus est, se
 rem nolle habere in censu rerum sua-
 rum; dum eam factò abjecit; dum uti
 noluit; & utentem non interpellavit;
 dum

*Desinunt
deinde
præscripti-
one, & re
derelictâ.*

dum sciens, præsens, nullâ vi, aut metu adactus, tacuit; denique amissam recuperare contempsit, spem abjecit, vel, ut recuperaretur, periculo graviori, utpote vitæ, se objicere noluit; quod alter studio acquirendi fecit. Præscriptio verò, dum tempus longum intervenit, & Circumstantias Derelictionis, ac incuriæ palam comprobavit. Hæc Dominium transfert, & rei ab alio acquisitionem firmam reddit. Tempus autem Præscriptionis, pro instituto, varium. Longissimum censetur, quod memoriam excedit. Interest verò societati tranquillæ, Præscriptionem introductam esse: idq; ad certa reddenda Dominia, ad lites & contentiones minuendas, ad stimulandam denique rerum suarum curam, atq; diligentiam.

*Tempus
præscri-
ptionis pro
instituto.
Eiusque
necessitas.*

Pars Capitis Tertia.

De Obligatione, Tertia Juris

Specie.

*Obligatio-
nis inter
homines
necessitas.*

Juris ultima species explicanda superest, nempe Obligatio. Cuius, inter homines necessitatem, non minus quàm Potestatis, atque Domini-

nii,

nii, invexit defectus Charitatis. Si hæc enim potuisset integra manere: alter, alterum officio sine ulla flagitatione, præveniret; nihil tanquam debitum à se mutuò exigent; non obligatio, sed mutua esset Dilectio. Ex illà verò spontanea, & benevola manasset beneficentia: præsertim cum minimè onerosa fuisset; imò vix fuisset, in abundantia rerum suapte provenientium. Sed di-

*Ut quos
Charitas
non vin-
ciat;*

luto hocce Charitatis, ut ita dicam, glutino; quærendum fuit aliud: quo, cum amore aut nollemus, aut non possemus adstringi; saltem ex debito ad invicem teneremur. Orta ergo est obligatio, non modò illa; quæ ex potestate & Dominio manat, sed varia, insuper Promissorum, Juramentorum, Contractuum: quibus velut vinculis vincimur mutuò, & illigamur. Horum omnium fundamentum, & basis est Fides: de quâ primùm dicam, & postea tres obligationum species explicabo.

*Promissa,
Iuramen-
ta, Contrac-
tus ad-
stringant.*

*Horum fun-
damentum
Fides.
Quæ defi-
nitur.*

Fides, est Concordia mentis & verbi, vera, constans, & efficax. Tria ex definitione eius apparent requisita. Nempe Veritas imprimis; non tam ea, quæ est Intellectus rectè cognita

M

rei;

rei; sed potiùs in locutione veracitas: id est, sermo congruens menti, seu Intellectui; cui oppositum mendacium, seu contramentem dictio. Exigit verò, non modo natura verbi: ut cùm sit animi imago, verè eum repræsentet: sed etiam commodum Societatis; ita clausum pectus oratione aperire, ut tutò credere possimus; nec timeamus falli. Aliud requisitum fidei, est dicti Constantia; ut, quod semel locutus sis, fatearis semper te dixisse; & religio sit, declaratam inficiari voluntatem. Tertiò, ut dictum, effectum reddas: ut, inquam, pondus insit verbis, & vocem facta sequantur. Hæ sunt partes Fidei, quam natura ipsa, nescio quomodo nobis unicè commendat; exososque prorsus reddit eiuſtemeratores. Pueros vide; [inquit Lipsius] mendacium inter prima probra obijciunt: & quam levitate quadam assumunt, tamen judicii rectitudine damnant. Admiranda profectò DEI providentia: virtutem hanc, sine quâ vita & societas stare ægrè possit, animo inferentis; & contrarium ipsi vitium, nempe perfidiam, evidenter ut plurimùm puni-

nient

Hinc veri-
tas.

Constan-
tia.

Effectus.
Et mira
in nos vis.

Societati
unicè pro-
ficua.

nientis. Itaque firmiter retinenda est, *Itaque Sapientia esse habenda.*
velut Sanctissimum humani pectoris bonum.

Retinenda autem primò in Promissis. Promissum verò est; declaratio Voluntatis de futuro, certitudinem faciens adimplendi. Si gratuitum est; peccat quidem, qui ei non satisfacit, nempe mentiando; non tamen facit injuriam. nec reposci potest tale promissum; nisi sit solennis verborum obligatio, aut testibus firmata stipulatio, aut manentibus signis, nempe literis, expressa. Talis enim demum jus conferre videtur, quia deliberata est voluntatis; & cuius convinci promissor facile potest. Promissa verò non gratuita, & quibus inest *συνάλλαγμα*, quin obligent, indubitatum est. Sed talia, jam Contractus erunt, de quibus mox dicam. Cæterum, ut Promissum valeat, *Et primum in promissis,*
requiritur usus rationis in promittente. Deinde nulla injusta per vim & metum adactio, facta ab eo, cui promittitur. Injusta inquam: nam quæ justo bello fit, obligat; quæ à latrone, invasore, fœdifrago, perjuro; minime. *Que quatenus obligent.*
Tertiò, ut materia sit (ut ita dicam) *Communitatio.*
Eorumque requisita ostenduntur.

promissibilis; nempe non illicita: nam in tali scelus esset fides. Tum verò in nostra Potestate sita: nam ultra eam non tenemur. Et demum obtenta; non per imposturam, aut falsâ causâ: eâ enim deprehensâ, & cessante, meritò mutatur Promissum. Nam fraude, & dolo inducti, nihil promittunt.

Jurisjurandi obligatio.

Jurisjurandi sequitur obligatio, definiturque; Affirmatio, DEUM testem constituens, & si sciens fallit, vindicem. Magna profectò eius Auctoritas, quæ Divinitatem, & providentiam adstruit; estque testimonium animæ, naturaliter, DEUM punientem mala, agnoscen-
Eius religio. tis. Unde religio eius meritò maxima esse debet; & temeratio non proximo tantum, sed DEO etiam, quem testem cupis, injuria. Cavendum ergo, ne assumatur, non modò in re falsâ; sed ne in levi quidem, & non penitus necessariâ. Dupliciter autem juratur; nempe, vel asserendo, vel promittendo. Asser-
Aut est asserivum. tivum Juramentum, ut culpatus facti mei, vel proximi, testimonium juridicè perhibeam; necessarium & inevitabile esse debet. Minus, ut rem vindicem, & præsertim exigui pretii. Tum in-

inquam, profecto justitius est abstinere: *Aut promissorium.*
 Promissorium, nisi jure exigatur ab eo, cuius summè interest non decipi; ut plurimum vitandum, studendumque vitæ probitate mereri, ut nec juratis credatur: & sit sermo noster, est, est: non, non: nam quod ultra hoc est, à vitio est. Ut verò validum sit Juramentum, & obligans; eadem fere, quæ circa promissa dicta sunt, requiruntur. *Si adsint requisita validi juramenti.*
 Nempe, ut Jurans mentis sit compos, & non fraude inductus; & neres illicita, aut impossibilis eise, post præstitum Juramentum, deprehendatur. Præter hæc, inquam, impedimenta; & Jurandum est, prout ille, cui jure ac debite juratur, requirit, ac intelligit; & quod juraveris, adimplendum. Sed si ab ini- *Jurandum sincere, & quod jura veris, adimplendū.*
 quo hoste, invasore, prædone, vi & *Extortum juramentum eludere fas.*
 terrore mortis, compelleris ad jurandum; quòd tum fas sit verbis ambiguis eludere, & mentem linguæ non jungere, & arte aliqua jurisjurandi formulam immutare; probabiliter certè concedi potest. Quanquam laudati magis illi, qui se putarunt teneri, etiam metu *Laudati, qui illud in re licita adimplent:*
 extorto juramento, (in re tamen non illicitâ :) Non causa obligationis erga ini-

iniquum Exactorem: (per injuriam enim nihil sibi ille juris acquirere potuit:) sed advocati testimonii religione.

*Definitur
contractus.*

*Qui tri-
plex.*

*Eius va-
liditas.*

*Et requi-
sit.*

Tertium genus obligationis est, Contractus. Definitur: Conventio duorum aut plurium, quid pro quo sibi tribuens, reciprocae utilitatis causâ. Contractuum genera triplicia sunt, quæ in tribus illis formulis: do ut des, do ut facias, facio ut facias, continentur: Nempe dum res pro re; vel pro re, opera; vel pro operâ, opera itidem rependitur. Ad hæc; omnes species Conventionum, tam privatarum quam publicarum, commodè referri possunt. Ut verò valida sint, eadem ferè requiruntur, quæ de promissis ac Juramentis dicta sunt. Hæc tamen addi solent: primum in Contractu do ut des; ut indicium fiat occulti vitii, rei furtivæ, malo vel incerto Jure possessæ; servi fugitivi: Tum ut iniquum pretium, ob indigentiam proximi, avarè non exigatur. Quamquam per hoc peccari quidem potest, sed vix Jus vindicationis competere. Nam modus licitationis, uti & æstimatio, ab affectu in rem, à tem-

à tempore, à copiâ pendet, & continuò variabilis est. Inde Conventio Æqualitatem rei, cum pretio decernit: *A licitatione, & conventionione mutua pendet.* & si culpa, fraus, dolus abest; jure rescindi non potest. Eadem ratio est, dum intercedit do ut facias; vel facio ut facias. Merces enim, & mutua opera, aut officium, itidem ex Conventione, & consensu partium pendet. Et si ergo Æqualitas, aut certè Proportio, videtur requiri in Contractibus; attamen profectò standum est, prout convenit, & pactum intercessit; modo absque dolo malo, & ex fide bona.

Habes novâ hætenus, sed puto non incomodâ partitione, explicatum compendium, & synopsim Juris. Accuratiores *Hæc est nova synopsis juris.* verò eius tractatio, et si ex hisce fontibus, facile deduci posset; tamen non est argumenti à me instituti. Et sunt, qui hæc abundè, & plus satis præstiterunt. Mihi verò mens fuit ostendere, quatenus Jus constitutum, temperet iis, quæ potuissent penitus Charitatem inter homines extinguere; si prout necessario introducta fuerunt, ita ad libitum retenta, vel exercita fuissent. Quoniam autem illud ipsum Jus, si strictè nimis

Consultò paucis explicata.

sumatur, exigaturque; longè potest à Charitate abducere; ideo huius Translationis meritò ponendum est.

C A P U T III.

In quo ostenditur temperamentum summi Juris per Charitatem. Idq; Admonitione, Consilio, & Exemplo Christi.

*Summum
Ius sum-
ma crux.*

*Et causa
dicti ex-
ponitur.*

Vetus enim illud, & tritum sermone proverbium: summum Jus, summam esse injuriam. Causa dicti; Quod tria illa; nempe, Potestas, Dominium, & Obligatio, tam largè & copiosè, jure concedantur; ut facillimè eorum specie ac obtentu, extrema multa contra Charitatem committi possint, citra pœnam, & vindictam. Pro-num autem est genus humanum indulgere sibi; & quæ permittuntur, velut laudata ampliare. Hinc leges iniquæ sæpè conditæ, quæ licentiam potius augerent, quàm Jus constituerent. Hinc earum Interpretatio prava; hinc consuetudines quæcunque modò inveteratæ pro legibus.

Exempla huius licentiæ passim sunt

sunt. Nam Potestas primùm, tam se- *Potestatis*
 verè, avarè, arroganter, & superbè *abusus o-*
 exercetur; ut qui parent, vix putentur *stenditur.*
 hominum vice. Gemit genus humanũ
 sub onere iniquæ dominationis: & rari
 sunt admodum, qui in illâ cogitent,
 quid debeant; sed tantum, quid possint.
 Posse autem existimant, quidquid hic
 per leges impunitum ipsis est. Nam de *Vnde avi-*
 Deo vindice, non est, qui cogitet cor- *ditas im-*
 de. Cùm verò tantum citra metum *perandi.*
 pœnæ Potestas obtineat; quid mirum,
 si dominatus & imperia credantur hu- *Et parent-*
 manis majora bonis? si per vim & bel- *di detre-*
 la quærantur? si obsequi & juberi, in- *ctatio.*
 ter miserrima censeatur? Si denique
 Jus, Potestatis præsertim, ita auctum,
 injuria putatur? Illudque velut jugum
 excutere, & libertatem ferro quærere,
 illustre censetur, & gloriosum?

Rerum Dominium Avaritia corru- *Dominium*
 pit: quæ summo Jure exerceri extremè *avarum.*
 potest, nullo pœnæ legum auxilio, quæ
 adeo proprietatem, jusque habendi fir-
 marunt; ut beneficentiæ, quam Cha-
 ritas suadet, non sit locus. Ita occu-
 patio, ac possessio rerum, avidè ac te-

Furtâ naciter exercita, furta & rapinas pro-
provocat. vocat, & alienum appetere jubet.

Obligatio
Arista ni-
mis. Postremò, Obligatio tantum legi-
 bus concessa invaluit; ut ejus velut in-
 dagine clausi teneamur. Laquei ubiq;
 & vincula Contractuū, aut captionum:
 è quibus vitilitigium; & vafra, ac per-
 dita caufidicina. Adest enim Creditor,
 aut Fænerator potius; tum manceps
 & fector, qui in jus rapiunt, & nullâ re-
 missione miserè enecant. Ita acerbè, &
 acriter flagitata obligatio; subdola ef-
 fugia, perfidiam, ac perjuria creat.

Effugia
curat sub-
dola.

Quæ cuncta, quin longè remota sint ab
 illâ, quâ invicem teneri deberemus,
 Charitate; nemo est, qui negare possit

Hæc cūcta
lex Chri-
sti tempe-
rat.

Meritò itaque nova lex, & Institutio
 Christi; quæ non venit solvere hæc Ju-
 ris vincula; sed perficere: Meritò in-
 quam exigit. præcipitq; ut omnia fiant
 in Charitate. Et primum docet, Mode-
 rationem adhibendam esse; ne, quæ li-
 cita sunt, putentur omnia expedire.
 Deinde suadet, decedere quandoque
 de jure suo, aut se eo penitus privare,
 ut exactiùs Charitas impleatur. In pri-
 mo est Admonitio; in altero Consilium.
 Illud ab omnibus requirit nominis
 Chri-

Et sæpe
charitatis
causâ ab-
dicat.

Christiani professio, hoc à paucis perfectio. Utrumque per singulas Juris partes explicabo; & officia, quæ hinc emanant, deducam.

Pars Capitis Prima.

De Temperamento Potestatis.

Ostensum est libri huius initio, defectum Charitatis Causam, juris extitisse. Cum hæc ergo gratiæ CHRISTI reparatur; profectò necesse est, ut renovet dotes sibi proprias: iisque, quantum fieri potest, Jus constitutum moderetur, ac temperet. Donum autem harum prima est Æqualitas: hanc itaq; Potestati in memoriam meritò revocat. Meritò, inquam, nam ratio dictat ipsa, quòd ea, quæ sunt ejusdem speciei, æqualia sunt ad invicem, & *ὁμοείδη*: quæ potissima, & summa Æqualitas est. Ut igitur aurum auro, ita homo homini naturâ par est. Par verò etiam, non modò ab eodem ortu, & satu primi Parentis; sed quod longè maius est, ab æquali Regeneratione per Christum. Si enim Prophetadixit: nunquid non Pater unus omnium

*Gratia
Christi re-
vocat dotes
Charitatis;*

*Et primum
Æquali-
tatem.*

*Consub-
stantialia.
Quæ plu-
res ob
causas de-
bita nobis.*

*Sed præ-
cipuè ob*

nium

*regenera-
tionem per
Christum.*

nium nostrum? nunquid non DEUS creavit nos? quare ergo despicit unusquisque fratrem suum? Quantò magis nobis unus Dominus, unus DEUS, qui dixit: Patrem nolite vobis vocare super terram; unus enim est Pater vester, qui in cœlis est; vos autem fratres estis. Unum corpus nempe, unus spiritus; sicut vocati sumus in una spe vocationis nostræ. Unde illa recentis Ecclesiæ fraternitas, & communio; per quam erant pariter omnes conjuncti, imo & uniti; cum illis esset cor unum, & anima una.

*Unde fra-
ternitas
primitivæ
Ecclesiæ.*

*Cuius de-
cet memi-
nissime.*

Huius itaque novæ æqualitatis, in omni Potestate oportet meminisse: si prout sumus nomine; ita & re ipsâ, esse volumus Christiani. Hæc nos docebit: supportare invicem in Charitate. Hæc monstrabit officia, tam his, qui regunt, quàm qui reguntur. Hæc naturalem Potestatem perficiet: dum & quos DEUS conjunxit, vetabit separari: & Parentes *ἐν εὐαγγέλιῳ* efficiet. Hæc, Potestatē in servos; juxta monita, quæ ad eam dicta sunt, exercebit. Hæc deniq; Imperium temperabit, exactè adimplendo, quæ ad illud spectant. Ita;
mo-

*Prolis a-
mantis.
Ab illa e-
nim tem-
peramen-
tū omnis
potestatis.*

moderatio constabit omnis Potestatis, ab æqualitate per Charitatem: quæ est æqui & boni consummatissima regula.

Ea verò ut tantò melius exerceri possit; prætulit Christus obedientiam Gubernationi, famulatum dominatui, obsequium imperio. Prætulit autem causâ primûm, & ratione. Nam dum omnem animam Potestati subdidit: hoc ipso facillimum officii compendium, securam recti normam, unicum erroris effugium dedit: nempe obsequi libenter; & parère, cui subiectus jure sis. Reddat rationem rectè an secus facti, cui Jus delatum jubendi: sic obsequii meritum, securum & ἀσφαλὲς manet. Prætulit deinde idem, & exemplo. Nam etsi illi data esset Potestas omnis in cœlo, & in terra; tamen noluit ministrari, sed ministrare; regnum fugit: formam servi assumpsit, factus obediens: & quod ipse fecit; faciendum monstravit. Reges inquit gentium, & qui Jus aliud Potestatis habent, dominantur: Vos autem non sic: sed si & Consilium meum, & Exemplum placet; qui major est vestrûm, fiat sicut minor.

Cui prætulit Christi obsequium. Ilque ratione.

Erroris expers. Et exemplo.

Istud

*Quod per-
fectioribus
proposuit.*

*Merito ab
omnibus
spectan-
dum.*

*Ut implea-
tur offi-
cium gu-
bernandi.*

Istud vero re ipsa implere; id est sub-
jici velle, & defugere omnem Potesta-
tem; etsi tantum est perfectiora se-
ctantium; iisque hoc suadetur: Atta-
men ad omnes certè, qui præsunt, per-
tinet; meminisse huiusce exemplaris:
illud identidem respicere, illi aptare
actiones, & hinc consummata officia
petere cujuscunque potestatis. Non
est enim ut rectè gubernet, nisi qui pa-
riatus sit gubernari. Talis enim sciet:
officium esse, Regere; non præmium:
Dominationi definitam esse à DEO, &
naturâ legem: Summam potestatem
manasse ab instituto; hoc verò bono
parentium, non commodo gubernan-
tium ortum: Onus esse hocce mu-
nus. Omne, sub Regno graviore, Re-
gnum esse. Reddendam ejus rationem.
Itaque habendum Jus Potestatis tem-
peranter: Nec homini homine abuten-
dum. Deinde, idem docebit; parendum
etiam Potestati. Hoc utile; hoc tu-
tum; hoc, vel non onerosum volenti;
vel si sit, majoris meriti. Hoc demum
errori non adeo obnoxium, & in red-
denda ratione minus grave.

Pars Capitis Secunda.

De Temperamento Domini

rerum.

PRout ad Temperamentum Potestatis, Charitas utitur Æqualitate; & hac eius velut mensurâ. æquum Jus gubernandi constituit: Ita ad moderationem Domini dotem alteram adfert, nempe Communitatem: eamque, quantum fieri potest, suadet revocare. Idque jure merito. Nam quemadmodum in corpore humano, si membra singula, ad se valetudinem membri proximi traducerent: exempli causâ; si hepar, aut lien, plus attraheret succi, quam necesse sit; debilitaretur totius corporis valetudo: ita si unusquisque nostrum avidè rapiat ad se, quæcunque jure non vetante potest, commoda; nec ea cum proximo communicet; societas humana multum turbetur necesse est. Utile ergo generi humano Proprietatem, quoad fieri potest. temperare Communitate.

Cum autem hoc suadeat ratio, quam *Tum est* adduxi; suadet certò multò magis Chri- *con-*

*Gratia
Christi
communi-
tatem suam
det.*

*Ostenditur
id ex ratio-
ne.*

*exemploque
Christi.*

ſi Conſilium, Exemplumque. Nihil enim ipſe, ut proprium poſſedit: poſſidere ſuis intimis vetuit: Abdicare, & diſpertiri cuncta ſuaſit, præmium pollicitus id facientibus ingens: Poenam comminatus gravem avaris: Impedimenta maxima dixit eſſe divitibus: quæ omnia uberius, dum de Abrenuntiatione agam, explicabo.

*Omnes
habuerunt
omnia
communia.
Quod ſe-
culi. primi
Chriſtia-
norum.*

Secuti verò ſunt id primi illi, & recentiores Magiſtri ſcholæ diſcipuli: cum nempe in primitivâ illâ Eccleſiâ πάντες ἕχον ἑπαντα κοινά, cum poſſeſſiones vendebant & dividebant, prout cuique opus erat: Cum nullus eorum, quæ poſſidebant, aliquid ſuum eſſe diceret: Cum denique ita communibus facultatibus uterentur; ut nec quiſquam e-gens inter ipſos eſſet. O vitam felicem! quietam! Sanctam! curæ, ſolicitudinis, diſſidii expertem! Securi autem ac moderati uſus rerum compotem! O vitam inquam ſublimem! & quam non omnibus ſuaſam, nec in hac depravatione morum præſtandam; tamen meritò à cunctis ſuſpiciendam! & velut ſpeculum quoddam proponendam! Ad hoc etenim ſi nos componamus

*Quod om-
nes merito
debent ſu-
ſpicere.*

mus, manabunt exacta officia, rerum
dominii recte exercendi.

Et primum, acquiritio ejus tempera- *Hinc enim*
ta erit: non nimia, non avida, nec *moderata*
plus concupiscens, quam capere pos- *acquisitio*
sit: nec omnia sibi rapiens, sed quæ ul- *dominii.*
tra veram necessitatem sunt, proximo
relinquens. Deinde in habendo tena-
citas, & avara parcitas cessabit; bene- *Et usus.*
fica verò & prudens erogatio, non pa-
tietur quenquam inopiâ perire. Deni-
què amissio Domini non te plus æquo
anget, nec torquebit: & quæ non in- *Et quanti*
hiant animo possederis, securus cum *doq; dere-*
fortuna volet, dimittes; aut potius *lictio.*
reddes. Violatio verò Domini nulla
prorsus erit. Nec Charitas jus suum, *Nulla ve-*
cuique integrum relinquens, & severè *ro viola-*
abstinentiam alieni imperans, permit- *tio.*
tet, aut patietur; ut damno aliorum, res
& facultates nostras augeamus.

Pars Capitis Tertia.

De Temperamento Obliga- tionis.

AD moderandam inter homines *Immuta-*
onerosam, odiosamque obliga- *tatem res-*
tionem; Charitas advocat ter- *istitut.*
N **tiam**

*Charitas
per Chri-
sti gratiam.*

tiam, quam posueram, dotem suam, nempe Immunitatem. Ut scilicet homines solo tantum vinculo mutui amoris nexi, cetera liberi, quantumque fieri potest, soluti sint ad invicem. Ut sit nempe Obligatio, quam non externa necessitas flagitet; sed ultro benevolentia sibi imponat, & præstet.

*Hæc obli-
gationi
sponte sa-
tisfacit.*

Hæc tantum Apostolus omnium se debitorem fuisse ultro professus est: sequitur exemplū Magistri; qui se impendit nobis, non quod teneretur, sed quia ipse voluit. Nemini ergo quidquam (inquit Apostolus) debeamus, nisi ut invicem diligamus. Hæc est lex officii apud bonos; omnia vincula juris, omnem nexum promissi, juramenti, ac Conventionis longè superans, fortiusque adstringens. Hæc eximia Charitas Christi, urget optimum quemque, proximo benè velle; & officia erga eum implere fide bona. Hæc jubet, nil acerbè exigere; nihil flagitare molestius; nil etiam velut coactè præstare: sed dictū, effectum; sponte, ac libenter reddere: probitatem *ὁρᾶν πισωτέραν* habere; certitudine satisfactionis superfluas facere cautiones, sponsiones, chi-

*Hæc cun-
cta adim-
plet.*

*Superat
promissa.*

*Juramento
certitio-
rem.
Inramen-
ta.*

rographa; aliaque, quibus res anxie
constitui, inter sibi diffidentes, solet.
Hæc, (ut cum Cicerone dicam) in om-
ni re contrahenda, vendendo, emen-
do, conducendo, locando, in vicinita-
tibus & confinibus, æquum & facilem;
aliquid de suo jure concedentem; à li-
tibus verò, quantum licet, & paulò
plus etiam quam licet, abhorrentem
esse jubet. Hæc denique in omnibus,
quæ summi juris sunt, suadet tempera-
re. Ut nempe redeat, quantum potest,
prima illa Charitas, quam status inno-
cens, & incorruptus habuisset.

*Contrahenda
etiam.*

*Hæc litigio
abstinet.*

*Ut redeat
innocentia.*

Ut verò redire possit; quoniam ma-
xima perturbatio officiorum esse solet
ab eo, quod utilitatis, & voluptatis
specie blanditur nobis, & imponit:
statuendum omnino semel, firmiterque
decernendum est; nil homini utile, ac
jucundum esse, quod non honestum:
nec honestum, quod non utile ac ju-
cundum sit. Nulla enim major, & per-
niciosior pestis vitam hominum inva-
dere potuit, quam nescio cuius falsæ
utilitatis, voluptatisque æstimatio; &
ab honesto utriusque separatio. Hinc
ambitus, & avaritia, hinc flagitia, frau-

*Honesti
voluptas
vera, uti-
litatisq; a-
groscenda.*

des, perjuria, infidia, rapinæ, furta;
Hinc quidquid est violandi juris, & fo-
cietatis humanæ detrahendæ.

*Quæ ab in-
vicem sepa-
rari non
posse de-
monstra-
tur.*

Atqui vel ratio ipsa docet, commo-
dum ac volupe non posse ab honestate
secerni. Nam si id est homini honestum,
quod naturæ eius rationali unicè con-
gruit; idem profectò & bonum eius ne-
cessario erit: Si autem bonum; certè &
utile, jucundumq; erit. Idem ergo est
honestum, & verè utile, ac jucundum.
Deinde, si nihil magis contra naturam,
quàm turpitudine; nihil autem magis se-
cundum naturam, quàm vera utilitas,
& vera Voluptas; profectò idem verè
utile, verèque jucundum, simul & tur-
pe esse non poterit.

*Ad maxi-
me decet
Christia-
nos profi-
teri.*

Hæc autem sic à Cicerone disceptata;
& à veteri Philosophiâ, sine certitudine
immortalitatis, sine spe futuri præmii,
sine metu extremæ pœnæ, ex solâ con-
sideratione veri, ac decentiâ virtutis a-
gnita, ac præcepta: quantò magis nos
concernunt Christianos! vitæ æternæ
securus, & aut mercedis, aut suppli-
cii magnitudine meritò excitandos,
terrendosvè? Quantò, inquam, ma-
gis nos decet, fucatam hanc, falsamq;
uti-

utilitatem, ac voluptatem aspernari; & spe futura, veræq; felicitatis contemnere! Quid enim prodest homini mundum lucrari, & animæ detrimentum facere? aut quæ comutatio falsæ brevisq; voluptatis, cum jactura illius, quæ nos olim vera & immutabilis manet?

Itaq; non flagitia modò viro bono *Deliberanda* fugienda; etsi illa emolumentum, aut *vi in electi-* oblectatio apparens comendet, sed eti- *one recti,* am illa deliberatio: an levi saltem; vel, *turpe.* quæ dubia videatur, culpâ, deferendum sit officium, sectandi commodi, aut voluptatis causâ? In tali enim deliberatione facinus inest: nec unquam ea sunt deliberanda, in quibus ipsa deliberatio turpis est. Ut ergo dubitare, quid rectum sit, virum bonum non decet; (id enim naturâ apparet:) ita multò magis quæ dubitet, nefas committere.

Denique cùm pauci sint, qui delicti *Vitæ factæ* ignorance, ac impunitate propositâ, *non tantum,* aut pœnæ *aut pœnæ* abstinere velint injuriâ; pluresq; famam *causâ illud veri-* & pœnam, quàm Conscientiam vereant- *nere.* tur: Ideo, ad firmandum animum hic murus sit aheneus; hæc lex interna vitæ innocentis: nil conscire sibi; & non ullo respectu, imò non necessitate, non ele-

Etione; sed omnino naturâ, usu, & consuetudine bonum esse. Ita enim demum ultrò & facilè implebimus officium, quod Charitas dicat.

*Ostenditur
charitatis
officia ex
aële tra-
ctata esse.*

*Nempe be-
nigritatem
potestati.*

*Conver-
sativas.*

*Benevolen-
tiam obli-
gationi.*

*Eximiam
probita-
tem.*

*Benefecen-
tiam Domi-
nio attri-
butam.*

*Omnia a-
micorum
cōmunia.*

Jam verò ut ostendam, quæ dicenda de Charitate proposueram, cuncta me absolvisse; revocanda est definitio eius, & dictis applicanda. Cū ergo definiverim Charitatē; esse Propensionem animi erga proximum benignam, benevolā, beneficam: ita eam partitioni Libri hujus attribuo. Propensio benigna, propriè pertinet ad Potestatem; cui annexæ virtutes: Clementia, Modestia, Comitas, aliæq; quas ὁμιλιτικὰς Aristoteles vocat: & quæ æquant, quā possunt, inter se homines, etiam si jure Potestatis impares, & inæquales. Propensio benevola danda est Obligationi; quæ sponte omne debitum supplet, prævenit, superat; & virtutes huic fini proprias habet: nempe Fidem, & καλοκαγαθία, seu libenter se communicantem bonitatem, nō curantē quæ sua sunt, modò satisfaciat illi, quod sibi ipsa imponit, officio. Propensio deniq; benefica ad Dominium rerum spectat; quæ efficit ut sint τὰ τῶν φίλων κοινὰ: utiturque virtutibus eò pertinentibus, & avaritiæ adversis.

Quæ

Quæ omnia partim in dotibus primitivæ Charitatis; partim in juris constituti effectu; partim deniq; in temperamento eiusdē, tribus prout promissi Capitibus, ostensa sunt, atq; demonstrata.

Appendix Libri Secundi

De Amicitia.

Post deductum, explicatumq; Charitatis munus, supervacaneus forsitan hic Tractatus de Amicitia videri poterit; eò quòd per illam,) inquit Cicero) adeò contracta est res, & adducta, in angustum; ut omnis Charitas aut inter duos existat, aut inter paucos: Dilectio verò Christiana diffusa (ut Apostolus ait) in cordibus nostris, angustias istas minimè patitur, & se extendit ad omnes. Attamen cùm hæc tam universalis, præter conatum & bonam voluntatem, vix verè aliud præstare possit; Ea verò quæ cum paucis intercedit, facilius frequentiusque implet officium: Ideo non abs re erit, celebre hoc amicitiae munus, & nomen, non præterire; &, Appendicis saltem loco attexere, quæ de illâ præcepta traduntur. Ita & Christianâ illâ eximiâ Charitate, (quæ

*Explicata
universali
charitate,*

*Amicitia
etiam, quæ
inter pau-
cos, merito
laudanda*

omnibus omnia:) imbutus animus, voto & studio dilatabit viscera sua; quotiesque fuerit modus, factis exeret: Et per amicitiam, ex totâ, quam amare tenemur societate generis humani, discernet sibi quosdam conjunctione, ac Consuetudine magis intimâ. Ut fructû nempe mutux dilectionis, quem nec facile præstare cunctis, nec ab omnibus habere exactè potest; à paucis saltē plenè capiat, iisdemq; vicissim rependat.

Definitio eius.

Origo ex similitudine.

Amicitiam itaq; definitio: ut sit mutua, ac benevola animorum sibi similitum in bono consensio. Ex definitione hac & origo, & proprietas eius vera patet. Origo enim; est similitudo animorum: cum nempe ingenio, judiciis, moribus denique congruimus; tum facile suam quisq; naturam in alio diligit, & ut compari gaudet, fruiturque. Nil verò est hac cōsensione jucundius; nil quod illiciat, quod ad se attrahat, imò quod rapiat magis.

Conservatio ex virtute.

Conciliatrix itaq; amicitix est similitudo: sed haud firma ac diuturna, nisi accedat proprietas in definitione posita; ut nempe sit in bono. Ut enim similitudo gignit amicitiam; ita profectò

Etò virtus sola eam educat, continet, conservatq. Unde certum est, non posse eam veram esse, nisi inter bonos.

*Non potest
esse inter
malos.*

Si enim ex similitudine vitiorum, aut criminum oriatur; ea non amicitia erit, sed factio, conspiratio, sceleris societas: & exinde brevis tantum, temporis, & necessitatis causa, imita conjunctio; per quam cupiditatū vicissim ministri, & adjuutores fieri possunt; verè amici nullo modo possunt. Quin imò, infida hæc improborū consensio, quam non amor, sed facinus jungit & æquat, in acrem discordiam facile mutatur. Nempe, dum scelus admittunt. superest constantia; eo peractò, incipiunt invicem abhorrere, & se mutuò odisse.

*Nec utilitate sola
constat.*

Si deinde amicitia proveniant ex utilitate tantum, commodo, rebusq. externis; & si catenus colantur, quantum profunt: Eiusmodi primū instabiles sunt, & infirmæ: dum; quod utilitas colligit, eadem comutata. ac cessans, dissolvit. Deinde, subdola simulatione rectæ, & fideliæ mutua benevolentia non habent; & omnia semper iis suspecta, & suspensa: deniq. vel in occultam invidiam, vel amulationem ac conten-

tionem apertam, ac demū in dissidium vertuntur. Tales plerumq; sunt forenses illæ, ac fucatæ familiaritates.

Nec lenocinio consuetudinis.

Si denique ex vano lenocinio Consuetudinis; ac consecratione, communioneq; eorundem, sed levium inanumq; studiorum ineantur: Fastidium mox sui, nullo firmo nixæ fundamento adierunt; & amicitia nomen non merentur; sed sodalitiū levis, sola conversatione, non autem amore vero sociati.

Denique non est nisi inter bonos.

Necessariò itaq; consequitur, ut inter bonos tantum sit Amicitia. Primum; quia Amor amicitia parentis est, Amoris autem causa, bonitas vera. Deinde; quia dotes Charitatis, quas hoc libro deduxi, bonis tantum insunt. Denique, quia viri boni causas dissolutionis, ac dissidii non habent; quas vitia, & potissimum Avaritia & Ambitio adierunt, pestis utraq; amicitia. Ideoq; soli eam colere summâ Fide, Charitate, Constantia, Justitiâq; possunt. Atque ita præceptis opus non esset, si inter verè bonos amicitia esset. Sed cum vita hæc communis, in qua versamur; & Conditio humana, adeo non habet verè & perfectè bonos; ut optim⁹ ferè censendus

Verè tales præceptis non egent.

dus sit, qui minimè malus: Ideo viros *Sed in vita
communi
egent.*
 eximiè bonos voto expetere; quales
 verò fors communis fert, oportet reci-
 pere. Itaq; constituendæ, colendæ, re-
 tinendæ; & (si ita aliquando vera ne-
 cessitas tulerit;) deponendæ amicitia
 præcepta proponam.

In constituenda Amicitia Judicium *Præcepta
Constituen-
da amici-
tia. Primi,
Judicium.*
 exactum requiritur. Illud enim dicta-
 bit. Primum; amicorum delectum: ut
 capias nempe probos, similes tui, seu
 pares; tum verò opportunos. Moram
 deinde; ut ingrediaris, non irruas in *Mora de-
inde.*
 Amicitiam. Crescat lentâ consuetudine
 benevolentia. Et, quod proverbio tri-
 tum est: multum salis consumas, ante-
 quam arctè contrahas. Firmum deniq;
 Propositum; ut amicitiam, quam studio *Firmum
demum
propositum.*
 perspecto, & cōsuetudine adjuncta su-
 sceperis, constanter conservare statuas.

Ad colendam Amicitiam, primum *Præcepta
Colenda
amicitia.*
 facit vicissitudo officiorum. Quæ mu-
 tuò, & libenter sunt impendenda; iisq;
 se vincire decet, & arctius adstringere;
 sed cum hoc monito: ut officium sit, ut
 dicitur, ad aras tantum. Et hæc lex in
 amicitia sancitur: ut neque rogemus
 res malas, inhonestas, iniquas; neque fa-

faciamus rogati. Virtutū enim schola,
 ac Palaestra esse debet amicitia, non vi-
 tiorum officina; Mater & Nutrix Pro-
 bitatis, non Cupiditatum ministra. Al-
 ter amicitiae cultus, est Beneficentia;
 quæ opitulatur, & rem confert. Eam
 verò nec flagitare decet; nec ut flagi-
 teris, expectare. Promptè & ultro de-
 ferri debet: Et propensiores esse debe-
 mus ad largiendum, quàm ad repo-
 scendum: ut hæc inter bonos honesta
 sit certatio, uter alterum benefacien-
 do superet. Tertiò coluntur Amicitiae,
 consensione voluntatum, ac Judiciorū.
 Nam cum Amicitiae vis sit in eo, ut è
 duobus unus quasi animus fiat; id ob-
 tineri profectò non potest, nisi omni
 dissensione inter amicos sublatâ. Ea
 verò ut tollatur; aperire sibi mutuò a-
 mici debent pectus purum, candidum,
 simplex: & ut judiciis consentiant, so-
 ciare vitæ consilia; eaque fidenter, &
 dare, & expetere. Cæterum cavendum
 est, ne ex assentiendi consuetudine, as-
 sentatio, quæ vitiorum adjutrix est,
 subrepat, imponatq; nobis. Et, ne cen-
 sura locum suum in amicitia amittat;
 quem profectò obtinere debet. Nam
 mo-

*Et benefi-
 centiâ.*

*Ex con-
 sensione vo-
 luntatum.*

*Sed sine
 assentatio-
 ne.*

monere, & moneri; proprium amicitia, *Et cum*
 Alterum ingenuâ quâdam, non acer- *cenſura*
 bâ, nec asperâ facere decet libertate: *prudens.*
 alterum, non repugnanter, sed beni-
 gnè acceptare; & non aliter, quàm dum
 ſeipſam mens admonet, atque redar-
 guit. Itaq; ſicut rigor nihil indulgens; *Qua de-*
 ita adulatio, procul ſit ab Amicitia: quæ *ſcribitur.*
 conſtans, & una ſemper, nil patitur va-
 rium, & fictum. Nihil verò poteſt eſſe
 tam flexibile, tam devium; quàm ani-
 mus eius, qui ad alterius non modò
 ſenſum & voluntatem, ſed etiam vul-
 tum, nutumq; convertitur.

Superſunt præcepta retinendæ, ac *Præcepta*
 conſervandæ conſtanter amicitia. Dif- *retinendæ*
 ficillimum enim eſt, eam ad extremum *amicitiæ.*
 uſque diem perducere; & tam multa
 ei impendent, ut ea ſubterfugere, non
 modo ſapientia, ſed etiam felicitatis
 res eſſe videatur. Retinetur tamen; pri- *Connive-*
 mum conniventia, & diſſimulatione *re ad le-*
 levium vitiorum. Dum, quemadmodum *via viſa*
 Parentes liberis modica ignoſcunt; nã- *oportet.*
 vos eorum vel ipſi non vident; vel co-
 ram aliis tegunt; non acriter de inge-
 niis eorum judicant, ſed ſæpe aberrant
 ex amore: Ita & nos, vellem, in ami-
 ci-

*Et bona
interpre-
tatione le-
nire.*

*Contra
quam fa-
cimus,*

*Iniquè
damnando.*

citia sic erraremus; & isti Errori no-
men virtus posuisset honestum. Non
damnare, inquam, amici mores oportet;
sed quandoq; benignâ interpretatione lenire. Exempli causa. Parcius hic
vivit, frugi dicatur. Plus æquò liber; re-
ctus, fortisq; habeatur. Iracundior est
paulò; acres inter numeretur. Proiectò
hæc res & jungit, & junctos servat A-
micos. At nos virtutes ipsas inverti-
mus. Probus quis nobiscum est; mul-
tum demissus, & abjectus dicitur; pro
bene sano, ac non incauto, fictum astu-
tumq; vocamus; simplicior quis? Com-
muni sensu planè caret, inquit. E-
heu! quam temerè in nosmet Legem
fancimus iniquam. Nam vitiis sine, ne-
mo nascitur; optimus ille est, qui mini-
mis urgetur. Vitia, inquam, erunt, do-
nec homines. Sed neq; hæc continua:
& sufficit, si meliorum interventu pen-
santur. Statuenda itaq; est, & appen-
denda velut libra, ac statera quadam:
in quâ, si vitiis amici, bona præponde-
rant; affectu erga eum inclinemus idem
& Nos ab eo habituri. Atque ita libra-
tis, & toleratis utrinque moribus, facilè
amicitia retinebitur. Eòdem facit; tem-
pe-

pestivè prævire alia, quæ amicitia evenire solent, incommoda. Dimittimus eas sæpe ingenii humani, morumq; mutatio, quam ut plurimum fortunæ vel prosperæ, vel adversæ adfert varietas. Tum verò etiam; cum incidit tempus, ut non idem utriq; amicorum expediat. Deinde aliquando satietas quadam capit: cum omnia inter se profudere; & nihil est reliquum, quod à se vicissim expectent, requirantve. Hæc talia, inquam, maturè sunt prævidenda; & contra ea, paranda in animo præsidia constantis benevolentia. Quam ipsi ultro, primiq; adferamus; securi mutua vicis. Nam hoc profectò philtrum amicitia; ut si velis amari, primus ames. Contra quam faciunt plerique; qui perversè, ne dicam impudenter, amicum habere volunt, quales ipsi non sunt.

*Prævidere
tempestivè
opus ami-
citiae in-
commoda.*

*Quæ re-
censentur.*

*Amoris
illicium
amor.*

Quod si tale quid evenerit, nec necessariò continuatio, ac velut cursus amicitia; sistendus sit; Tum verò danda est opera, ne in odia discordiamq; desinat. Consuetudo potius conjunctioque, quam benevolentia cesset. Dissuendæ amicitia; magis, quam discindendæ; ex-
tin-

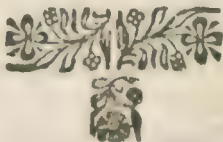
*Præcepta
Deponen-
da amici-
tia.*

tinguendæ, non opprimendæ: & denique familiaritates sint depositæ, non inimiciæ susceptæ.

Concluditur hic locus.

Cum ad hortationem.

Hæc ferè sunt, quæ ex Cicerone potissimum, sed in ordinem certum redacta, de amicitia dicenda habui. Cæterum, cum ea sit amicorum raritas, quam perhibet authoritas veterum, vix aliquod paria vere amicitiaè numerantium: Ea verò sit ejusdem, non utilitas necessitasque tantum, sed suavitas etiam ac dulcedo; ut verè eam, hujus vitæ unicum condimentum ac delitium, vocare possis: Profectò tanto majori curâ studioque procuranda, colendaque est; & censendum, miserrimam omnino vitam ejus esse, qui nec diligat quenquam, nec ab ullo diligatur: Contra verò, beatam ejus, qui habet, cum quo fruatur prosperis rebus, & adversas mutuâ ope ferat.

LIBER OFFICIORUM TERTIUS.

De Pietate.

PArtes duas Officiorum, quoniam putō me sat luculenter (pro captu quidem meo) libris superioribus absolvisse; restat ut explicem tertiam de Pietate. Hæc verò tantò major, sublimiorq; est duabus primis, quantò altius habet argumentum, id est DEUM. Hactenus enim Officia ferè ducta sunt, quæ vel Natura ipsa, seu recta ratio (quanquam & hæc dum talis est, à DEO est;) dictaret, monstraretque: nunc verò explicanda restant, quæ Naturæ ratiocinantis captum longè superant; & sicut præcepto, ita auxilio DEI propriè nituntur.

*Pars tertia
Officiorum
Pietas.*

*Major
dualus
primis.*

*Quia directè
DEVM
petit.*

Meritò itaq; illum, qui se nosci, coli,
O ama-

amari à nobis exigit, invoco: ut ea, quæ generi humano de hoc debito sibi officio edixit, inspiravitque; quamvis à multis ubertim, & copiosè dicta, ego quoque methodo, & novâ, & brevi explicem ad gloriam eius. Illustra ergo mentem meam, ô lux vera; ut aliquid te dignum & videam ipse, & aliis aperiam.

*Definitur
Pictas.*

Et dividitur.

Sed ne longiori Præfatione te morer; prout soleo, ordior à definitione. Pictas, est Officium, quod genus humanum tenetur præstare DEO. Id autem in tribus consistit. Primum: DEUM, quâ potest, & debet, nosse. Deinde, eundem certo, & congruenti cultu venerari. Postremo: eum solum amare. Hæc tria explicanda mihi deinceps; totidem Capitibus propono.

CAPUT I.

*Περὶ Θεογνωσίας, id est, De
Notitia DEI.*

*Latè patet
DEI notitia.*

A Deo quidem latè patet hæc de Notitia DEI dissertatio; ut vel totam Theologiæ scientiam posset occupare. Sed cum non tam Con-
tem-

templatio, quàm actio, ad Officia Pietatis, de quibus hic agemus, pertineat: *Sed ad officii modum redigetur.* ideo relicta τοῖς θεολογούμενοις, plena tanti Theologis. argumenti tractatione; quæ ex usu de illo scire sit, in compendium redigam.

Est verò notitia hæc prorsus generi humano necessaria; est animorum salus, fidei mutuae præcipuum vinculum, lex vitæ; & quid in illa agendum, vitandumque sit, suprema regula. Cuncta enim hæc constare non possunt; & perturbatio officiorum sequeretur, Dei ignoratione: quando profani etiam *Ut vitam eius temperet.* Poëtæ dicto, primæ scelerum causæ mortalibus agris (Naturam) nescire Deum. Mens etenim humana, nisi arbitrum sui agnosceret, facile prava intra se foret: & affectu, ac voluntate laboraretur; invalido ab externo motu auxilio, cui actus interni non subsunt. Noscendus itaque Deus est: non quòd curiosè nimis inquiramus, scrutemurque; sed ut admirationem cum æstimatione, venerationem cum timore, amorem denique cum fiducia, in nobis erga eum concitemus.

Hoc itaque fine, dicam hoc Capite *Trifariâ declaranda.* tria. Nempe, de Natura Divina, ut in se da.

se est: deinde, ut erga nos est: Postremo, ut à nobis nosci vult; idque totum ex constituto religionis dogmate, & Ecclesiæ sensu.

Pars Capitis Prima.

De Natura DEI, & quid in se sit; ubi novo modo, ac ratione, dogmâ Trinitatis accuratè explicatur.

DEVM
esse, dictum
supra est.

Nunc qua-
lis sit, di-
cendum.

DEUM esse demonstravi in Prolegomenis: in ipso enim Scripti initio, id velut fundamentum poni oportuit; quo structura libri surgere posset. Nunc qualis sit; quâ possum, explicabo. Quâ possum, inquam; plenè enim Naturam eius assequi, non est virium humanarum; ut infra, parte Capitis altera, cum de gloriæ donis agam, demonstrabo.

Sæpe nosci-
tur nescien-
do.

Sed est etiam cognitio, & comprehensio quædam; ut id, quod certa ratiocinatione agnoveris ita esse; id fatearis, quomodo ita sit, comprehendere non posse. Hoc genus cognitionis DEI nobis convenit maximè; hoc est, non capiendo eum, capere.

Et quid

Itaque magis convenit de illo dicere,

re; quid non sit, quàm quid sit, Ut, non
 esse multiplicem essentiâ, partibus,
 compositione, numero; sed omnino, &
 undique unum simplicemque. Esse e-
 nim, inquit D. Augustinus; nihil aliud
 est, quam unum, esse: & in quantum
 unitatem assequitur; in tantum est. Un-
 de simplicia ideo magis sunt, quia una
 sunt; quæ autem composita, concor-
 diâ partium imitantur unitatem; & in
 tantum sunt, in quantum eam asse-
 quuntur; & nisi eam haberent, non
 essent. Quæ enim constant partibus,
 sunt unum in suo toto; quæ ex acci-
 dentibus, unum subiecto; quæ plura
 numero, sunt una Specie; quæ specie
 varia, genere uniuntur; quæ demû pro-
 ductione multa, unum sunt principio. *Est ergo*
 Sequitur itaque, ut idem sit esse, quod *unus na-*
 unum esse. DEUS verò, cum sit *αὐτὸ τὸ* *turâ.*
οὐ, & eiusmodi esse; ut nisi illud esset,
 nihil esset: ideo longe perfectiori qua-
 dam ratione, & *παντελῶς* unum sit, ne- *Om ni-*
 cesse esse; & id est illi esse, quod unû esse. *modè.*

Unum, inquam, non modò simpli-
 citate; sed etiam numero. Nam si plu-
 res essent Dii, essent differentes; atque
 adeo omnes imperfecti: nam in eâ no-

*nōn sit di-
cendo.*

*Non est
multiplex;
sed unus.*

*Esse enim,
est unum
esse.*

*Quod pro-
batur.*

*Etiā
exemplis.*

*Est ergo
unus na-
turâ.*

Ens à se.

*Om ni-
modè.*

*Et nume-
ro.*

*Alioqui
imperfectus.*

tâ, in quâ differrent ab invicem, deficerent.

*Summè autem per
fectum esse
demonstratur.*

Imperfectum autem DEUM nemo dixerit; cum absurdum sit eum, qui est à se, non perfectum omni ex parte esse. Aut enim sibi dare, quod summum, perfectissimumque est, non potest; aut nescit; aut non vult. Non primum; quia qui à se esse potest, omnia potest: Non alterum; nam qui se plenè scit, scit etiam quod sibi optimum sit: Non demum tertium; quis enim, cum summè potest, & novit, non quod perfectum est, voluerit, prehenderitque? Est ergo Unus, perfectusque DEUS.

*Si solus est
DEUS, non
est Bonum.*

Sed iterum oritur maxima difficultas. Nempe, quòd dum unus duntaxat DEUS est; si solus est, non est bonus; sed potius, non est bonum. Boni enim maxima, intimaq; proprietas est, communicatio: solitudo autem communicationem impedit, aut potius tollit: Tollit ergo & Boni Naturam. Ergo id èv summum, si solum est, non est bonum. At quomodo, cum ab illo cuncta, quæ bona sunt; non ipsum magis tale?

*Quia non
se plenè
communi-
cat.
Ens.*

Creaturis

Quod si dicas; explevisse Naturam
su-

suam cùm se impertivit Creaturis; falsum est. Non potest enim finitâ, & circumscriptâ communicatione bonum, infinitum expleri. *enim infinitum perfectè.*

Deinde, non est perfectè beatus Deus, si solus est. *ἀπλὸς* enim esset; & careret consortio, ac Communicatione sibi adæquata: in quâ suavitas, ac fructio beatæ vitæ sita est; dum nempe bonum, se alterum habet, cum quo ex æquo se commutat, fruiturque. *Nec beatus est sine consortio fecunditatis.*

Tertiò si solus Deus est; summè efficax, ideoque summè simplex non est, Quod sic deduco. Quò magis quidpiam simplex, magis efficax est: ut, inter elementa, ignis. Efficacitas verò in Natura creata, maxima est in eo; ut id quod efficit, sibi quam maximè par, & simile efficiat; majus enim se efficere non potest: nam operatio non excedit essentiam. Natura autem increata, ut sit, summè simplex, & summè efficax; necesse est perfectò, ut non modò simile producat; (par enim aliquid esset viribus creatis) sed prorsus alterum idem: tum enim demum efficacissimum simplex, cum producit alterum; atque ita solum non est. *Nec summè simplex.* *Et summè efficax.* *Nisi se alterum producat.*

*Unum;
Verum,
Bonum.*

*Tria hæc
habent V-
num esse.*

*Suntq; Pa-
ter, & Fi-
lius, &
Spir. S.
Substan-
tivè.*

*Nunquam
DEVS sine
actione.*

*Actio eius
contem-
platio.*

Quartò: cùm ostensum supra sit, quòd esse nihil sit aliud, quàm unum esse; consequitur, ut id quod est, unum sit: atq; ideo, propriè unum est, quod est. Sed quia verum etiam est, quod est; (Falsum enim non est) & denique Bonum etiam est, quod est: (nam malum non est;) ideo Unum, Verum, Bonum est, quod est. Cùm autem esse, sit, Unum esse; ideo tria hæc, habent unum esse; & quamvis distincta sunt, coessentialia tamen sunt. Porro unum; est Pater, id est Principium. Verum; est Filius: imago Patris; cum *εικὼς* & vivè repræsentans. Bonum denique, est Spiritus Sanctus; nec tens amore ac fruitione, commune ac consors Trium esse.

Quintò: DEUM ab æternitate totâ, nunquam sine actione fuisse; nec torpidam, similemq; sopori vitam egisse, manifestum est. Summa enim, æternaque mens, quæ sola per se vivit, vigetque; quomodo potuit esse actionis aliquando expers? cùm ne nostra quidem, illâ careat unquam. Actio verò eius intima, propriaque; quia interna est, ideo contemplatio est. Quid autem con-

contemplatur? non aliquid seipso majus, perfectiusque; nihil enim ipso majus, aut perfectius est. Non etiam tantum aliquid se inferius; nam sola contemplatio eiusmodi, non esset ipso digna; nec eius menti par: nec sufficiens, ut ei per omnem æternitatem immoraretur, seque eâ oblectaret. Necesse ergo est, ut sui ipsius contemplationem semper habuerit. Hæc verò sui ipsius Contemplatio; perfecta, cōsummataq; ut sit; necesse est, ut DEO repræsentet totam eius substantiam. Quod autem repræsentatur, cernitur, aspiciturque; id oppositum sit, necesse est. Et quod oppositum est, alterum est. Est ergo DEO semper opposita, vivens, subsistensq; sui ipsius Cognitio, seu imago; atque adeo Persona altera, coæterna, & consubstantialis. Ab utraque verò hæc manat, seu procedit & tertia; nempe Spiritus Sanctus. Nam, ut sine contemplatione, & cognitione sui esse Deus non potest; ita hæc cognitio amore sui, & fruitionem producat; necesse est. Qui amor consubstantialis itidem, & æque æternus, & subsistens, atque extans semper; & omnino Persona est.

*Contem-
plari se
majus ne-
quit.*

*Nec tan-
tum se mi-
nus.*

*Se ergo
contem-
platur.*

*Et totam
suam es-
sentiam.*

*Quam op-
positam
sibi.*

*Ideoque se
alterum
habet.*

*Hinc pro-
cedit A-
mor.*

*Sub tertia
Persona.*

Sed

*Deus est
unus, &
non solus.*

Sed dum sic in DEI natura solitudo vitatur; cavendum maximè est, ne pluralitas, & ex illa diversitas accersatur. Hæc enim utraque, & Unitatem tollit, & disjungit, separatque: unde à Pericellissima natura DEI, hoc incommodum oportet amoliri: & statuere; ut DEUS, & unum sit, & non solus. Itemque, ut, dum est non solus; non sit diversus. Quod aliter non potest consistere, quam dogmate Christiano: quo est Essentiâ unum idemque; & Personis trinus: Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: nam hi tres, unum sunt.

*Quia in
una essen-
tia tres
Personæ.*

*Quod u-
berius de-
claratur.*

Est inquam Trinus, & Unum: tum enim optimè sua ipsi constat Natura, Nam Essentiâ, ejusque attributis, unum idemque est: (una nempe tribus, & coessentialis Potentia, Sapientia, Bonitas; una, eademque numero, compos unius Essentiæ, Deitas: ideoque nulla prorsus in illis diversitas,) Solus autem non est; quia ipsummet Bonum est; se infinitè sibi communicans. Perfectum quoque, beatumque est, unitissimi confortij dulcedine: quâ gaudet DEUS, verè, & propriè alter; & alter ipse. Summè simplex, quia summe efficax est? dum

*Pater
gignit Fi-
lium.*

gene-

generat, ac producit, non modo sibi simile; sed *etiam* idem secum. Nempe in mira emanatione illâ, Deitati interna, neque illius Unam Entitatem egressâ, ab æterno Pater, visione sui, gignit Filium; & uterque ex sui boni agnitione producit Amorem: id est, unum, eundemque Entitate secum, Spiritum.

Substantivè.

Uterque

producit

Spiritum

Sanctum.

Quis autem comprehendat, aut efferrat, quæ dulcedo sit istius fruitionis: quâ una Divinitas, in tota æternitate se novit, atque amat; & in pari, & æquali communionem, se sibi indulget, se mutuò oblectat, bono contenta suo: ideoque læta, gaudens, & beata semper.

Mira hinc

Divinitas

in felicitate.

et.

Esse itaque in Trinitate Personarum, unum naturâ Deum, ex ratiocinatione jam dicta colligimus: & quod maius est, remque continet, ac conficit; fide Catholica docemur. Sed quoniam id, quod asseritur esse, cupimus etiam scire, quomodo sit: ideo ad munimentum hunc locum, qui profectò est Christianæ professionis, seu Religionis unicum fundamentum; ex istâ ipsâ sciendi naturâ,

Modus

huius ar-

gum accu-

ratus et

novo mo-

do dedu-

citur.

turâ sumpto principio, ibimus in amorem; ducemusque aliquam velut umbram Sanctissimæ Triadis. Id verò ex eruditâ lucubratione Patris Laurentii Pikarscii, è Societate JESU eximii Theologi; quam mihi in suo dedit manuscripto, & quam ex eius permisso, opportunè hic (sed compendio) inferam; explanabo.

*Scientia
directa
scit.
Reflexa,
scit se scire.*

*Primam
altera
consequitur.*

*Suntque
mutuæ
relativæ.*

Sunt inter se æ-

Scientia, (inquit ille) creata naturæ rationalis, ut sit exacta, seu vera; duplex omnino esse deberet. Prima; quâ scimus aliquid: vocaturque Directa. Altera; quâ, id quod scimus, nos scire agnoscimus: quæ Reflexa dicitur. Hanc utramque, & se consequi, & ad se mutuò referri, omnino est faciendum. Nemo enim scit, nisi sciat se scire, id quod scit: exinde verò necessaria consecutio cernitur. Deinde, si scit; scit se scire: & si scit se scire; scit etiam, Unde evidenter mutua Relatio patet: ideoque ambæ istæ scientiæ, & se consequuntur, & relativæ mutuò erunt. Quo concessio, ampliùs sequentur ista.

Primum: utramque hanc scientiam, necessariò similem, & æqualem omnino,

no inter se esse: Quod enim, & quantum quisque scit; id, & tantundem scit se scire. Non aliud; quia aberraret. Non plus minusvè: quia revera nesciret. Similis ergo necessario, & par per omnia esse debet scientia directæ scientiæ reflexæ.

quales, & pares.

Alterum consequitur: utramque, hanc scientiam & Naturâ, & Tempore simul esse. Naturâ enim prius est; quod potest esse sine altero, alterum verò sine illo esse non potest: quæ autem sunt Relativa ad invicem, non possunt esse sine altero. Scientiæ verò dictæ sunt relativæ, Ergo non possunt esse, una, sine altera: Ergo simul sunt Naturâ. Tempore deinde erunt simul: nam ut primum quispiam scit; statim, & simul scit se scire: ergo utraque scientia erit simul, & naturâ, & tempore.

Simul naturâ, & tempore.

Tertiò: quoniam ostensum evidenter est; scientiæ directæ, scientiam reflexam, consequentem omnino esse: atque adeo ab illa velut suo principio prodire: & (quod inferitur) secundam ab illâ esse: deductum verò etiam; prioritatem nihilominus naturæ, & temporis nullam, inter utramque inveniri:

Originis tantum prioritatem habent.

se-

*Sed hinc
nulla im-
paritas.*

*Quod com-
probatur.*

sequitur: origine tantum, scientiam directam primam esse: Reflexam verò conjunctione, ac communicatione eius, alteram. Sed cum ibidem demonstratum sit; utramque similem omnino, paremque inter se esse: ideo evidenter constabit, originatione hac; nullam illarum dissimilitudinem, nullamque imparitatem effici. Etsi enim una ab altera originem habet: tamen ubi Origine, & derivatio, ita sunt juncta sibi, ut altera primæ non sit accidens; sed natura, & ipsummet esse: ibi Ordo erit inter sese consequentia; inæqualitas verò, imparitas, proprietas, naturæ aut temporis, nulla erit. Atqui ex dictis facile patet; scientias, Directam & Reflexam, eo modo conjunctas esse; nempe necessariâ consecutione, & ipsâ naturâ: ideo Ordinem habebunt; & nihilominus undequaque pares sibi erunt.

*Ostenditur
creata
scientia,
impar in-
creata.*

Hæ sunt notiones, quæ ex consideratione scientiæ creatæ verè deducuntur. Cæterum, quod scientia creata, longè inferior sit scientiâ Divinâ; et si per se est evidens, ac manifestum: tamen ad pleniorum eorum, quæ di-
cen-

centur, notitiam; non abs re erit, cur sit inferior, causam proponere. Quæ in hoc potissimum sita est; quòd Creatura Natura nesciat suum esse; scire enim rem aliquam, est eam mente videre: ut autem seipsum oculus corporis non intuetur; idque ideo, quia sibi non opponitur: ita & mens Creatura non potest habere sui ipsius objectum terminatum; alioqui cognitio illi esset ipsa eius Essentia. Cum autem Scientia Naturæ Creaturæ non sit eius essentia; (ut patebit infra,) ideo non habet scientiam sui esse.

Deinde: quomodo se scire poterit esse Creatum; cum vix sit, & vix existat? Nunquam enim stat in suo esse: sed semper, (ut inquit D. Augustinus) definit esse, quod erat; & incipit esse, quod non erat: atque adeo propriè non existit. Imo propriè non est: quidquid enim ex eo, quod non erat, ortum; non cessat tendere in id quod erit; relinquens semper quod jam fuit: hoc, (ait Bernardus) transitum sanè habet per Est, sed propriè non est; quia nunquam in eodem statu permanet. Si autem verè non est; quomodo sciet verè suum esse?

*Ne propriè est.
existitque.*

Ter-

Denique ab alio est. Tertiò: esse eius est ab alio; ideoque alienum: & ipsi soli notum, qui dedit.

Hisce de causis, imò præter omnes hasce causas, certum est: inferiorem infinità ratione esse Scientiam Creatam Scientiâ Divinâ; ideoque memoratas dotes vix, vel certè imperfectè retinere, & exercere.

Naturæ Increatæ perfectior scientia ideo: Ex his verò, quæ de scientiâ Creatâ dicta sunt, facile est gradum ad Divinam promovere, ac struere. Dotes enim, quæ ostensæ sunt incisse debere Scientiæ Creatæ; insunt verè, propriè, ac perfectè Naturæ Increatæ. Insunt inquam, sed longè excellentiùs, præstantiusque, hoc præsertim discrimine: quòd Naturæ Creatæ scire, ut dixi, dis-

Quia idem est illi scire, quod esse.

junctum, ac disparatum sit ab eius esse: non est enim eius Substantia, sed accidens: unde non est illi, sicut DEO constitutivum, & coessentialiale; sed est agentis actio ad extra. Ideoque actionis solum Naturam expendimus, cum scire creatum consideravimus. In DEO verò, simul & junctim, Natura seu Essentialia eius, & scire eius considerandum est. Etenim in DEO idem est agere, quod esse: nam, si actio ei accidens esset;

com.

compositus esset: id verò cùm absurdum sit omnino Divinitati; ideo, id ei est actio, quod essentia; id scire, quod esse. Atque ita hoc, idemque est Deus, quod est sciens.

*Idem Deus,
quod sci-
ens.*

Sciens hic, quia verè solus est; ideo solus se scit. Et hoc ipso quod se scit; totum quod scire potest, scit. Non autem se aliquid majus, neque id tantum, quod ipso inferius, Nam si sciret, aliquid se majus; illud majus, DEUS esset; ipse verò, DEUS non esset. Si verò id tantum sciret, quod ipso minus est; imperfectam valdè haberet Scientiam: etenim se ipsum nesciret. Consequitur itaque: ut DEUS & nihil se majus, & non tantum inferiora se sciat; sed se ipsum sciat, quod est. Est autem ille solus: ideo & solus scit se esse: id est; propriè, & consummatè scit se scire; seu scit suum scire; seu (quod idem est) scit suum esse: in DEO namque idem est scire, quod esse.

Solus scit.

*Id est, scit
suum esse.*

Hæc Scientia sui, quia Scienti est reciproce consequens; ideo est relativa. Similis quoque, & par per omnia: quia sciens id scit, quod est. Unde non modò similitudo & paritas, sed eadem est

*Hæc scientia ei e-
qualis*

Simul natura, & tempore.

rit Entitas Scientis, & scientiæ suæ. Naturâ præterea, & tempore Sciens simul est, & Scire suum: seu Dicens, & Verbum. Dum autem simul sunt Naturâ, & tempore, nulla intercedit prioritas conditionis, etiam ex ratione principii: nam semper, in principio, erat Verbum.

Origine tantum altera.

Origine ergo tantum, Scire à Sciēte, Verbum à Dicente, Verum ab Uno; alterum erit. Alterum propriè; non verò aliud: eadem est enim Entitas, seu esse utriusque. Secundum, inquam est; non verò propriè posterius, aut inferius: Originatio enim hîc, ordinem tantum facit; non verò differentiam æqualitatis. Nam collocatio, & numeratio in recensendo, quam requirit Relatio, non adfert disparitatem; ut primum secundo excellentius faciat: sed ordinem constituit Relationis æquiparatæ: Naturæ dignitatem non immutans; præsertim cum Communis eadem, & una est.

Originatio non adfert imparitatem.

Scientia creata non est subsistens,

Sed quia Scientia Naturæ Creatæ est mutabilis; sicut & Natura, quæ illam producit; & quod maximum, non est scientis esse, sed actio; nec substantia

tia eius, sed accidens; estq; velut ima-
 go in speculo, quæ viventem hominem
 utcunque repræsentat, cùm ipsa non
 vivat: ideo non est res subsistens; nec
ἰδέσθαι suam habet. Scientia verò DEI, Subsisten-
tiam.
 quia est immutabilis, una semper,
 similis, & par per omnia Scienti, Vi- Increata
subsistens.
 ventis viva imago, & coæterna, coës-
 sentialis, consubstantialis: ideo subsi-
 stit, & extat; existitq; semper. Est nem-
 pe DEO oppositus sui ipsius terminus;
 cognitione productus: & ut propriè
 dicam; Idem alterum. Idem, non
 partitâ, sed eâdem unitate Essentiæ; Al-
 terum verò exigentiâ Relationis: nam
 scientis, ad scire suum relatio est (uti
 ostendi) Relatio verò est, ad alterum,

Porro, Alterum hoc, quòd sit *ὁμοούσιον* Alterum
hoc facit
Personam.
 DEO; patet ex ante dictis. Si enim ali-
 quid in DEO esset, quod nō eius Essen-
 tia & Substantia esset; aliquid non Di-
 vinum, & externum Divinitati inesset.
 Quod cùm sit absurdum; ideo Alte-
 rum hoc, Substantia DEI est; & est res
 verè subsistens: ita ut possit, ut hæc,
 monstrari; ideoque facit Substantiam
 terminatam, ac individuum: & quod
 consequitur, Personam. Intellectualis
 enim

enim, terminata, & individua substantia, Persona est.

*Persona
hæc, est
Filius,
quia geni-
ta.*

Non facta.

*Non crea-
ta.*

*Generati-
onis pro-
prietatem
implens.*

*Est enim
vivens ex
vivente.*

*Est ex ge-
nerantis
substantia.*

Persona hæc verè, & propriè dicitur Filius: idque, quia generatione procedit. Si enim Personæ istius non esset generatio; esset aut efficientia ejus, aut Creatio: (processionem namque excipio; quæ Spiritui Sancto propria, à generatione quomodo differat, paulò post dicam:) Quod verò efficitur, ex alio est; quod creatur, ex nihilo est: atque ita neutrum ex Substantiâ efficientis, & Creantis. Id autem productioni Divinæ inconveniens prorsus, & absurdum esse, ex his, quæ dicta sunt patet evidenter. Est ergo generatio hæc vera: præsertim cum exactè, unicè. & sola generationis proprietates retineat, impleatque.

Cum enim sit ea generationis prima proprietas, ut sit viventis à vivente; Deus, qui Vita est, non potest producere nisi Vitam. Deinde: cum altera proprietas sit; ut sit ex generantis substantiâ; Generatio Divina, non participationem Substantiæ (ut creata) habet cum suo principio; sed identitatem: id est non fluxum ejus, sectionem,

nem, partem; sed totius, ejusdemque communicationem. Denique, cum tertium generationis requisitum sit: ut in similitudinem producatui sui principij; in generatione Verbi id consummatissime impletur: quod mentis, à qua generatur, est imago perfectissimæ similitudinis. DEUS nempe, (inquit Augustinus, genuit quod est: qui cæteris dedit gignere, in similitudinem ejus, quod sunt. Est itaque Sciens, & Scire suum; Dicens, & Verbum; Unum, & Verum: idem quod Pater, & Filius. Quæ nomina postrema, toties in Scripturis verè, & propriâ significatione repetuntur.

Est in similitudinem principii.

Ergo Filius Patri.

Propriâ significatione, inquam. Nam Paternitas vera in cælo, seu DEO tantum est: & quod consequitur; Filiatio (ut sic dicam) vera. Homines enim, & patres, respectu filiorum sunt; & filij respectu patrum: at in Divinitate tantum, nunquam pater Filius, & nunquam Filius Pater. Deinde; cum sint Deo Filij, quos suâ gratiâ effecit; necesse est, ut sit & Filius, quæ suâ Naturâ genuit. Nam imitatio, oportet ut habeat suum exemplar, & archetypum. Imitatio

Paternitas vera in cælo tantum.

Si est filiatio adoptiva, est & naturalis.

tatio autem veræ generationis, est adoptio: Ergo si est, ut ita dicam, Filiatio adoptiva, est & Naturalis.

Ad processionem S. Spiritus, transitus.

*Cum eius invocatio-
ne.*

Sic generatione Filii deductâ; Processionem quoque à Patre, & Filio, Spiritus Sancti iterum videamus. Sed non sine debitâ eius invocatione. Veni ergo Sancte Spiritus, mentes nostras visita, & te nobis aperi: Nam sine tuo lumine, nihil est in homine.

Recapitulatio dictorum de generatione Filii.

Omnia hæc convē-

Patet ex his, quæ hætenus dicta sunt; quod Divinitas & est; & scit suum esse: seu Est τὸ εἶναι: unum; & verum. Esse enim, est Unum esse: se scire, est Verum esse. Ostensum id, inquam, & pro captu mentis humanæ demonstratum, hæc quæ sequitur anacephalæosi. Primò: Quod in DEO idem est Esse, quod scire. Secundò: Quod solus DEUS se scit. Tertiò: Quod hæc scientia sit consequens reciprocè, Quartò: Quod sit relativa. Quintò: Quod sit cum suo principio simul naturâ, & tempore. Sextò: Quod Originis tantum ordinem habeat, sed sine imparitate. Septimò: Quod subsistat, & suam hypostasim habeat. Octavò: Quod sit Persona. Nonò: Quod sit Filius. Hoc

totum inquam, supra deductum sat esse puto evidenter. Nunc verò deducendum restat, eadem omnia tertiā, *nisse Spir. S. demonstrabitur.*
 & *divos* convenire hypostasi; seu Bono, *Entis.*
 seu Amori; id est Spiritui Sancto: præter unum ultimum. Nempe, quod non *Præter unum, quod non sit Filius.*
 sit, & cur non sit Filius; sed Spiritus ab utroque, nempe à Patre & Filio, non genitus, sed procedens. Et hoc mihi demonstrandum propono.

Quod ut iisdem gradibus deducam, quibus ad secundam deveni hypostasim; ita ordiar.

Amor Creatæ naturæ, ut sit perfectus, duplex esse deberet. Primus; quo amamus simpliciter; id est, in rem amatam propendimus, ferimur, eamqueprehendimus; qui vocatur Directus: *Amor creatus directus & Reflexus.*
 Alter; quo amata rei compotes facti, eam gaudemus, oblectamur, fruimur, & in fruitione conquiescimus; id est, amamus hoc nostrum amare: qui Amor est Reflexus.

Hunc utrumque amorem se consequi, & ad se mutuò referri; evidens est: *se se consequens, & mutuò relativus.*
 nemo enim amat, nisi gaudeat; seu amet se amare. Unde patet consecutio. Deinde si amat; gaudet eo amore: & si

si amore gaudet; amat. Unde Relatio. Uterque ergo amor, & se consequens, & relativus mutuò erit.

*Uterque
par, & si-
mul natu-
rà, &
tempore.*

*Ex origi-
natione
nulla dis-
paritas.*

*Cur Amor
creatus
non æqui-
paretur
increato.*

*Sui met-
ipsum
cultum.*

*Amor im-
creatus
non est ac-
cidens, sed
essentia.*

Hoc concessio: adfateri necesse est, utrumque hunc amorem, parem sibi esse: simul naturâ, & tempore esse: Origine tantum, alterum à primò prodire: nullam tamen exinde imparitatem effici. Cuncta enim hæc, cum Scientiæ Directæ ac Reflexæ insint, ut evidenter demonstratum est, Amori itidem Directo ac reflexo inerunt necessariò.

Non minùs & istud consequitur: quòd Amor Creatus Amori Divino nullo modo æquiparandus sit. Amor enim creatus non debet esse ad se: nam creatura per se non est; ideo & bona per se non est: ideo amare se; ut se, nisi perperam, & pravè non potest: Amaret enim non bonum; quod est contra naturam amoris: Ideoque in φιλαυτον ἐπιτίμησιν laberetur; nec Amor hic, sed concupiscentia esset.

Jam vero, ut ex consideratione Amoris Creati ad Increatum ascenda-
mus Imprimis agnoscendum est; do-
tes Amoris Creati recensitas, hoc dif-
ferre

ferre ab increatâ naturâ , quòd Amor
Creatus sit actio ad extra; Divinus
verò sit ipsummet suum esse: nam DEO
idem est amare, quod esse; Et idem
est DEUS, quod amans.

Amans hic, quia solus verè est, ideo *Deus se sibi*
& solus bonus est, seu solus bonum est: *lū, & ne-*
ideoque & solus non potest non se a- *cessario a-*
mare; & solus se amat meritò. Quòd *mat.*
non possit non se amare, patet; quia
boni proprietates est, amari; ipse ergo
cum sit summum, totum, solumque
bonum; se summè amet, necesse est.
Ab alio enim, summè, & adæquatè a-
mari non potest. Privaretur itaque
summum bonum debito sibi amore. si *Et meri-*
à se non amaretur. Quòd verò id me- *tò.*
ritò faciat, patet etiam: Non enim
potest amare se aliquid melius, per-
fectiusque: quia istud melius, perfecti-
usque, DEUS esset; ipse verò DEUS non
esset. Non potest etiam amare se quid
imperfectius: quia contra Naturam
veri amoris est, imperfectum amare;
quod enim est imperfectum, bonum
non est. Si itaque imperfectum ama-
ret, non bonum amaret, Quòd verò *Creatus*
amat propter se; eo ipso verè, & pro- *us pro-*
prie amat tantum se. *pter se.*
Hic

*Increati
amoris
dotes ea-
dem, qua
scientia
increata,*

Hic Increatus Amor sui, amanti est
reciprocè consequens, ac Relativus:
Nam id amat, quod est; & id est, quod
amat. Similis quoque, & par per om-
nia; quia nec amplius, nec minus se
ipso amat. Naturâ demum, & tempore
simul; quia ut est, statim se amat.

*Quod o-
stenditur,*

Origine ergo tantum Amans & A-
mor, ordinem habet; sed ita, ut ordo
hic, in Naturâ eâdem, non faciat im-
paritatem ullam,

*Est idem
alterum.*

Ordinis huius terminus, quia est Es-
sentia ipsa Divina; ideo Deo est coëss-
sentialis, & consubstantialis; subsistit-
que, & extat: Nempe fruitione resultans
alterum idem. Idem, non multiplica-
tâ, sed eâdem entitate; Alterum, exi-
gentiâ Relationis; Est enim Amantis
ad Amare suum Relatio; Relatio verò
est ad Alterum.

*Alterum
hoc, est
Persona.*

Alterum hoc, quia totam plenitudi-
nem habet substantiæ Divinæ; ideo res
est ita extans, ut possit monstrari ut
hæc: Ideoque facit Personam,

*Persona
hæc, non
est Filius.*

Persona hæc non potest dici Filius;
quia non generatione, sed processione
est. Et si enim habet processio ista hanc
proprietaem generationis, quod sit
vi-

vivens ex vivente ; alteramque, quòd sit ex substantiâ: attamen tertiam, nempe similitudinem, non ex vi suæ productionis habet, sed ex vi consubstantialitatis. Mentis enim tantum, seu intellectûs, est hæc intima, & peculiaris proprietas ; ut producat sibi simile. Unde factus eius Verbum, seu Verbum est eius perfectissima imago. Voluntatis verò actus, cui Bonum pro obiecto est ; non in id Naturâ suâ fertur, ut repræsentet ; sed ut uniat, potitur, fruaturque. Cum itaque voluntatis non sit hic finis, ut producat sibi simile ; ideo non potest eius dici generatio. Atque ita (quod demonstrandum sumpsi) Spiritus Sanctus non est genitus, & non est Filius.

Sed objici potest. Quod Amoris proprium est, unire ; non uniuntur autem, nisi similia : Ergo necesse est, ut Amor, dum vult unire, feratur in simile ; atque ita in similitudinem producat, seu generet.

Respondendum huic objectioni: Verum quidem esse, quòd Amor uniat ; & quòd nequeant uniri, nisi similia : sed ex hoc non sequitur, quòd amans sibi simile

Quia non habet similitudinem ex vi suæ processionis.

Voluntas non refert imaginem, sed ei unit.

Obijciatur, quod non uniantur nisi similia.

Respondetur, quod amor se mutat in amatum.

mile

*Intellectus
potius rem
intellectā
sibi simi-
lem efficit.*

*Vnde eius
est genera-
tio.*

*Volunta-
tis non est.*

*Nec effici-
entia*

*Nec crea-
tio.*

*Ostendi-
tur ejus
productio.*

mile producat: sed potiùs, quòd co-
netur, studio Unionis, se in id quod
appetit transmutare; & se similem rei
Amatæ efficere Intellectus non transiit
in rem intellectam, sed potiùs eam sibi
conformem, similemque efficit. Volun-
tas verò, seu amor id efficitur, quod
amat, Unde qui intelligit, quid sit pro-
bum esse; non statim probus fit: qui
autem vult esse probus; quod verè vult,
est. Exinde verò patet; quòd cùm ge-
neratio sit: sibi simile alterum produ-
cere; non verò se se in alterius similitu-
dinem convertere: ideo, intellectus
generatio propriè dici potest, non po-
test voluntatis. Itaque Persona, quam
voluntas producit, non est Filius: quia
non generatione procedit. Nullo et-
iam modo Efficientiâ, aut Creatione:
quia (ut supra dixi;) quod efficitur,
ex alio est; quod Creatur, ex nihilo est;
neutrum ex substantiâ Divinâ. Atqui
consubstantialem esse Personam ter-
tiam Divinitati, supra demonstratum
est; ideo nec Efficientiâ, nec Creatio-
ne producitur.

Videndum jam ergo est, quid sit tan-
dem hæc Productio; & quem Ordinem
Origini-

Originis habeat, Quod ut deducam; Hoc imprimis est Notandum. Eorum, quæ ad se referuntur, tria esse genera. *Referuntur ad se*
 Primum Equiparentiæ, ut vocant: ubi est Relatorum paritas; ut amici ad *equiparata, ut amici.*
 amicum. Disquiparentiæ alterum: ubi eorum disparitas; ut Domini ad *Disquiparata, ut servum & Dominus.*
 servum. Tertium adhuc genus est Naturale, infitum, necessariò consequens: *Se consequentia.*
 in quo Originis ordo est, sed inæqualitas nulla est. Hujus postremi generis, in Naturâ Creatâ, exemplar maximè perfectum ego censeo in potentijs, seu facultatibus animæ: Memoriam, *Quorum exemplar in tribus animæ potentijs.*
 Intellectu, Voluntate. A Memoriam etenim; quam ego visionem animæ, in uno fixam voco; oritur Agnitio Veri, quæ Intellectus est: ab utroque autem Amor, seu fructio boni; quæ est Natura voluntatis. Etsi verò tres istæ facultates talem Ordinem Originis habent; attamen inter se pares, & similes sunt: ideo; quia sibi consubstantiales, & in unitate Naturæ sunt.

Multò autem, imò infinitè perfectiùs, id totum Divinitati inest. Verum, inquam, Naturalem, immutabilem, Originis ordinem habet. *Multo magis hæc consequentia ordinis, est in Divinitate.*
 est,

*Origo non
reciprocatur.*

est, à Patre, ut principio, Filium præcedere, & oriri. Origo autem, & Principium, Ordinem ideo facit; quia non potest mutuò, & vicissim reciprocari. Unde rectè voco, Cæsaris imaginem; non rectè verò, Imaginis Cæsarem. Sic à Patre Filius, non Pater à Filio. Est ergo in Divinitate Originis ordo.

*Ordo in
Divinis
est, Patris,
Filii, &
Spiritus
sancti.*

Qualis autem? Ille certè, quem formula baptisimi, id est, tessera fidei nostræ ostendit, ac comprobat. Dum (ut ait Basilus) Oportet nos baptizari, prout accepimus; credere verò, prout baptizamur. Nempe, in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Sub his tribus [inquit Tertullianus] testatio Fidei, & sponsio salutis pignorratur.

*Quod ver-
bis Scriptu-
re proba-
tur.*

Hic ordo est Naturalis, & insitus. Scriptum enim est: quòd quidquid habet Pater, dederit Filio; & Filius dicit: quòd Spiritus de suo accipiat. Ad- ditque: Omnia quæ habet Pater, mea sunt; propterea dixi, de meo accipit. Ex his inquam, verbis patet: Et communicata à Patre omnia esse Filio, quæ servato Ordine Originis, & salvâ Paternitate, communicari poterant: Et ab

ab eodem, simul cum Filio, itidem communicata Spiritui Sancto.

Nempe Amorem directum (ut supra ostensum est) habet Pater : & quia omnia , quæ Ordini Originis non repugnant , dat Filio ; ideo dat ei eundem Amorem Directum. Dum vero uterq; etiam habet eundem Amorem Directum ; uterque etiam habet eundem Amorem Reflexum ; id est Spiritum Sanctum : ab utroque , sed junctum , & ut ab uno principio procedentem , seu spiratum. Non enim participatio est hic , sed communio ejusdem Naturæ. Et ideo rectè vocatur Processio ; quia à duobus , eadem amborum emanatione , est. Quæ emanatio in tertio subsistit ; nec tendere ultrapotest. Quia cum est DEUS ; cum se scit esse ; & cum se amat esse : hoc ipso tota inclusa in se , se habens , seque fruens est Divinitas. Et omnia Patris habet Filius ; & Patris Filiique omnia , Spiritus Sanctus.

Hæc ferè sunt , quæ mihi de Trinitate dicenda proposui. Cæterum varias similitudines è rebus Creatis Sacra Scriptura ; & ex illâ , Ecclesia deducere solet , Personarum Sanctissimæ Triadis

quas

Amorem directum dat Pater Filio.

Ex uno duorum amore directo , procedit unus utriusque Amor reflexus : qui est Spiritus Sanctus.

Nec ultra procedit Divinitas.

Varia imaginæ Personarum Trinitatis.

*Harumq;
Exempla.*

*Esti im-
perfecta.*

*A nobis
proponi-
tur ex for-
mâ Tri-
anguli.*

*Fluxu
puncti fit
linea re-
cta.*

*Quæ ut
ambiat.*

quas Patres Sancti explicant, comparantque; quin imò suas quandoque addunt. Unde Filius; lux vera, lumen de lumine, splendor, speculum, imago Patris: Spiritus Sanctus; spiratio, Halitus, odor, unguentum, Sigillum, Digitus, passim vocatur. Sed in omnibus istis, semper aliquid dispar sit, necesse est: creata enim non possunt aliter, id quod increatum est, referre; nisi imperfectâ imagine. Hæc præfatus; audebo ne & ego aliquam Trinitatis moliri similitudinem? Audebo: cùm, ut dixi, habeam, qui prævivere exemplo. Ducam itaque in clausulâ hujus loci, tenues quasdam tanti Mysterij lineas, ex Trianguli consideratione, ac Formâ.

Punctum fluxu suo facit lineam, estque ejus Principium; Linea verò dum directè tendit à puncto in punctum, recta dicitur. Sed Linea recta non ambit, non amplectitur; ut contineat, includatque: quia tantum in directum fertur. Si verò supponam, quòd recta hæc linea velit complecti, ac continere; necesse illi foret, figuram Rectilineam quærere; & assumere.

Nullam

Nullam autem, dubio procul citius, *Necesse ut*
 potiusque sumeret, quam Triangulum *appetat*
 namque inter Rectilineas figuras, pri- *Figuram.*
 mum est, ideoque figuram appetenti *Nullum po-*
 statim obvium. Deinde; omnium fi- *tius quam*
 gurarum simplicissimum, facillimumq; *Triangu-*
 Nam ex utroque puncto, fluxu Lineæ *lum.*
 in unum definit; & concursu laterum *Quia pri-*
 efficitur; & seipsum quodam modo de- *ma & ob-*
 finit, Quadrangulum verò non con- *viuum.*
 currit non se claudit, non à se defini- *Quia fa-*
 tur; sed ab externâ & quartâ lineâ: i- *cillimum.*
 deoque magis est compositum, & dif- *Non ita*
 ficilius. Multò verò magis alia Poligo- *Quadra-*
 na. Linea ergo recta, prout dixi; non *tum.*
 aliam figuram citius, potiusque appe-
 teret quam Triangulum.

Illud autem non modo Equicrurū, *Appetet*
 sed etiam Equilaterū. Et Equicrurum *non modò,*
 quidem ideo; quia æqualiter utrinq; *æquicru-*
 flueret, donec conveniret. Deinde, quia *rum.*
 tum demum par utriusque lateris
 (ut ita dicam) via esset, ad se quanto-
 citius uniendum; contra quam Scale-
 no, ubi inæqualia latera inæqualiter *Sedetiam*
 concurrerent. Equilaterum verò ideo; *Equila-*
 quia Linea, modum laterum Triangu- *terum.*
 li, naturaliter electura videretur ad
 Q men-

*Quia in-
variabile.*

mensuram sui. Deinde, quia inter la-
tera, non aliter de conjunctione cer-
tiùs convenire posset, quàm si eam su-
meret rationem, quæ una semper est,
& invariabilis; ea verò in Æquilatero
Triangulo tantum est: Nam Isoscelum
potest esse multiplex; Æquilateri ve-
rò modus unus tantum, & immutabi-
lis.

*Hæc Tri-
nitati a-
ptantur.*

Sic deductâ Trianguli Naturâ, apte-
mus eam Divinitati; mancâ equidem
similitudine; sed si benè expenderis,
profectò inter illas, quæ adferri solent,
non postremâ.

*Unum à
se ens.*

*Pater
Principiū.
Verum.*

*Visione di-
rectâ
fertur in
unum.*

*Efficatque
rectam.*

*Æterna
hæc linea,*

Cogito itaq; αὐτὸ τὸ εἶναι nempe DE-
um Patrem, & Principium Naturâ fer-
ri, & tendere directè in terminum a-
gnitionis sui, seu ad τὸ ἀληθές. Directè
inquam: Nam id sit visione; quæ non
potest esse, nisi recta. Est igitur hæc
quædam recta Divinitatis Linea, ter-
minos oppositos habens: sed ita; ut
quod in linea creata, est à puncto ad
punctum directâ protensio; id in in-
creata, sit unius termini ad alterum,
Naturæ eiusdem, itidem directâ com-
municatio.

Hæc æterna, & recta Linea, dum ex
vi

Vi Naturæ suæ in directum est: non *quia res*
 amplectitur, non ambit, non continet. *Est; non*
 Divinitatis autem Natura, necesse est, *includit.*
 ut se plenè habeat, definiat, includat-
 que; & quodammodo figuram appetat: *Appetit*
 id est, in tertio terminetur, claudatur- *autem in-*
 que. Nempe ab utroque termino, à Pa- *cludere.*
 tre & Filio, seu ab Uno, & Vero, eius- *Ideo in*
 dem Substantiæ Processione, velut com- *Trigonum.*
 munis Lineæ fluxu, definit in τὸ ἀγὰδον: *Bonum.*
 completque Sanctissimum hoc Patris,
 Filii, & Spiritus Sancti Trigonum.

Non enim Quadratum, aut Poligo- *Non verò*
 num: quia tunc, non se ipsam Divini- *quadra-*
 tas clauderet; sed aliunde, & ab extra, *tum for-*
 Composita esset; &, ut ita dicam su- *matur.*
 perflua.

Trigona itaque (fas sit dicere) est: *Illudque*
 Atque, ut insistam similitudini; non Æ- *Æquicru-*
 quicrura modò, sed etiam Æquilate- *rum, &*
 ra. Etenim non duo tantum latera, ob *Æquila-*
 aequalem terminorum ad se conjun- *terum.*
 gendum vim, habet; sed tria, omnino
 paria inter se; imò & eadem prorsus.
 Nempe; sicut, si in uno Triangulo sint
 duo eius latera, radii eiusdem perife- *Quod de-*
 riæ; deinde duo iterum eiusdem late- *monstra-*
 ra, itidem sint eiusdem periferiæ ra- *tur geo-*
 dii; *metrice,*

dij: dum duo, tertio conveniunt, pariaque sunt; & inter se quoque conveniant, pariaque sint, necesse est. Sic, quia eadem Substantia (velut periferia) est Patris, & Filij; eademque etiam Patris, & Spiritus Sancti: ideo consubstantiales, id est pares inter se, & æquales sunt, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus.

Ad mensuram sui est.

Et invariabilis.

Quod verò de Triangulo Creato dixi; quòd eum Linea ad mensuram sui productura videretur: Id, Naturâ ipsâ Divinitati insitum necessariò est; ut æquales per omnia, & pares Personas, velut latera, producat. Cum ut Trianguli æquilateri; ita & hujus productionis certissima, invariabilis, & unica tantum hæc Forma est; ut sit ad mensuram sui, per omnia par, & æqualis.

Ex eadem imagine patet Ordo Originis.

Ex eadem similitudine, monstrari potest Ordo Originis in Divinitate. Dum, ut à fluxu puncti, Linea; sic à generatione Patris, Filius. Sicut autem à fluxu Lineæ, junctæ duobus terminis, procedit tertius terminus Trianguli; sic à patre, Filioque, velut ab uno conjunctoque principio, Spiritus Sanctus.

Hæc

Hæc est similitudo, à me non prorsus, puto, inepte prolata; ita tamen, ut ab eâ, id quod rebus creatis imperfecti adhæret, semper secernamus, separemusque: Nempe protensionem, fluxum, spatium, compositionem, aliaque huiusmodi; quæ indivisibili, & simplicissimæ Naturæ nullo modo cōveniunt.

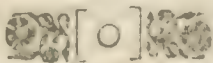
*Sed ab hæc
Similitudine
ne secernenda im-
perfecta.*

Sed quid ego, & quousque ista? quid, inquam, vel digito tangere, vel palmo metiri cœlum, vel certè mare in scrobem satago effundere? Desino: nec irritò conatu fatigo ultra mentem, tantæ imparem Majestati? quæ fide, & silentio adoranda est.

*Conatus
ultra
sestendi
reprimi
non.*

Adoro te ergo toto animo Trinominis Divinitas: & quia posuisti tenebras, latibulum tuum; in adita tua abscondita, & tibi soli nota, non ultra penetra. Sed cum Sanctis, qui tibi assunt, faciem velo: & oculos mentis meæ, delectes ad hunc solem, obtego; & nunc cum loco hoc, claudio.

*Et adita
adoratio
ne
clauditur.*

Pars

Pars Capitis Altera.

Ut erga nos est DEUS. Ubi Creationis primum, & post Missionis ad nos. Divinarum Personarum inestimabile beneficium, expenditur: ex quo manarunt Triplicia dona, Naturæ, Gratiæ. & Gloriæ.

*DEVS ipse
sibi sufficit.*

*Nec ullâ
creaturâ
egget.*

*Produxit
illam, quia
bene ei
voluit.*

*Præcipuè
rationalem.*

Apparet evidenter ex superiori Tractatione, DEUM unum Naturâ, & trinum Personis, sibi abundè sufficientem esse; nullius rei, quæ extra illum est, indigum: ante omnem Creaturam æquè beatum; & post illam productam, nulla re auctum. Nullius ergo sui commodi causâ esse voluit, & existere universum hoc: & se imperitari decrevit rebus creatis ideo tantum, ut benè illis esset. Elucet verò. & eminet maximè, & præcipuè, hæc omnipotens & omniscia bonitas, seu voluntas eius, in Creatione Naturæ rationalis. Etsi enim cuncta, quæ produxit; vidit, quod essent valde bona; ideoque & bene omnia fecit; & omnibus benefecit: non tamen æquè illi Naturæ, quæ se esse nescit; ut illi, quæ se esse, cum tot dotibus miratur, agnoscat,

scit, gaudet. Natura verò hæc, Angelorum est, & Hominum. De Angelis nō est nostri argumēti. Homo autem, quæ ab illo tulerit bona, Naturæ, Gratiæ, & Gloriæ; pro modulo Scripti, paucis videamus: cum curâ tamen, & attentè; exinde enim manat cultus & amor, quo erga DEUM, lege gratitudinis, immensum tenemur.

*quæ sola se
esse agno-
scit.*

*Et agno-
scere debet,
triplicia
sibi data
dona.*

DONA NATURÆ.

ORdior meritò à Donis Naturæ, & Origine ipsâ nostri: quando prima hæc est gratia, primumque DEI beneficium, quòd nos voluerit esse, & existere. Tria hic perpendam: statum nempe Naturæ nostræ; Deinde corpus; postremò Animam.

*In donis
Naturæ.*

Status, seu Conditio humana, quòd omnibus, quæ DEUS sex Dierum spatio produxit, antecellat; patet evidenter. Hominem etenim velut summam, & culmen operum, ultimò produxit. Præparatâ primùm ornatâque mundi mansione, velut hospitem eum, imò Patrem familias, ac Dominum, in hanc Orbis machinam introduxit: Paradisi voluptatis habitatorem illum fecit:

*Conditio-
nem hu-
manam.*

*Quæ sub-
limis, &
eximia.*

Quæ ante eum facta sunt, ejus usui addixit: præstare, ac dominari jussit omnibus: Compendium denique in illo Natura Creatæ includit. Nam est corpus; ut Elementa: vivit; ut arbores: sentit; ut animalia: Ratione gaudet; ut Spiritus. Præterea *ἀντιθέσιν* eum fecit; id est sui arbitrij, suæ spontis ac potestatis; ac denique immortalitate dotavit. Eximius itaque status ejus est. Unde non male hominem, parvum mundum; Mundum, Magnum hominem vocavere: sed profectò superat hoc elogium; & Mundo visibili potior, & præstantior est.

Et compendium creatura.

Corpus ei par.

A Deo velut elaboratum.

Ad Statum autem tantæ dignitatis, aptavit illi par corpus; aut potius (ut loquitur Scriptura) formavit. Nam alia, jussu tantum & imperio, velut fudit productione: hoc dum formasse, dicitur; elaborasse videtur cum diligentia, elegantia, venustate; idque seorsim ab animâ, & separatâ functione. Deinde, de aliis dixit, & facta sunt: hic; faciamus, ait: quod consultationis est, & destinati cum cura operis, ut nempe Dominus omnium esse possit, qui

quī propriē factus à Domino , inquit
Tertullianus.

Refert verò, ac repræsentat hanc cu-
ram, Opus ipsum: ejusque forma, &
statura erecta, ad cælum vergens; li-
berum nescio quid spirans; speciem na-
tam ad imperium, & dominationem
præferens: contra quam animalia cæ-
tera; quæ prona ad terram, statum ser-
vilem, submissum, & ad humum humi-
lem, abjectumque habent.

*Magna
venustate.*

Jam, quæ aptitudo, quæ symmetria,
quæ compositio membrorum? Nullum
est, quod non & eximiæ necessitatis
causam habeat, & decoris. Vel solius
certè manûs, quæ homini tantum data,
varium usum, quis satis explicet? Hæc
est instrumentum omnium operum,
quæcunque mens humana vult moliri:
hæc sustentationis ministra: hæc tutela
vitæ. hæc experimentum virium huma-
narum; quibus regit, ac domat se infe-
riora: hæc cultura artium, ac elegan-
tiæ omnis fabra, & opitex: hæc deni-
que est; cujus admiratio, nescio cui,
ad testimonium Divinitatis sufficit.

*Symme-
tria, & a-
ptitudo
membro-
rum.*

*Et præci-
pue ma-
nus.*

Quid verò abdita illa corporis scru-
ter: sensus nempe, miri artificij organa:

*Sensuum
organâ.*

& præsertim oculorum; qui vigiles, velut in specula, constituti sunt animi indices, & mentis quidam prodromi. Quid facultatum; naturalis, (ut vocant) vitalis, animalis, in hepate, corde, cerebro, admirandas officinas? quid sexcenta alia, nunquam satis cognita laudataque? in quibus, nec pro modo Scripti, nec pro argumento sit, prolixa, & diffusa dissertatio.

*Facultatum
naturalis,
vitalis,
animalis,
officina.*

Ad Animam ergo potius transeo; ubi propria imago, & similitudo DEI spectatur, ac elucet: ad quam, se fecisse hominem, DEUS ipse professus est. Hanc similitudinem variè proponunt Sancti Patres; sed inter illos Ambrosius, & Augustinus præcipuè; ad tres Divinitatis Personas Memoriam, Intellectum, Voluntatem aptant: etsi non eo similitudinis modo, cuius ego aliquoties memini in hoc Scripto; & quem puto, ex adyto ipso Naturæ depromptum.

*Animæ
præstantia.*

*In illâ
imago divinitatis.*

Et in memoria, intellectu, voluntate.

Tres enim hæ facultates, una anima sunt. Et quia insitæ eius essentiæ, & naturales; ideo coessentialiales, atque adeo pares sunt: & Ordinem tantum, ut

ut supra dixi, Originis habent; eum-
 que talem. Fixa Memoria in uno; (a- *Trinitatis*
 loqui niti in uno confisteret, non con- *specimen.*
 staret sibi; & non memoria una, sed
 phantasma multiplex esset:) fixa in-
 quam in uno, Originem præbet confi-
 derationi istius Unius; id est Intelle-
 ctum producit Veri: ex utroque autem
 Voluntas procedit, seu quies in Bono.
 Quid enim aliud videat, noscat, appe-
 tatvè Anima; quam Unum, Verum,
 Bonum? Deinde, quomodo plenè vi-
 deat, noscat, appetatvè, si non tota?
 quomodo autem tota; si non simul, &
 æquè per Memoriam, Intellectum,
 Voluntatem?

Patet itaque: hisce tribus, tres Per- *Exinde*
 sonas unius Divinitatis repræsentari. *ad Divinã*
 Patet, Animam humanam, hac similitu- *assurgit*
 dinis prærogativâ, ad Divinam assur- *naturam.*
 gere Naturam; eiusque capacem debe-
 re fieri: ideoque meritò, tam amplis
 dotibus ornatam, dum nempe cogita-
 tione mente, affectu, momento uno,
 tot res adit, noscit, amplectitur: &
 hoc ipso temporis, loci, imò universi *Et in illa*
 metas excedit, seque cunctis rebus ma- *conquie-*
 jorem ostendit, nec posse ab ullâ ca- *scit,*
 rum

rum contineri; nec in ullâ nisi in solo
DEO plenè conquirere, aperte te-
statum.

*Sic orna-
ta vide-
tur ob fu-
turam In-
carnatio-
nem.*

Ultra hoc, nihil est quod addam,
præter unum: nempe; non mirum tot
& tantis ornatam, in primo Parente
dotibus, esse humanam Naturam: quæ
in consortium Divinitatis, & unio-
nem Personæ, assumpta à Christo; &
cælo illata esse debuit: ut statim osten-
dam.

DONA GRATIÆ.

*Per Missionem Divinarum
Personarum.*

*Non con-
tentus
Deus ho-
mini de-
disse, quæ
extra
ipsum.*

MAGNUM itaque, & fastum pro-
fecto est, quod in Naturæ
donis, humano generi impertit
DEUS: & si spectas conditionem no-
stram; abundè, sat, superque: sed si e-
jus bonitatem, & beneficentiam; pa-
rum. Infinitum enim bonum, laud po-
tuit beneficam suam vim explere, lar-
gitione eorum, quæ extra illud sunt.
Itaque, ut satisfaceret bonitati suæ, se
dedit.

*Seipsum
dedit.*

*Votum; ut
ex merito*

Utinam verò genus humanum, non
ut solet, sed ut par est, expendat: quid
hoc

hoc, quantumque est; quod Deus. in *expende-*
 ejus bonum est molitus; cum in terra *reclar.*
 visus, & cum hominibus conversatus
 est, & habitavit in nobis; & vidimus
 gloriam eius: nempe Deum manife- *Missio Fi-*
 stum in carne; qui vilitavit nos Oriens *ly.*
 ex alto: Missionem hanc inquam, pri-
 mam; quæ est per *σαρκοποιήτον λόγον*,
 seu per Verbum carnem factum: Alte-
 ram deinde; quæ per adventum Para- *Missio Spr-*
 cleti Spiritus Sancti, agnoscamus: & *ritus San-*
 ab utroque mare immensum gratiæ Di- *cti.*
 vinæ expendamus.

Quod ut probè fiat; imprimis, quid *Utraque*
 sit in Divinis Missio, necessarium est *non est de*
 noscere. Non enim est, ne quis erret, *loco mi-*
 de loco in locum migratio: (hoc enim *gratio.*
 Deo, qui ubique est, non convenit:)
 sed est ejusdem semper, immoti, & im-
 mutabilis DEI, facta hominibus in tem- *Sed appa-*
 pore sui manifestatio. Id ergo est Mis- *ritio.*
 sus, quod visus; id Missio, quod appa-
 ritio

Porro temporalis hujus Missionis ra- *Modus*
 tio, & modus, manat ex Origine, ac *Missionis*
 Processione illâ æternâ, quam, cum de *manat.*
 Trinitate agerem, deduxi.

Sicut enim Pater genuit, & Filius ge- *Ex geneq*
 nitus

*ratione, &
processione
eterna.*

nitus est; ita Pater mittit, & Filius missus est; & sicut à Patre, Filioque procedit Spiritus Sanctus; ita ab utroque missus est. Interim, hæc Missio non est [inquit Divus Augustinus] inæqualitas substantia, sed Ordo Naturæ: quamvis enim utraque Persona se nobis manifestavit; utraque tamen immota mansit, in una cum Patre Divinitate, & essentia.

*Oecono-
mia In-
carnatio-
nis.*

Huius Missionis in Christo Oeconomiam, seu modum, dispositionemque, Ecclesia Catholica eiusmodi profectur. Nempe, Secunda Divinitatis Persona, quæ est Filius, æqualis & Coæternus Patri; cum venisset plenitudo temporis; illi soli nota, qui novit, & constituit tempora; nasci ex Virgine voluit: & assumpsit Naturam humanam, totam & integram, ex anima & corpore constitutam; eamque Naturæ Divinæ univit: ita, ut duæ Naturæ, & una Persona, esset Christus; Verus DEUS, Verus Homo.

*Christus
verus DE-
VS, verus
Homo.*

*Duæ na-
tura, una
Persona.*

Duæ inquam in Christo sunt Naturæ. Si enim una tantum statueretur; ea vel Divina, vel humana esset. Si Divina tantum; non esset homo: si humana
tan-

tantum; non esset DEUS. Quem tamen, DEUM & Hominem, Sacra Scriptura, & gesta eius loquuntur evidenter: partim enim Divina prorsus, partim verò humana tantum, operatus est.

Si verò dicas unum Naturam, ex *Nec mix-*
duabus compositam, conflataque; *ta, nec di-*
Id fieri nequit, sine alterutrius vel in- *visa.*
teritu, vel imminutione: & necesse, ut
vel Divina degeneret in humanam; vel
hæc ab illâ absorpta, & absumpta sit:
Atque ita neutra integra: sed nescio
quæ nova, mixta, & imperfecta.

Duæ ergo sunt Naturæ: & ideo di- *Disparēs*
spares, & cuique propriæ, ac peculia- *natura-*
res sunt affectiones; atque functiones. *rum fun-*
Unde nasci, lacte ac cibo ali, carnis *ctiones.*
necessitates sustinere, ac sustentare; pa-
ti denique ac mori, humanum. Mira
verò vi propria facere: morbis, morti,
mari, ac ventis imperare; dæmonis re-
gnum evertere; non peccasse unquam
nec peccare posse; peccata verò aliis
dimittere; cogitationes nosse; animis
nostris [nempe ut in illum credamus]
imperare: Divinum.

Etsi verò functiones istæ, utrique *Tamen*
Naturæ separatim peculiares; attamen *tanquam*
de una
ob

*prædicari
possunt.
Impatibi-
lis.*

*Ob unio-
nem hypo-
staticam.*

*Dei para-
Dei nati-
vitas.*

*Causa In-
carnatio-
nis.*

*Nempe Fi-
nis ejus,
conveni-
entia, ne-
cessitas.*

*Finis est
gloria DEI.*

ob unitatem Personæ, tanquam de vna Personâ meritò prædicantur. Inde est: quòd etsi Deus ἀπαθὴς, ὅτι καὶ ἀσώματος: tamen quia Corpus sibi, ut proprium assumpsit; ideo Deus passus dicitur. Unde Petrus, Christum in carne passum, & Paulus Dominum gloriæ Crucifixum, dixere. Et MARIA Θεοτόκος; & Nativitas Christi, vel Apparitio, Θεογονία rectè dicitur: ex prærogativâ nempe Personæ, cui Divinitas inseparabilis est.

Sic explicatâ Oeconomiam Incarnationis; Causas, cur Deus mirum hoc voluerit, effeceritque; non pigebit recensere, cum prius, Sanctisque Patribus: quorum pulcherrima utriusque linguæ loca Dionysius Petavius, mirâ profectò peritiâ, industriâ ac diligentia collegit. Videamus ergo, de promamusque ex hac penu imprimis Finem, quem sibi proposuit Deus: Convenientiam deinde, qua cum est executus: denique necessitatem ejus.

Finis omnium Dei operum, etsi passim, & vere assignatur Gloria ejus: cum præter hanc, nihil aliud ad eum, ob collata creaturis beneficia, redundet.

ac redeat: attamen cum hæc ipsa Glo-
ria; quæ est laudantium consentiens
vox, & nihil in se solidi fructus habeat;
& etiamsi haberet, tamen DEO sibi suf-
ficienti addere nihil posset: Ideo di-
cendum est; quod etsi Gloria neces-
sariò comitetur opera eius; tamen fi-
nem eorum non esse aliquod ex illa
emolumentum; sed solum Naturæ be-
neficæ, ut ita dicam, gustum: dum be-
ne fecisse, & amat unicè, & gaudet;
& fructum ex se, & facto suo capit. In-
finitæ inquam Bonitatis eius, in bene-
faciendo (ut ita dixerim) satietas, fi-
nis est: quod apparuerit benignitas, &
humanitas Salvatoris nostri DEI; ut tam
difficili, & conditione, & culpâ, natu-
ram assumere, & reparare voluerit.

*Aut quæ-
dam Bo-
nitatis, &
beneficen-
tiæ satie-
tas.*

Hæc eum impulit primùm; ad sui
Conjunctionem: quæ major esse non
potest, quàm in hoc Incarnationis My-
sterio; cum DEUS Homo factus est, ut
Homo fieret DEUS. Deinde ad opitu-
lationem: quæ tantò major est, quantò
magis miseris subvenit; nec sese juvare
valentibus. Denique, ad profligan-
dam mali Dæmonis sævitiam: quæ ex-

*Et hinc
maxima,
quæ possit
esse, com-
municatio.
Opitula-
tio.*

*Vindica-
tio à Dæ-
mone.*

ercebat regnum, fraudulenter victi, in primo Parente, generis humani.

*Conveni-
entia Au-
toris.*

Hic ergo finis est admirandi huiusce Operis. Convenientia sequitur: quæ ostendit; à nullo, (præter DEUM ipsū) convenientius hominem vindicari debuisse. Magis enim obligaretur homo Creaturæ id sibi præstanti, quàm DEO. Cui itaque debemus (inquit Divus Augustinus) quòd sumus; meritò illi convenit debere, quòd post lapsum, iustificati sumus.

*Nempe
nullius,
præter
quam DEL.*

*Idque se-
cunda Di-
vinitatis,
Persona.*

Si autem Divinitati competiit nos vindicare: conveniebat; ut id secunda eius Persona, id est Filius, exqueretur. Ab illo enim nos decebat refici; per quem nos, & omnia facta sunt. Deinde, Filius est propriè imago Patris, & figura substantiæ eius: per hunc itaque, amissa in nobis imago DEL, restitui debuit. Qui cum assumpserit hominem, non in unitatem Essentiæ, sed in unitatem Personæ: sequitur; quòd etsi Trinitatis una sit actio; Personæ tamen Filii, propria hæc sit assumptio.

*Modi Con-
venientia.*

Post Convenientiam Autoris, non minus elucet Convenientia Modi. Expedit enim apparere, & manifestari ho-

hominibus DEUM: apparere verò non potuit, nisi velo corporis contectus; quando ne Moyſis quidem faciem mortales oculi ſuſtinere potuerint, recen- ter à DEO venientis. Si autem corpore tegi debuit; nullo convenientius, quàm humano. Decuit deinde, in hac Natu- *ut in car-*
râ Dæmonem vincere, quæ à Dæmone *ne noſtra.*
victa eſt: Major enim exinde certami- nis, ac victoriæ, & æquitas, & gloria.

De ſamina etiam naſci, itidem con- *ut de ſe-*
ſentaneum fuit: Nam ut per mulierem *mina.*
primam mors; ita ſalus per alteram. Et ut Eva culpæ Mater; ita gratiæ, Maria. Ex Virgine autem: quia noviter naſci debuit novæ Nativitatis dedicator; per quem homo naſcitur in DEUM, quia Deus in hominem natus eſt. Deinde; *Eſtque Vir-*
Virgo adhuc erat terra, nec ullo attre- *gine naſce-*
ctata opere, ex quâ formatus Adam: *retur.*
ideo alter, & novus Adam, itidem ex Virgine. Et, ſicut æterna generatio ſine Matre; ita quæ in tempore Nativitas, ſine Patre: ut nempe una Perſona, & binos tantùm, & convenientes Natu- ris, haberet Parentes.

Neque verò indecorum, DEUM aſſum- *Non inde-*
pſiſſe carnem. Nam qui de limo fecit *corum, quod*

*carne
assumpsit.*

hominem; quis arguat, quòd per carnem refecit? attrectavit primum, cur non susciperet alterum? si enim non verè suscepisset, quis cum verum hominem dixisset? si autem verus homo non fuisset, quæ causa simulatæ Naturæ? quorsum, inquam, homo, non tamen homo?

*Et quòd
infirmi-
tes nostras
portavit.*

Nec dedecet, quòd infirmitates nostras ipse portavit. Sustinuit enim, non impositas, sed assumptas: sustinuit; non succubuit: hoc enim imbecillitatis esset; illud Fortitudinis, & Virtutis. Subiit ergo dolorem & mortem: quia & in dolore tolerando, & in morte subeundâ, Virtutum officia versantur: quæ Magister, & Præceptor perferre debuit; ut ostenderet perferri posse: nec repugnare id mortali, fragili quæ Naturæ; quod, eam indutus, fecit ipse.

*Tertia
Convenien-
tia
temporis.*

Tertia Convenientia est Temporis: quæ etsi illi soli cognita, qui cuncta fecit in tempore opportuno: attamen post correctum genus humanum, lege promulgata; post præmissa de se Prophetarum testimonia, & mira opera, adstruendæ sui notitiæ facta; dum me-
dium

dium silentium tenerent omnia, & pacatus per Augustum Orbis esset; dum ultima Monarchiarum Roma, ad summum perducta fastigium, & arx omnis superstitionis est facta; dum Hierosolyma in mores gentium paulatim transfiret; dum Synagoga in sectas scissa philosopharetur, & Platonem aut Zenonem potius, quàm Mosem sequeretur; dum per idololatriam toti Orbi princeps mundi huius imperaret: ut tandem ejiceretur foras, & regnum peccati destrueretur; nasci in hominem DEUS commodum, opportunum, & conveniens judicavit.

Convenientiâ monstratâ; jam, (ut *Necessitas* promisi,) *Necessitas* Incarnationis ostendenda est. *Incarnationis.* Quæ nulla equidem absoluta, antecedens, & cogens DEUM, *Non absoluta.* dari potest; dari tamen potest congrua, & consequens Nam Deus semper vult fieri, quæcumq; verè convenit fieri. *Sed consequens.* Et sicut, quantumlibet parvum inconveniens, est illi impossibilitas; ita justa ratio, est illi consequens necessitas. Has itaque consequentes necessitates ex sensu Sanctorum Patrum recensabo.

R §

Pri-

Cuius idonea causa recensetur.

*Prima est,
quia pec-
catorem
redimere
non potuit,
nisi peccato
non obno-
xius.*

Prima autem est: Quòd non potue-
rit genus humanum in Peccatum la-
psum, reparari, nisi ab eo, qui & pec-
cati, tam Originalis, quàm commissi,
seu (ut vocant) Actualis expers, &
ἀναμάρτητος omnino, id est, ut ita di-
cam, impeccabilis esset. Non enim sub-
venire peccato potuit simili peccato
semel nexus, & semper obnoxius: nec
intervenire pro sceleratis servis com-
plex, & adstrictus iugo servitutis: nec
satisfaciens gratus, acceptusque esse
potuit, odium meritis; nec immunis
à peccato. In quo igitur non erat, nec
esse potuit peccatum, ipse venit aufer-
re peccatum. Nam si in ipso quoque fuis-
set, aut esse potuisset peccatum; aue-
rendum illi foret, non ipse auferret.

*Altera,
quia satis-
factio ple-
na esse non
potuit, nisi
ab Homine
DEO.*

Altera consequens Necessitas Incar-
nationis est. Quòd offensa, ac injuria
DEI, à genere humano placari, ac com-
pensari debuit justâ satisfactione; sa-
tisfactio autem justa, ac perfecta est,
quæ totum quod tenetur, liquidò &
planè excoluit, sine ullâ condonatione.
Talem autem nec homo, nec Angelus
præstare DEO potest: nihil enim uter-
que habet, quod de suo, in solutionem

ei imputet. Qui itaque eam præstaret; necesse est, ut communi, & purâ Creaturâ major esset: Nihil autem tali Creaturâ majus, nisi DEUS homo factus.

Tertia Consequens Necessitas peti- *Tertia:*
tur ex magnitudine, & atrocitate pec- *quia infi-*
cati. Quod est idèò infinitè malum, *nita culpa*
quia adversum, & ex opposito contra- *infinitis e-*
rium infinito bono. Tolle itaque non *rat meri-*
potuit, nisi ab infinitè dignâ, id est, u- *tis pensa-*
nâ cum DEO. imo ipsâmet Divinâ Per- *dr.*
sonâ: quæ & texit, quâ sine labe homo,
infinitam vilitatē offendentis: & æqua-
vit, quâ DEUS, infinitam Majestatem
offensî: condignus inquam Mediator,
& sequester pacis CHRISTUS; imis sum-
ma conjungens, & faciens utraque u-
nū. Interventu nempe suo, velut pon-
te quodam, terrena cœlestibus, huma-
na conjunxit Divinis; quæ absque illo
conjugi nullo modo poterant.

Quartò adstruitur Consequens Ne- *Quarta:*
cessitas exinde. Quod si ne in pristi- *quia si ho-*
num quidem statum redire per se po- *mo veniam*
tuit genus humanum; quantò minùs *non potuit*
æternam felicitatem mereri, & obtine- *mereri,*
re? eam verò cum homini destinâset, *quantè*
& præparâset DEUS; necesse fuit, ut *minùs*
præmium.

præstitisset: præstari verò prævaricatori justè non potuit, nisi & post satisfactionem, & ob meritum: solvere autem, ne dum mereri, non erat virium humanarum. Itaque ipsum, humanitate assumptâ, & abolere culpam, & præmium hoc ingens mereri, oportuit; per quod Filii DEI nominamur, & sumus: si autem filii, & hæredes gloriæ eius: hæredes inquam DEI, cohæredes autem CHRISTI.

*Necessitates hæc ap-
prehensæ
sunt.*

Hasce necessitatus videtur DEUS eo ipso ostendere voluisse; quòd etsi magna, & eximia multa, reparandi hominis causâ, consultò præmisisset; frustra tamen omnia, nisi hoc Incarnationis mysterio completa, fuissent. Non quòd non essent DEI simul, & statim, perfecta opera; sed ut manifestius, & morbi, & remedii magnitudo pateret.

*Qui non
secutus ex
lege Na-
turæ.*

Gradus verò huius operis hi fuere. Primum; videns DEUS, quòd multa malitia esset hominum in terra, ad malum omni tempore: ut mederetur tam gravi morbo; Legem Naturæ, in sculptam semel in cordibus nostris, & nunquam deleri penitus passus est; & semper re-
duntegravit: manifestatione sui, allo-
cu-

cutione, admonitione, præceptis, somniis, signis, premiis, ac poenis: quæ cuncta in Patriarcharum, & Prophetarum gestis spectantur.

Deinde; cum hæc non sufficere viderentur; Legem scriptam promulgavit: eâ Majestate, quæ talem, tantumque legislatorem deceret: quâ de re in tertiâ parte capitis huius dicitur, uberiùs.

Tertiò; addi forsan potest: non jam Israëlitis tantum datum; sed per gentes sparsum, & optimis quibusque ingenius insitum, sapientiæ studium: per quod impressas, innatasque mentibus nostris Veri notiones, ad artis & scientiæ modum perducere conati sunt multi: idque sæpe haud irritè; ut testantur non pauca, quæ vetus Philosophia prodidit, arcanæ profectò, & abditæ veritatis. Id verò, etsi absque adminiculo apertæ revelationis; non tamen certè sine Divino instinctu, & occultâ quadam mentium, velut manu-ductione. Non enim aliis, sapientiæ has scintillas spargere potuit, nisi Sapientia ipsa; id est DEUS.

Tria hæc
non juve-
runt
corruptum,
genus hu-
manum,

Tria verò hæc, etiam si eximia, non attulêre tamen plenam generi humano medelam. Nam Lege Naturæ, & Scriptâ, nunquam ita cultus Veri DEI obtinuit, ut πολυτεία, & idololatria tolleretur; nec Judaïsmus DEI Veri notitiam ad gentes transmissit. Unde, DEUS Israël vocatus, qui omnium esse debuit: & ignoratus ubique; & tantum notus in Judæa Deus. Philosophia verò multò minùs id præstitit: dum aut non firmiter unum autorem, & rectorem universi docuit; aut si docuit, (ut forsitan secta Stoica:) nullo tamen fructu ad cultum eius: imo adeo eum in super habuit; ut ei Sapientem suum vel æquaret, vel præferret. Immortalitatem autem animorum nulla prorsus professâ est, aut firmiter asseruit. Neque id mirum: sicut enim (inquit Augustinus) oculus absentia, id est, à sensu remota non videt; ita mens humana, invisibilia & æterna, quæ ultra captum eius sunt, non agnoscit. Uti verò, quæ scire, quæ videre non possumus; illis credimus, qui sciunt, qui viderunt: ita Divina & æterna, à DEO æterno tantum didicisse oportuit.

Ita-

Itaque: ut ultima tandem manus imponeretur tanto operi; postquam Deus multifariam, multisque modis olim locutus esset Patribus, in Prophetis; novissimè locutus est nobis in Filio: & docuit nos omnem Veritatem; per eum, qui est Via, Veritas, & Vita. Ita ut jam totum genus humanum, Deum Verum; eius Providentiam; & deum vitam æternam agnoverit, credideritque; eaque obtinuerit salutis subsidia, quæ recensui compendio, cum de Gratiâ tractarem; & quæ dicam infra uberius: ad quæ loca, ne tautologus sim, meritò Lectorem remitto.

Itaque ultima imposita manus.

Incarnatione DEI

Cuius fructus ante recensiti.

De alterâ, nempe Spiritûs Sancti Missione.

SEquitur jam altera manifestata nobis Missio Tertiæ Divinitatis Personæ, nempe Spiritûs Sancti; pari compendio, eodemque ordine tractationis explicanda.

Oeconomiam eius Ecclesia Catholica profitetur talem. Post perfectum, consummatumque redemptionis nostræ opus, quod Filii Persona implendam

Oeconomia Missionis Spiritûs S.

dum suscepit; cum idem Redemptor rogaret Patrem, ut alium Paraclitum daret nobis, qui maneret nobiscum in æternum: & rogatu eius, & meritis, venit Paraclitus Spiritus Sanctus, quem misit Pater in nomine eius. In nomine, inquam, eius: sicut enim in æternâ illâ Processione, à Patre Filioque originem habet; ita & ab utroque temporalem missionem. Quæ tum primum manifestata nobis; cum Filius opus consummâset, quod illi dedit Pater, ut faceret: ante enim non erat plenè Spiritus Sanctus datus, quia J E S U S nondum erat glorificatus.

Qui à Patre, Filioque missus.

Narratio huius Missionis.

Acceperunt ergo credentes, virtutem Supervenientis Spiritus Sancti in eos, tum primum; cum complerentur dies Pentecostes, & essent omnes discipuli pariter in eodem loco. Factus enim tum repentè de cælo sonus, tanquam advenientis Spiritus vehementis; & replevit totam domum, ubi erant sedentes. & apparuerunt illis dispersitæ linguæ, tanquam ignis; seditque supra singulos eorum.

Per quam sigillatim sanctitatis.

Miro tum, inquam, modo communicationis, per infusionem quandam, &

& illapsum Substantiæ suæ, impressit Spiritus Sanctus velut sigillum, ac formam sanctificationis animab⁹ credentium. Ante hunc diem Patriarchis & Prophetis, quin imò & Apostolis, per Operationem tantum, & effectum charismata sua largitus est: tum verò *Tum pri-*
 demum personaliter, & substantialiter, *mum per-*
 non dona tantum sua, sed seipsum in- *sonaliter*
 fudit; ut Scripturæ loca evincunt, cum *descendit,*
 eum nobiscum manere, in nobis habi- *ac substan-*
 tare, nos templa eius esse, & denique *tivè inse-*
 ut pignus, & arrhabonem, eum habe- *dit animas*
 re testantur. Quæ cuncta substanti- *Spiritus S.*
 vam, & personalem in sessionem decla-
 rant; factam non tantum per gratiam
 Operationis (inquit Augustinus;) sed
 per ipsam Divinitatis eius præsentiam:
 ita, ut in vasa cordium, animarumque
 (inquit idem;) non jam odor balsami,
 sed ipsa substantia sacri defluerit un-
 guenti. Cuius conjunctionis peti simi-
 litudo potest à mixture metallorum,
 vel olei cum cerâ, vel cum aquæ vinum
 infunditur.

Non est tamen ea unio, quæ ex dua- *Communi-*
 bus Naturis in Christo. Ibi enim à DEO *catio hæc*
 in unitatem Personæ assumpta Huma- *dissert ab*
 ni- *unione hy-*
 postatica.

nitās; hīc Humanitati communicata
Divinitas: ibi uni, & individuo homi-
ni propria; hīc pluribus æquē imperti-
ta: per illam Homo verus, DEUS verus;
per hanc in filios DEI hominum ad-
optio; non Spirituum, sed Spiritualium.
Unde ibi naturalis unio; hic ha-
bitualis tantum.

*Causa hu-
jus Missio-
nis bonitas
DEI.*

Causam Missionis istius, Divinitas
non aliam, quā in Incarnatione ha-
buit; nempe beneficæ Naturæ suæ vim,
& se communicandi insitum appeti-
tum. Per hunc, ut a Filio facta copio-
sa redemptio; ita à Spiritu Sancto San-
ctificatio nostra.

*Et sancti-
ficatio no-
stra.*

Non enim hæc ab alio esse potuit,
quā à DEO. Nam Sanctificatio, est
animi humani, supra eius vires natura-
les, gratis effecta capacitas; quæ DEO
plenos, eiusque consortes naturæ effi-
ciat. Creatura itaque non potest san-
ctificare Creaturam; quia quod Na-
turale tantum est, Supernaturalem ef-
fectum non producit. Deinde; nulla
res potest animum, eiusque recessum
ingredi, præter DEUM: Ille solus scru-
tans corda, alioqui imperscrutabilia.
Illi uniri; in illum tantum possu-
mus

*Quæ non
potuit esse
nisi à DEO,
unde Aus-
toris con-
venientia.
Nam crea-
tura non
potest quid
superna-
turale
producere.*

mus transmutari, (ut supra cùm, *Nec ante
amoris vim demonstrarem, explicavi.)* *nam in-
gredi.*
Ille denique solus est, dominus & arbi-
ter mentis nostræ; quam semper adire *Quod solius
DEI est.*
intimè potest, eius facultates ingredi,
& quocunque vult, movere, ac ducere.
Itaque largitio sanctificationis, est mu-
nificientia Divinitatis.

In Divinitate autem proprium, & *Sanctifica-
tio propria
tertia
Persona.*
peculiare id tertiæ Personæ, id est Spi-
ritui Sancto. Causa est, quia illius æ-
terna Processio à voluntate ortum du-
cit; voluntati autem ita Sanctitas an-
nexa: ut intellectui Veritas. Unde Per-
sonalis hic character Spiritui Sancto;
ut sit Autor Sanctificationis.

Deinde; ille non natus nobis est, sed *Quia à
DEO a-
mante orta.*
datus; idque ideo, quia amor, origo
& causa doni. Spiritus Sanctus ergo
proprie Donum, quia amor: Donum
autem non aliud, nisi Sanctificationis:
nam præter illam, à Deo amante do-
nari nobis minus non decuit; majus
non potuit. Hoc accepto; contingit
summum homini bonum: hoc dato;
impletur summus DEI amor.

Tertiò; cùm se generi humano ita *Cui velut
aditum,
lii; fuit Incar-
natio.*
profudit Divinitas in Incarnatione Fi-

lii; quidni faceret idem in tertia Spiritus Sancti Persona, cuius proprietas, Bonitas, & Charitas est? Cùm Filius non modo reparasset, & in integrum restituisset naturam humanam; sed etiam hypostasi suâ ornasset, & velut aptam amoris infinito reddidisset: quomodo non rueret ille in communicationem? non aliter, ac ignis admotus in Materiam accendi, & ardere promptam. Si Sapiencia æterna eò se demisit; ut non Spirituales Substantias, & Angelos, sed carnem, & semen Abrahamæ apprehenderet: quidni delaberetur Bonitas infinita, & effunderetur itidem super omnem carnem, jam Divinitatis confortio, & unione nobilitatam, & ut in Spiritum verteretur, facilem paratamque? Meritò itaque hisce de causis, æterna Charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis: ut Bonus bonos, ut Sanctus sanctos efficiat.

Et Sapiencia exemplū, Bonitas subsecuta.

Convenientia modi. In igne apparuit, quia amor est.

Post Convenientias Auctoris, sequitur Modi congrua, & consummata præstantia. In igneis enim linguis Spiritus Sancti Missio apparuit: convenienti profectò, æstui illi æterni amoris; &

VIII

vim ac efficaciam eius repræsentante Formâ. Quid enim amor, igne simili-
 lius? utriusque natura ardens, & fla-
 grans est. Misit itaque Pater, & Filius,
 sacrum hunc ignem in terram: hoc uti-
 que fine, ut accenderetur, & arderet; ut accen-
 ut fervens in nobis desiderium sui fa- deret,
 ceret, & cum flamma sursum elevarer; purgaret,
 ut scoriam animorum purgaret, vitia- exureret.
 que exureret; ut denique mentes, affe-
 ctibus terrenis facile cæcas, illustraret;
 ac lucis suæ radio illuminaret.

In linguis etiam apparuit, & statim In linguis
 post descensum suum largitus est ea- apparuit,]
 rum notitiam; cum admiratione enim
 omnium maximâ, rudes, ignari, indo-
 cti, imperiti, cæperunt loqui variis lin- Quia lar-
 guis, prout Spiritus Sanctus dabat elo- gitus im-
 qui illis: ut nempe, quemadmodum peritis ea-
 conatus superbiæ, & vanus elatusque rum noti-
 Spiritus, confudit linguas; ita Spiri- tiam.
 tus Sanctus eas uniret, & hoc necessa-
 rio instrumento Apostolos ad prædi-
 cationem Veritatis redderet idoneos.

Præterea, impleti Spiritu Sancto Quia nos
 variis linguis loquimur; dum in Psal- docet lo-
 mis, & Hymnis, & Canticis spirituali- qui in
 bus puras manus levamus; laudes & Psalmis
 S. Spiritibus
 gra- libus.

*Ne loqua-
mur re-
ctè Ver-
bum, quod
Caro fa-
ctum est.*

*Conveni-
entia Te-
poris.*

*Nempe
post redem-
tionem
sanctifica-
eja.*

*Necessitas
huius*

gratias agimus, prædicantes magnalia Dei. Denique, Verbum æternum nobis manifestatum est, dum Verbum, Caro factum est. Compotes ergo Verbi, ut illud loqueremur; Spiritus Sanctus, qui suggeret nobis omnia, & cuius unctio doceret nos omnia, in lingua igneis venit: Ut quia pollutis adhuc labiis loqui abbreviatum hoc Verbum non potuimus; velut candente, illâ (ex Isaia) prunâ, seu calculo, labia nostra pura, & munda redderet; & linguas nostras, humana tantum balbutientes, & ad Divina mutas, novo calore ac spiritu ita animaret, instrueretque; ut loqueremur rectè.

Tertia est Convenientia Temporis: sed ea jam in ipsa Oeconomia Missionis explicata est. Nempe, post Redemptionem impletam, convenienter Sanctificatio perfici debuit: & cum ascendit, qui descenderat; misit, quod promiserat; & dedit dona hominibus. Nisi enim ascendisset prius consummato opere; meritis eius obtentus Paraclitus non venisset ad nos. Ergo commodè Redemptionem Sanctificatio secuta est.

Necessitas demum Missionis istius
expens

expendenda restat. Ea autem est nostræ miseriæ: etsi enim redempti à Christo; non tamen relictæ sine hoste: cum quo dum vivimus, continuè nobis pugna, Voluit nempe certamen, nobis esse; ut esset meritum, victoria, & corona. Hostis primus Caro est: quæ adversatur ita Spiritui; ut ille olim, in homine non mansurum se dixerit, quia caro esset. Contra hunc ergo continuum, & domesticum hostem; præsidium unicum, intima Spiritus Sancti in nobis mansio. Quam & promissit Deus, cum dixit; Effundam Spiritum meum super omnem carnem: & præstitit; cum Spiritus Sanctus supervenit in nos. Ita, ut quod ex carne natum, caro erat; id nunc natum ex Spiritu, unus cum illo Spiritus efficiatur.

*Missionis,
primum
ex nostræ
indigen-
tia.*

*Contra
carnem,
quæ spiri-
tui con-
traria.*

Necessitas ejusdem Miseriæ altera est, ab hoste altero, nempe Dæmone: cum quo etiam major multò, quàm cum carne colluctatio. Adversarius enim hic noster, non modò tanquam leo ferox inhiat nobis; sed etiam, ut calidus serpens insidiatur calcaneo nostro. Porro, cum ille spiritus sit; ideo

*Alteræ,
contra spi-
ritualia
nequitie.*

*Nobis e-
nim inhi-
ant, & in-
sidiantur.*

neceſſe fuit firmari nos, & tutari Spiritu Sancto : qui ab eius poteſtate, & ſervitute eriperet ; & in libertatem Filiorum DEI vindicaret : nam ubi Spiritus DEI,

*Tertia,
quia eramus or-
phani poſt
Chriſtum.*

Ultima Neceſſitas eſt : quia orbat per Aſcenſum CHRISTI, indigebamus Paraclito, ſeu Conſolatore animarum noſtrarum. Qui igitur dixit, non relinquam vos orphanos ; providit hunc Tutorem : & ſuis meritis obtinuit, & unâ cum Patre præſtitit, ac miſit. Et ; ſicut æternus Pater ita dilexit mundum, ut ei Filium ſuum unigenitum daret ; ita ille cum Patre, dilexit quoque eum uſque in finem : dum ambo, à ſe utroque procedentem donârunt Spiritum Sanctum, ſemper nobiſcum manſurum ; & aſſiduum noſtri Rectorem, & Protectorem.

*Et aſſi-
ſtente
Spir. S. e-
gebamus.*

*Præiusque
Miſſionis
ingens er-
ga nos di-
gnatio.*

Hæc ſunt, quæ ſtriçtè recenſui, utriusque Miſſionis immenſa prorsus, & infinita Dona Gratix : quæ non modò ſando complecti nemo dignè poteſt ; ſed ne cogitatione quidem, ac mente aſſequi. Ad quæ ſtupent Angeli, & mirantur tantam dignationem generis humani ; dum ſe tota illi infudit Di-

vinitas. Quin imo, si tangi possent invidiâ; quererentur homini, velut minori, & prodigo filio, præ se, & Naturâ suâ, talia ac tanta data, concessaque.

*Angelis
pende in-
videnda.*

Itaque exinde, quid sit muneris, officiique nostri, dignè æstimemus: magna quippe accepimus, & naturæ nostræ modum longè supergressa; quæ ut dantis magnitudinem testantur, ita confessionem nostræ indignitatis impri-
mis requirunt. Prosteamur ergò verè nos indignos, ut tantò magis crescat gloria beneficiæ Divinitatis. Deinde exaltemus Dominum; & exultet spiritus noster in DEO salutari, ac sanctificatore nostro. Postremò, parem curam, studiumque, tot eius auxiliis sumamus, impendamusque; & cooperemur gratiæ, ut compotes esse possimus (quam explicatum eo) Gloriæ.

*Infinite
æstimanda.*

*Cum Confessione
nostra in-
dignitatis.*

*Laude
DEI.
Et coopera-
tione
gratiæ.*

DONA GLORIÆ.

AD hæc enim explicanda, expendendaque, Ordo me promissæ tractationis deducit. Quorum basis, ac fundamentum duplex est: nempe Immortalitas animorum, & Resurrectio Corporum.

*Eorum
basis Im-
mortalitas, & Resurrectio.*

*Prima, as-
serta in
prolego-
menis.*

De utroque non est opus longa dis-
sertatione evagari, Christianis namque
scribuntur ista, utrumque firma fide,
credentibus. Et in Prolegomenis jacta
jam sunt, etsi velut per transfennam, so-
lida tamen argumenta adstruendæ im-
mortalitatis. Vitamque æternam no-
bis DEUS promisit, commendavit, ap-
petere suavit; & hanc præsentem, tran-
situm tantum ad illam, nunquam fi-
niendam esse asseruit, docuitque; &
quidem tam certò, tam crebrò, ut non
sit amplius dubitandi locus.

*Alteri
certa item.
& aperta,
Deoq; sa-
cillima.*

Resurrectionem item Corporum,
ipse Resurgens, & docuit, & monstra-
vit utique, omnipotenti DEO minimè
difficilem. Nam qui potuit hominem
Creare; quomodo non posset mortu-
um suscitare? Cùm (ut Augustinus ait)
majus miraculum sit, novos semper
homines nasci; quàm mortuos resur-
gere. Difficilius namque est, (ait Minu-
tius Felix) id quod non sit, incipere;
quàm id quod fuerit, iterare. Quod
itaque DEUS præstare facile potest; id &
præstitit ipse, & deinceps præstiturum
se promisit. Credo itaque, & cum Jobo
scio, ac dico: quòd Redemptor meus
vivit

*Credenda
igitur fir-
miter.*

vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne meâ videbo Deum meum; quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius; reposita hæc est spes in sinu meo.

Vivemus inquam, vivemus in æternitate, cum animâ & corpore vitam alteram: & si hanc præsentem rectè egerimus; felicem omnino, ac beatam. Quam difficile est verbis explicare, cum notum sit illud; auris, & oculi sensum, ac experimentum; quin & captum mentis humanæ, longè superare ea, quæ præparavit se diligentibus Deus. Attamen dicenda sunt, prout in umbra tantum, & tenui imagine tradita habemus.

Et vita altera certò expectanda.

Cuius Beata ineffabilis gloria.

Ea verò partim ad animum pertinent; partim referuntur ad corpus. De Animo jure merito præmittam; ille enim propriè solus capax est veræ felicitatis. Huic igitur visionem Dei tribuunt; & hoc compendio totum designant, quod hominem reddere beatum potest. Neque ego diffiteor; quinimo prorsus agnosco: sed id paulò aliter,

Quæ prius ad animum pertinet.

In idè in visione præmittitur.

*Sed id ac-
curatius
ad facultates animæ
aptatur.*

ter, quàm vulgò solet, explicare con-
tendam.

Primum igitur; totâ Animâ DEUM
accipi, Dico. Cuius facultates, seu Po-
tentia cum sint tres: nempe Memoria,
Intellectus, Voluntas; ideo omnes has-
ce à DEO repleri, & omnes plenè & pa-
riter compotes illius debere fieri, firmi-
ter statuo; atque id ita deduco.

*Memoria
visio tri-
buitur.*

Memoriae visionem attribuo: Non
ex sensu, fateor, nuperæ scholæ; sed nec
cuiusquam veterum, quod sciam; sed,
si inspicis, profectò ex Naturâ ipsa rei.
Memoria namque mihi: est Potentia
animi, & internus eius sensus; species
& imagines, seu ideas rerum appre-
hendens, ac retinens. Obtinuit vulgò,
ut pro Recordatione tantum, & remi-
niscentiâ accipiatur; sed imperitè pro-
fecto: hæc enim, pars eius tantum est;
nempe, quæ præterita revocat. Altera
verò est, quæ in futura extenditur, &
fertur; quam vocabo Cogitationem.
Tertia denique, quæ præsentia aspicit;
quæ Admiratio rectè vocabitur.

*Recorda-
tione, Co-
gitatione,
Admira-
tione.*

*Recorda-
tio præte-
ritorum est
visio.*

Tria hæc visionem, & intuitum ani-
mi referunt omnino, ac representant.
Nam Reminiscencia præteritorum,
quid

quid aliud est, nisi sub aspectum animi, revocatio quædam, & reductio? Futurorum deinde Cogitatio, [cogito autem à cogo, quod est veluti conago, seu conduco, & concito] est eorum, quæ ante nos, sub animi inspectionem collectio. Unde qui illa colligit, conjicitque: prospicere, & providere dicitur. Admiratio, præsentium est intuitus, & visio mera; [unde miro, olim idem quod video] quæ dum exacta est; illicium statim præbet agnitioni. Phantasma igitur, seu visum propriè ad memoriam pertinet: & id, quod prima apprehensio intellectus vocatur, non intellectus pars, sed memoria ipsa est. Confundi hæc facile possunt, ob magnam facultatum Animæ inter se connexionem; sed profectò non debent, & discernenda sunt. Nec Memoria ex intimâ actione, & operatione, Animæ expungenda; quæ primas in illa partes obtinet. Estque Potentia, non modo par aliis duabus, quia illis coessentialia; sed, ut supra memini, Ordine Originis prima. Meritò itaque in beato illo statu animorum primam partem habere debet; eamque non aliam, nisi Visionem.

*Cogitatio
futurorum,*

*Admiratio præ-
sentium.*

*Phantasma, &
prima apprehensio,
Memoria
tribuenda.*

*Quæ garrulitas
aliis animalibus
facultatibus.*

*Imò ordinis
Originis prima.*

Vi-

*Visio eius
est Divina
essentia.*

*Quia vi-
debitur
Deus si-
cut est.*

*Eam se-
quitur co-
gnitio In-
tellectui
propria.*

*Hac deni-
que vo-
luntatem*

Visio hæc memoriæ, est inspectio, & intuitus quidam Essentiæ Divinæ, intimæque Naturæ eius. Inquit enim Paulus, nos DEUM visuros sicuti est: & non ut nunc, per speculum, & in ænigmate; sed facie ad faciem. Videre, autem sicuti est, profectò videre est Essentiam. Et facies DEI, (inquit Augustinus) manifestatio eius est. Videbimus ergo memoriâ Essentiam DEI; & defixi erimus immotâ, & immobili, unius Divinitatis, & in illâ totius quod est, Admiratione.

Eam verò statim consequitur altera facultas animæ, nempe Intellectus. Cuius est, id quod memoria visu apprehendit, cognoscere, & comprehendere. Visam itaque à Memoriâ Divinitatem, statim ille noscere contendet, & infinitos illos thesauros scientiæ DEI ingressus, perfectissimam omni ex parte Naturam considerabit, agnoscet, confitebitur. Tunc cognoscam (inquit Apostolus) sicut & cognitus sum: cognitus autem plenè; ideo pro illâ plenitudine & cognoscens.

Agnitionem denique eius, quod Bonum per se pulchrum, proficuum, oblectans,

lectans, & denique omni parte perfectum est; quod consequatur Amor, & fruitio, & quies, & gaudium; manifestum omnino est: Ruit enim in hac *Qui ruit in bonum.*
 Voluntas sponte suâ, & intrat in gaudium Domini sui, & gaudium eius nemo ab eâ tollet: quod plenum in omnem æternitatem possidebit; & sine fastidio satiabitur cum apparuerit ei gloria: & tamen sine indigentia, sine siti, sine fame semper appetens, & semper fruens erit.

Sed in his difficultates binæ sunt; *Queritur, quomodo*
 quæ non explicatæ dubios, & perplexos reddere possent. Cum enim DEUS *videbitur invisibilis*
invisibilis, id est, invisibilis sit; nemo vidit DEUM unquam, ut ait Apostolus: & ille de se; Non videbit me homo, inquit, & vivet: *Queritur; quomodo*
 à Naturâ Creatâ videri poterit? *Respondetur, quod*
 Respondeo: quemadmodum videntur invisibilia. Nempe animo. Hoc inquam, *animo.*
 eum videbimus; sed (ut inquit Apostolus) cum apparuerit. In nostra enim potestate (inquit Augustinus) non est eum videre; sed in eius potestate est, *Ex manifestatione Dei.*
 apparere. Nisi igitur copiam sui fecerit; nisi Naturales vires nostras juvet;
 rit;

rit; non erimus capaces istius visionis: quæ est facultas supernaturalis, Divino auxilio data animæ humanæ, alioqui ad intuitum Divinitatis debili, & infirmæ.

*Quod incompre-
hensus sit
DEVS.*

*Ratione
aperta
demon-
stratur.
notiones.*

Deinde ἀκατάληπτος, id est incomprehensus DEUS est; quomodo eum comprehendemus? Comprehendere enim, est totum, & simul complecti, continere, & capere. Porro, ut in illis, quæ quantitate & mole constant, continens contento majus est: ita in Noscibilibus (ut sic τὰ νοήματα vocem) par esse debet, notū & noscens; sciens, & scitum: quia alterū alterius imago est vera. Si itaque quantitatem spectes, major; si qualitatem, par esset homo Divinitati, si eam totam plenè comprehenderet.

*Quomodo
tamen
possit com-
prehendi
docetur.*

Dicendum itaque: non ita eam comprehendendi, ut hac comprehensione tota exhauriatur Essentia; & ut ista Notitia, sit idem cum eius Substantia; taliter enim solus Deus seipsum novit; ut supra demonstratum: sed ita, prout capax reddi potest natura humana; & infra Divinitatis, [quæ in Triade tantum est] mensuram & modum, quem nulla Natura Creata attingere potest.

Ne-

Nequē opponas : simplicissimam Naturam non posse comprehendī; nisi aut totam, aut nihil ex ea: ita ut aut plenē debeat agnosci DEUS; aut prorsus non agnosci. Non hoc inquam Opponas. Quia etsi indivisibilis, & *ἀμεγής*; seu (ut ita dicam) impartibilis est DEUS; tamen ut nos cum, quodammodo nunc partimur, & dividimus; dum attributa eius singillatim recensemus; sine ullā tamen eius noxā: ita & in vitā æternā etsi agnosceretur plenē, pro captu, & modulo cuiusque animæ; non ideo tamen dividetur, secabiturque in partes; sed totus, & simplex sufficiet omnibus, sine sui extensione, & partitione. Quod si petas: quomodo id fieri possit? Hoc unum respondebo: id fieri ad mensuram capacitatis, quæ illum recipit. Quemadmodum autem debiliores oculi. non minuunt rem aspectam, etsi illam minùs videant; ideo quoque & hic censendum est.

Locum hunc concludo: Necessarium asserens Divinum hic auxilium; & quod vocant Scholæ, Lumen Gloriæ, Illud enim defigit Memoriam admiratione, illustrat Intellectum agnitione,

Sine divisione, ac partitione, ac extensione.

Sine partibus.

Suff. id omnibus.

Ad mensuram capacitatis.

Sed necessarium hic est lumen gloriæ.

occupat denique fruitionem voluntatis: ita ut tria hæc conjunctim, simul, & pariter, Unum, Verum, Bonum videant, noscant, ament: idque tantâ charitate, certitudine, ac dulcedine; quæ DEI, se communicare volentis, vim explere dignè, & ut par est; & Naturæ Creatæ modum supereffluenter (ut ita dicam,) implere possit.

*Post animi
felicitatem
corporis
felicitas*

*Quæ stri-
ctim de-
scribitur.*

Felicitate animi sic recensitâ; Corporis glorificati dotes enarrandæ restant. Quæ amplæ profectò, & splendidæ, & authoritate Divinâ, ac scripturæ Verbis, & Patrum sententiâ memorantur; si dicta ubertim ab aliis, repetere luberet. Quin & illa, eâdem authoritate, addi solent; quæ ad ipsam Naturam, ac sensus Corporis oblectandos, (semoto eo, quod impurum, imperfectum, statumque tam altum dedecens) videntur pertinere. Ut sunt illa: cum DEUS Regnum, mansiones, & dilecta sua tabernacula, thronum, mensam, & cibum; & quod profectò mirandum, se præcinctû & ministrantem promittit. Cum ibidem Cantum, & harmoniam suffitum & odoramenta Scriptura memorat: cum splendor Civitatis

vitatis illius Sanctæ, tot ornamentis *Eiq; pro-*
 describitur; cum hæc omnia admiran- *pria assi-*
 da, supra visum, supra votum, prædi- *gnantur.*
 cantur. Quæ cum propriè pertineant
 ad Corpus; quin eius oblectamentis
 præparata sint, nullo modo potest du-
 bitari. Frustra enim illud resurgeret, *Quia ne-*
 si boni sui expers esset. Non quod ista *cesse est, ne*
 terreno prorsus, humano, ac huius vi- *ce, & rece-*
 tæ modo censenda sint; sed ratione, *ptum gau-*
 quâdam, ut nobis ignotâ; ita statui *deat.*
 immortalis congruâ, & convenienti.
 Immorari his, & oratione provehi per
 vestigia, quæ sacri scriptores reliquê-
 re, facile esset: sed non est pro mensura
 Scripti, quam mihi præfixi.

Potius itaque subjungo necessaria, *Adhorta-*
 quæ hinc manant monita. Ut quem- *tio ad ex-*
 admodum Dona Gratia expendimus; *pendenda*
 ita paria eis, hæc Gloria agnoscamus: *dignè do-*
 &, ut in illis magna accepisse gaude- *na gloria.*
 mus; ita in his non minora acceptu-
 ros speremus. Utrobique enim Divini-
 tatis quædam possessio est, ultra quam
 nihil magni est: sed in hoc res differt;
 quod Gratia, & potest nostrâ culpâ
 non accipi, & potest amitti; Gloria
 cum obvenerit, amitti non poterit? se-
 curi-

Quæ disse-
runt à
gratiâ,
immuta-
bilitate.

*Per hanc
toti non
mouimur.*

*Mors e-
nim so-
mnus.*

*Toto itaque
animo æ-
terna ap-
petenda,*

curitas enim, comes eius perpetua est. Agnoscamus ergo, ut par est, felicem hunc, beatumque statum. Si Poëta spe famæ posthumæ dixit; Non totus moriar: Christianus immortalitatis, & resurrectionis certitudine dicat; Totus non moriar. Et animâ namque vivemus, & corpore. Mors enim nostra, verè somnus tantum, & dormitio est; & phase, seu transitus ad vitam meliorem. Hoc meruit, qui mortem moriendo triumphavit: idque victoriæ pretium, præmiumque, & ipse tulit; & nobis reliquit. Anhelemus eò igitur: DEUM, in quo omne bonum, appetamus; in eum toto animo, & Naturâ feramur; & sic transeamus per bona hæc temporalia, ut illis æterna lucremur.

Pars Capitis Tertia.

*Ut à nobis nosci voluit DEUS.
Ubi Religionis veræ triplex, per tria
tempora status: eiusque ultima. id est, Chri-
stianæ fundamenta; ac Signa, Per quæ He-
reses ab illa facile dignosci, vita-
rique possunt.*

*DEUS se
autore co-
gnoscitur.*

DEUS non nisi se Autore cognoscitur: inquit verè Hilarius. Ita-
que

que illi soli de se credendum est: & illis, quæ cognitioni nostræ tribuitur, assentiendum. Hinc enim religio man- *Hinc ma-*
nat: id est; de rebus Divinis secunda, *nat reli-*
inmutabilis, & necessaria, à DEO hau- *gio vera.*
sta veritas, Videamus igitur; quoties,
& quomodo eam generi humano aperuit; seu, ut à nobis nosci voluit
DEUS.

LEX NATURÆ.

VERA DEI cognitio, ac Religio, ad *Prima in*
tria tempora reducitur. Primum *lege natu-*
enim innotuit statim DEUS homi- *re.*
ni creato. Nam recens à DEI manu, *Innotuit*
& opere, factorem suum conditorem- *enim Ad-*
que, quin cognoverit; dubitari non *mo DEVS:*
potest. Manifestavit enim se illi; allo-
cutus eum est: & dum mentem eius
cognitione rerum creatarum illu-
stravit: (quod nomenclatura illa ani-
malium testatur; & addictum usui eius
universum:) dum, inquam, hæc usu
ipso cognovit; necesse est, ut Auto-
rem quoque eorum cognoverit.

Sed hæc notitia, ut sufficiens, & con- *Sufficienti*
veniens rectæ illi ac simplici innocen- *ad statum*
tiæ erat; ita procul à curiosâ nimis, *innocentiæ*
notitia,

T

acri,

acri, & inquietâ indagatione; in quam, esu vetiti fructûs, lapsa est natura humana: & loco sapientiæ, scientiam tantum consecuta; quæ eam anxiam magis reddidit., & turbatam. Quippe, quam non dono DEI. sed transgressione mandati, & pravâ concupiscentiâ, adepta est.

*Quæ post
culpam non
cessavit.*

*Firmata,
salubri re-
dargutio-
ne, & ad-
monitione
Cain.*

Post culpam verò, & pœnam primi Parentis: nihilominus & ipsius, & posterorum eius eam curam habuit Deus; ut noluerit eos oblivione Divinitatis, ignoratione recti, & neglectu probitatis perire. Ipsum quinimò Cain odio fratris, ac invidiâ incensum, jamque cædem eius cogitantem, blandè admonuit: Bene, aut secus facta, præmium vel pœnam manere: Moderandum ratione affectum; & posse eum domari. Nonnè si bene egeris, [inquit] recipies: sin autem malè; statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Quo ipso; peccatum contra naturam esse, vitamque posse, ostendit: Conscientiæ internum dictamen firmavit: & denique in posterum, vitæ emendatæ statuit præceptum.

Post

Post necem Abelis natus est Adamo Seth: huic verò Filius Enos: qui (ait Scriptura) capit invocare nomen Domini: Cultusque DEI, ac Religio vera, apud illius posteros mansit: Scissumque genus humanum in filios DEI, in Sethi posteris; & filios hominum, in generatione Cain.

Apud Sethi progeniem cultus DEI verus.

Sed cum filii DEI accepissent sibi in uxores filias hominum; corrupissetque omnis caro viam suam: Noë tantum, (inquit Scriptura;) Vir justus, atque perfectus fuit, in generationibus suis, & cum DEO ambulavit; ideoque solus diluvio servatus est.

Quem corrupto genere humano, solus Noë prop. gavit.

Ex ejus tamen posteris potissima pars, in θεοπλαστήριαν πολέθειαν, & idololatriam lapsa. Sem tantum generatio ad Abraham, & deinceps per Israëlitas, usque ad promulgationem scriptæ legis, propagavit acceptum DEO cultum. Qui paucos tum constabat ritu; eoque usu potius, quam per institutum recepto, ac introducto: Præter circumcisionem, quam Abraham expresso jussu DEI orsus; sanguine pactum, cum DEO sanxit: eoque

Cuius posteri lapsi. Multitudo in divinis errorum.

Præter Sem, & Abraham.

Cui circumcisio imperata,

suam posteritatem obstrinxit. Huc usque vocatur lex naturæ.

LEX SCRIPTA.

DEUS tandem Religionem scripto præcepit.

Sed cum nullo hætenus certo instituto illigasset Religionem DEUS; tandem eius statum definivit, promulgatione legis, digito suo in tabulis lapideis exarata; & iussa, imperataque per Moysen interpretem.

Et promulgat legem propria allocutione.

Promulgationis istius ingens prorsus autoritas: quippe factæ, autore ipsomet DEO. Quod ipse, utpote magnum, signanter expressit; dum Moyse loquens: Veniam [ait] ad te in caligine nubis; ut audiat me populus loquentem. Et cum hoc magnâ præstitisset maiestate: vidistis, [inquit] quod

Et magna maiestate.

de cælo locutus sum vobis. Nempe; postquam toties privatim affatus Patriarchas esset; tandem etiam totum, ex eorum progenie populum, triduo ante præmonitum, constitutoque die. Hanc allocutionem Moyses ingeminans: Accessistis [ait] ad radicem montis, qui ardebat usque ad cælum: locutus est Dominus ad vos, de medio ignis: vocem verborum eius audivistis. Et pas-

*Quod merito exag-
gerat
Moyses.*

sim

sim hæc meritò in sacris repetuntur:
 eximia enim, & prorsus summa fuêre, *Magnum*
 ad conciliandam legi authoritatem; & *quippe, &*
 quæ assensum ei, obsequiumque exi- *at autho-*
 gerent necessariò. Non enim populus *ritatem,*
 Israël, [inquit Augustinus] auctori le-
 gis DEO, & eius interpreti Moyfi, sic
 credit; quemadmodum suo Lycurgo
 Lacædamonii: quòd ab Jove, sive A-
 polline, leges quas condidit, se dixit
 accepisse. Cum lex dabatur populo,
 quâ unus coli jubebatur DEUS; mira-
 bilibus signis, prodigiis, & motibus
 apparebat, creaturam servire debere
 Creatori: & timor incussus est DEI; *Et ad in-*
 terribilis super omnes Deos: & frænum *cutiendâ*
 exinde peccati. Hanc enim causam, *terrorem.*
 sic promulgatæ legis, adfert Moyses; ut
 terror illius esset, [inquit] in vobis,
 & non peccaretis.

Lex ista & Religionem continet, & *Lex hæc*
 Politiam. De hac non est hic sermo. *partim*
 Religio verò, de qua nunc res est, ha- *Moralis.*
 bet præcepta; partim ad vitam, & mo-
 res: partim ad ritus, ceremonias, cul- *Que ve-*
 tumque DEI. Prima pars, *Moralis di-*
 citur; quæ aut vetat peccare, dum, *ta peccare.*
 non occides, inquit; non furtum fa-

T ;

cies;

*Et jubet
bene age-
re.*

cies; aliaque: sed inter illa altum pro-
fectò, perfectumque illud: non concu-
piscēs; quo omne peccatum penitus
arceatur, excluditurque. Aut jubet be-
ne agere, imperatque virtutes; qua-
rum officia ad duo capita redigit: nem-
pe ad Dei, & proximi dilectionem. In
his enim duobus universa lex, & Pro-
phetæ. Hoc mandatum magnum in
lege. Hoc compendium pietatis, cha-
ritatisque; in quo tota sanctitas, & ju-
stitia.

*Partim
Ceremo-
nialis, in
ritibus.*

Pars altera eiusce Religionis, Cere-
monialis erat. Ubi accuratè cultus
sacrorum descriptus: ut ritus phase;
efus agni, & azymorum, requies Sab-
bathi, neomeniæ, altare, victimæ,
holocausta, expiationes, thymiamata,
aliaque complura, quæ sigillatim, mi-
nutatimque recensentur.

*Sancta e-
quidem, sed
ad ingeni-
um Popu-
li facta.*

Lex itaque Domini Sancta, sed ta-
men pro ingenio populi constituta.
Hinc enim est, quòd præmia illi fuere
vitæ præsentis, & bonorum tempora-
lium; quorum promisso, & largitio-
ne, ad observantiam invitatus: non
aliter, quàm pueris olim; dant crustu-
la blandi Doctores, elementa velint ut
discere

*Premia
huius vi-*

discere prima. Deinde, cùm idem populus duræ admodum esset cervicis; ta aff- gnans.
 panis repentinis, & suppliciorum fer- Panis pu- niens re- pentinu.
 vili terrore, sæpius compescendus fu-
 it. Uti enim, olim futura præmia, illos
 non illexissent; ita nec pænæ deterruif-
 sent posthumæ. Omnino itaque ingenio
 tantum populi illius, accommodata,
 lex fuit.

Atque vel hinc patet cessaturam Vnde pa- tet cessa- turam fuisse.
 illam fuisse, & locum daturam perfe-
 ctiori; quæ omnes gentes concerneret, Prout prædictum impletum- que.
 converteret, & comprehenderet. Pro-
 ut id Jacob Patriarcha, David sæpius,
 tum Isaïas, Jeremias, Daniel, Malachi-
 as, aliique locis notis prædixere; im-
 pletumque videmus.

Nec sine causa est, quod decem tan- Ipsemet scribere.
 tum præcepta *ἀποτομαίσει* voluerit DE-
 us. Nempe ut majorem auctoritatem
 adderet illis, quæ totum genus huma-
 num in perpetuum obligant; ideoque
 immutabilia sunt,

LEX GRATIÆ.

Post legem itaque naturæ, quæ Tertium Religionis veræ tem- pus à
 ad Moysen; post legem scriptam, lo, Christo.
 quæ ad Christum; tandem ab il-

lo, incipit consummata Religio-
tempus tertium, ultimumque; quod
est Lex nova; Lex Gratia.

*Qui auxit
moralia
præcepta,
ac perfec-
cit.*

Quæ licet figuram (inquit Leo) in
veritatem; prophetiam, in manifesta-
tionem; legem denique in Evangelium
vertit: tamen non modo nihil de Mo-
ralibus, ac Decalogi præceptis dem-
psit; sed potius longè illa auxit, perfec-
citque: ut vel ipso hoc Scripto, quo
præcipua Christianæ sanctitatis expli-
cantur; patet evidenter. Ceremonia-
lia verò, quæ in figura olim erant, re
ipsa complevit; ita ut pro carnibus a-
nimalium, & sanguine hircorum, jam
(ex prædictione Malachia) in gentibus,
& in omni loco sacrificetur, & offera-
tur nomini eius: Nempe, oblatio mun-
da; novum, & incruentum Sacrificium:
de quo infra dicendi erit locus.

*Ceremo-
nialium
verò figu-
ram im-
plevit.*

*Premia
æterna con-
stituit.*

Præmium verò legis istius, æternum
constitutum; & non in carne. sed spi-
ritu beatitas: cum CHRISTUS suis me-
ritis, dedit nobis potestatem filios DEI
fieri; his, qui non ex carne nati, cre-
dunt in nomine eius; & exinde hære-
ditatem capiunt æternæ felicitatis: in
qua summum, & naturam etiam super-
gressum hominis, bonum. Quod

Quod attinet novæ huius legis promulgationem; hæc non eo, quo vetus, modo facta. Non enim illo apparatu, Majestate, & pompa: quia hic modus ad ingenium humanum, sese quodammodo attemperantis DEI, ultra non placuit. Non etiam cum terrore, & minis: quia videretur non posse serviri DEO, nisi ex metu, & coacte. Alia itaque placuit ratio: ut patet ex his, quæ de Incarnatione dicta sunt. Nempe; per mansuetam charitatem, & per infirma ac contemptibilia, victor, ac triumphator animorum, multo mirabilior esse voluit DEUS: majoremque hinc vim, & efficaciam suam ostendere.

Unde est, quod doctrina eius humilis visa, primâ fronte, & abjecta. Et prædicatio Evangelii, [inquit Hieronymus, ad parabolam grani sinapis;] minima omnibus disciplinis videtur: hominem DEUM, Christum mortuum, & scandalum Crucis prædicans. Confer, [inquit] eiusmodi doctrinam dogmatibus Philosophorum, splendori eloquentiæ, compositioni sermonum: certè primâ specie minor videbitur.

Promul-
gatio hu-
jus legis
differt à
veteri.

Quia sine
pompa, si-
ne terro-
re.

Per infir-
ma victor
animorum
DEVS.

Prædica-
tio Evan-
g. li pri-
mâ fronte
humilis.

*Attamen
vicit su-
perbam
philosophi-
am.*

*Dominā-
tia do-
gmata.*

*Et nunc
sola re-
gnat.*

*Non scri-
pto tradi-
ta.*

cæteris seminibus, sementis Evangelii, Attamen hæc talis; non in sublimitate sermonum, nec in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis; per homines sine literis, (ut vocantur in Actibus Apostolorum) per viles, & imperitos idiotas, *κύνες* illas *δόξας* evertit: vanas esse, ac inanes ostendit: natas de ingenio, & sapientiâ sæculi; quam Dominus, stultitiam vocans, stulta mundi in confusionem superbæ Philosophiæ elegit. Ita ut & illa, & literæ; & scientia quæ inflat; omnisque mentium fastus; tandem colla ei doctrinæ submiserit, quæ irrita, ac illusa olim, nunc sola regnat, & animis imperitat nostris. Nempe; vicit, suis viribus nixa veritas: & stupendo prorsus modo peregit tranquilla potestas; quod violenta, vetus illa, non fecit.

Altera promulgationis legis novæ diversitas: quod non scripto, nec per literam facta sit. Nihil enim scripsit, nihil dictavit Christus. Nec doctrinæ suæ, quam mundo intulit, formulam authographam reliquit. Ita; ut Evangelium, seu bonum nuntium; non sit propriè narratio illa dictorum, gestorum-

storumque Christi, quam quatuor, ab Ecclesia approbati, Historiæ istius Sancti Scriptores, edidère: sed potius hoc nomine vocari debet *κηρυγμα* ipsū; id est, legitima prædication, facta per Apostolos, id est Missos. Ideo prudenter certè, ut omnia, adnotavit Maldonatus: non vocari in Scripturis Evangelistas, qui Evangelicam scripsère Historiam; sed potius qui prædicarunt, Evangelium. Quod testatur locus ille notus satis Isaia, cū inquit: Quam pulchri sunt super montes, pedes Evangelisantis, & prædicantis pacem; annuntiantis bonum; prædicantis Salutem: dicentis; Sion: regnabit Deus tuus. Quæ non de scriptoribus, sed prædicatoribus Evangelii, & Apostolis dici; & verba clara testantur, & vel ipso Paulo interprete, manifestè constat.

Sed prædicatione.

Evangelistæ propriè prædicatores.

Ex loco Isaia.

Et interpretatione Pauli.

Qui ipsi Apostoli, non ex scripto prælegendam, sed ex auditu prædicandam fidei formulam accepere. Ostenduntque id solennia illa oretenus data, legationis velut instrumenta, quæ ab Evangelistis referuntur. Ut à Matthæo: qui post recensita Apostolorum

Apostoli oretenus missi, non scripto instructi.

Testimonio Matthæi.

lorum nomina, datamque illis tam amplam potestatem; Hos, [inquit] duodecim misit IESUS, præcepitque eis, dicens: Euntes prædicate, dicentes, &c. Et apud eundem; post Resurrectionem suam repetiit Dominus: Euntes ergo, [inquit] docete omnes gentes. Marcus quoque: vocavit [inquit] duodecim; & exeuntes prædabant. Lucas; convocatis [ait] duodecim, dedit eis virtutem: & misit illos prædicare. Apud Joannem; Illud: sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Et paulò post; ad declarandam potestatem: quorum remiseritis peccata, remittentur, &c. Paulus quoque: Legatione [inquit] fungimur, pro CHRISTO, tanquam DEO per nos exhortante, Qui nos [ait alio loco] fecit ministros novi testamenti, non literâ, sed spiritu. Sed omnium optimè Marcus: claudens Christi Historiam, describit sic modum prædicationis. Et Dominus [inquit] quidem IESUS, postquam locutus est eis, assumptus est in cælum: & sedet à dextris DEI. Illi autem profecti, prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem con-

Marci.

Lucæ.

Joannis.

Pauli.

*Modus
prædicationis.*

confirmante, sequentibus signis. Nul-
libi itaque, ut vides, mentio, scripto
exarata legis: sed cum promissio assi-
stentiæ, data potestatis, & virtutis;
missionis, & prædicationis; jurisque li-
gandi, & solvendi.

Cur autem CHRISTUS non tradidit
scripto doctrinam suam? Primum, ea
causa adferri potest: quod semper ele-
gerit mundo, & expectationi huma-
næ contraria. Itaque illiteratus poti-
us haberi, quam literis uti voluit. In
parabolis tantum aperuit os suum: &
quia cum simplicibus fermocinatio e-
jus; ideo, scriptis operosis non est u-
sus. Deinde cum professus esset, se non
venisse legem scriptam solvere; ut id
re ipsâ ostenderet, nullum ei scriptum
opposuit. Sed præcipua, & vera cau-
sa, ea omnino est: quod voluerit Eccle-
siam suam, supra fundamentum Apo-
stolorum stabilire; id est, tantum su-
pra potestatem à se datam: quam nun-
quam cessaturam, neque erraturam,
& magna asseveratione promisit; ac-
que re ipsâ adimplevit.

Lex ergo nova nihil aliud est; nisi
doctrinæ fidei, à Christo ore tenus da-

Nusquam

*scripto le-
gem exar-
tam pro-
migans.*

*Noluit nem-
pe Christi-
anos lite-
ris uti.*

*Nec scri-
ptum legi.
scriptæ opo-
ponere.*

*Sed Eccle-
siam supra
fundamen-
tum Apo-
stolorum
struxit.*

*Et in pote-
state Eccle-
siasolica suis
assistentiâ
tax, continuata.*

tæ, & scriptæ (ut Paulus ait) non atramento, sed spiritu Dei vivi; non in tabulis Lapideis, sed in tabulis cordis: talis inquam doctrinæ; eius ope, auxilio, assistentiâ, per legitimam Ecclesiasticam potestatem, continuatio, & successio. Quæ definitio constituit unam, Sanctam, Catholicam Ecclesiam Christi.

*Scriptura
novi Testa-
menti ad
consolatio-
nem jam
credentium.
Non ut in-
quirant
novam fi-
dem.*

*Sed ut me-
moriâ
prædica-
tionis re-
fricent.*

Sed inquires; quorsum ergo Scripturæ novi testamenti? Respondeo: ad consolationem fidelium, & jam credentium. Habet nempe Ecclesia depositum hoc ingens, quod custodit: quo gaudet, quo utitur; non ut hinc, de sanctitâ credendi regulâ, dubitet; disceptet; aliamvè (ut hæretici solent) inquirat: (Etenim eam; conformem Scripturis, decisam à Conciliis defensam Patrum sententiâ; &, quod summum: acceptam à Christo, per Apostolos traditam, per eorum successores continuatam habuit, habet, habebitque semper.) Sed, ut fidam narrationem præcipuorum, quæ Christus fecit, aut dixit, habens; refricet magna consolatione memoriâ primæ prædicationis, & doctrinæ semel constitutæ.

Hinc

Hinc verò manifestum est : aut fallere, aut certè falli eos, qui scripta hæc sacra ita jactitant, & præferunt; ut regulam unicam fidei constituent, non tam illa; quàm potius sensum ex illis, suâ interpretatione depromptum.

Atqui, nec Evangelica narratio, nec Apostolorum gesta, aut Epistolæ, omnia habent, quæ per continuatam doctrinam tradita accepimus: nec modo, ac sine legis, sunt exarata; ut dogmata nempe omnia fidei, præceptaque rituum, figillatim dicent, recenseant, sanciantque, prout lex vetus, & scripta fecit. Et satis constat prædicationem, & Ecclesiam, plures per annos, sine ullo scripto extitisse; nullamque eius in Actibus Apostolorum mentionem esse: cum tamen essent omnes perseverantes in eorum doctrinâ.

Quod verò Evangelistæ Historiam Christi scripserunt; gravibus equidem causis; nempe instinctu Spiritûs Sancti, & magno Ecclesiæ, ac posteritatis commodo, adducti sunt: sed non certè, ut conderent Scriptam legem, formulamque fidei, & canonem constituerent credendi. Quod aliâ formâ, modo,

*Ex earum
privata
interpreta-
tione non
est fidei
Regula.*

*Non om-
nia conti-
nent.*

*Non modo,
ac sine le-
gis scriptæ.*

*Carnit. illis
aliquan-
diu Eccle-
sia.*

*Instinctu
Spiritûs
Sancti
exarata.*

*Posterita-
tis com-
modo.*

*Sed non
formam
monis.*

*Qui ortis
quæstioni-
bus, & hæ-
resibus de-
mum con-
sistunt.*

*Conclusio
huius loci.*

*Non lice-
re uti scri-
pturis, nisi
Ecclesiæ
sensu.*

*Contra he-
terodoxos
prescriptio-
nes.*

*Ad dome-
sticos hæ-
reses.*

doque fieri oportuisset: & quod reser-
vatum videtur, donec dubitationibus,
& quæstionibus variis, (ut est ingeni-
um humanum) & post, hæresibus
(quas futurus prædixit Dominus) or-
tis; necesse foret dogmata verbis cer-
tis ponere, canonem ferre, & scripto
sancire: Prout factum ab Apostolis in
quæstione illa primâ, de circumcissione
gentium.

Scripturæ itaque Novi testamenti,
non sunt propriè lex; data, sancitaque
cuncta, complectentes. Nec, prout
dixi; sine, modo, ac formâ præcepti
sunt exarata. Nec licet illis, nisi sensu
Ecclesiæ, cuius depositum sunt, uti:
Nec fas interpretari aliter, quam con-
stituta semel fidei doctrina permittit.
Ita, ut qui illas solas, pro unica fidei
regulâ jactant; projectò earum spe-
cioso obtentu, licentiam disceptandi
quarant; potestatem verò, & obsequi-
um tollant.

Hisce verò ita deductis; etsi non
fuit mihi animus hoc Scripto contra
heterodoxos dicere; nec argumentum,
quod mihi proposui, id requirat: (nam
ὅς τις αἰσῆτος τις πᾶσι, scribo.) Atta-
men

men, quoniam ordine deveni ad hunc ^{Velus}
locum; *ἀς ἐν τῷ αἰετῷ*, non disputabo, ^{præter}
sed præscribam pauca; quæ tamen pro- ^{opus.}
bè pensitata, & ad opinionem tollen-
dam, & ad agnitionem veri, sufficere
possunt.

Prima itaque præscriptio sit: esse ^{1. Esse ve-}
inter Christianos Religionem veram. ^{ram reli-}
Hoc nemo diffitebitur, nisi qui aut e- ^{gionem,}
ius, quam præfert incertus; aut no-
væ alicuius autor; aut cuiuscunque
contemptor est.

Alteræ præscriptio: Religionem ve- ^{2. Unam}
ram unam tantum esse. Nam verum; ^{tantum}
unum, Dissensus ex uno, plura facit; ^{esse.}
& contradictoria: quæ in re una, vera
esse nequeunt.

Tertia: Religionem veram, & unam; ^{3. Necess-}
necessariam esse. Nisi enim necessaria ^{sariam esse.}
esset, quorsum vera? quorsum una?
quorsum ulla?

Quarta: Religionem veram, unam, ^{4. A cetera}
necessariam, à cætu legitimo retineri: ^{legitimo}
seu, non unius, alteriusq; privatæ, & sin- ^{retineri.}
gulari opinione consistere; sed multo-
rum consensu, & velut consociatione.
Alioqui singularis, & cuiusque privata
Religio, multiplex esset; ideoque ne-
que

que vera , neque una , imo nulla
esset: quia cultus , ritusque debitus
exerceri, nisi in cætu non potest; sine
ritu autem, nulla Religio est.

¶. *Eum po-
testate, &
lege con-
stare.*

Quinta: Cætum hunc potestate, &
lege contineri. Hoc enim tantum vin-
culo coalescit omnis multitudo: Alio-
qui non esset legitimus Cætus; sed
turba non consentiens in potestatis,
& legis obsequium.

¶. *Potesta-
tem à
missione
esse.*

Sexta: Potestatem manasse à mis-
sione. Hanc à CHRISTO Apostoli, ab il-
lis Ecclesia accepit. Hæc est (ut evi-
denter ostendi, ac demonstravi) prima-
rium fidei, & doctrinæ Christianæ fun-
damentum; cui superædificata Eccle-
sia.

¶. *Missio-
nis notam,
successio-
nem.*

Septima: Missionis veræ, ac legitimæ
notam esse, Successionem. Hæc aut nul-
la est, aut una est. Nulla esse non po-
test; quia non interituram promisit
Christus. Una igitur tantum est. Eam
autem alia Ecclesia, præter Catholi-
cam, non modò docere non potest,
sed ne profiteri quidem audet.

¶. *Hinc re-
gula fidei.*

Octava: Per hanc unam, missione
continuatam potestatem, lex declara-
ta est, Regula, inquam, & formula fi-
dei.

dei. Quæ constituta, non mutatur. Semel enim Ecclesia jubet; semper paret.

Nona: Uti potestatem, quæ legem declaravit; ita & legem infallibilem esse. In utroq; enim est Divinum *ἀντὶς ἐξουσίας*; quod non fallit. Et tollitur omnis religio, si aliqua indubitata non statuitur. 9. Quæ, uti & potestas, infallibilis. Ipse dixit.

Decima: Potestas hæc, est Hierarchica; gradus habens, & ordinem. Ubi autem gradus, devenitur ad summum; ubi ordo, ad unum. Et nimis liquidò constat, non popularem regendam Ecclesiam suam formam elegisse Christum; sed Principatum. 10. Potestas est Hierarchica, gradus, & ordinem, habens.

Undecima; Ex prædictis, sic describitur Ecclesia: ut sit; in verâ, unâ, necessariâ Religione, Congregatio fidelium, sub potestate, ac lege constituta; Missionem, ac Successionem habens; certam fidei Regulam retinens; Infallibilis; & sub uno, summoque Capite. 11. Ex his notis, definitio vera Ecclesie.

Positis autem his, quæ sese ratione consequuntur: Convenio Ecclesias [omnes equidem, præter unam, falsas] & exquiro: num acceptent præscriptiones hasce, admittantque? Quæ non: sua confessione arguentur, non Hanc qui non acceptant, manifestis se induunt utro erroribus.

Sine ca-
pite li-
centiam.

Accepta-
bunt igi-
tur potius.

12. A tali
Ecclesia
desciscere,
Hæreticū.

Quia Di-
vina au-
thoritas,
& pote-
stas, vio-
latur,

habere religionem veram, unam, ne-
cessariam, potestate & lege devinctam.
Non item potestatem à Missione; nec
missionis successionem: Nec ab illâ,
formulam fidei unam infallibilem: nec
in optimâ regiminis formâ, quæ est
Principatus: Sed potius ἀκράτην ἀναρ-
χίαν; & nullam denique Ecclesiam.
Istis, inquam, Erroribus, & absurdis,
se ultrò induerent, non admittendo
hæc, quæ præscripsi. Admittent igitur
potius cuncta; & dicent, eorū professio-
ni quadrare, ac omnino convenire.
Itaque fidenter præscribam cætera, &
persequar.

Duodecima ergo sit præscriptio: A
tali, quam disjuncti, Ecclesiâ descisce-
re; eam erroris arguere; condemnare;
Hæreticum prorsus esse. Causa præ-
scriptionis in aperto. Divinam enim
authoritatem, qualem hic ponimus,
quis licitè deferat, arguatve erroris?
Deinde; cum ex ante dictis pateat, Ec-
clesiam habere jus Potestatis summæ;
demonstratum autem, libro secundo,
jus ejusmodi in eo situm, ut ei pareat-
ur semper; & nunquàm licitè resista-
tur: ideo, parendum semper erit Ec-
clesiæ,

clesiæ; & tantò magis, quòd aliæ quidem potestates à Deo, hæc verò prorsus ipsiusmet DEI; quam *θεοκρατία* rectè vocaveris.

Decima tertia: Desciscunt ab hac potestate, & hæretici sunt, qui Ecclesiæ sancita, & dogmata corrigunt; vel interpretatione Scripturarum, vel ratiocinatione humanâ, vel pravo studio curiosæ indagationis. Hoc enim non permittit constituta semel fidei Regula; quæ jubet credere, non querere. 13. Desciscunt, qui eam corrigere præsumunt.

Decima quarta: Multò magis Hæretici sunt; qui novum cætum, separatamque faciunt Ecclesiam. Nam, si fuit semper ut ostensum est, aliqua, & una; dum inducitur altera, falsa sit oportet. Est verò hæc notavera, & proprius character Hæreseos: facere Schismâ, & secessionem. Non tam enim errornea opinio hæresim efficit; (nam hæc ab innocenti ignorantia oriri potest) quàm pertinacia, authoritati resistens. 14. Multò magis, qui novum cætum faciunt.

Decima quinta: Prima fides retinenda: quæ verò, prætextu correctionis posterior inducitur; vitanda semper, ac fugienda. Nam id Dominicum, (inquit Tertullianus) & verum; quod 15. Prima fides retinenda.

*Nimpo-
sterior xi-
zania.*

primò traditum: posterius falsum. Quod vel illa parabola docet, quæ triticum seminatum, ait, à Patrefamilias; post verò ab inimico, Zizaniam. Ad-
ditque Tertullianus; memoranda pro-
fectò, notandaque verba: Ea senten-
tia, [inquit] manebit adversus poste-
riores quasque hæreses. Ubi non præ-
scriptio tantum eius; sed prudens sanè
prædictio, & præmonitio est.

*16. Quæ
doctrina
citò placet
suspecta.
Quia mul-
ta indul-
get.*

*Quæ mens
humana
arripit.*

Decima sexta: Suspecta doctrina esse
debet, quæ citò placet; & arridet men-
tibus humanis. Talis, non jubet cre-
dere, quod non capias; quæ supra, aut
præter captum sunt, rejicit: Inquirere
in regulam permittit, licentiam fove-
t, obsequium tollit, multa superflua
esse, & non necessaria, asserit, & deni-
que laxat disciplinam, patentemque
nimis viam aperit: cum angusta sit,
quæ ducit ad cælum. Assentitur verò
his facillè animus: quippe sui juris a-
mans, astringi præceptis nolens; & ut
plurimum prava arripiens sponte, recta
sequens invitus. Quia illa, fronte blan-
diuntur, & statim alliciunt; hæc aspe-
ctu aspera, ideoque absterrent: sed
tractu, ac mora; illa exitu tandem mise-
ra, hæc fine beata.

De-

Decima septima: Hac ratione, sed 17. *Experimento*
 obtentu recti, hæresis sese insinuare, *docemur,*
 solet. Frustra tamen. Nam eventum tot *Novato-*
 saculorum compertum habemus; om- *res semper*
 nes istos correctores, re ipsâ semper, *fuisse im-*
 fuisse seductores. Id ostendunt tot, *postores.*
 quæ recensentur nomina sectarum; quæ
 ideo non ex Deo erant, quia periêre.

Decima octava: Quæcunque do- 18. *Hære-*
 ctrina præfert autoris nomen, osten- *ses novo*
 dit hoc ipso secessionem, & Schisma. *nomine*
 Vetat Apostolus dicere: ego Pauli, ego *semper in-*
 Apollo, ego Cepha; idque ideo, ut *signita.*
 non sint, inquit, Schismata; sed sint
 omnes in eodem sensu, & in eadem,
 Sententia. Argumentum enim est dis-
 sensus, & innovatæ doctrinæ, hæc ab
 autore denominatio; quam semper,
 sectæ habuere, nunquam Ecclesia
 Vera.

Decima nona præscriptio, manat 19. *Falsi*
 ab eo, quod opponi solet. Nempe: si *errores*
 manifestus Ecclesiæ error sit, [inquiunt] *Ecclesiæ*
 quomodo assensum merebitur, & exi- *vere ad-*
 get? Ad hoc, ut respondeam, præscri- *scribi.*
 bo: Hypothesim falsam esse. Nunquam
 enim regula fidei, quam una legitima
 veræ Ecclesiæ potestas; nunquam dico,

erravit : nec errare, ex promissione Christi, potest.

*Perperam
privato
iudicio
corrigi.*

Sed fac errasse. Tu ne es, qui corrigas? quo jure? qua potestate? quo argumento? scilicet te expectabat veritas liberanda. Interim perperam prædicabatur, perperam credebatur; tot millia millium perperam operata, tot officia perperam functa; ut hunc locum, more suo, fortiter premit Tertullianus.

*Quid novam
missionem
Divinam
feri oportet.*

Certe si errare posset Ecclesia; oporteret Deum primam missionem, novam evertere; eamque signis, prout primam firmare: tum demum, forsan, fas esset desciscere. Sed fortasse ne tum quidem: quando nec Angelo aliud annuncianti, credere jubemur. Hæc sunt, quæ meritò præscripti; vera nempe Religionis Christianæ fundamenta, & signa.

*Hæreticis
hæc fun-
damenta
religionis
non qua-
drant.*

Excutiant se verò heterodoxi, & attentè expendant, quâ ratione hæresis nomen effugere queant: seu hæc, tam ipsis non convenientia, simulatè admittant, nec ad Ecclesiam redeant; seu impudenter rejiciant. Rejiciant autem necesse est; quia tueri nequeunt: & ut
jacent;

jaſtent; tamen verba rebus contraria ſunt, & quod dicunt, factis negant.

Quod ut breviter demonſtrem, opera pretium eſt, ponere imprimis Regulam credendi, quam illi præſeferunt. Ea autem eſt: Solum, & purum (inquiunt) verbum Dei; ſeu Authoritas Sacrae Scripturae, ſanè intellectæ. Hoc eſt, quod paſſim jaſtant, quod ſpecioſè conſtentant. Et verum quidem eſt, veram regulam fidei neceſſariò Sacrae Scripturae convenire; nec poſſe ab eâ diverſam eſſe: attamen, ſi bene inſpicias, agnoſces proſectò Scripturam hîc obſentui eſſe; revera autem pro regula haberi cuiusque interpretationem. Quam variam eſſe poſſe, diſſidium ſectarum oſtendit, nunquam ſine authoritate ſopiendum.

*Quod ex
regula fi-
dei, quam
præſerunt
demon-
ſtratur.*

*Ea enim
eſt priva-
ta ſcriptu-
ra inter-
pretatio.*

Hactali regulâ fidei conſtituta, maniſeſtū eſt, & ruere omnia fundamenta religionis, quæ recensitis præſcriptionibus ſtabilivi; & ſectis minimè congruere. Primū enim; veram apud ſe nec poſſunt, nec audent religionem profiteri. Non poſſunt; quia inquirendam in Scripturis, & ſcrutandam doſcent; qui autem quærit, non tenet.

*Per quam
ruunt Re-
ligionis
funda-
menta.*

*Nec veritas eius
certò con-
stare po-
test.*

*Nec uni-
tas.*

*Nec ne-
cessitas.*

*Nec cætus
legitimus.*

*Nec Pote-
tas.*

Non audent ; quia dum scire volunt, non credere ; infallibilis certitudinis hostes sunt : quam non ratio humana, sed fides facit.

Deinde : si certitudinem veritatis non profitentur ; profectò nec unitatem habent : nec semel constitutam fidem ; sed opinionem, ac persuasionem, prout interpretati fuerint Scripturam.

Tertiò : neque necessitatem unius Religionis agnoscent : quia ex regula credendi, quam præferunt, sequitur quemque posse credere prout Scripturam intelligit. Unde multorum assertio : omnes in sua religione posse salvari ; quod necessitatem veræ, & unius, prorsus tollit.

Quartò : nec legitimum cætum : quia (ut mox ostendam) nec potestate, nec lege constitutum ; id est, non societatem cum certo ordine regendi, & parandi, sed licentiosâ conspiratione secessionem.

Quod etiam Quintam, & deinceps, Nonam usque præscriptionem, contra illos esse evincit. Etenim omnes istæ potestatem omnino exigunt, & legem. Potestatem verò illi adeo non habent ;

ut

ut Scripturâ contenti, oppugnent etiam, ac defugiant. Neque sanè miror; cum hac constet successione, quæ apud illos nulla. Dicunt etenim Ecclesiam veram, mille amplius annis, aut non fuisse; aut, quod idem est, occultam. Quod utrumque successionem (tanto præsertim intervallo) vel ruptam, vel ignotam, atque ideo falsam, nullamq̃ facit.

Legem verò etiam habere nequeunt. *Nec Lex.* Quia etiam si fanciant dogmata; tamen eatenus eis assentiuntur, quâ agnoscunt Scripturæ congruere. Peto verò: possuntne agnoscere contrarium? Si possunt; quorsum fidei formula? si non; quorsum inquisitio? aut itaque desinant inquirere, si asserunt se habere, semel constitutam credendi rationem; aut si inquirunt, fateantur se illam non habere.

Decimò: Hierarchicos ordines aspernantur; & Monarchiæ professi hostes sunt. *Nec Hierarchia.*

Undecimò: Ecclesiæ definitionem, quam posui, potius (desperatione cauta) diffitebuntur veram, quam ut eam sibi accommodent. Idq̃ ideo, quia nec esse

*Quam ta-
men resi-
nent.*

*Sed magis
necessita-
te, quàm
approba-
tione.*

*Dum e-
nim vitant
obsequium,
Tollunt
ejus im-
perium.*

*Ideo con-
vincun-
tur schis-
mati.*

esse quidem Ecclesiam aliquam firmi-
ter volunt, asseruntque. Etsi enim so-
lennia quædam eius retineant, ac usur-
pent; ut Cathechismum, instituta cir-
ca ritus, Fæstorum dierum indictio-
nem, ministros certo gradu, synodos,
excommunicationes, aliaque; tamen
cuncta hæc, necessitate potius, (aliter
enim Religio constare non posset,)
quàm approbatione. Nam ut omnia
sibi libera, & integra relinquant; ne
illegitimicatus, & nullo jure congre-
gatæ Ecclesiæ arguantur; ne illigari
confessioni, dogmati adstringi, ac po-
testati subjici possint: nulli se ajunt,
credere, nisi sacre Scripturæ. Quo ipso,
nihil Ecclesiæ debitæ authoritatis at-
tribuunt, sed ei proprio dominan-
tur judicio; & tantum vanam ejus for-
mam, ac velut larvam habent. Hinc
est, quòd passim scripta vulgant: Nul-
lum sacrum ordinem, nulla officij po-
testatisque discrimina; atque adeo nul-
lam Ecclesiam, velut Civitatem bene
ordinatam, esse.

Ista autem, quæ undecies præscripsi,
dum non conveniunt sectis; dum eis
nequeunt aptari; hoc ipso facile, &
mani-

manifestò eas convincent omnium
eorum, quæ a duodecima præscriptio-
ne deinceps sequuntur.

Desciungere enim sectæ, (ut quæ præ- *Quod stri-*
scripti, comprehendendi faciã,) ab Ecclesia; *ctum osten-*
corrigerere eam voluerunt: Novum in- *ditur.*
stituerunt cætum, separatamque Ec-
clesiam: Primam fidem, habentes ex-
inde damnationem, reliquerunt; latam
aperuere viam; Autores earum, non,
correctores, sed corruptores meritò
jam audiunt; scèlis denique nomina, *Seccssio-*
de suo nomine imposuerunt. Et si enim *nem vel*
hoc postremum negetur; & nemo se *nomine*
Lutheranum, aut Calvinianum libenter *testantur.*
dici velit: sed tamen profectò sunt; ne-
que aliter dignoscuntur. Quod si E-
vangelicos, seu reformatæ Religionis
sefe nominent; hæc ipsa nomina novi-
tia, & veteri Ecclesiæ ignota prorsus
esse, nemo nescit; quæ, præter Chri-
stianos, & Catholicos non novit.

Sed sat evagatus sum, & ultra finem *Adhorta-*
forsan, modumque propositi. Itaque *tio ad illos*
pauca tantum ad Sectarios. Non puto *qui vi-*
omnes velle errare: si quos tamen am- *dentur*
bitio, avaritia, æmulatio prava, studi- *velle er-*
um præcellendi, obsequii detrectatio, *rare.*
arro-

*Videant,
quanto
sint in pe-
riculo.*

*Atten-
dant con-
scientiæ
redargu-
enti.*

*Non eru-
bescant, à
veritate
vinci.*

*Qui igno-
ratione
peccant.*

arrogantia deniq; mentis, adeo trans-
versos egit, ut illis peccare lubeat: Vi-
deant quæso; quàm periculosâ plenom
opus alex, levi causâ tractent; quan-
to in periculo versentur; quo damno,
quo discrimine ludant. Attendant de-
inde ad internum testem inquietæ
mentis. Nemo enim suam conscienti-
am decipit, qui fallit alienam. Clamat
animus interior, & arguit, vel dereli-
ctæ, vel non inventæ, vel (quod pessi-
mum) spretæ veritatis. Quisquis ergo
eiusmodi es, redi tecum in gratiam.
Quid prodest, te pertinaciter eise, quod
esse non prodest? Num pudet à veri-
tate vinci? Nonne si illa victrix tui; tu
triumphator erroris? Cur illo suffun-
daris, quo gaudebis caruisse? Certè
deserta opinio prava, Confessio aber-
rationis, malè asserti dogmatis dam-
natio, Transfugium denique ad bonos:
solido, ac vero, immò necessario fructu
pensabit abundè, inane, quod hinc ori-
ri possit, levitatis improprium.

Vos verò, qui ignorance peccatis;
nolite dogmatis pertinaciam, nimium
studium sectæ, & denique odium ad-
versæ partis induere. Non est enim vo-
bis

bis Religio, etiam post sancitum dogma, inquirere; & scrutari: permittit hoc, aut potius exigit regula fidei, quam profiteri. Quærite ergo fidem bonam: nihil enim absurda magis, quam aut testari dubitationem, nec tamen inquirere; aut tueri ac defendere, quæ dixeras quærenda. Deinde; non vos secta, & societas opinionis retineat: absolvit enim vos hoc vinculo, datum cuique hac in re arbitrium, nullo adstrictum obsequio. Deinde; nolite odio abripi. Tum enim demum spondeo agnoscetis: & ignorare vos, cum odistis; & iniquè odisse, cum ignoratis. Nos certè non vobis irascimur. Panam errantibus assignamus, veri agnitionem; victoriæ nobis pretium, salutem vestram. Pro hac decertamus, pro hac pugnamus: Et cum Apostolo, testis est nobis DEUS, quomodo omnes vos cupiamus, in visceribus Domini nostri JESU Christi.

*Inquirant
veram fidem
de bona.*

*Non retineantur
sectæ studio.*

*Ne odierint nos
gratis.*

*Qui illis
bene cupimus.*

Denique voto locum hunc concludo; & te, DEUS, invoco: ut (quod tu solus potes) mentes opinione corruptas, veritati restituas; & aberrantes oves in Ecclesiæ caulam reducas: ut

*Voto ad
DEUM lo-
cus claudatur.*

fit, prout promisisti, unum ovile, &
unus PASTOR.

CAPUT II.

Περί Θεοσέβειας :

SEU

De Cultu DEI.

*Notitiam
DEI, cul-
tus conse-
quitur.*

*Et ab illâ
necessariò
manat.*

Notitiam Veram, & agnitionem
Divinitatis, necessariò venera-
tio & cultus consequitur. Quis enim,
cùm cognoverit sumum illud bonum;
intra se infinitè perfectum, beatumq̃,
in omnia summe potens; erga nos mi-
rè, & supra modum beneficum: quis,
inquam, non colat? non adoret? De-
bemus id primum, admiratione maje-
statis: Tenemur deinde officio grati-
tudinis: suademur ingenti pramio: ju-
bemur denique gravi, & extremâ
poenâ.

*Implea-
tus, prout
se colit
DEVS præ-
cipit.*

*Modumq̃
imperat.*

Porro, sicut Vera notitia DEI, non
est nisi à Deo; ita & acceptus ei cultus
esse non potest, nisi ab ipso met expeti-
tus, imperatusque. Ergo, ita eum co-
lere oportet; quemadmodum sese co-
lendum præcepit. Quod præceptum,
partum

partim imperat modum certum sa- *Or religi-*
 crorum rituum, & caeremoniarum; par- *gionem*
 tim imprimit mentibus nostris religio- *facit.*
 sum quendam metum, qui nos Divi-
 nae mancipet servituti: sed volanta-
 ria, & parata; quippe simul erga Do-
 minum & Patrem.

Sed ut dignè hoc impleamus offici- *Oritur ab*
 um, scire oportet; oriri cultum ab ho- *honore,*
 nore. Honor autem, est internum ju- *qui defi-*
 dicium debitæ existimationis, testimo- *nitur.*
 nio & signo externo expressum. Hinc, *ut &*
 inquam, manat cultus; & Adoratio; *adoratio.*
 Quæ, est submissio quædam animi;
 quippe erga excellentiorem. Unde
 quò major æstimatio, eò major sub-
 missio.

Deus verò, cum sit infinita dignita- *Utumq;*
 tis: ideo & nunquam sibi parem ho- *foli DEO.*
 norem à creatura obtinere potest; & *proprie*
 sibi soli eum, meritissimè vindicat. *debetur.*
 Quia solus propriam, à nullo acce-
 ptam dignitatem habet: cum omnis
 alia sit ab ipso, & propter ipsum; imò
 ipsius omnino.

Patet verò etiam, quòd Adoratio *Animo fit*
 DEI, animo potissimùm fiat: Dum ille *potissimum.*
 se humiliat, & abjicit coram DEO; &
 X sum;

*Tamen et
corpus
ministerio.*

*Hinc la-
tria pro-
cedit.*

*Cultus
partim
privatus.*

*Partim
Mysticus,
Partim
relativus.*

summâ, quâ potest æstimatione, ad-
rat eum in Spiritu, & Veritate. In hac,
inquam, actione mentis, præcipuè sita
Veneratio; sed tamen ad consortium
huius officii, corpus etiam accersitur:
cuius conformatio, ac compositio,
externo signo, & gestu exprimit in-
ternum mentis sensum: ut mox expli-
cabo. Utrique verò, id est, animo &
corpore, testamur soli DEO debitum
illum cultum, quem τῆς λατρείας nomi-
nare solemus.

Adorandus ergo, & venerandus so-
lus DEUS. Idque triplici cultu. Primus,
est proprius cuique, ac privatus; qui
vulgò Devotio dicitur. Alter, religio-
sus seu Mysticus; qui est in observatio-
ne instituti, & rituum sacrorum. Ter-
tius, relativus; qui per honorem alte-
rius, ad DEUM transit; eique propriè
deferitur. Itaque hinc manabunt tres
huiusce capitis partes, singillatim
explicandæ.

Pars Capitis Prima.

*De Cultu DEI privato, seu
Devotione.*

PRIVATUM DEI cultum, devotio-
nem voco; non latino, sed Ec-
clesiæ sensu. Est enim, quam hic in-
telligo, Devotio: puri, innocentis
animi in DEUM ascensio, & elevatio,
actione certâ, allocutione, & cogita-
tione.

*Definitur
devotio
privata.*

Actionem primò pono; id est, ut
dixi; certam corporis compositionem
quâ submissam venerationem testa-
mur. Ea, partim est usurecepta, & in-
troducenda; partim imparata à potesta-
te Ecclesiæ: Prima, fit inclinatione
cervicis capitisque, adgeniculatione,
cernua corporis demissione, prociden-
tia, manuum elevatione, percussione
pectoris, aliisque modis, quos consue-
tudo piorum, & usus potissimum ab
exemplo Christi acceptos, retinet ex-
ercetque. Hæc talia, etsi mente ani-
mantur, & ab illâ vim accipiunt; ta-
men & ipsa valent: faciuntque ad ani-
mi motum. Et constanter, ac fixè exer-
cita;

*Actio eius,
fit gestu
certo cor-
poris.*

*Consuetu-
dine pri-
orum in-
troducenda.*

*Movet ad
nimium.*

cita, & excitant eum sæpe; & ne evagetur, quodammodò firmant.

*Sed fiat
ostentatio-
ne procul.*

*Et sine
anxia ni-
mæ cura.*

Sed bina hîc cautio. Primùm: ut fiant, ostentatione omni procul. Ideoque vix in publico, & spectantibus coram; aut certè parcè. Deinde, ut non anxîâ & sollicitâ curâ; & tanquam sine illis esse non posset Oratio. Sunt enim adjumenta potius ad cultum, quàm ipsa eius opera. Cùm, ut notum est vetus illud: Bonus animus; præcipuus, pulcherrimusque DEI cultus sit.

*Eadem a-
ctio ex
præcepto
Ecclesiæ.*

Illa verò, quæ sanxit Ecclesiæ regula; ut actione certâ, seu ministerio corporis, circa institutos ritus impleantur; ad mysticum cultum pertinent: de quo infra.

*Alterâ
pars De-
votionis,
Oratio.*

*Cui præ-
mittitur
Præpara-
tio.*

Allocutio DEI, seu Oratio sequitur: privati cultûs; seu verbis, seu cogitatione fiat; pars (ut ex officiis eius, quæ mox recensabo, patebit) longè præstantissima: Præsertim, si debitâ curâ, & attentione peragitur. Quod ut fiat; præmitti debet Præparatio. Hæc verò relinquare jubet, & velut seponere ad tempus curas omnes, sollicitudines, negotia; & dicere illis: manete hîc, donec vadam illuc, & orem. Hæc, inquam,

quam, jubet: unum porro necessari- *Quia hoc*
um, accuratâ attentione, ac diligen- *unum a-*
tiâ agere: Memoriam defigere: & phan- *gere-*
tasmatum copiam submovere. Deinde, *DEVM*
magnitudinem majestatis, quam allo- *profundè*
queris, ut par est, expendere, præsen- *venerari.*
temque intueri: vilitatem tuam agno-
scere; & humiliari quantum potes, in
conspectu DEI. Tertiò, petere auxi- *Et auxili-*
lium, & bene orandi modum; ut diri- *um petere*
gatur, & assurgat oratio tua, velut in- *jubet.*
censum in odorem suavitatis; & ad
gloriam eius.

Officia, quibus oratio fungitur; plu- *Officia*
ra sunt, & varia. Primum est laudis: ut *Orationis.*
nempe benedicat, & magnificet anima *Primum*
tua Dominum: & exultet Spiritus tu- *laudis.*
us; & omnia, quæ intra te sunt, in DEO
salutari tuo. Hoc ei à nobis debitum:
& hoc tantum possumus deferre. Cum
verò ne id quidem, ut par est; ideo, *Eam Di-*
opus erit de alieno divitem, & libera- *vinus ex*
lem esse. Offer ergo ei eam; quâ sibi *se plenam*
ipse sufficit, gloriam. Gratulare; gau- *habet.*
de, & exulta: quòd Divinitas se di- *Offerenda*
gnam à se capiat, habeatque lau- *ab huma-*
dem. Offer ei deinde naturam huma- *nitate*
nam, à CHRISTO in consortium divini- *Christi.*

*A Virgi-
ne Maria.*

*A beatis
Spiritus.*

*A sanctis
Cœlitibus.*

*A militan-
te Eccle-
sia.*

*A rebus
creatis.*

*Alterum
officium
Oblatio sui.*

tatis assumptam ; ineffabili modo Ise
coram ea humiliantem ; eam adoran-
tem, & laudantem. Cui laudi, junge
Canticũ Sanctissimæ Virginis; quo ma-
gnificatus est Deus vehementer, His,
etsi nihil paraddi possit; tamen tu ad-
de millia illa millium Spirituum ei
ministrantium; & turbam, quam dinu-
merare nemo possit, Sanctorum: pro-
cidentium coram Sedente in throno;
adorantium eum, & dicentium: Salus,
benedictio, & claritas, & sapientia, &
gratiarum actio, honor, virtus, & for-
tudo DEO nostro. Adjunge deinde
militantis Ecclesiæ officia; laudes,
& sacrificia; & phialas illas aureas,
plenas odorumamentorum; quæ sunt o-
rationes Sanctorum: Acceptos nempe
suffitus Deo. Denique, exemplo Davi-
dis, inanima quoque ad hoc officium
advoca; supple elinguem eorum lau-
dem: Et per te benedicant omnia o-
pera Domini Dominum. Multa sunt,
quæ hac de re tradita à Viris piis ha-
bere potes, & debes petere in exem-
plum.

Alterum Orationis officium est, vera
Oblatio sui; ad agenda, & sustinenda
om-

omnia, quæ Deus jusserit, volueritque: consecrando ei memoriam, intelle- *Ad agen-*
ctum, voluntatem; cogitationes, ver- *da & iu-*
ba, opera, corpus, & cuncta externa, *si enia*
& animam denique, velut in holocau- *untur.*
stum immolando: Nihil ex hac obia- *Solo refec-*
tione sibi retinendo, nullum capiendo *tu & iu-*
commodum, præter puram gloriam, *ta & iu-*
placitumque eius. Desideria, & vota *ta & iu-*
huius officii plurima, & ardentissima
esse possunt, itidem a piis Scriptoribus,
ad quos te remitto, ubertim tradita.
Grata verò Deo sint, necesse est; quip-
pe qui unicè complacet in hominibus
bonæ voluntatis.

Tertium Officium: Confessio vilita- *Tertium*
tis suæ, & malitiæ; non modò se in suo *Confessio*
nihilò collocando, sed etiam confiten- *proprie vili-*
do malum. Delictum, inquam, tuum *titate,*
cognitum illi fac; & iniustitiam tuam *Et mali-*
non abscondas. Confitere adversum *tas.*
te Domino, & ille remittet impieta-
tem peccati tui. Fatere, te nihil aliud
esse, nisi molestam quodammodo cu-
ram Dei & jacturam eius gratiæ; & ve-
niam precare.

Quantum officium est: Gratiarum *Quantum*
actio. Quæ enim, ô DEUS, à te; & quan- *Gratiarum*
actio.

*Pro donis
natura,
gratia,
gloria.*

ta accepimus! quæ promissa accepturos speramus! quis unquam fatis dona, quæ supra recensui; naturæ, gratiæ, gloriæ, agnoscat, expendatvè? Immensum ergo tibi tenemur, nec unquam ex merito dependendum. Sed est aliqua gratitudo, postquam omnia feceris, ingenuè imparitatem fateri.

*Quintum,
Petitio.*

Quintum est; Petitio: Utile, Unicum, præsens, & certum miseriæ nostræ remedium: Firmatum toties ingeminato impetrationis promisso. Petite enim, inquit; pulsate, quærite; & quidquid petieritis, fiet vobis. Securi ergo simus de eventu: certi donationis, & gratiæ; modò & bona, & bene petamus. Cum enim sit infinitè bonus, malum dare nec vult; nec potest. Carior est illi homo, quàm ut ei malefaciat; etiam si petenti. Sed pauci sunt, qui sciant, quid petant; & pauci dignoscere possunt vera bona, & verè mala.

*Petenda
voluntas
DEI.*

Quid enim ratione timemus, aut cupimus? Quid tam dextrè concipis, ut te conatûs non pœniteat; voti quæperacti? Itaque optimum est, eius expetere voluntatem; & dicere: Domine, fac mecum non secundum mea peccata,

ta, quæ multa sunt; non secundum vota, quæ stulta sunt; non secundum merita, quæ nulla sunt: Sed secundum tuam misericordiam, & meam misericordiam.

Deinde, nec minus petere; nec aliud, nisi ipsum. Pudeat minuta, vilia, abjecta, à tanto Domino mendicare; cum ille seipsum, id est omne bonum offerat ultro, & elargiri promittat. Alia potius, quam summum hoc consecrari, non modò pusillanimitas, & stultitia est; sed impietas, & vilipendium offerentis. Vastum ergo sit, quod petamus; & dignum tanto datore: & quod non privatas tantum necessitates; sed generis humani, & præcipuè Ecclesiæ bonum, ad gloriam DEI complectatur.

*Petendus
ipsemet
DEVS.*

Et in omnibus eius gloria.

Titulus petendi, & fiducia impetrandi sumitur: quia dum omnipotens est, omniscius, summè bonus: & quia promisit: propter gloriam nominis sui, non potest non facere. Operi manuum suarum dexteram porrigat, necesse est; nihil enim odit eorum, quæ fecit. Itaque fidenter titulum allegare;

*Titulus
petendi,
& fiducia:
quia potest, vult,
scit, ac promisit.*

& dicere possum: Tuus sum ego; sal-
vum me fac, propter nomen tuum.

*Hæc offi-
cia sunt
primùm
oratione
vocali.*

*Ex Davi-
dis psal-
modiâ.*

Hæc ferè sunt officia orationis, qui-
bus partim sermone, partim cogitatio-
ne, & mente fungimur. Vocalis, ut
vocatur, oratio, ab Ecclesia variè ad-
hibetur; & descripta est, tam publica,
quàm privata. Utraque potissimum
desumpta ex his, quæ dixit, cecinitq;
David, egregius psaltes Israël; quo e-
logio eum Scriptura ornavit. Additq;
ibidem ipsum dicentem: Spiritus Do-
mini locutus est per me; sermo eius
per linguam meam. Itaque meritò di-
vinam hanc eius psalmodiam adscivit
Ecclesia; eamque quotidie, publicè &
privatim decantat, aut recitat: plen-
nam quippè admirandi Spiritus, fervor-
is; & ardentis, inflammaticque affectus.

*Ex consti-
tutis; vo-
ta nrore
Ecclesie
precibus.*

Addit verò eadē & alias Orationes,
statis temporibus congruas, & solen-
nes; prout annum partita est, & Fastos
Christianos condidit: authoritate, cui
parent etiam, qui ab ea secessere; & in-
signitos nominibus festorum, & San-
ctorum dies, retinent vel inviti. Ibi
verò illa loquitur in canticis, & hymnis
spiritualibus; & officium (ut vocant)
con-

constituit, cuique tempori & festo proprium, è Prophetarum, & Sacrae Scripturae verbis, magna fidelium consolatione, atque fructu. Eiusmodi enim totius Ecclesiae Orationes, Communio Sanctorum, & unanimis clamantium toto Orbe Vox, valde commendat; efficacesque promittit. Si namque duorum aut trium, in nomine suo confensum, DEUS se magni facere professus est; quantò magis totius Ecclesiae consonas, conjunctasque preces?

*Per quas
communio
Sanctorum.*

Sed inter hæc omnia vocalis Orationis exempla, relucet, velut inter ignes luna minores, Oratio Dominica: idque, & propter majestatem Authoris; & ob miram suam vim, & energiam. Petentibus enim à CHRISTO Discipulis, ut eos doceret orare; postquam βαπτολογήσειν, & Ethnicos imitari vetuit: Sic ergo Vos, inquit, Orabit. Et tum Orationis formulam subjunxit: profectò plenam rei magnæ; & purâ, candidâ, simplici enuntiatione, brevi ac miro compendio, exactè complectentem cuncta Orationis officia. Quæ supra recensui.

*Oratio Domini-
ca
pro illis
omnibus.*

*Multa in-
aniter lo-
qui.*

Ope-

*De qua
paraphra-
sticè pauca.*

*DEVS vo-
catur Pa-
ter ob fi-
duciam.*

*Petitiones
septem.*

*ut sancti-
ficetur
nomen
eius.*

*ut adve-
niant re-
gnum eius.*

Operæ pretium est, videre; quæ Viri sancti & eruditi, in eius sensa eximie multa commentati sunt. Nos pauca dicemus, hæc, quæ sequitur, paraphrasi. Fiduciæ conciliandæ, quæ orationis basis est; DEUM, jubet Christus, vocare Patrem; eumque communem omnium nostrum: ut ortûs, & fraternitatis admoneret. In cœlis autem cum esse: ut nos à terrenis eo elevarer, ubi verè Pater & Patria. Subjungit deinde Septem petitiones. Petendum enim totum est; quia nostrum nihil est. Tres primæ ad DEUM pertinent; & videntur in eius commodum cedere: sed profectò in nos recidunt. Ille enim bonorum nostrorum non eget: Et materiam tantum meriti, & præmii nostri quærit; cum sibi deferri aliquid jubet. Nostrâ ergo propriè interest; petere primum, ut sanctificetur nomen eius. Non per nos tantum: quantulum enim hoc esset! sed omni meliori, ipsi noto modo. Deinde petimus; ut adveniat regnum eius. Non quod illo carere, aut privari ipse possit; sed quia nos. Itaque propriè petimus, ut non habeamus Regem, nisi DEUM; qui imperitet

men-

mentibus, rebusque nostris. Tertiò; ut Regni istius suprema lex sit, & fiat voluntas eius: nempe omnis iusti, æqui, *Ut fiat voluntas eius.* boni regula: tam in cœlo, quam in terra. Hæc ad DEUM, & vitam alteram. Præsens verò necessitates sequuntur: quas brevi voto complecti jubemur. *Ut largiatur panem.* Id est; panem nostrum tantum petere: quotidianum, non extraordinarium; medicum, & qui hodie sufficiat; nam de crastino vetat esse sollicitos. Hoc compendio, circa externa properè, & sine magna cura sancti; magis petimus, ut dimittat nobis debita nostra. Adeo *Ut dimittat debita.* enim gravia sunt, ut reddi non possint, nec excolui. Itaque, quod magnificentiam, & munificentiam eius decet; non solutionis moram, & patientiam, sed condonationem jubet petere. O benignum creditorem! Lætetur; quamvis ære eius oppressi debitores. Non modò usuras, sed nec sortem repetit. Prænam non urget: Rogari se tantum; Fateri & debitum, & insufficientiam, jubet; & condonat. Sed justâ tamen *Sed si & nos dimiserimus.* cum cautione. Nempe si & nos dimittamus debitoribus nostris. Quid æquiùs! Abominatio, & horror est Servus

vus ille nequam ; qui omnis debiti remissione obtentâ, vix disgreſſus à Domino, ſuffocabat pauca ſibi debentem conſervum. Ita ut meritò contubernales contriſtati, eum deferrent nequitia : ut Dominus remiſſionem revocaret. Non itaque dimittetur nobis, niſi dimittamus. Nam illicium eſt miſericordia Divinæ, miſericordia in proximum. Quam etſi promittere, & profiteri jubemur; tamen conſciis, pro ni in malum animi, petendum adhuc nobis eſt: Ne nos inducat in tentationem. Seu, ut alibi dixit; orandum, ne intremus in tentationem. Memoriâ enim infirmitatis noſtræ, non modò victoriæ non ſumus ſecuri; ſed certamen etiam merito detrectamus. Sed quia tamen vita hominis tentatio eſt ſuper terram; Ideò ultimò petimus, ut nos liberet à malo; nempe dæmone: (hic enim proprius Character eius eſt) ne nos in tentatione ſuperet, ſed potiùs faciamus ex illa proventum. Ita peccata, & præterita dimitti petimus; & futura caveri, & averti.

*Ut nos non
inducat
in tenta-
tionem.*

*Ut nos li-
beret à
malo.*

*Oratio
hæc brevi-
arium E-
vangelij.*

Hæc eſt brevis paraphraſis Divinæ
iſtius Orationis; quam Breviarium
Evan-

Evangelii Tertullianus vocavit; & quæ accepta ut sit DEO, & efficax, necesse est: quia prout iussit; & de suo (ut loquitur Cyprianus) rogatur. Agnoscet facile Pater Filii sui verba; & quicquid petierimus in nomine eius, institutione, & sermone eius, dabit nobis.

Post Orationem Vocalem, sequitur *Meditatio est cum* mentis & cogitationis; quam tertiam *rationatione consideratione.* partem privati cultus feci. Hæc non linguâ, sed animo DEUM alloquitur. Id est, considerat & ipsum, & creationis, redemptionis, sanctificationis admiranda eius opera; mysteriorum arcana inspicit; agnoscit dogmata fidei; & exinde, miro affectu, recensita officia, Orationis exercet.

Id verò fit partim Meditatione, partim *Contemplatio fit* Contemplatione, *beneficio* Meditatio est, ex *DEI illa-* lectione sacra, & fidei dogmate, de *benis.* DEO, & rebus Divinis, intenta consideratio. Quæ fit, cum in memoria formatur rei meditandæ imago; Intellectu de ea instituitur ratiocinatio; per voluntatem sequitur eius fruitio. Contemplatio verò; est animi præparati ante, & jam apti, motus quidam, quo in DEUM, velut naturâ, & pondere, fer-

fertur. Ibi memoria sine phantasmatum adminiculo illum admiratur: Intellectus sine ratiocinatione nescit; voluntas sine ullo illicio proprii Commodi ita eo fruitur; ut non tam sibi illum, quam se illi largiatur, & impendat.

*Illa DEVM
quærit,
hæc habet.* Meditatio itaque fit quodammodo operâ, curâ, & industriâ nostrâ: Contemplatio solo impulsu, & illapsu DEI.

*Ex hæc
extases,
sed non ap-
petenda.*

Illa DEVM quærit, hæc habet. Illa agit, hæc patitur tantum. Illa in actione, mentis; hæc in quiete eius, otio, silentio, solitudine, immò morte: Quia seipsâ vacua, vacat DEO; & ab ipso impletur. Prodeunt verò hinc in viris sanctis sæpe extases, & raptus; sive extra corpus (ait Apostolus) seu in corpore, nescio: sed hæc nec sectanda, nec appetenda; immò, quantum per nos potest, vitanda; alioqui periculosa, & illusioni opportuna.

*Præcepta
utriusque
apud Scri-
ptores sa-
ctos.*

Præcepta tam meditationis, quam contemplationis, habes apud Scriptores Asceticos. Sed præcipuum est: habere animum ab omni labe purum, domitum in commotionibus, virtutum officiis exercitum, Talis facilè, & Meditationi incumbit, & Contemplationem

nem recipit: alioqui in malevolam animam non intrabit Divina hæc Sapientia.

Pars Capitis Altera.

De Cultu Mystico, quem Religio præcipit, exigitq.

CULTUM explicavi privatum; qui Cultus Mysticus potior. et si eximius, tamen à mystico longè, & præstantiâ, & utilitate superatur. Præstantiam sumit ab Autore DEO: à cuius voluntate est, non ab Electione nostra. Et deinde à Gratia, operi semper adhærente. Utilitatem exinde; quia tutior, & securior; ob meritum obsequii, & deceptionis effugium. Privata enim devotio, ex suavitate, dulcedine, & teneritudine quadam affectûs, facile in complacentiam, opinionem de se falsam, nimiamque Denique securior. sui fiduciam labitur. Facit hoc instabilitas animi humani; qui sibi relictus, vix est securus. Deinde, idem provenit ex gaudio inconsulto Spiritûs, quod Nec illusioni patet. facile evanescit. Tertiò, ex astutiâ Dæmonis, qui subdolè, rebus etiam bonis, vanam gloriam fovet.

Y

Ab

*Per illum
animus
fungitur
præcepto,*

Ab hoc periculo abest longius Cul-
tus mysticus ; ubi animus illigatus
præcepto se ei subdit. Captivat assen-
sum, et si ratiocinationi suæ, & captui
non convenientem : Hoc verò, non
permittet evagari, sibi applaudere, &
se frui ; sed tantum operi jubet insiste-
re, hoc agere, & gratiam certò comi-
tantem opperiri.

*DEVS eum
præscri-
psit, ra-
tioni hu-
manæ
contrari-
um.*

Voluit autem DEUS cultum hunc
collocare sæpe in rebus, & actionibus,
quæ mens humana nunquam existi-
masset fore ei grata ; & quæ non para-
doxa solum videntur, sed profecto pa-
raloga. Quis enim (exempli causa) pu-
tasset, acceptum à DEO cultum fore, ex
mactatione, aut exustione animalium ?
Certè nulla hic apparet idonea ratio,
congruentis erga DEUM adorationis.
Atqui ille, hoc genus sacrificij, olim
elegerat: hoc præstari sibi mandaverat,
& suaviter odoratus est. Par ratio in
plerisque ritibus, caeremoniis, Sacra-
mentis tam veteris legis, quàm novæ.

*Ne appa-
ret ex ri-
tu veteri,
& novo.*

*Causa,
quia non
servit ra-
tioni no-
stræ. sed
domina-
tur.*

Si autem fas est inquirere : cur ita
DEUS voluerit, feceritque ? Causas pu-
to inveniemus istas : primum, quia me-
retur assensum, & obsequium ; etiam
fine

sine reddita mandati sui ratione. Fidem enim à nobis exigit, non cognitionem, aut scientiam. Tota demonstratio veri, est iussum eius. Sufficit ad certitudinem, autoritas dicentis. Et verbum eius, summa ratio est. Non ergo illum decuit, ad sensum captumque nostrum se, & omnia componere.

Altera causa est: ut curiosam, & pravam illam cupiditatem sciendi, quæ peccato originem dedit; & quæ prurit semper mens nostra, satagit, & variè effertur, confunderet, deprimeretque. Nempe imperans, ac iubens credere, quæ stulta videntur; assensum in illis requirens; nec noscenda aperiens, aut suavitate condiens; nisi prius credantur. & nisi credantur, prænam assignans extremam. Hac inquam ratione voluit Deus frangere superbiam nostri iudicii, ut posset hæc arrogans animus ad obsequium fidei.

Tertia causa est Religio: quæ non est ars, aut scientia demonstratione constans, sed lex, & præceptum; quod jubet, non disputat. imperium igitur ejus in animos nostros ut maneret integrum; exemptumque esset à ra-

Quia cupiditatem sciendi, obsequio fidei subdit.

Quia religio non est ars, sed præceptum.

tiocinatione, & disquisitione: non modo reddere rationem noluit Deus præceptorum suorum, sed etiam consultò multa, & supra, & præter captum nostrum constituit. Cum tamen sint omnia mandata eius veritas. Ita ut, quod profanis mentibus videtur scandalum, & stultitia; id fideles cognoscant esse DEI virtutem, & DEI Sapientiam.

*Cuius
mandata,
veritas.*

*Inest illis
ratio, sed
occulta.*

*Docibi-
les DEI.
Mysterio-
rum venci-
landa.*

*Quæ cre-
dentibus
demum
manifesta-
tur.*

Inest enim, inest profectò omnibus ratio; sed non intelligenda, nisi prius credantur, & exerceantur. Tum demum mentibus sibi obsequentibus manifestat hæc arcana DEUS: Θεοδιδάκ-
tus facit; τὰ τῶν Μυστηρίων σερνύει aperit: gustum illorum largitur, & suavitate commendat. Ita, ut admiratione mens attonita, veneratione prostrata, amore accensa, agnoscat tandem, quomodo in parvis, & specie vilibus, tam mira, tam magna incluserit Deus; & quâ ratione, dum bonitati suæ indulget; seque homini, quem dilexit, largitur; sub velo usitatæ rei, & specie signi ob-
vii, velut in sanctiori quodam recessu, Majestas tanta delituit.

*Cultus
mysticus.*

Hæc meritò præfatus; divido cultum mysticum in Cæremonias, Ritus,
Sa-

menta. Cæremonias intelligo; Ordinationem certam actionis, & ministerii, in peragendis sacris. Consistit hæc; dum aut præcipitur varius gestus corporis; nempe genu flectendo, assurgendo, gradiendo, aliisque modis, quos vel mystæ, vel assistens sacris populus, exercere jubetur. Aut varia adjunguntur opera; ut lucernas, & lampades accendere, thus adolere; vasa, vestes, ornatum varium, ad comptum altaris, & mundum templi adhibere. Quæ talia, indifferentia quidem per se sunt; sed pondus capiunt ab authoritate potestatis Ecclesiasticæ; cuius præscripta, Spiritus Sancti assistentiâ, & dictamine animantur. Itaque decenter, graviter, & splendidè exerceri debent. Movetur enim talibus animus; ad devotionem componitur, & mitescit. Contra; contemptus istorum efferatos, superbos, & denique DEI contemptores facit. Servabit ergo accuratè hæc Christianus, ut DEO grata; quia per potestatem ab eo institutam, iussa.

Ritus Sacri sequuntur: qui itidem ordinatione certâ actionis consistunt; sed hoc à Cæremonia nuda differunt, quod

*primum
in cære-
moniis.*

*Hæc consi-
stunt in
certo mi-
nisterio.*

*Spiritus S.
dictamine
animan-
tur.*

*Si rudè fi-
ant, mo-
vent ani-
mum.*

*Altera
pars Cul-
tûs Mysti-
ci: Ritus.*

*Adjunctum
habent e.
xorcismum,
& bene-
dictionem.*

*Effectum
habent non
infallibi-
lem.*

*Sed vim
tamen
magnam.*

*Petuntur
ex meritis
Christi.*

*Potesta-
tes, & vir-
tutes.*

*Et data
potestate.*

quod adjunctam benedictionem habe-
ant, atque exorcismum. Pramittitur
enim certa, & constituta verborum
formula; per quam, Exorcismi incre-
patione daemon, & malum abigitur;
& benedictione mysticum quid, & sa-
crum inditur. Effectus verò consequi-
tur, non quidem infallibilis, ut in Sa-
cramentis; sed magnam tamen vim
continens, gratiæ obtinendæ. Itaque
altioris ista sunt gradus, & ordinis: &
cum majori religione, ac reverentia
exercenda, acceptandaque. Eiusmodi
est: aqua benedicta, eiusque aspersio;
aliarumque rebus impertitæ ex instituto
benedictiones. Quas Ecclesia depromit
ex ubere penu, ac infinito thesauro
meritorum CHRISTI: Et deinde, ex po-
testate sibi in Apostolis data, mira o-
perandi in curatione omnium infir-
mitatum, & immundorum spirituum
victoria, ac depressione. Itaque copio-
sè, per hæc talia, quod gratis accepit,
gratis largitur; & concessas sibi *ἐξουσίας*,
& *δυνάμεις* exercet. Ad ritus itidem per-
tinent ea, quæ in administratione Sa-
cramentorum ordinavit Potestas Ec-
clesiastica; dum in illis conficiendis, &
exer-

exercendis, modum certum actionis, & ministerii, usu potius, quam scripto ab Apostolis traditum, præcepto definivit, ac præscripsit.

Sed vis præcipua Cultus Mystici, *In Sacra-*
 immò tota est in Sacramentis. *Defi-*
 nitur verò Sacramentum; signum visi- *mentis*
 bile invisibilis gratiæ; seu; DEI insti- *præcipuus*
 tuto, in materia certa, & certa verbo- *cultus my-*
 rum formula consistens gestum quod- *sticus.*
 dam, seu factum; quo ritè adimpleto, *Forum*
 homo gratiam accipit, & consecratur. *definitio.*

Est, inquam, signaculum sacra- *Et varia*
 ti DEO *descriptio.*
 hominis; mancipatio, & stigma Divinæ
 servitutis; teliera eius militiæ; Signum
 DEI Viventis; Fœdus Pacis, & reconcilia-
 tionis; Peccati ablutio, & abolitio;
 Armatura fidei; scutum adversus igni-
 tatela inimici; vestis ad Agni nuptias;
 Amictus, & ornamentum gratiæ; Anti-
 dotum incorruptionis; Arrhabo im-
 mortalitatis; Pignus præmii; Jus hæ-
 reditatis aternæ: Denique bonitatis
 Divinæ ingens flumen, & gratiarum
 immensum pelagus. Hæc, inquam,
 omnia mysticis istis actionibus insunt;
 & ex opere (ut loquuntur) operato
 proveniunt.

*Numerus
Septena-
rius.*

*Baptismus
definitur.*

Septem autem sunt Sacramenta: Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Ordo, Matrimonium, Extrema Unctio. Quæ ubertim, & fusè à multis explicata, nobis libasse sufficiet. Baptismus; est regeneratio Spiritualis, per quam homo mortuus peccato, vivit Deo. Impletur per aquæ puræ affusionem largiorem, quæ est materia huius Sacramenti; & per verba solennia illa: Ego te Baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: quæ animo conferendi prolata, formam ei imponunt. Est primum medium salutis: & ad eam obtinendam, necessarium prorsus: Characterem habet indelebilem; ideoque semel tantum usurpatur: fidem illo profiteamur; & Sathanæ renunciamus.

*Confirma-
tio item.*

Confirmatio, est Sacramentum, quo Spiritualis gratia in Baptismo accepta, stabilitur, & augetur, per Episcopum; Chrismatis unctione, & certa verborum formula. Materia ergo Sacramenti; est Oleum cum balsamo, ritè consecratum. Forma in verbis, quæ hic proferri ex instituto solent. Non potest repeti. Non est necessitate mediū
ad

ad salutem necessarium. Potestque non exerceri; modò non accedat contemptus, aut negligens incuria.

Hoc utroque Sacramento initiamur Deo. Nempe: Loti à peccato, uncti gratiâ; amissam in culpa originis redintegramus innocentiam. Sed non ideo tamen à lapsu securi. Itaque aliis, majoribusq; firmandi præfidiis: nempe Evcharistiâ; ne tam facîle peccemus: Pœnitentiâ; ut à lapsu surgamus.

Evcharistia, est SACRAMENTUM Corporis, & Sanguinis Christi, sub speciebus Panis & Vini: cuius sumptione in anima spiritualiter nutrimur, & concorporei Christo efficimur. Unde vocatur Communio; per quam in ipso manemus, & ipse in nobis; Multi unum sumus corpus in CHRISTO; & membra unius capitis: Firmati hac spirituali alimonia contra concupiscentiæ fomitem, & dæmonis fraudem.

Materia huius Sacramenti, ex institutione, & usu tradito, receptoque; est Panis, isque azymus: & purum putum Vinum, cum modica aquæ admistione. Forma in verbis hisce: Hoc est Corpus meum: Hic est Calix Sanguinis, &c. Vir-

Loti à

peccato &

uncti gra-

tiâ.

Tamen

egemus

Evchari-

stiâ.

Materia

eius, Panis

& vinum.

*Forma in
consecratio-
ne.*

tute horum verborum, à potestate ad id ordinata, sit vera & substantiva; conversio Panis & Vini, in Carnem & Sanguinem Christi. Hæc mirabilia, inquam, fecit misericors, & miserator Dominus, ut daret escam timentibus se.

*Frustra
hic caligat
mens hu-
mana.*

Caligat verò ad tantum miraculum mens humana; in assensu titubat, & cum Judæis quærit: quomodo hic potest nobis carnem suam dare ad manducandum? Sed profectò, fateantur necesse est: non esse impossibile apud Deum omne verbum: cum omnipotentia suæ, supremum quod esse potuit, argumentum dederit; nempe nos, & omnia ex nihilo producendo. Certò enim, maius est novas condere, quàm immutare naturas. Deinde, Ambrosius ait: frustra quærendum esse ordinem naturæ in Christi Corpore; cum eum mutarit in Nativitate. Et qui convertit, inquit, aquam in vinum; cur non Vinum in Sanguinem? Quid magni est, Deum mira facere; cum illa genii patrent? immò cum humana æmuletur industria? Quis enim non admiretur ex lino chartam, ex ligno vitrum?

*Omnipoten-
ti cun-
cta possi-
bilia.*

*Etiam ho-
mines ar-
te mira
efficiunt.*

trum? Si talia creaturæ, & homo artifex potest; quantum Creator posse putandus est: Credamus igitur hæc in Eucharistia: mira quamvis: quia ipse dixit, & facta sunt.

Firmati autem hac constanti fide, *Debetur huic Sacramento veneratio.* tantum Sacramentum veneremur cernui: & ita nos præparemus ad Sumptionem, & usum eius; prout tanti mysterii dignitas requirit. Qui enim indignè accedit, & manducat; reus erit Corporis, & Sanguinis Domini. Et iudicium, atque unâ pœnam sibi manducabit, & bibet, non dijudicans verè; nec, ut oportuit, agnoscens Corpus Domini. Examine ergo seipsum homo, & sæpius dijudicet: & tum, cum timore Sancto, pariterque & amore, *Et in sumptione diligens examen.* in vera humiliatione cordis, frequenter accedat ad hoc Sacrum Convivium: in quo CHRISTUS sumitur, recolitur memoria Passionis eius, mens impletur gratiâ, & futuræ Gloriæ nobis pignus datur.

Etenim *τῆς* *ἑκείνης*, & Sanctum hoc, quædam Incarnationis continuatio, & nobiscum communicatio est. Utenim per illam DEUS uni, & individua humanæ *Perfecta. Est hoc velut repetita Incarnatio.*

na-

*Nascitur
enim in
nobis
Christus.*

naturæ, se hypostaticè univit; ita per hoc Sacramentum, assumptam humanitatem, cum annexa semper Divinitate, participat cum omnibus, rite & digne Corpus eius sumentibus. Nascitur itaque, & sumptione ista formatur in nobis Christus: Non naturâ quidem; sed tamen substantivo habitu, & energica virtute, quæ nos in illum convertit; & quantum possibile est, transmutat. Unde admirandum hoc arcanum, & absconditum manna, quanta adoratione, & affectu sit prosequendum, facilis æstimatio est.

*Huc pertinet Missæ
Sacrificium.*

Adhæret verò huic mysterio Missa; seu functio illa, quam Ecclesia peragit incruenti Sacrificii: ubi sacerdotum ministerio offertur idem Christus; qui semetipsum in Cruce obtulit Deo: hostiam Sanctam, & beneplacentem: & imperavit; ut hoc faceremus in sui commemorationem. Hujus Sacrificii, omnia veteris legis Sacrificia, fuere, umbra, imago, & figura. Hoc est verè propitiatorium pro peccatis vivorum, & mortuorum. Hoc est velut pactum quoddam: ut nempe rite peracto hoc opere, talis sequatur effectus. Id pepigit

*Pro vivis,
& defunctis.*

git Filius cum Patre ; & sanxit (in quo
 nos acquisivit) sanguine suo, Itaque
 utamur dignè tanto munere, ac do-
 no. Offeramus, cum hac oblatione, *Ex debito*
 ex merito, ac debito acceptabili, Spi- *arcepta-*
 ritum & cor contritum: veniam pec- *bili.*
 catorum, augmentum gratiæ, & præ-
 mium gloriæ petamus; securi impetra-
 tionis.

Quartum Sacramentum, vocatur, *Pœniten-*
 Pœnitentia. Quæ genericè definitur: *tia defini-*
 animi motus, dolentis se quidpiam *tur.*
 perperam commisisse, vel omisisse.
 Tum, inquam, sic doleo; dum me pœ-
 nitet: & factotorqueor ipse meo. Sed
 ut Pœnitentia nomen Sacramenti ob-
 tineat, impleatque; requiritur im- *Prima eius*
 primis: ut sit dolor ex abominatione, *pars Con-*
 & detestatione peccati; quatenus est *tritio.*
 injuria, & offensa DEI. Talis dolor vo-
 catur, verbo in Ecclesia recepto, Con-
 tritio; primamque Pœnitentiæ partem
 obtinet.

Altera est Confessio; seu, sui coram *Altera*
 delegato iudice accusatio. Judex hic *Confessio.*
 Sacerdos est, ob acceptam Ordinis po-
 testatem: de qua mox dicam. Etsi e-
 nim apud Prophetam dixerat DEUS;
 Ego

*In qua
potestas
peccata
remitten-
di.*

*Magno
nostro so-
lacio.*

*Sed re-
censenda
prius de-
licta-*

Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas, propter me. Tamen, velut decessit de hoc, sibi soli proprio jure; & primum Christo, ut Filio hominis, dedit potestatem dimittendi peccata: Deinde, eandem ille in Apostolos, eorumque successores transtulit, dum insulavit, & dixit: Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittentur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. O Magnum verè infirmitatis nostræ solatium! Cum judicem habemus ex hominibus assumptum; qui compati possit miseriæ nostræ, cum & ipse eadem circumdatus sit: Qui jubetur condonare, non tantum septies, sed septuagies septies; immo quoties opus fuerit, & quoties rogabitur.

Sed, ut condonet; opus est, ut prius cognoscat. Id verò fieri nequit, nisi habeat accusatum, convictum; seu potius, contentem reum. Itaque, sacra exomologesis accedat necesse est: in qua exercetur dolor peccati; obedientia, resipiscentiæ promissum, & humilitas: virtutes conciliandæ clementiæ. Recenset, inquam, poenitens delicta

liſta omnia; ſe candidè aperit; ſecre-
ta ſua dicit: ideoque fidem ſecreti me-
retur; quod ſigillum confeſſionis voca- *Sub ſigillo*
mus. Nam revellare nefas. Primum: *ſecreti.*
quia id debetur ingenuæ ſui ipſius ac-
cuſationi; deinde, ut ſcandalum vite-
tur; poſtremò, ne ab hoc facili, &
clementi deterreamur foro. Jure me-
rito ergo cautum, & vetitum eſt acri-
ter, ne Confeſſio relevetur.

Pars tertia Pœnitentiæ ſequitur, Sa- *Tertia*
tisfactio. Hæc nunquam ex condi- *pars Pœni-*
gno reddi Deo poteſt. Quid enim in- *tentæ Sa-*
ſinito par? quid ſummo æquale? Ita- *tuſactio.*
que modica illa, quæ à Confeſſario in-
jungitur pœna, argumentum potius
Divinæ clementiæ eſt, quàm ſatisfa-
ctio. Adimplenda tamen accuratè:
cum gratiarum actione obtentæ ve-
niæ, & impetratæ gratiæ.

Hæ ſunt partes, ac officia iſtius
Sacramenti; quæ materiam ejus faci- *Forma Sa-*
unt, formam autem imprimi abſolu- *cramenti*
tio, ſolemnibus illis verbis: Ego te ab- *in abſolu-*
ſolvo, &c. Eſt medium ſalutis: ex ſup- *tionē.*
poſitione actualis (ut loquuntur) pec-
cati (cuius vix quiſquam expers eſt)
neceſſarium. Per hoc detrimenta re-
para-

paramus, & lucra nova gratiæ acqui-
rimus; A lapsu validiores surgimus;
verecundiam peccandi, & pacem ani-
mi consequimur.

*Quintum
Sakra-
mentum
Ordo.*

Definitur.

*In hoc su-
pernatu-
ralis pote-
stas.*

Quintum Sacramentum est, Ordo;
seu Presbyterorum Ordinatio: sine
qua vel esse, vel ritè dispensari ne-
queunt Sacramenta. Est enim Ordo,
gradus divinitus concessæ potestatis,
ad sacras & mysticas functiones, vali-
de & ritè peragendas. Quæ potestas,
per χειροτονίαν. seu impositionem ma-
nuum, & Spiritus Sancti ad id munus
acceptionem consecratur; & à CHRIS-
TO, & Apostolis, successionē continua-
tur. Vocatur hic status κληρικός: id est,
fors, hæreditas, successio Domini. Per
hunc, jus Dominationis, & supernatu-
ralis potestatis, in mentes nostras ex-
ercet: cui non opus hîc immorari,
quia nec omnibus injunctus, impera-
tusque; & co initiatis, copiosè ab aliis,
ex sensu Ecclesiæ deic iustus est.

*Sextum Sa-
cramen-
tum Ma-
trimonium.*

Itaque nec Matrimonio insistam;
quod sextum Sacramentum est, sed li-
beræ itidem voluntatis: cum verò ini-
tur; Magnum. In CHRISTO, & in Eccle-
sia. Undè præcepit Apostolus; ut viri di-

diligant uxores, sicut CHRISTUS dilexit Ecclesiam : quam ex latere suo ædificavit, novus Adam; sicut vetus, Evam. *Naturalis copula sacra- tur be- nedictione.* Per hoc Sacramentum naturalis copula sponsione prius firmatur, & tum sacra- tur benedictione; ut non corporum tantum conjunctio sit, sed etiam animorum. Quæ de re supra meminimus; & ubertim ab aliis tradita, facile petere potes.

Epilogus est Sacramentorum, & sæpe *Ultimum Sacramen- torum, & vita, Ex- trema Un- ctio.* Ultima vita: Extrema Unctio: quæ sit peritulantibus ægrotis, ad salutem mentis, & corporis. Cuius luculenta est mentio in Epistola Jacobi: quæ rem usu receptam, traditamque imperat. Materia huius Sacramenti est, Olei unctio, Forma in verbis, quæ in libro Rituali.

Porro cum demonstratum supra sit; *Licet Ec- clesia quæ- dam in ri- tu Sacra- mentorum commuta- re;* legitimam, & veram potestatem Ecclesiæ, sancitaque eius, velut manu ductio- ne Spiritus Sancti dirigi: Ideo con- sequitur; jus & fas illi, quædam circa usum Sacramentorum statuere, ac or- dinare; præcepta eius rei ponere, quædam in Cæremonis addere, vel detrahere; & pro moribus, temporibusque, in melius commutare; Citra tamen ef-

sentialium immutationem. Ita ut frustra sint Sectarii: dum multa dicunt præter usum, moremque veterem inventa esse; ideoque Ecclesiam arguunt, novitatis.

*Cultus hic
est eximi-
us.*

Absolvi de cultu mystico, quo religio potissimum constat: qui apprimè DEO gratus sit oportet; quia totus ab eo, quia plenus rei arcanae, & sacrae; quia infinitis gratiis affluens, & immensa præmia promittens: sed qui, prò pudor! rarò dignè impletur; nec nisi à paucis animabus puris, Sanctisque, & ut ita dicam, à DEO infessis.

*Rarò di-
gnè imple-
tur.*

*Magis da-
moni cre-
ditur.*

O Humanam malitiam! assentitur facilè dæmoni, falsò magna promittenti; Pactum cum eo init; sperat quod paciscitur; præstat ei imperatum obsequium; ἄλογα multa eius jussu facit; ut magiam, præstigias, & maleficia exercent: Asserenti autem, ac affirmanti DEO non credit; Ludibrio habet jussa sancitaque eius; Non fidit promissis; Pauca, quæ sui in cultum, & nostrum commodum certa, nec difficili functione facere, & gestum aliquod, modo ac ordine præscripto implere præcepit; fructum exinde ingen-

Absurda.

*Quàm
DEO.*

tem

tem promittens ; ægrè , & dubitans
exequitur.

Hoc nempe est , quod Philosophus *Aspernans*
erubuit ; quod profanus quisque con- *tur hæc*
templis , ac derisit ; quod Hæresis , va- *profanis*
næ superstitionis crimine damnavit ;
Ceremonias , inquam , & Ritus asper-
nata : & Sacramentorum numerum
primum tollens ; mox naturam ipsam ,
& vim totam. Nam quamvis victa evi-
denti Scripturâ , & veteris Ecclesiæ usu
quædam usurpat ; tamen eorum virtu-
tem non agnoscit : & simiæ instar , ge-
stu potius , quàm re , & fide expri-
mit.

Cum his verò omnibus , quos vel *Infidelis*
etisia , vel *κακωπισία* occupavit ; Quid *tas.*
contendam ? qui reprobis talia appro- *Prava fi-*
bem ? Olim in liturgia veteri acclama- *des.*
tum ; Foris canes : Et ego certè odi
profanum vulgus , & arceo. Absistant , *Ideoq; ab*
& abscedant infideles ab his sacris. Et, *his sacris*
(ut Tertullianus dixit :) avolent , quan- *abiguntur.*
tum volent , paleæ levis fidei ; tantò pu-
rior massa frumenti in horrea Domini
reponetur.

Adeste verò vos , mentes dicatæ *Advocatur*
Deo ; quibus datum est nosse mysteria *tur verò*
ejus *Sancti.*

eius : vobis ista apponuntur. Sanctis nempe sancta. Haurite ergo de fontibus Salvatoris, ut sit vobis fons saliens in vitam æternam. Venite ; comedite Panem , & bibite Vinum ; quod Aeterna Sapientia, id est CHRISTUS , miscuit vobis : & saturabimini ab ubertate domûs, & Ecclesiæ eius ; & invenietis requiem animabus vestris.

Pars Capitis Tertia.

De Cultu DEI Schetico , seu Relativo ; qui creaturis tribuitur, sed propter DEUM ; ad eumque totus redit.

Cultus relativus
erga DEO
chara.

DEVS soli
debitè
colitur.

Secundū
excellen-
tiam.

Secundū
proportionem.

Dixi paucis , quæ ad Duplicem DEI cultum. Tertia pars eius restat : quæ *σχετική λατρεία* vocatur : Id est : Veneratio , & cultus relativus. Talis est erga illos, & illâ ; quæ DEO creduntur esse chara, & ad eum referuntur.

Etsi enim, ut dixi, soli DEO debita, *κατ' ἐξοχήν* veneratio ; tamen *κατ' ἀναλογία* etiam tribuitur creaturis : quatenus nempe impertitâ à DEO habent eius dignitatem. Ille colitur propriè,
per

per se, & naturâ; homines participatione, & dono: Honorari enim sunt *Creatura amici DEI; ideo meritò honorabuntur, participati- quos DEUS honorat. Et dum hæc est* *tione, & dono.* gloria omnibus Sanctis eius; ipse est. Cultus namque illis exhibitus, propriè censetur cultus DEI: quia ab illo causam, & originem sumit; propter eum est, & ad eum redit.

Hic tripliciter ab Ecclesia Catho- *Triplex* lica, firmo & constanti usu, (quidquid *hic Cultus.* blaterent hæreses) exercetur: & triplex est. Nempe erga Sanctos: erga Reliquias: & erga Imagines. Singulosexactè edisseram: atque hoc ipso & à calumnia, & à contemptu vindicabo; & ut dignè impleantur, accendam.

Ordior à cultu Sanctorum: id est; *Primus* partim Angelorum, qui desertoribus, *erga vltimam naturam.* eiectionis, in officio perstiterunt: partim hominum; quos vitâ sanctos, *αποθέωσις* Inter Divinos habet. Utrosque (uti sæpè & ipsum *vos relationem.* DEUM) ablegant à nobis, & remouent illi; qui vitæ præsentis immersi, *Angelorum, & hominum de-* putant eos, qui supra nos, nihil ad nos: *functorum.* & affectu extorres à vera patria, obliuiscuntur olim contubernaliū; & nunc quoque concivium.

*Cum utrisq;
n. his con-
junctio.*

*Omnia
unum.
Non om-
nia unum.*

*Christo
nos con-
jungente.*

*Univerſum
una Civi-
tas.*

*Ergo om-
nes viven-
tes Conci-
ves.*

Atqui non est putandum; cum istis terræ filiis, (ut sic vocem, qui terrena tantum sapiunt;) non est, inquam, putandum; nos longo nimis intervallo diſtitos à cælestibus, & Divinis eſſe. *Ἐν τῷ ἐν*, dixit quidam è Philosophis. Nescio equidem quo ille ſenſu: ſed proſectò tali verum eſt; ut omnia in quendam circulum, & compendium unitatis redigamus, & coarctemus; Cæleſtia inquam, & Terreſtria: præſertim cùm Chriſtus, Alpha, & Omega, imis ſumma conjunxerit; feceritque utraque unum. Itaque, ſicut neſas cum impiis dicere, Deum longè abeſſe; nec conſiderare noſtra: Ita & Sanctos ejus relegare. Ut enim Dominus propè imò intrà nos eſt; ita & Sancti ejus cum illo, quia in illo.

Totum hoc univerſum, una Civitas eſt. Ejus ſummus Princeps DEUS: Angeli verò & Homines, ſeu vitâ hac functi, ſeu hîc ſuperſtites; ſumus concives: ſtatu, gradu, & habitatione diſpares, & diſjuncti; ſed tamen uno ambitu communis patriæ comprehenſi. Ergo conſociatio nobis, & commerciũ cum illis. Eſſi enim corpore gravati, ſenſibus

bus non communicamus; tamen animis in DEO conjungimur. Vident nostra; quia vident & intuentur DEUM, in quo omnia nostra. Nec commere, nec magna spatia emetiri opus; ut nobis adsint, & succurrant. Intuitus, quo fruuntur, Divinitatis ubique præsens, ad hæc cuncta sufficit.

De Angelis primùm dicam: Quorum *Angelos*
 ψυχικὴν, νοερὴν, ὑπὸ πνευματικῆν οὐσίαν, id est *esse ex revelatione*
 est; animatam, intelligentem, & Spiritualem substantiam; DEUM, mediam *scimus.*
 inter se, humanamque naturam creasse; non modo nullus Christianorum, *Et d. consensu humani generis.*
 ex revelationis certitudine, dubitare potest sed etiam omnes ferè ethnici, & præcipuè sapientiam professi, constanter asseruere. Adeoque hæc firma, & communis est notio; ut simul cum agnitione divinitatis innata, impressaque mentibus humanis esse videtur. Nempe id mirum: nam ut animorum nostrorum arbiter DEUS, illos liberè, & cum potestate adit, ac ingreditur; Ita ei proximi spiritus, subtili *Nam ei innotuere.*
 sua natura, facillè quoque sese nobis insinuant, ac innotescunt.

*Produxit
eos DEVS
testanda
Bonitatis.*

*Et magni-
ficentia.*

*Pars eo-
rum lapsa.*

*Pars man-
sere in no-
vem Cho-
ros distin-
cti.*

*DEUM
ferentes.
Eorum
officia re-
guntur.*

Produxit verò eos DEUS; primū Boni-
tatis suæ testandæ causa; & purissimas
Sanctissimasq; hasce substantias, com-
potes summæ felicitatis fecit ideo; quia
bonus, & bene illis voluit. Deinde pro-
duxit, ut eorum ministerio, & famula-
tu uteretur. Non quòd egeret; qui sine
ullius ope, vi sua movet, regit, & conti-
net universa: sed ut magnificentiam o-
stenderet; tot myriadas sibi ministran-
tium, & tantæ dignitatis procreando.

Eorum pars magna, dum se miratur,
& sibi complacet; in superbiam pri-
mum, mox in interitum gloriæ lapsa.
Qui in officio mansere; firmati gratiâ,
Hierarchiam Cœlestem, in novem Cho-
ros, seu ordines distinctam, (ut Gre-
gorius testimonio Scripturæ numerat,
& comprobat;) obtinent: omnes cum
adjuncto sibi proprio munere, ac offi-
cio. Angeli sunt, qui minora; Archan-
geli, qui summa annuntiant. Threni
Θεοφδοι; quibus insidet quodammo-
do DEUS: & hæc insessio, tranquillitas
est. Dominationes; qui Sabaoth, seu ex-
ercitus: quibus imperatoria, & bellica
vis in hostes DEI. Principatus; quibus
cura gentium. Potestates; quibus regi-
men

men animorum. Virtutes; per quos miracula. Cherubin; quibus plenitudo scientiæ. Seraphin denique, seu ardentes; quorum flamma amor est. Hæ ferè illis ex vi nominis, aut conjecturâ, à sacris Scriptoribus assignantur. Et certum est, quòd primogeniam hanc, perfectissimamque naturam, admirando ordine, & distinxerit, & sociaverit DEUS.

Ex vi nominis, & conjecturâ Scriptorum.

Omnes autem hosce, esse Spiritus administratorios, in ministerium missos, propter eos, qui hæreditatem caperent salutis; in confessio est. Mandavit enim DEUS, ut nos custodiant in omnibus viis nostris; ut nos manibus suis portent; ut comitentur nobiscum. Adeo, ut pusillorum etiam Angeli, assistant illis; & simul in cœlis videant faciem Patris nostri. Magna verò hæc (ait Hieronymus) dignitas animarum: ut unaquæque habeat, ab ortu natiuitatis, in custodiam sui, Angelum delegatum. Qui varium erga nos implet officium; & jussu DEI, & suâ naturâ. Amant enim genus humanum. Et non solum illis (inquit Bernardus) dignitas est admirabilis; sed etiam dignatio

Omnes sunt administratorii.

Et singulis hominibus Custodes.

amabilis. Gaudium est illis, ex profectu nostro: & contra; si tristari possent, amarè flerent Angeli pacis, ruina justorum.

*Magna
nobis præ-
stant.*

*Quæ enu-
merantur.*

*Regnorum,
ac populo-
rum sunt
protectio-
res.*

Hinc manant prolixa, & luculenta, quæ nobis testantur, officia. Hinc est illa a Dionysio verè asserta, & beneficio eorum adjuta animorum καθαρισμός, φωτισμός, τελείωσις: id est; purgatio, Illuminatio, perfectio, quam in mentibus nostris procurant; & quâ, in suam nos verterè satagunt naturam: ut, nempe ætherei, & spirituales; id est, à corruptione hac terrena, & carnali liberi simus. Hinc ortûs, educationis, vitæ totius curam gerunt; Dæmonis insidias detegunt, insultus arcent, vim reprimunt; opportuna consilia, & monita suggerunt; orantibus assistunt; preces Deo offerunt; in ultimo vitæ agone tutantur: Functos vitâ hac, excipiunt: & ad Beatorum societatem transferunt. Sed nec singulis tantum opitulantur: Regnorum etiam, ac Populorum protectores sunt; ut patet ex certamine illo apud Daniele, Angelorum pro Persis, & Græcis, ac Judæis Quo strenuè funguntur, donec illis voluntas

luntas innotescat DEI. Quin immò, *Etiam res non modò quæ ad æternam, sed etiam vitæ præsentis procurant.* quæ ad præsentem vitam faciunt; eorum ope sæpe obtinemus. Nam, ut ma-

ligni spiritus, permissu DEI, corporibus (ut in Jobo apparet) valetudines infligunt; & maleficia, & acerbos casus: Ita illi morbos corporis (ut Raphaël cæcitatem Tobix) curant; iis medentur & pericula arcent. Deinde

in adiaphoris, verè *ἀνδιώπων διδασκάλοι* Homines (ut eos Athanasius vocat) Magistri. *Et res adiaphoras.* humanam juvant; Artes, & artificia occultè docent; Naturam, & vim abditam rerum suggerunt. Hæc inquam cuncta, & multò plura, eorum habemus beneficio: Non ut divina dona suppleant: sed ut ministerio injuncto studiosè fungantur.

Cùm autem jussu DEI talia, ac tanta, *Ideo mentur colli, certo modo.* & possint; & sciant; & velint, nostri causa; Deinde, cùm tot ab illo dotibus præditi, ornatique sint: nobisque longè præstantiores effecti: Ideo cultum illis sui generis deberi, & invocationem, nemo sanus dubitaverit. Id meritum eorum, id gratitudo, id nostra requirit necessitas; id denique non
mode

*Ad DEI
gloriam.*

modò nihil detrahit Divino cultui; sed potius eum auget: ceditque in honorem Domini, honor famulitii eius.

*Cultus Be-
atorum.*

Jam verò transeo ad cultum Beatorum, qui in Domino moriuntur; quo-

- rum animæ in manu, & conspectu eius; visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace, & vitâ Beatâ fru-

*Eorum
Hierar-
chia de-
scribitur.*

untur. Horum quoque Hierarchiam, & ordinem agnoscit Ecclesia; eum, nempe, quem hîc tenuere. Primum Patriarchæ ponuntur; Patrumque cætus, Agmina canora vatuum; & quo non surrexit major, Baptista CHRISTI prævi- us; summique cœli claviger, cum cæteris Apostolis: Evangelistæ, & Discipuli Domini: cohors triumphans Martyrum: tum candidati præmio Confessionis Pontifices, & almus Sacerdotum chorus: Monasticam professi; & quos Eremus incolas transmisit astris: Chorea casta Virginum, cum alio famineo cætu.

*Inter om-
nes emi-
net VIRGO
Sanctissi-
ma,*

Sed inter istos omnes immensum eminet, ideoque seorsim dicenda est, Sanctissima DEI Genitrix MARIA; non homines tantum, sed etiam Angelos, plenitudine gratiæ supergressa: & tan-
tò

tò melior illis effecta; quantò excellentius præ illis nomen obtinuit; cùm Filium Altissimi genuit: meritoque vocata MATER DEI. Cùm enim humanitati CHRISTI, in unitate personæ annexa, & inseparabilis sit Divinitas; ideo carnem ex Carne MARIÆ sumpsit, natusq; ex illa est Homo DEUS.

*Quia DEI
Genitrix.*

Prærogativa hæc, & electio in MATREM, causa est: cur compos sit totius, quidquid infra DEUM, magni est. Et quòd (ut ipsa Magnificans DEUM cecinit; fecit illi magna, qui potens est: & sanctum nomen eius, Hinc est: quod etsi humillima coram DEO esset; tamen victa beneficii magnitudine, in Domino gloriatur. Ecce enim, (inquit) ex hoc, beatam me dicent omnes generationes. Hinc ab Archangelo plena Gratia, DEO conjuncta, & benedicta salutatur. Hinc ab Elisabeth, MATER DOMINI; & beata, quòd credidisset, dicitur. Hinc, est decus supremum, unicum ornamentum, apex, & Princeps rationalis creaturæ; Generis humani gloria; Naturæ nostræ, in unitatem & consortium Deitatis sublimatæ, instrumentum; Cooperatrix Redemptionis;

*Et exinde
immensum
dotata.*

*Quod ipsa
confitetur.*

*Archangelus re-
statutur.*

*Eius debita
elogia.*

nis ; quia Incarnationis ministra : & quia , ut ex Spiritu S. conciperet parereturque , assensum præbuit , expetita.

*Ornavit
eam Deus
causâ im-
positi mu-
neris.*

Si solenne Deo est , ad munus quod nobis injungit , partem præstare gratiam ; ideoque idoneos fecit (inquit Apostolus ,) ministros novi testamenti ; & cumulavit eos potestate varia , ac virtute : Quid non fecisse censendus est in electâ hâc . ad Matris munus dignè sustinendum ? Si honorare Parentes præcepit ; quomodo non ipse honoraverit hanc , quæ illi quâ homo est , Parentis utriusque implevit officium ? Si gloria filiorum , (inquit Salomon) Patres eorum ; quomodo non gloriosam fecerit , quam sibi in Matrem elegit , nasciturus in hominem Deus ? Immensa profectò est hæc dignitas ; & infinitis ornata dotibus : ideoque nullis dignè explicanda verbis.

*Causâ suâ
in parent-
rem pie-
tatis.*

*Et sua ex
illa gloria.*

*Et post
Christum
Medi-
atrix.*

Meritò igitur Regina hæc Sancto-
rum omnium , ab Ecclesia cultum hyperdulia (ut vocant) obtinet. Meritò Sanctorum Patrum panè innumeris celebratur encomijs , & ab optimo quoque studiosissimè colitur. Denique me-
tò

ritò secunda post Christum est media-
trix; post illam verò, & Sancti cæteri.
Etsi enim sòlus mediator Christus; ta-
men & huic, & reliquis, sui generis
~~merita~~ tribuitur: & est, non modò ci-
tra Mediatoris supremi injuriam; sed
ad eius gloriam potiùs. Totam enim
vim, & pondus ab illo accipit; & ea-
tenus efficax, quatenus, qui illa fun-
guntur, DEO grati, & chari sunt.

*Post illam
aly Calis-
tes.*

Colimus ergo eos cultu dilectionis, *Ideoq; co-*
(inquit Augustinus) & societatis; quo *lenda om-*
in hac vita coluntur Sancti DEI homi-
nes: Et sicut horum preces expetimus;
ita & illorum, qui in illa regione sunt
viventium. Et quidem tantò devotiùs;
quantò post certamina superata, &
propter charitatē, quæ in illis non mo-
do non cessavit, sed aucta est, securiùs.
Colimus, inquam, publicè primùm; *Publico*
dum sacrificia offerimus non illis, sed; *instituto.*
DEO, in eorum memoriam: Tempa,
& aras, in eorum nomine, DEO strui-
mûs, & dedicamus; dies festos illis af-
signamus, & læti peragimus. Hæc pu-
blico instituto.

Privata verò officia, quibus illos de- *Privata*
vincimus. potissima sunt: vera ac de- *devotione.*
bita.

bita æstimatio, & dignitatis agnitio.
 Revocando in memoriam vitæ, ac mortis eorum narrationem; quo munere functi, quanta gessere, quanta meruerunt: Idque non censoria nota, dijudicatione; sed debitâ reverentiâ. Celebrare, inquam, illos; Gratias illis agere; gratulari; & DEUM pro gratia illis impetratâ, & præmio reddito laudare. Deinde; inire, quodam modo, cum illis amicitiaæ pactum; & arctiori vinculo mutua charitatis adstringi; se eorum cultui devovere: Velle quæ illis grata sint; In eorum honorem curam, & operam impendere: Cum illis tantumquam præsentibus agere: vel conari; ut cum illis, in cœlis sit conversatio nostra; Et denique, quia amicitia non est nisi inter similes; imitationem eorum animo proponere, eique magno studio conformari. Tertiò; cum fiducia eos precari; ut suo interventu impetrent, quæ sciunt necessaria nobis esse. Et præcipuè, ut cum illis dignè laudemus DEUM: nun per gratiam; olim in gloria.

*Memoriam
actæ eorum
vitæ reco-
lendo.*

*Amicitiam
incundo
arctiorem.*

*Opem im-
plorando.*

*Huic cul-
tui adha-*

Caterum, cum inter functos vitâ,
 pars fruatur gloriâ, de quibus jam dixi-
 mus;

mus; pars damnati sint, cum quibus *ret pro de-*
 nulla nobis amplius societas; pars de- *functis en-*
 nique nondum felicitatis compotes, *xoratio.*
 sed ejus tamen post expiatis culpas se-
 curi, quibus nos charitas conjungit,
 operumque nostram exigit: Ideo meritò,
 & opportunè cultui Sanctorum atte-
 xendum est id Catholicae pietatis offi-
 cium, quo defunctos prosequimur.
 Meritò, inquam: nam in lacu miseriae
 gravissimis afflicti poenis, post elapsam *Qui ju-*
 merendi tempus ipsi se juvare non pos- *vandi &*
 sunt, sed nostris possunt suffragijs, va- *nobis.*
 rijsque bonis operibus, quibus Deus
 placatur: ut in hoc saeculo non remissa,
 in futuro remittantur. Hoc officio
 functi, & Charitatem Deo gratam im-
 plemus, & de illis ita meremur; ut li-
 berati abundè rependant. Ergo, cum
 Juda illo Machabaeo, salubris est cogi-
 tatio, pro defunctis orare; ut a pecca-
 tis solvantur, & salventur.

Sequitur cultus Reliquiarum; qui *Cultus re-*
 manat à debita aestimatione Sancto- *liquiarum*
 rum; quorum cum pars melior, id est *est con-*
 anima, jam juncta Deo sit; altera verò *gravis.*
 (proprie non mortua, sed data somno;) *nempe corpus,*
 nempe corpus, hic felicem resurrectio-

*Gratus
Deo, &
Sanctis
ejus.*

*Usitatus
semper.*

*Cultus I-
maginum
ad proto-
typū tran-
sit.*

nem expectet: Meretur certè & hæc, cum honorem; quem ei Ecclesia deferre solet; dum, inquam, sacra hæc corpora, quæ membra Christi fuere, & templa Spiritus Sancti, convenienti cultu veneratur. Qui & gratus sit Deo, quia amicis ejus exhibitus, necesse est; & puras illas, perfectasque animas, facile ad vicem gratitudinis obstringit. Itaque ab Apostolicis usque temporibus, usu continuo Ecclesiæ retentus: Dum Martyrum præcipuè corpora, ossa, cineres, sepulturâ primùm digniori, & accuratâ; post etiam structurâ templorum venerata est: Eorumque adire monumenta; propè ea sepeliri; supplicationes & sacrificium supra aras, in quibus reconditæ reliquiæ essent, offerre; festos dies in eorum memoriam agere; usitatum, religiosum, ac solenne fuisse; passim, apud vetustissimos Ecclesiæ Scriptores, reperiēs.

Tertius denique cultus, est Imaginum: non minus prisco ritu ab Ecclesia receptus, retentusque. Sed horum totus honor transit ad prototypum: Estque relativus alia ratione, quàm cul-

cultus Sanctorum. Nam, quæ exhibentur Sanctis, etsi primariè Deum respiciant, ad eumque referantur; tamen & illos quoque contingunt, & quodammodo etiam ijs adhaerescunt. Quia nempe vivens, & rationalis natura, talis officij non est incapax. At honor ergo inanima, purè relativus est; totusque transit ad alium: nec manet in re tali honorata, nec manere potest. Nihilominus, quòd meritò deferatur; idque propter eum, cujus memoriam representat; Arcæ veneratio; & in illa tabularum legis, ac virgæ Mosaicæ; tum efficacia fimbriæ Christi immò umbra Petri sat evincit, comprobatque. Et frustra hic idololatriam crepant heterodoxi. Ea enim est in honore, & cultu cacodæmonum, eorumque Divinâ in Idolis adoratione.

Cæterum totus hic scheticus, de quo hætenus egi, cultus; præter Scripturæ testimonia, quæ suis locis attulimus; vel certè, tanquam intento digito monstravimus: Tribus præcipuè nititur fundamentis. Primum; apertâ convenientiâ, ac meritò rei: Deinde, usu continuo, & approbatione Ecclesiæ:

Esq; purè relativus.

Meritò exercetur.

Cultus scheticus fundatur.

Convenientiâ rei.

Usu continuo.

*Effectu
admirando.*

Tertio, (quod omnem dubitationem amovet) ipso Effectu admirando. Clara enim, & manifesta miracula, tot frequentia signa, apparitiones denique Sanctorum, fide testium omni exceptione majorum factæ, satis superque rem firmant, comprobantque. Adeo, ut talibus non assentiri, sed inficiari; & contra tot sæculorum testes negare; protectò, & prave pervicacis sit, & graviter impudentis.

*Merito i-
taq; cum
proficetur
Catholica
Ecclesia.*

Profitemur ergo constanter ejusmodi cultum: & innumera exinde, quotidie capimus solatia: aperta que habemus argumenta, & audiri nos, & juvari à Beatis illis, Sanctisque mentibus. Experimur, inquam, & gaudemus; immò gloriamur, societatem nobis esse Civium æternorum; nec avelli ab ea, morte ipsa. Itaque fidenter eorum opem imploramus: & ut pro nobis interveniant, petimus lubentes, & meritò.

*Clauditur
locus ora-
tione ad
Virginem
Sanctissi-
mam.*

Adsis verò, tu imprimis, Regina Cælorum, Deipara Virgo: & ex illa tua plenitudine gratiæ, in nos guttas ejus, vel scintillas emitte. Potes certè. Quid enim Filius Omnipotens negaverit,

Opti-

Optimæ Matri? Voles etiam: quia Mater es omnium; & quidem testamento Joanni, & in illo nobis data. Effice ergo tuis precibus animas nostras, quodammodo Marias; id est, rectas Deo: ut formetur in illis Christus; & fiat nobis sicut tibi, secundum Verbum Dei. quod in te Caro factum, in nobis maneat in æternum.

Adeste deinde vos, Beatorum Spirituum Ordines. Et ut in Spiritum versi, *Ad Angelos.* Deum vobiscum laudemus; orate, & juvate. Deinde, vos Cœlites, apud Dominum subvenite laborantibus in via *Ad Cœlites.* hac, quam emensi feliciter estis. Ut quod infirmitate nostra non valemus, vestro interventu allequamur. Per Christum Dominum Nostrum. Fiat, fiat.

CAPUT III.

Περὶ Θεοφιλίας:

SEU

De Amore DEI.

TERTIUM libri hujus, ultimumque *Ultimum*
tandem totius operis Caput, *Caput de*
nihil superest explicandum; quod *Amore*
pari cura, studioque exequar; immò, *Dei.*
quia

quia metæ jam proximus, fortè an majori ? Postquam enim de notitiâ, cultuque Dei dixi ; de Amore demum ejus restat dicendum : & hic terminus, ac finis statuendus, ad quem non officia tantùm omnia referuntur, sed tota rationalis natura propendet. Nam pondus ejus ; amor est ; amoris autem terminus, bonum ; boni verò fons, immò ipsummet bonum, Deus.

*Ad quem
natura
rationalis
fertur.*

*Alioqui
frustrâ sunt
alia officia.*

Moderatione affectuum.

*Amor
transmutatur.*

Ad hunc ergo finem veniendum. Et frustra Probus, Charitatisque cultor ; si non verè Pius, id est, Dei amans sis. Frustra deinde eum noveris, & colas ; si non ames. Nec potiri ac frui potes ; si non appetieris : nec appetere, nisi per Amorem. Quem ei soli debitum, cum de *μετρίῳ ἀδελφῷ* agerem, demonstravi.

Ibidem deduxi : summam energiam ejusdem esse, in transmutatione. Transmutatio autem hæc, non fit (ut item, supra dictum) amatum in se convertendo ; sed se in amatum. Nam voluntas transire conatur in id, quod appetit ; Id fit, quod amat : ita ut amare ; fit, se relinquere ; à se exire, & in amatum transire.

Quin immò, si rectè expendaris ; agno-

gnosces: quòd ne id quidem proprie agat, ac moliatur verus, & ad verum bonum amor, ut transeat in amatum; id est, ut quodam ambitu illud invadat, & occupet: sed agit in se; ut evacuet, expropriet, perimat, & annihilet, quò pateat, & vacet amato; illudque recipiat, patiatur, ac induat.

Hoc verò fit, & impletur tribus gradibus: nempe Mortificatione; Abrenuntiatione; & Abnegatione. (Utar enim fidenter verbis, quæ Christiana Sapientia fecit nova.) In his tribus, inquam, situm rationalis naturæ, veri erga Deum amoris officium, meritum, & præmium. Cujus rei ipsemet Christus dedit nobis documentum, & exemplar. Cui insistendo, tres hæc partes, Capite isto, explicabo. Et ex illis fundamenta τῆς Θεοφιλίας ostendam.

*Scipsum
perimeu-
do.*

*Quod sit
tribus
gradibus*

*Vnde tres
Capitis
partes.
Amoris
Dei.*

Pars Capitis Prima.

De Mortificatione; cujus natura, & ratio explicatur.

Inter complura dicta reconditi sensus, & veritatis Philosophorum veterum; æstimavi, & admiratus

*Philoso-
phia, mor-
tis medita-
tio.*

sum semper ; quòd Plato , aut quisquis ille , definiverit Philosophiam , *μαλέτην θανάτου* : vertere id solent , mortis meditationem ; & explicant , ut novissima cogitemus , vivamusq; memores lethi.

Id est, animi à corpore abductio.

Quod explicat Cicero.

Sed altior paulò mens , opinor , est istius definitionis ; quam explicat alibi Cicero : dum à corpore animum avocare , & abducere docet Sapientem ; & quodammodo consuescere mori. Ita ut Philosophia, ex definitione ista, propriè sit, cura mortis : per quam animus corpus abdicat , ac linqvit , seque ab illo secernit. Quare hoc commentemur ; (inquit Cicero) disjungamusque nos à corporibus ; id est, consuecamus mori. Hoc ; & cum hìc in terris sumus , erit caelesti illi vitæ simile : & cum illuc ex his vinculis emissi feremur ; minùs tardabitur cursus animorum. Quò cum venerimus , tunc denique vivemus : Nam hæc quidem vita, mors est.

Quod impletur primum Mortificatione. Non sine Deo.

Præclara profectò verba ; sensusque in illis eximius , & altus : qui sanè *ἀνθρώποις* , etsi profanis illis mentibus insedit. Hoc est enim , quod Christiana profitetur , & agit Mortificatio ; Abrenuntiatio ; & abnegatio. Mor-

Mortificatio imprimis, quæ mihi est,
Mors carnis. Ut nempe eam cum
suis concupiscentijs, exemplo Christi, *Seu morte corporis.*
& adinonitione Apostoli, crucifigamus.

Porro cum de ἀναμαρτία agerem; Impeccabilitate.
triplicia concupiscentiæ carnis vitia, *Et que necessaria*
deduxi. Molitiem nempe, Gulam, & *cessitatum*
Libidinem: ijsque post, in ἐνσχημα *diminutione.*
præceptis, Virtutem Temperantiæ op- *Exercitij*
posui: cujus partes, Abstinencia, Fru- *virtutum.*
galitas, & Castitas; præscriberent pru-
dentem usum eorum, quæ debentur
carni. Nunc verò Mortificatio, de
qua agimus, hunc ipsum quamvis tem-
peratum usum arctat magis; & pœnè
tollere nititur: dum, quantum potest,
minuit ejus necessitates.

Quantulum enim hoc esset, carnis *Ac pænâ*
supervacanea sprevisse? Hoc bruta eti- *odio.*
am faciunt, præscribente naturâ. Chri-
stianus, qui verè æterna, & Deum ap-
petit; tum se profecisse putet; cum car-
nis necessaria incipiet aspernari, &
pœne odisse.

Sed non tantùm necessaria detrahe- *Et con-*
re; sed etiam eis contraria docet usur- *trarium*
pare Mortificatio: ut nempe hac ra- *optione.*

tionem animus plenè vincat, & perimat adversantem semper, & inimicam hanc sui partem; & à concretionem mortali se se vindicet, homo animalis esse desinat, & in Spiritum se convertat.

*Contra
mollitiem
asperitate.*

Itaq; , contra Mollitiem: vel dura eligit, & aspera, accersitq; ultrò dolo-rem; & variè affligit, castigat, & in servitutem redigit corpus; vel oblatas, impositasvè aliunde ejus molestias acceptat; & constanter, ac patienter tolerat. Defricta autem hoc acri sale caro, non facilè corrumpitur; & disciplinæ patientior, & studiosior fit virtutis.

*Contra
Gulam je-
junio.*

Contra Glulam jejunium adhibet, & inediam; quam, cibum virtutis, vocavit Leo: & quam, mirâ prorsus continentia Sancti illi, & præsertim Anachoretæ exercuerunt: ita ut vix eguisse amplius esu, visi sint. Tertiò; contra Libidinem virginitatem amplectitur: eamq; in vitam totam, voto etiam obstringit, devincitq;. Hac ratione minuitur primùm; mox planè interit caro; & per afflictiones, concupiscentijs moritur; & molesta esse animo desinit.

*Contra li-
bidinem
virginitate.*

*Præcepta
ejus, &
monita.*

Modum hujus saluberrimæ exercitationis; & præcepta, monitaq; ad eam neces-

necessaria, habes apud Scriptores Asceticos. Præcipua sunt: ut ratione fiat; non anxie; placide, sobrie, intra mensuram; ut hypocrysis, ostentatio, faciei exterminatio, & complacentia denique vitetur. Ideoque Mortificatio recta, & occulta; optima. Deinde; ab alio imposita, imperataque; nempe à potestate Ecclesiastica, cui parere tenemur: & si libenter facimus, atque cum curâ; meritum augemus. Ejusmodi, inquam, Mortificatio, dictis vitijs. non facile obnoxia est.

*Dum te-
gitur, op-
tima.*

Cæterum totum hoc, ab una causa oriri, & ad finem unum referri debet; nempe, ad amorem Dei: qui, cum non mansurum se in homine dixit, eò, quod caro sit; Ideo, hunc primum obicem carnis amovere oportet; ut nobiscum manere velit. Hunc, inquam, primum gradum scandere opus; ad Divinum amorem, ascendere conanti. Id Christus vitâ suâ nos docuit: & exemplo. Ad hunc agonem invitans; si quis, inquit, vult venire post me, tollat crucem suam, & sequatur me. Et iterum; qui non tollit crucem suam, non est me dignus. Hoc est auctoramentum ejus mili-

*Ex amore
causam
habeat, &
finem*

*Id Chri-
stus docuit
& mon-
stravit.*

militiæ, cui dedere nomen omnes, qui
ei olim compassi, nunc correignant.

Pars Capitis Altera.

*De Abrenuntiatione; cujus vis,
atque modus declaratur.*

*Abrenun-
tiatio est
Mors cu-
piditatis.*

ALterpotiundi amati, ejusq; in se
derivandi gradus, seu modus est,
Abrenuntiatio; quam voco Mor-
tem cupiditatis: ut nempe rerum ex-
ternarum, omnis appetentiæ prorsus
vacui, toti vacare amorì Divino possi-
mus.

*Et abdic-
tio extera-
rum.*

Quod ut impleamus; non modò
concupiscentiæ oculorum, seu avari-
tiæ opponere justitiam, ejusque recen-
fitas partes; quibus rectus usus eo-
rum, quæ extra nos, præcipitur, oportet:
sed omnem affectum, & pænè u-
sum etiam ipsum, ac sæpè possessionem
abdicare. Hoc enim & ratio requirit,
& exemplum; & demum edictũ Christi.

Ratio primum: quia infinitum rectè
Quibus non amari non potest, nisi toto amore. Si
potest jungi cum ad finita deflectis, & partiris, ac
amor Dei. dividis; jam fornicaris, & adulteras.
Amor enim Divinus, ob dignitatem so-
lidam,

lidam, & indivisam, non fert rivalem. Impatiens confortis est, quia solus est. Totum totus requirit. Ignoratio itaqz, oblivio, vel contemptus veri boni est; alia prater illud consecrari: & tam vilia, & abjecta ei sociare; injuria, & offensa. *Exemplo Christi abundanda.* Exemplo deinde docuit Christus: nil externum appetere, nil possidere; se solo contentum esse. Deniqz edixit; omnis, inquit, ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

Id fit partim affectu, partim re ipsa. *Affectu primum.* Quoad affectum: hunc ut valde moderatum, aut panè nullū, ad externa omnia habeamus; firmare imprimis oportet animum verà eorum æstimatione. Eâ nempe; quam schola Christi aliter, *Non modo indiffer-* quam olim Philosophia docet. Etsi enim Stoici, magno animo, sola bona, *rentia* quæ honesta; mala tantum, quæ turpia, vocavere; alia verò ἀδιάφορα, & ἰδιάφερα; id est indifferentia, & neutra: Attamen hæc εὐχρησὰ, ληπτὰ, ἀξίαν, ἔχοντα, id est commoda, acceptanda, æstimationem habentia, docuere; & si optio daretur, eligenda; ac anteponenda. *Sed etiam non eligenda.* Christiana verò sapientia longe ulterius

*Nō acce-
ptanda,
nec eli-
genda.
Et illis con-
traria
preferen-
da.*

*Hoc veri
Christiani
seculi.*

teriùs in vilipendio, & aspernatione ta-
lium progressa est: Non modò ea,
non bona, & adiaphora dixit; sed ἀν-
πλα etiam, ἡ ἐκ ἀγερὰ eo ipso ostendit;
quòd his contraria, & opposita; Pau-
pertatem nempe; uti & dolorem, ac
luctum vocavit non modò non mala,
sed etiam beata. Quòd æterna nobis
assignavit; ea, contemptu mundi hujus,
parare docuit, eorum spe, hæc aspernari
jussit; non hîc thesaurizare, sed in cælo.

Manifestum ergo est: mundum in æ-
stimatione talium aberrâre: cûm Chri-
stus, æterna Sapientia, qui nec fallere,
nec falli potest, contraria anteposuerit.
Meritoq; imitari eum; qui sunt ejus.
Unde Apostolus omnia externa, &
detrimenta vocavit, & retrimenta: si-
bique mundum dixit crucifixum, & se
mundo. Talem animum, similemque
mentem, omnibus habere oportet, qui
Christiano nomine censentur: & non
affectu hæc possidere; sed usu.

*Approbante
Christo.*

Quantò autem altius non possidere!
& re ipsa abijcere! Hoc est demum,
pressè insistere vestigijs Christi: hoc
obtemperare consilijs ejus. Suasit enim
ille: si vis perfectus esse; vade, & vende
om-

omnia, quæ habes, & da pauperibus. *Et eo invitante.*
 Habuitque tot sibi obsequentes, qui
 relictis omnibus secuti sunt eum. Adeo-
 que hæc derelictio ei placuit; ut cui-
 dam de hæreditate herciscunda solici-
 to, & ut divideretur ab eo petenti, de-
 tractaverit; subjunxeritque: videte, &
 cavete ab omni avaritia; quia non in
 abundantia cujusquam vita ejus est, ex
 his quæ possidet. Ante verò discipulis
 edixerat: Nolite possidere. Ne verò *Et providere promittente.*
 egestatem timerent; vario exemplo
 Divinæ providentiæ commonuit: &
 qui dedit animam, & corpus; daturum
 certò alimenta, & vestem promisit.

Meritò itaque Abrenuntiatio ac- *Meritò itaque hoc agendum.*
 ceptanda: non modò quia jussa, aut
 suasa; sed quia ad amorem divinum
 necessaria; & hoc potissimum fine, si
 non re ipsa, saltem animo & affectu im-
 plenda. Magnum enim obicem curæ
 hujus seculi ponunt DEO; prohibent-
 que, ne animos nostros invisat, & in-
 tret. Non potest esse hospes sollicitæ
 mentis, & turbatæ circa plurima; sed
 quietæ, vacuæ; & illi soli
 vacantis.]

Pars Capitis Tertia.

Indivina-
tio. Vel
Deifica-
tio.

Abnega-
tio neces-
saria.

Ad amo-
rem Dei.

Ejus men-
tis supra.

*De Abnegatione : quæ describi-
tur ; ostenditurque, quomodo tan-
dem Deo us proveniat.*

NON satis verò est, ut DEO vivas ;
carne , & cupiditate mori : non
potes cum sequi , nisi non modò
ista, quæ tibi adherent ; sed etiam te-
ipsum deseras. Non potes verè cum
amare ; nisi non modò tua, sed te eti-
am oderis. Denique : Deus in homine
non erit ; (inquit verè Bernardus ;) si
de homine, in homine, quidpiam su-
pererit. Necessaria itaque post Morti-
ficationem, & Abrenuntiationem, Ab-
negatio : estq; hic tertius, ultimusque
gradus ad amorem Dei. Per hunc e-
nim, dum animam vacuum prorsus in-
venit Deus ; eam ingreditur : inhabi-
tat, replet, compotem sui facit, & a-
mantem vera fruitione dignatur. De-
finitur, suuq; mors.

Modum ejus, & rationem jam attu-
li in parte ; cum tertium, supremumque
Fortitudinis gradum explicarem. Ibi
enim deduxi : in victoriâ proprii Spiri-
tus,

tūs, & quadam animi morte, culmen
virtutis consiliter. Hinc ergo id perti-
net; & uberius explicandum est. Humi-
litas enim, de qua ibi actum, consum-
matio est in ea Abnegatione, quam
Deus veram videat.

Fit verò illa; quadam abdicatione,
animi facultatum; earumq; Deo manci-
patione. Nempe, memoriam ad omni-
um imaginum, & Phantasmatum copi-
am, clausam, & Deo obfignatam ha-
bendo; continuo hunc unum cogita-
tione respiciendo. In intellectu, pro-
caces, & (ut ille ait) rabidè furentes
ratiocinationes frando; & ad iussum
Dei, præscriptum, præceptumq; fidei, ac
regulam credendi, firmiter alligando.
Deniq; propriam relinquendo volun-
tatem, libertatemq; datam arbitrij, velut
restituendo Deo; & ut fiat voluntas ejus
sincere petendo; curando, implendo.

*Fit, me-
mori-
am
Deo obfig-
nando.*

*Frando
intellectū.*

*Voluntatem
mancipan-
do.*

Hinc prodibit exigua, aut potius
nulla virium suarum fiducia. Hinc sub-
sistet quisq; in se; ne rapiatur supra se.
Hinc ad omnia, quæ nos attollere pos-
sint, respondebimus illud Joannis: Non
sum. Hoc enim nobis propriè conve-
nit; Nam, qui est; solus DEUS est.

*Suum Ni-
hil agno-
scendo.*

B b

Qui-

Quicumque autem existimat se aliquid esse, cum nihil sit; ipse se deducit.

*Hæc est
Christi do-
ctrina, &
exemplum.*

Id Christus & docuit, & monstravit; cum beatos pauperes Spiritu dixit: id est; non externorum modò, sed sui etiam vacuos. Cum discere à se iussit; non mundum fabricare; (inquit Augustinus) non mirabilia facere; nec mortuos suscitare: sed se abnegare; id est; humiles corde esse: Cum semetipsum exinanivit; formam servi accepit; se totum obtulit; posuit animam, aut perdidit, propter Deum. Et deniq; edixit: qui vult venire post me, abneget semetipsum, & sequatur me.

*Quod exi-
mè osten-
dit Cruci-
fixus.*

Sed uti priores duas partes, Mortificationem nempe, & Abrenuntiationem; ita potissimum Abnegationem implevit exactissimè, in theatro illo miri exempli, & eximie virtutis; In throno veræ, ac solidæ constantiæ; In novâ cathedrâ mundo ignotæ doctrinæ; In arbore abditæ, & cælestis scientiæ: in Cruce, inquam; quæ ex hinc facta est virtus Dei, & sapientia vera. In hac, inquam, factus gratum Deo, & necessarium hominibus spectaculum: quæ totâ vitâ docuit, & egit; illustri confirmavit, &

resta-

testatus est Epilogo. Ibi dolorem, egestatem, contemptum, ferenda ostendit; meriti, immò debiti causâ. Ibi fixus manus, pedesq; ; & ut figeretur; factus obediens, immolavit sui arbitrium: & corpore, fortunâ, animo oblatus est; quia ipse voluit. Ibi, (quod maximum:) in tanta corporis afflictione, omni consolationi internæ renuntians; angorem summum, tædiumq; ; ac derelictionem Dei, ad animum admittens; solâ se sustentans in se collectâ, ac invictâ patientiâ; nec succumbens; hominem exiit, triumphavit, Deo impendit: & hoc ipso infinitum meruit, præstititq;. Ibi denique, postquam elevatus est, traxit omnes ad se. Ibi, monuit per Apostolum: ut nihil scire velimus, nisi JESUM, & hunc crucifixum. Invitavit pereundem: ut Christo simus confixi cruci; mortificationem ejus in corporibus portantes, pauperes Spiritu, ac improperij ejus libenter consortes.

Quod verò earatione exactissimè Dei amor acquiratur, impleaturq; ; manifestum exinde est: quia, sui ipsius occiditur. Qui verò amat animam suâ, perdet eam; & qui eam perdit propter Deum,

*Ea ratione
impletur
Dei amor.*

*Qui debi-
tus Deo.*

*Qui prior
dilexit nos.*

*Suavis est
Dominus.*

*Et benefi-
cius.*

*Ideo toto
corde a-
mandus.*

um, eam invenit, etiam si non quærat. Non, inquam, verus Dei amans, eam quærit: nec hoc agit; ut ex officio amoris divini, bene ei sit; id enim jam esset amoris proprii: sed omnis præmij oblitus amat Deum: primum, quia meretur; immò debet amari: cum sit unicum & totum naturæ rationalis bonum. Deinde, quia ipse prior dilexit nos: & ex hac dilectione se immensum comunicavit, in bonis naturæ, gratiæ, gloriæ. Communicavit, inquam, peculiariter humanæ naturæ; etiam supra Angelos: idq; in Incarnatione, & Eucharistia. Postrema demum causa amoris Divini est: quia cum amare volupe est; & expedit. Volupe imprimis; quoniam suavis est Dominus: & quicquid hîc pulchrum, delectabile, jucundum ab ipso originem habet; scaturigo ejus parva; gutta & umbra est boni illius infiniti. Expedit deinde; quia benignus, summè beneficus, & ipsa felicitas: quâ adeptâ; secura ac beata quies, unaq; pax animo. Diliges itaque ob præceptum, meritum, debitum; & ultimò, præmium. Diliges inquam, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima, ex tota

vir-

virtute ex omnibus viribus, & ex tota mente.

Ab hoc amore prodibit *ὁμοίωσις*, ἀνο- *Vetus Philo- sophia*
λοῦσία; & deinde *θέωσις*. Id est, Assimila- *muta vera vidit.*
 tio, Affeclatio, & (ut ita vertam) Dei-
 ficatio. Priores duas partes, dum eru-
 diti Lipsius. ex sentis veterum, & Stoi-
 corum præsertim, deducit; Luculenter
 profeclò, quantum profana Sapiencia
 ad Divinam assurrexerit, ostendit. Me-
 rito & miratur, quomodo ad profanos
 augusta hæc, & sancta, vel delata sint,
 vel illapsa. Utrumq; probabile esse Cle-
 mens Alexandrinus dicit. Dum Plato,
 (inquit) hæc docuit: seu concurrens
 cū dogmate legis; (solent enim magnæ
 mentes, nudæ affectuum, veritatē attingere:)
 seu id è sacris didicit; uti semper
 cupidus omis doctrinæ. Quanquā pro-
 feclò, si inspicis; parce illi, & languidè
 talia, quæ ducunt ad Deum: nec eo Spi-
 ritu, quo propriæ rationis dictamina.

Consentienter tamen veritati docu- *Homocin*
 ere; *τέλος εἶναι ὁμοίωσιν Θεῷ*: Finem esse, *Dei docuit,*
 Dei assimilationē. Hoc enim Deus ipse, *seu in di-*
 & voluit; & edixit. Voluit primum, cum *linationem.*
 ad imaginem, & similitudinem sui ho-
 minem creavit: Edixit deinde, dum;
 B b 3 san-

*Conformi-
ter veritati.*

Sancti estote, ait;) quia ego Sanctus sum, Dominus Deus vester. Et Christus: Estote perfecti, sicut Pater vester celestis perfectus est. Apostolus verò: imitatores Dei nos esse debere dicit; illiç, quâ potest, similes. Definit verò hanc Assimilationem satis conformiter Plato: δίκαιον καὶ ὁσίον γενέσθαι: Justum, & Sanctum fieri. Nempe: ut simus in sanctitate, & justitia, coram ipso; qui verè solus Sanctus & justus est.

*Item acolu-
tiam, seu
assuetatio-
nem.*

Ἀκολουθία. Assuetatio, seu Obedientia est. Hanc quoç veteres agnovère. Unde Epictetus: Præcipuus Philosophorû; inquit, sermo; brevis admodû est: quid enim longum dicere? τέλος ἐστὶ τὸ ἑπείσθαι, θεῷ. Finis est, sequi Deum. Hoc Christus requirit: dum toties; Sequere me: & ; nisi quis reliquerit omnia, & sequatur me: & ; vos qui secuti estis me: toties inquam. ingeminavit. Hæc sequela, seu Obedientia est; DEO se submittere: omnia ad eum referre; ab illius nutu pendere: audire quid loquatur in nobis Dominus: petere, ut jubeat, quod vult; & promptè exequi, quod jusserit. Ecce me; mitte me, dicebat ille: Alter; Domine, quid me vis facere? Alius; loquere,
au-

*Qua à
Christo
jussa.*

*Et à mul-
tis præstata.*

audit servus tuus: vel; paratus sum: &
paratum cor meum. Idem tu dic, ac
præsta: & postquam tibi innotuerit vo-
luntas Dei; actu, & facto eam imple.

Tertia est Θεωσις: seu (ut semel verti) ^{Denique}
Deificatio. Hæc itidem veteri Philoso- ^{In eo sin:}
phiæ non ignota prorsus. Non quidem ^{seu Deifi-}
in illa insana assertione; quâ Sapientem ^{cationem:}

Deo parem, immò potio-
rem docuere: Id enim, non minùs stultum, quàm im-
pium; sed eo sensu, quo dixit Laertius
in Zenone: Divinū quid, esse Sapientem:
habere enim in se quodammodo Deum.
Ideo alterq; dixit: eum Θεὸν ἢ ἀνδρώπῳ

ἰσχυμίνοντα γενέσθαι: cupere, ut ex homi- ^{Quam Sa-}

ne, Deus fiat. Hoc Sapia- ^{pientia}
na non tam cupit, nec suis viribus cu- ^{Cristiana}
rat, & molitur; (Id enim esset pravi, per- ^{exequitur.}

verli, superbi illius spiritûs, ambitiosè,
& arroganter ascendere, & similem fieri
altissimo volentis:) Sed, ut dixi; hoc
agit: ut se seipso spoliet, privet, orbet;
quo capax Dei sit: eumq; demum ultrò
illabentem recipiat, ac patiatur; prout
de Dyonisio illo dictum, quod esset,

παθὼν τὰ θεία.

Patiens di-
vinorum.

Porro id eum velle, exinde evidens
est: quòd ideo ipse homo factus, ut ho-

*Dum velut
ferrum
candens.*

*Exercita-
tionem.*

*In Dei na-
turam
mutatur.*

*Conclusio :
Et Syno-
psis totius
operis.
Perfectus
finis.*

mo fieret Deus : Quòd filios nos vocat ;
& , ut nominemur , & simus , requirit :
id est ; ut gratiæ cooperando , efficiamur
unus cum illo Spiritus ; Divinæ
consortes naturæ ; & in ea convertamur .
Cujus rei similitudo peti potest
ab ignito , & candente ferro . Illud enim
proflus suam naturam amittere videtur ,
dum recipit igneum . Nam ex frigido ,
opaco , duro , gravi ; urit splendet ,
mollescit ; levius fit . Sic anima verè à
DEO possessa ; ut possideatur , per tri-
plicem recensitam ἀσκησιν , Mortifica-
tionem , inquam , Abrenuntiationem ,
& Abnegationem apta ; tota immutatur ,
& Divina fit . Ita ut , & dū hīc vivit ,
dicere possit ; vivo ego jam non ego ,
vivit in me Deus : Et , dum hinc migrabit ,
tum demum verè , tota Diva erit .

Postremò (ut in hoc fine , qui verè
est τέλειον τέλος , finem operi imponam ;)
manifestum est : ea quæ hætenus de Of-
ficijs dixi , hunc cuncta referri ; & hoc
compendio contineri . Facile enim est ;
Concupiscentiarum victorem , Comotio-
num arbitrum , Virtutum compo-
tem , id est Probum : Deinde : Charita-
tis , in jure Potestatis , Dominiij , Obli-
gatio-

gationis studiosum: Denique Pium in sensu, cultu, & Amore erga Deum, esse: Facile, inquam, cuncta hæc implere Mortificatio; Renuntianti externis; & se Abneganti: Id est; ad Dei amorem cuncta referenti; Inde verò totum id quod iis, in causam tui finemque, seu Deum se transformanti.

Fac ergo o Deus, ut hunc finem nostrum cognoscamus: & ad illum; vel hoc scripto; quod tua ope captum, finitumque est; deveniamus. Ut inquam, transformemur in eam, quam nobis creatione indidisti: & Redemptione, ac Sanctificatione reparasti, Imaginem tuam: Et vitam, animoque appetamus; referamus; & assequamur TE, UNUM, VERUM, BONUM.

*Cum voto;
ut simus
compotes
finis, seu
Dei.*

A P P E N D I X.

Ad Librum Tertium.

DEduxi, ut vides Lector, rem, quò destinaveram: & unde ultra, & altius non itur: Quod enim, majus officium homini assignari potest; quam ut mutetur in Deum? Audax profectò, & improbus videretur hic conatus; si Gyganteo ambitu, viribusque su-

*Monitum
paucis ap-
penduntur*

is fieret ; & , divinitatem suo studio , velut Promothei astu , turaretur . Verum , ut dixi , status hic non usurpatione , contingit , sed dono . Quod , ut memoriâ retineamus semper ; uti libris superioribus , ita & huic pauca quædam monita appendam .

*Primum ,
ut nolis al-
ta sapere .*

*In simplici-
tate cor-
dis imple
præcepta .*

Primum autem erit : ut ex cognitione tam altæ sapientiæ , non incipiat alta sapere . Vides sublimem hanc pietatis , immò sanctitatis Christianæ structuram ? cogitas hanc fabricam ? à fundamento incipe : quòd tantò magis ima petit ; quantò altius superædificabitur . Ergo , ut fabrica , (inquit Augustinus :) ante celsitudinem humiliatur ; & fastigium post humiliationem demum erigitur : Ita & tu deprimas te , & totus in eo sis ; ut præceptum Domini impleas in simplicitate cordis . Altiora verò tene quæsieris : (inquit Ecclesiastes ,) Sed quæ præcipit tibi Dominus , illa cogita semper , & imple . Cognitionis enim sola , te bonum non faciet ; sed voluntas , sed amor : qui sine rationationis magno molimine , affectu fertur , & impletur .

*Alterum :
ut scias in*

Alterum monitum : ut scias in par-
vis

etiam occultes. Christus id sæpiùs præcepit: dum apparere, & videri ab hominibus; & jejulantibus faciem exterminare, vetuit: Eleemosynam largiri occultè jussit: deniq̃, omnem hypocrisim sustulit: idq̃ non jussit tantum, sed etiam exemplo. Qui aliter faciunt; illi nō proficere, sed conspici volunt. Itaq̃ recipiunt mercedem suam; Gloriam Vanam consequuntur: ad quam non eundo eunt; & saltum calcant, sed saltu alio. Amotio, inquam, admiratio, & laus sæpè queritur; quæ omnia corrumpit, & depravat.

*Et enim
Hypocri-
sis vetuit
Christus.*

*Natura ip-
sa tegit pre-
tiosa.*

Atqui vel natura ipsa rerum nos docet, bona nostra occultare, dum pretiosissima quæq̃ in abdito habet: Metalla intra terræ viscera, Uniones in fundo maris, Gemmas crustâ dissimili tectas: Cætera deniq̃, verè magna, in recessu; & sæpè sub diversa specie latent, Itaq̃ & virtutes tegere, & abscondere oportet, ne vilescant; aut facile auferantur.

*Etiam ob
alios, vi-
tanda osten-
tatio.*

Sed etiam aliorum causâ ostentatio omnis vitanda: offendimus enim facile tali exemplo; & quos emendare volumus, affectatâ austeritate fugamus; Efficiamusque, ut nihil velint nostri imitari;

ri; dum timent, ne talia imitanda sit. Satis autem ipsum nomen Sanctitatis Christianæ molestiâ terret: quid si ejus sectatores caperint se consuetudini hominum excerpere? Itaque, intus pie- *Quia est scandalum.* raq; dissimilia sint: frons, & facies, ut plurimum populo conveniat. Fac: ut, in quocunq; vitæ genere, quod elegeris; nihil in te, & habitu tuo, notabile nimis sit; & ab omnibus diversum.

In sermone præsertim; ne sis mihi æsonans, aut cymbalum tinniens. Quem- *In sermone alit; jactantia.* admodum enim vasa vacua, leviter quamvis tacta, sonum edunt; plena, vix respondent: sed si promendum sit; illa nihil, hæc largiter fundunt; ac affatim suppeditant: ita mens inanis, clamorosa sapè; sed actu nulla: quæ verò plena; latet primum, & tacet: sed opere se prodit. Ita ut, & videant cuncti opera *Inania: strepera.* ejus bona, indeq; glorificent Deum: & si sit opus; ex abundantia cordis, etiam os loquatur eximè; & cum fructu.

Quartum monitum: etiam si te longa exercitatio, aut potius gratia Dei, *Quartum monitum: ne securitate pecces.* ad gradum perfectioris vitæ perduxerit; attamen quamdiu hic vivis, nunquam te putes à lapsu securum. Nam
in

in quocunq; statu; tentatio, & colluctatio, & militia est, vita hominis super terram. Certandum itaque semper; ne experiamur falsa pacis mala. Et unica securitas hic est, securitatem timere.

*Quintum:
ut in Ten-
tatione
rectè se
geras.*

*Suggestio-
ni resistens.*

Quintò: si in tentationem incideris, non despondeas animum; sed memento, eam consistare suggestionem, oblectationem, assensu. Suggestio, non est arbitrij nostri: Et, quòd sine ulla culpa nos invadere possit; testis est tentatus in deserto Christus: qui, ut Gregorius ait, tentari per suggestionem potuit; sed ejus mentem peccati delectatio non momordit. Itaq; , in tali aggressionem, non opus terreri; sed cum Deo arma sumere: ut mereamur illud responsum: sufficit tibi gratia mea; Nam virtus in infirmitate perficitur.

*Oblectationem desu-
fugiens.*

Oblectatio, etsi raro potest culpâ carere, saltem negligentia; tamen, si reluctante superiori sua Parte animo, per blanda illicia titillaverit tantum mentem, non verò pellexerit ad assensum; inculcata adhuc, insons, & innocense est. Itaque hic maxima decertandi occasio. Solet autem Dæmon subdole triumphum ante victoriam cane-

re. Ergo circumspice, ac expende vires tuas: & quamdiu resistis, non te victum existimes. Spera ex tentatione proventum. Ad Deum confuge: confide ejus auxilio; illoque fretus, longè te hoste fortiorem cense.

Quod si labi, & assensu peccare contingat: Non diu prostratus jace; sed cito surge te, & à lapsu validior surge. Hoc, *Alapsu cito sur- gens.* inquam, age: ut aut non pecces; aut peccare quantocius desistas. Si primum admisisti; alterum subitò, & sedulò præsta. Non desperes: nec divinæ misericordiæ diffidas; modò cum dolore veniam implores: verè, inquam, coram Deo paniteat fecisse; & firmum sit propositum, ampliùs non facere. Experimentum deinde tui cape: & in futurum firmare; & sapienter cave. Pœnitentia enim, (ait Ambrosius) delictum abolet, Sapientia cavet.

Ultimum monitum: non ad hunc modò librum, sed ad opus totum pertinens est: ut, cum exiguum ejus molem, & minorem omnino copiâ rerum tractatarum, videas; ut, inquam, non pigeat relegere illud: ac repetere. Multa enim breviter dicta invenies; quæ pri-

Ultimum monitum, ut hac repetantur.

*Merentur
enim.*

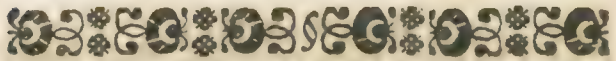
prima, ac festinata lectione, fallere te potuerunt. Præsertim, si non totum, aut non continuò legisti. Tunc, mihi crede, perdidisti operam. Revoca igitur, & ruminat: si vis, præcucio cibo pascere, & explere mentem. Ego spondeo: non nauseam, & eramben recoctam; sed novum forsan saporem semper invenies. Magna volumina qui scribere amant; primum non meminere: Pauca sciri. Deinde; nolunt legi: & frustra accuratum requirunt lectorem, in supina Scripti incuria. Ego verò conatus sum, paucis multa dicere; cassa verba vitare: nulla superflua, & quæ demi, sine sensus detrimento possint; ponere: parcè quædam elegantia, aut amantitati indulgere: meditationi cujusque, consultò multa relinquere: immo Notis etiam reservare quædam; uberius, si Deus volet, explicanda. Mereor

itaque & legi; &
repeti.

F I N I S.

NB. f. 42. lin. 21. *πικρὸν* vert: lege *μαχία*.

INDEX
CAPITULORUM
TRIVIALIUM LIBRORUM
DE
OFFICIIS.

Prologomena, seu Fundamenta totius Operis.

LIBER PRIMUS

De tribus Partibus Probitatis.

CAP. 1. *De prima Parte Probitatis, & in specie de primo peccati fonte, seu de concupiscentia carnis.* 22

Item de concupiscentia oculorum. 27

De superbia vite. 32

CAP. 2. *De altera Parte Probitatis, & in specie de regimine commotionum: quid & quot sint commotiones.* 41.

Amoris Proprietates, & singularum commotionū qualitas & efficacia. 47

Qualis debeat esse amor noster: Item Regula quedam de commotionibus. 53

I N D E X

CAP. 3. <i>De tertia Parte Probitatis, & in specie,</i> <i>quid sit virtus & quotuplex.</i>	70
<i>De Prudentia & electione vita sta-</i> <i>tus.</i>	74
<i>De Temperantia.</i>	85
<i>De Iustitia.</i>	91
<i>De Fortitudine.</i>	96
<i>Quomodo comparetur & insit homini</i> <i>Virtus.</i>	105
<i>Monita ad retinendam Probitatem</i> <i>servientia.</i>	122

LIBER SECUNDUS

De Officiis Charitatis.

CAP. 1. <i>De statu primitivæ Charitatis, seu qua-</i> <i>lis Charitas in statu innocentie</i> <i>fuiſſet.</i>	132
<i>Post peccatum primitiva Charitas re-</i> <i>tineri non potuit.</i>	135
<i>De necessitate Juris scripti ad societa-</i> <i>tem civilem retinendam.</i>	138
CAP. 2. <i>Quid sit jus, & quotuplex.</i>	143
<i>De prima juris specie, seu de pote-</i> <i>state.</i>	146
<i>De potestate naturali.</i>	146
<i>De</i>	

CAPITULUM.

<i>De potestate acquisita.</i>	156
<i>De potestate concessa.</i>	153
<i>De altera juris specie, seu de dominio.</i>	167
<i>De tertia juris specie, seu de obligatione.</i>	176
CAP. 3: <i>Summum jus temperari debet per Charitatem.</i>	184
<i>De temperamento potestatis.</i>	187
<i>De temperamento dominii rerum.</i>	191
<i>De temperamento obligationis.</i>	193
<i>De amicitia.</i>	199

LIBER TERTIUS

De Officiis Pietatis.

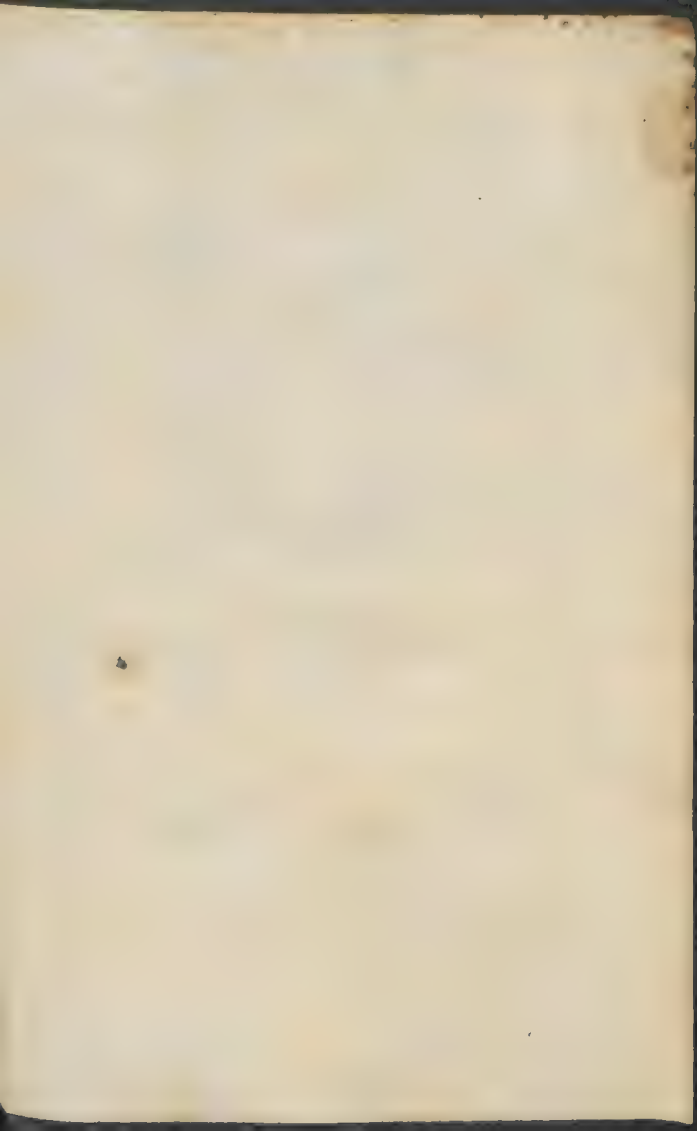
CAP. 1. <i>De notitia DEI.</i>	210
<i>De natura DEI, & in specie de dogmate SSS. Trinitatis.</i>	212
<i>De DEO ut est bonus nobis, seu de creationis & redemptionis beneficio.</i>	246
<i>De donis natura.</i>	247
<i>De donis gratia, & missione Filii.</i>	252
<i>De missione Spiritus Sancti.</i>	267
<i>De donis gloria & de immortalitate animarum & resurrectione corporum.</i>	277

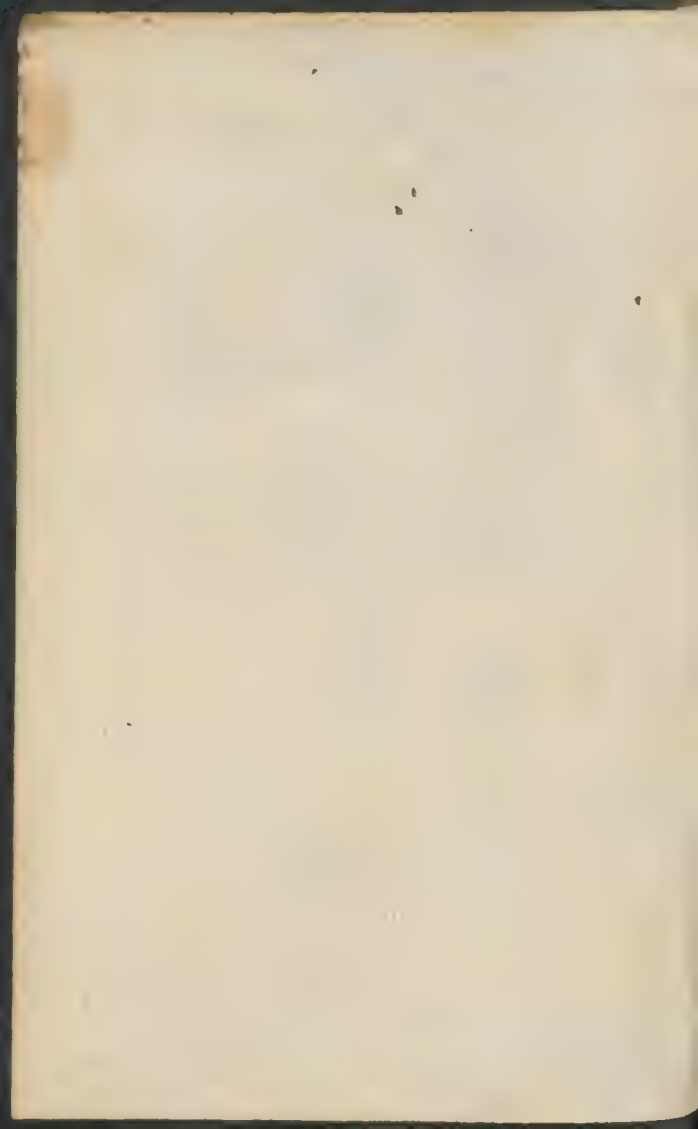
INDEX CAPITUM:

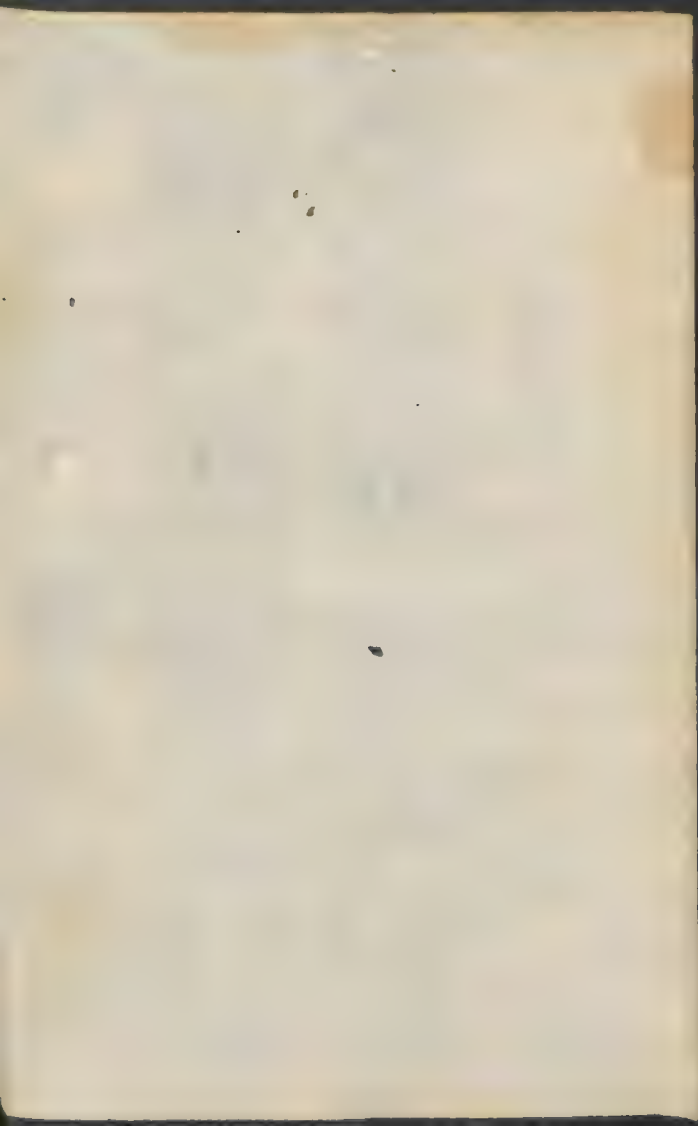
<i>De lege natura.</i>	289
<i>De lege scripta.</i>	292
<i>De lege gratia, & Veritate Religionis nostra.</i>	295
CAP.2. <i>De Cultu DEI.</i>	320
<i>De devotione; seu cultu DEI pri- vato.</i>	323
<i>De Religione, seu cultu, quem Religio præcipit.</i>	337
<i>De cultu, qui Sanctis & creaturis da- tur ob DEUM.</i>	356
CAP.3. <i>De Amore DEI.</i>	373
<i>De Mortificatione, ejusque natura & modo.</i>	375
<i>De abrenuntiatione, ejusque vi ac modo.</i>	380
<i>De abnegatione.</i>	384
<i>Alia pauca monita.</i>	393

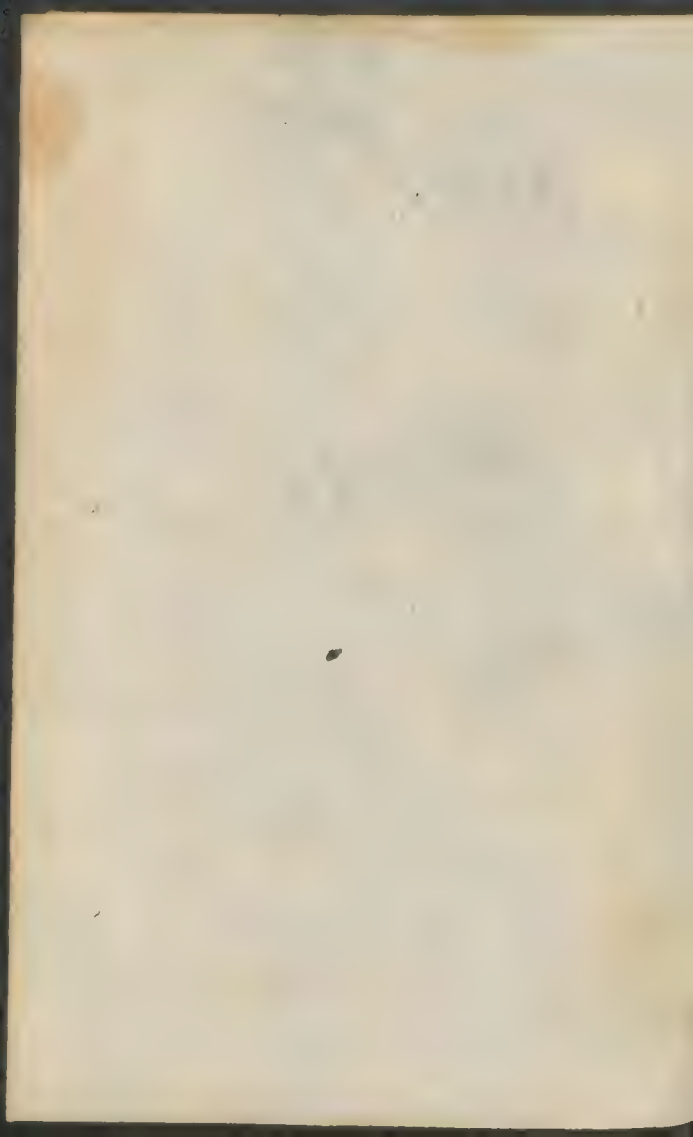
FINIS.

63921

21

